

**Ушбу китоб Ўзбекистон Республикаси
мустақиллигининг 22 йиллигига бағишланади**

КИФТИОБ ГУЛДАСТАСИ

Тошкент
«Мухаррир» нашриёти
2013

УЎК 821.512.133(082)

КБК 84(5Ў)7

И

- 495.0908.

Кифтиоб гулдастаси: / тўплаб, нашрга тайёрловчилар Л.Ўрокова,
С.Исомиддинов. – Т.: “Мухаррир” нашриёти, 2013. – 320 б.

ISBN-978-9943-25-364-3

Мазкур китоб Қашқадарё вилоятининг Китоб туманида туғилган ва яшаётган ижодкорлар қаламига мансубдир. Тўпламдан ўзбек мумтоз адабиётининг таниқли вакили Мулла Қурбон Хиромий, Жўнайдилло Исом Шайх ўғли Ҳозиқ ва таниқли халқ бахшиси Абдулла Шоир Нурали ўғли, Мухаммаджон Раҳмоннинг асарларидан тортиб бугунги кунда республикаimizдаги оммавий ахборот воситалари ва бошқа турли соҳаларда меҳнат қилаётган ижодкорлар, шунингдек, олий ўқув юртлиари, касб-ҳунар коллежлари, лицей ва мактабларда таҳсил олаётган ижодкор ёшларнинг асарлари ўрин олган.

УЎК 821.512.133(082)

КБК 84(5Ў)7

Тўплаб нашрга тайёрловчилар:

Лола ЎРОҚОВА

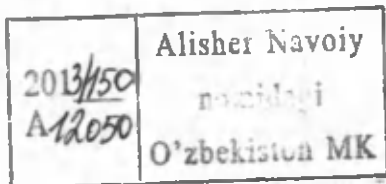
Салоҳиддин ИСОМИДДИНОВ

Тақризчи:

Юсуф ҲАМДАМОВ,

филология фанлари номзоди, доцент

Ю 42073
291

ISBN-978-9943-25-364-3

© “Мухаррир” нашриёти,
Тошкент, 2013 й.

АДАБИЁТГА ЭЪТИБОР – МАЪНАВИЯТГА ЭЪТИБОР

Китоб тумани Қашқадарё вилоятида ўз тарихи, маданияти ва анъаналарига эга бўлган, фан, адабиёт ва санъат ривож топган гўшалардан биридир. Биз туманда яшаб ўтган аллома ва авлиёларимиз, шоир ва санъаткорларимиз билан ҳақли равишда фахрланамиз.

Ўзбек мумтоз адабиётининг таниқли намоёндаси Мулла Қурбон Хиромийнинг 30 минг мисрага яқин адабий мероси – “Чор дарвеш”, “Тўтинома”, “Раъно ва Зебо”, “Махфилоро”, “Юсуф ва Зулайхо” каби дostonлари, Навоий ва бошқа шоирлар ғазалларига битган мухаммаслари, Ҳирот шаҳрида туғилган бўлса-да, Китобдан паноҳ топган ва биз қабрини “Қабри Охун” деб зиёрат қилаётган Жунайдулла Исломи шайх ўғли Ҳозикнинг ғазаллари, Республикамизда бириктирилган бўлиб хизмат кўрсатган халқ бахшиси унвонига сазовор бўлган Абдулла Шонир Нурали ўғлининг терма ва дostonлари, шоир, олим ва шайх бўлган замондошимиз Исмоилхон Фақирийнинг дилбар ғазаллари, Мулла Абдуғафур ота Шукуровнинг эртақлари, Куҳий тахаллуси остида шеърлар ёзган Пўлод Курбоновнинг Ваган туйғуси жўш уриб турган шеърлари Китоб адабий муҳитининг ўчмас тимсолларидир.

Ўзбек шеърлятига ўзининг ҳассос шеърлари билан кириб келган Муҳаммад Раҳмон ижодининг ўзи бир олам. Биз бугунги кунда азим Тошкент шаҳрида ва республикамизнинг катор вилоятлари ва туманларида самарали ижод қилаётган Мурод Хидир, Маҳмуд Сатторов, Норқобил Жалил, Ғайрат Мажид, Рустам Мусурмон, Юнус Узоқов, Зебо Мирзо, Эргаш Иброҳимов, Мусаллам Умирова, Инобат Нормуродова, Ҳидоят Жўраева, Дилфуза Зарипова, Гулбаҳор Мусаева, Мақсуд Ҳамроев, Абдулла Йўлдошев ва бошқа ўнлаб ижодкор фарзандларимиз билан ҳақли равишда фахрланамиз.

Ижод жой ва вақт танламайди. Буни биз бугунги кунда туманимизда яшаб ижод қилаётган ва кўплаб китоблар чиқараётган Имом Ғуломов, Аҳад Бердиев, Лола Ўрокова, Салоҳиддин Исомиддинов, Жамшид Ҳақберди ва бошқа кўплаб ижодкорлар мисолида айтиши-

миз мумкин. Эндиликда уларнинг сафига Бахтиёр Насриддинов, Наргиза Муродова, Гулбаҳор Лукмонова, Флора Илҳом кизи, Мадина Нуруллаева, Ўғилой Неъматова, Ўлмас Нурматов, Зилола Жалолова, Олима Тошматова каби иқтидорли ёшлар келиб қўшилмоқда. Бундай истеъдодли ёшларни кашф этишда туманда нашр этилаётган “Китоб тонги” ҳамда “Янги газета” газеталари ижодкорларининг хизматлари катта бўлмоқда.

Президентимиз айтганларидай, адабиётга эътибор – маънавиятга, келажакка эътибор, адабиёт масаласи – бу маънавият масаласидир. Шунинг учун ҳам туманда ижод аҳлини қўллаб-қувватлашга катта эътибор берилмоқда. Шу мақсадда “Нихол” адабий уюшмаси ташкил этилган. Шоир ва ёзувчиларнинг асарлари тақдирот маросимлари, таниқли ижодкорлар билан учрашувлар ва бошқа маънавий-маърифий тадбирлар ўтказиш тобора анъанага айланиб бормоқда.

Айни пайтда ижодкорлар Лола Ўрокова ҳамда Салоҳиддин Исомиддиновлар томонидан “Кифтиоб гулдастаси” тўпламининг чоп этилиши ҳам Китоб адабий муҳитидаги муҳим воқеадир. Адабиётнинг барча жанрлари камраб олинган мазкур тўплам юзга яқин китоблик ижодкорлар, уларнинг ижоди ҳақида муайян тасаввур уйғотади. Айниқса, баёзда умидли ёш қаламкашларга ҳам кенг ўрин берилганлиги айни муддаодир. Негаки истиқлол йилларида юртбошимиз томонидан ёшларга катта эътибор қаратилди. Зулфия номидаги республика давлат мукофотининг таъсис этилиши, “Келажак овози”, “Янги авлод” танловларининг ўтказилиши ёш ижодкорлар истеъдодларини юзага чиқаришда муҳим аҳамият касб этди.

Адабиёт табаррук бир даргоҳдир. Бу даргоҳга кадам қўйган ва қўяётган китоблик ижодкорлар ҳам ўз асарлари билан мустақил Ўзбекистонимиз ва унинг меҳнаткаш инсонларини улуғлайдилар, Ватанимиз тараққиёти, юртимиз равнаки, элимиз фаровонлигига ўз хиссаларини қўшадилар.

**Узоқ ХУДОЙҚУЛОВ,
Китоб тумани ҳокими**

HA3M

Мулла Қурбон ХИРОМИЙ

Мулла Қурбон ХИРОМИЙ ўзбек мумтоз адабиётининг таниқли намоёндаларидан биридир. У 1796 йилда Китобнинг Чармгар маҳалласида туғилган. Дастлабки маълумотни Қорапойча гузаридаги масжидда олган. Сўнг Бухородаги Мирараб мадрасасида таҳсил қўрган. Бухородан қайтгач чармгарлик, табиблик, ҳаттотлик билан шуғулланган.

Унинг “Чор дарвеш”, “Тўтинома”, “Маҳфил оро”, “Раъно ва Зебо”, “Юсуф ва Зулайхо” дostonлари бор. Шоирнинг газал ва муҳаммаслари ҳам машхур бўлиб, адабий мероси салкам 30 минг мисрани ташкил этади.

Хиромий 1885 йилда вафот этган.

ЧОР ДАРВЕШ (Достондан парча)

**ОЗОДБАХТ ЯРИМ КЕЧА ЗИЁРАТГА ЧИҚИБ ШОҲСУФА
УСТИҒА ТЎРТ ДАРВЕШНИ КЎРГОНИ ВА АЛАР ҲОЛИНИ БИ-
ЛУРГА КАМИН ҚИЛГОНИ БИЛОХИР АЛАР ҲОЛЛАРИН БИЛИБ
ТАҲҚИҚ ЭТГОНИ**

Бу сафҳа саводига ёзгон ракам,
Мунингдек сураб қоғоз узра калам:

Шаҳе бор эди оти Озодбахт,
Қи Қустантания анга пойтахт,

Ажаб шоҳи ҳашмат паноҳ эрди ул,
Раият уза подшоҳ эрди ул.

Хазойину молиға ҳад йўк эди,
Дафойиниға ҳам адад йўк эди.

Неча қаряу кишвару ҳам билод,
Бўлур эрди ҳукмиға уқда кушод.

Ҳама важҳдин гарчи дилҷам эди,
Ва лекин шабистони бешам эди.

Туну кун эди кўнгли ғамдин малум,
Нединким анга йўк эди бир ўғил.

Ким олдида хизмат қилиб юрғудек,
Агар ўлса ўрниға ўлтурғудек.

Кишидан агар қолмаса бир халаф,
Нетонгким, бўлур молу мулки талаф.

Ки фарзанд учун шоҳи Озодбахт,
Кўзига кўринмас эди тожу тахт.

Неча муфлис аҳлиға эҳсон бериб,
Яланғочга тўн, очга нон бериб.

Улус шаҳ тилогини айлаб тилак,
Дуоға кўторур эдилар билак.

Макар айлабон ҳар мазоротни.
Қилур эрди тинмай зиёротни.

Бари муддаодин баруманд эди,
Ва лекин таманноси фарзанд эди.

Бир окшом ўшал шохи неку нафас,
Бу ишни ўзига қилиб мултамас,

Деди: “Неча хайлу сипоҳим била,
Зиёрат этай буйла жоҳим била.

Улус кўнглини пур малол айлайин,
Неча қабрни поймол айлайин.

Хуш улким бу тун бесарупо чиқай,
Асасдек ўзим эмди танҳо чиқай”.

Дебон ўз либосин бадал айлади,
Зиёрат йўлига жадал айлади.

Бу йўл қатъида гах юриб, гах туруб,
Мазоротқа етди маркаб суруб.

Тушиб отидин ул шаҳи некном,
Мазорот устида қилди хиром.

Борур эрди бу сайру жавлон аро,
Етишди буюк тоқи айвон аро.

Борубон назар қилди кўнгли синук,
Кўзига кўринди бир ойдек ёрук.

Дедиким: “Яқинроқ бориб англайин,
Бу сирни ниҳоятини тинглайин”.

Назар қилди ул шоҳ кўнглида доғ,
Ёнур суффа устида ёруғ чароғ...

Жўнайдулло Исломишайх ўгли ҲОЗИҚ

Жунайдулло Исломишайх ўгли ҲОЗИҚ 1778 йилда Ҳиротда туғилган. Бухоро мадрасасида таҳсил кўрган. Ўзбек ва форс-тожик тилларида шеърлар ёзган. Навоий, Ғузулий, Бедил, Зебунисо шеърларига мухаммаслар бозлаган. Тарихий-биографик руҳдаги “Воқеоти Исломий”, “Авлодлар шажараси” рисолаларини ёзган. “Юсуф ва Зулайҳо” “Равзат-ус-сафо” асарининг биринчи жилдини таржима қилган. Бухоро амири Насруллоҳон зулмидан қочиб Китоб туманида яшаган. Амир томонидан ёлланган қотиллар уни 1843 йилда Китобда ўлдириб кетишган. Қабри Али Қушчи маҳалласидаги Мусалламхон қабристонидан, “Қабри Охун” деб номланади.

* * *

Димоғим иллатин, бағримни доғин май илож этмаз,
Кавокиб гардишиндур, бу ғам вазъин мизож этмаз.

Дема тожи эрур шаҳни, ғам ўди бошина чихмиш,
Бу маъни жонига ким равшан ўлса, тахту тож этмаз.

Намозу рўзадин бағрин ўлан ошиқлари сўрма,
Нечукким, подшоҳ вайрон ўлан ерни хирож этмаз.

Фано ахлиға хавфи ворму шайтон бирла тангридин,
Ки ўғри муфлиси торож қилмас, шоҳ бож этмаз.

Кел, эй Ҳозик, бу дунёни талок эт, кимса эр ўлса,
Эр ўлуб бу талиқа-ла бисоти издивож этмаз.

Муҳаббат меҳнатин билган киши роҳат писанд этмас,
Ачиқ май истаган маҳмур таъби майли қанд этмас.

Бу шайдо кўнглими чун боғлади зуннори зулфи-ла,
Киши девонани занжир ила бу навъ банд этмас.

Асос нотавон кўнглумға берди қоматинг шавқи,
Бу янглиғ нола журъат йўқса мандек дардманд этмас.

Сену кавсар зилолию, мену онинг лабин завқи:
Нетай, эй зоҳид, андин ўзга сув кўнглум писанд этмас.

Кел, эй носих, эшит ладим ўзинг, девона бўлмишмен,
Нечукким билмадинг девоналарға суд панд этмас.

Табассум гар лабидин кўз тутарсен, йиғлагил, Ҳозик:
Булут оқузмагунча ёшини гул нўшханд этмас.

Абдулла Шоир НУРАЛИ ўғли

Абдулла Шоир НУРАЛИ ўғли 1878 йилда таваллуд топган. 7 ёшида ота-онасидан етим қолиб, бойлар эшигида катта бўлган. Чироқчилик Ражаб бахшига шогирд бўлиб, 18 ёшидан мустақил достонлар, термалар айта бошлаган. У “Сайдинхон”, “Алпомиш”, “Нурали”, “Ҳаламонбой”, “Аваз”, Қунтузмиш” каби достонларни маҳорат билан ижро этган.

1991 йилда Чўлпон нашириётида Чори Ҳамро ҳамда Шарофжон Орифий томонидан Абдулла Шоир термалари тўпланиб, “Назарингга тушсин назарим” номи остида чоп этилган. У 1936 йилда Тошкентда бўлиб ўтган бахш-шоирлар кўригида, 1937 йилда Москвада бўлиб ўтган Ўзбекистон адабиёти ва санъати декадасида иштирок этди. Ҳамид Олимжон унга бағишлаб ўзининг машҳур “Дўмбирам” шеърини ёзган.

Абдулла Шоир 1957 йил 18 февралда 79 ёшида вафот этди.

ҚАЙНАРБУЛОҚ

Қишликда кимим йўлар,
Кўнглим, бўшалар, тулар,
Кўзим йўлларда бўлар
Қайнарни кўрмагунча.
Бўзлаб қолган бўтаман,
Довон ошиб ўтаман,
На бор ором, ётаман
Қайнарни кўрмагунча.
Қишликда азизларим,

Уйку кўрмас кўзларим,
Олов сочар сўзларим
Қайнарни кўрмагунча
Қайнар булок – чашма булок,
Чашма булок–тошма булок,
Ойдин булок, қайна булок,
Келинларга ойна булок.
Тоғдан чиққан дарин булок,
Чашмаларинг улок-улок.
Қор қоядан чиққан булок,
Умрдайин оққан булок.
Қайнарбулоғим чашмаси,
Юрагимнинг сирлашмаси.
Менга наво, соз ёқмас,
Кулги ёқмас, ноз ёқмас
Қайнарни кўрмагунча.

УНУТМАГИН

Унутмагин бир йиғинга борганда,
Зинҳор-зинҳор аччиқ тилда сўзлама.
Ҳар жойда гапирма, ҳар жойда дема,
Ўлтириш-туришни бил-да, сўзлама.
Шоир бўлса, жазман этиб сайрасин,
Уни тинглаганлар қониб яйрасин,
Ё севдирсин ёки қайрасин
Ошириб-тошириб элда сўзлама.
Сўзинг бўлсин маънолардан йиққанинг,
Билсанг, ҳар маъно сўз ўзингни шонинг.
Яхши келмас орамиздан чиққанинг сўзлама.
Кўтарсалар ҳам тез-тезда сўзлама.
Шоир бўлсанг, етгин сўзнинг сирига,
Кўнгил боғла шоирларнинг пирига,
Ярашмас ўчакишмоқ бир-бирига,
Қадр билмасдан кесилса-да сўзлама,
Нобоп гапни айтиб, сўнгра музлама.

Исмоилхон ФАҚИРИЙ

Исмоилхон Иброҳимхон ўғли ФАҚИРИЙ 1910 йилда Шаҳрисабз шаҳрида зиёли оилада таваллуд топган ва Китоб туманининг Сариосиё қишлоғида яшаб, ижод этган. У XX аср ўзбек маърифий шеърляти, девон адабиётининг таниқли вакили, аллома, шайх ва шоирдир.

Фақирининг "Девон", "Баёз", "Ашъори мутаффарриқот", "Баёзи Фақирин" каби шеърин тўпламлари, "Рисолаи тариқи зикр", "Рисолаи тариқат", "Тариқати сулук" ва бошқа бир қатор рисоалари, таржималари мавжуд. У араб ва рус тилини пухта билган, ўзбек ва форс-тожик тилларида ижод этган зулфисонайн шоирдир.

Фақирин 1980 йил 4 январда Сариосиё қишлоғида вафот этган.

* * *

Илоҳий, қудратинг бирла бўлуб икки жаҳон пайдо,
Яна икки жаҳон ичра гуруҳи инсу жон пайдо.

Бу янглиғ ўн сакиз минг олам ижод этмака амринг,
Ики ҳарфийла этти дафтари кавну макон пайдо.

Ажаб Парвардигори комил ул-қудрат эрурсанким,
Бихори санъатинг ичра эмас ҳаргиз қарон пайдо.

Сани лутфунгни хони муъмину кофирга яксондур,
Қилолмас ҳеч мунъим бўйла лутфи бирла хон пайдо.

Сани сунъунг куёшидин булар бир зарраидурким,
Бўлибдур олам ичра бу замину осмон пайдо.

Эмас беҳуда ошиқликни лофин урса ҳар ошиқ,
Ки Сандандур аларға неча дарду сўзи жон пайдо.

Агар мужрим эрур ҳар банда, они айбпўши Сан
Эмас мумкин Санидек бўлмағи бир меҳрибон пайдо.

Факирий гарчи осийдур, умиди кўп эрур Сандин,
Қиёмат кунни қил анга раҳматингдин соябон пайдо.

* * *

Юзларинг жаннат, қошинг ул “жим” и жаннот узрадур,
Оғзинг элни мот этар, чун “мим” ким мот узрадур.

Оразинг Мусҳаф диям, аммо таажжубдур бу ким,
Қошларинг “Бисмиллоҳ” каби оёти Таврот узрадур.

Сен сабабдурсанки ўзин халқ аро расво қилур,
Ишқ эли, йўқса нечук жазб ила ҳолот узрадур.

Хонақоҳда қоматинг кўрмиш магар ким зуҳд эли,
Аксари беҳушдур, баъзи ҳаёлот узрадур.

Кўксума чиқсанг, таажжуб йўқ, агар от ўйнатиб,
Ваҳ, на зебо мухралар дерман бу шахмат узрадур.

Ошиқин қонин тўқмишдур магар ул шахсувор,
Ким, қизил камзур, қизил шим ҳам қизил от узрадур.

Йўқ ҳама Кавсар суйи бирла зулоли Хизр аро,
Шаҳди лаъле, эй Факирий, мунча лаззот узрадур.

Нажмиддинхон ҲАМИДОВ

Нажмиддинхон ҲАМИДОВ 1917 йил Сарисийё қишлоғида туғилган. Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиси. Урушдан сўнг Сталинча қатагон азобини тортганлардан. Жезқазгон жазо лагерида 8 йил тутқунликда бўлган. Айбсиз деб топilib, қamoқдан озод этилганидан сўнг 1955 йилда она қишлоғига қайтган. Уруш йиллари ва қamoқ пайтида “Асирий” тахаллуси билан, озодликда чиққанидан сўнг “Нажотий” тахаллуси билан ижод қилган. 1978 йилда вафот этган.

* * *

Айла тараххум девоналарга, хуснинг ўтиға парвоналарга,
Бошдан оёғи бирёналарга, жоним тасаддуқ жононаларга.

Кўрсат жамолнинг Лайли баногоҳ, дер эрди, барча “эй хусн аро шоҳ”
Надур гуноҳим мандан қочарсан, сўнгил қадаҳни мастоналарга.

На эди аввал аҳди амонлар, ўйнаб кулубон неча замонлар,
Топсин жазосин бўлса ёмонлар, қилма назора бегоналарга.

Мунда Асирий меҳринг гадоси, ишқ дардининг ҳам борму давоси,
Ғайраз висоли йўқ муддаоси, харгиз ишонмам баҳоналарга.

* * *

Сендин ўзга эй Худоё меҳрибоним қолмади,
Элтгали бошимни бир ерга паноҳим қолмади.

Кимга дерман арзи ҳолим сўргали йўқтур кимим
Бекасу, бемуттақоман соябоним қолмади.

Неча йил бўлди мусофирликда юрдим хору зор,
Бир гадоурман маним тайъин маконим қолмади.

Ҳажр дардидан юзим бўлди мисоли қаҳраб,
Суратан одам, валекин танда жоним қолмади.

Бул укубатларга ёраб қолмади ҳеч токатим,
Розиман олсанг омонат эмди ҳолим қолмади.

Фарқ этмас ҳеч киши бунда гадоу шоҳни,
Айтгулик рози дилимни ҳеч забоним қолмади.

Ажрамас тандан ироданг бўлмаса бир тола мўй,
Бир асир маъюс қулингдурман мажолим қолмади.

Ўксима ғамгин юрак, ўлканг гулистон ўлғуси,
Очилиб ҳарён чечаклар, мисли бўстон ўлғуси.

Шонли куч, эркин ҳаёт бирлик шиоринг яркираб,
Миллий байроғинг буюкликда намоён ўлғуси.

Шаҳр-у кишлок, кент аросида очиб дорулфунун,
Илм ўқиб анда қари-ёшлар билимдон ўлғуси.

Ўсгуси кундан-кунга санъат ила корхоналар,
Бошқа давлатлар таҳаййурдан дили қон ўлғуси.

Ҳақ насиб этса ривож олгай дини Ислоимиз,
Ҳам шаҳидлар руҳига кўп Хатми Қуръон ўлғуси.

Бул ҳама бошдин кечирган қулфату ранжу алам,
Ёзилур зарҳал билан тарихда дoston ўлғуси.

Тангри ёр ўлса кўрармиз, комил иймоним менинг,
Эй Асирий, душманинг ер бирла яксон ўлғуси.

Аббосхон ҲАМИДОВ

Аббосхон ҲАМИДОВ 1930 йилда Сарисийё қишлоғида таваллуд топган. Тошкент Молия институтини битирган. Кўп йиллар туман агросаноат бирлашмасида таъкилий назорат бўлими бошлиғи, ширкат хўжалиғи ва “Кимё” таъкилотида бош ҳисобчи вазифаларида ишлаган.

Шеърлари “Авлодлар баёзи” тўпламида эълон қилинган.

МУБОРАК НАВБАҲОР

Сахро-адирлар лолазор, келди муборак навбаҳор,
Бўлди кўнгуллар бегубор наврўзи олам гулбаҳор.

Дарё тўла оби ҳаёт, равшан, мусаффо коинот,
Меҳнаткаш элга илтифот, осмонда хуршид ошкор.

Шаънига гар ёзса китоб, шарҳи бўлар бир неча боб,
Шўх ялла-ю тору рубоб вақти томошо-ю шикор.

Хут ўтди, бошланди ҳамал, мавсумидир ғоят гўзал,
Ширинлиғи гўё асал, сувдек эриб окмокда қор.

Ваъдасига етмоқ вафо, деҳқон дилида муддао
Тупрокни қилмоқ кимё, фикри эрур

2013/12 А 12050	Alishev Navoiy nomidagi C'zbekiston MK
--------------------	--

Меҳнатда доим интизом, турмуш фаровондир мудом,
Барча улусга субҳи шом тинч-у тотувликдир шиор.

Атроф сари этса назар, хурсанд бўлар аҳли башар,
Таърифда Аббос тили лол, тунда моҳи тобони бор.

* * *

Хуштамаллуқ бир пари рухсорни соғинмишам,
Лаблари лаълу шакар гуфторни соғинмишам.

Ўйласам ҳижрон тунда кўзга уйку келмагай,
Чунки мен ул кўзлари хуморни соғинмишам.

Жисми жонимни фидо арзийди қилсам нега ким,
Сўзи ширин турфа беозорни соғинмишам.

Айланиб боқсам жаҳонни йўқ анингдек дилрабо,
Қадди шамшоду юзи гулнорни соғинмишам.

Етмагай оҳим сенга, етгай валекин кўклара,
Оҳим кўкдин узоқ дилдорни соғинмишам.

Вола-ю тайдо бўлиб, эрдим сенга кўрган замон,
Зехни ва фаҳми расо хушёрни соғинмишам.

Айладим изҳор ҳолим мен бу Аббос орсиз,
Найлайин булбул каби гулзорни соғинмишам.

Муҳаммад РАҲМОН

Муҳаммад РАҲМОН 1949 йил Китоб туманида тугилган. Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ)нинг журналистика факултетида таҳсил олган. Сурхондарё вилояти газетасида, Ўзбекистон телерадиокорпорациясида, Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида, нашриётларда муҳаррир, бўлим мудири лавозимларида ишлаган.

Муҳаммад Раҳмоннинг "Мувозанат", "Яшил дарё", "Юрагимнинг дастхати", "Ижобат", "Асраганим, авайлаганим", "Абадий нидо", "Сайланма", болалар учун "Момоқаймоқ", "Ерга тушган камалак", "Қанотли тушлар" китоблари чоп этилган. Муҳаммад Раҳмон жаҳон адабиётидан кўпгина дурдоналарни ўзбек тилига ўгирган. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими унвонига сазовор бўлган

У 2010 йилда вафот этган.

БОЙЧЕЧАК

Бойчечак қор босиб келар бековуш,
Ғофил соҳилларни ўйғотар шовуш.
Дўниб илиқликка рутубат, совуш,
Кўклам булутларни сокқан куни бор.

Бу тоғлар тоғ эмас, салтанат бори,
Девлар хобгохидир қоронғи гори.
Тошларга урилиб, тинмасдан зори,
Жилғанинг денгизга оққан куни бор.

Минг бир қабоҳатга, макрга қодир,
Зулмат гумаштаси шум қора ботир,
Юз йил окса ҳамки дарёда Тоҳир
Сандикдан соғ-омон чиққан куни бор.

Дейсан: “Соясинда сарғайди юзим,
Ўзимдан ўтганин биламан ўзим”.
Майса, илдизингга тилайман тузим
Довул, зўр чинорни йиққан куни бор.

Яшамоқ, яшнамоқ сўлмаганники,
Эртадан ноумид бўлмаганники.
Бу дунё кимники, ўлмаганники,
Худонинг бизга ҳам боққан куни бор.

ТОПИЛАР

Дунё кўзимга, мунисим, мунглим,
Гохида мангу тор, вайрон топилар.
Йлло азал-аввал нақл бор, кўнглим:
Ҳар яхшига битта ёмон топилар.
Аммо ҳар учраган нокас, паст эмас,
Топган, топингани – иймон, нафс эмас.
Бўйлаким, куллу боғ хору хас эмас,
Боғ ичра ғунчайи хандон топилар.
Мўминдир, ҳалимдир одам боласи,
Лекин билиб бўлмас – ичда оласи,
Тоғ-тошга дариса қашқир галаси,
Анинг кушандаси – арслон топилар.
Йўлсизлик ёмондир, йўлсизлик ёмон,
Бўлсин юрак довлаб йўл тортган омон.
Жадди-жадал истар магарким, карвон,
Шаҳдига муносиб сарбон топилар.
Ҳар кайдан топарсан бир бурда нонни,
Қайда бор бундай юрт, садқа қил жонни.
Бағрингга маҳкам бос Ўзбекистонни,
Ватан топилмайди! – макон топилар.

Пўлод ҚУРБОНОВ

Пўлод ҚУРБОНОВ (Қўхий) 1904 йилда Китоб туманидаги Варганза қишлоғида туғилган 1929 йилда Қаришдаги муаллимлар тайёрлаш курсини тамомлаб, ўз қишлоғи мактабида ўқитувчи бўлиб ишлаган.

1941-1945 йилларда иккинчи жаҳон урушида иштирок этиб, урушдан сўнг яна ўқитувчилик фаолиятини давом эттирган. Шеърлари матбуотда чоп этилган. "Варганза боғларида баҳор" шеърӣй тўплами муаллифи.

1996 йил 92 ёшида вафот этган.

ВАРГАНЗА

Бир днёрки, кўрган кўз ҳам кувонади,
Баҳор бунда бирам дилбар уйғонади,
Узоқ кетсам соғинчида дил ёнади,
Азиз гўшам, сўлим қишлоқ, жон Варганзам.

Анорларинг ҳар донаси қирмизи, бол,
Қизларининг юзлари ҳам анордай ол.
Ўзбек, тожик бир оила, қулган иқбол,
Азиз гўшам, сўлим қишлоқ, жон Варганзам.

Мадҳинг айтиб, меҳринг куйлаб дил яйрайди,
Сўлим боғсап, булбулларинг шўх сайрайди,
Жаннатимсан, Эрамимсан менга лайли,
Азиз гўшам, сўлим қишлоқ, жон Варганзам.

Юрагимнинг бир парчаси Ватанимсан,
Томиримда оқиб турган жон, қонимсан.
Дилбар диёр, кўркам макон аталибсан,
Азиз гўшам, сўлим қишлоқ, жон Варганзам.

НАВБАҲОР

Тоғли ўлкам қирларида бутун файз ўзга,
Илҳом тошар, завқу шавқ сиғмагай сўзга.
Бойчечакнинг бандларини суртаман кўзга,
Хуш келибсан, ўлкамизга навбаҳор фасли.

Меҳнат, ижод, ризк ундирар паллада энди,
Бободехқон қўлда кетмон, далада энди,
Кўнгил қўшиқ, алёру ракс яллада энди,
Хуш келибсан, ўлкамизга навбаҳор фасли.

Кўчат экар, ҳашар чиқиб ҳам ёшу қари,
Анор-у ток очар соҳибқор боғбонлари,
Олтин бўлиб қайтар тўккан пешона тери,
Хуш келибсан, ўлкамизга навбаҳор фасли.

Лиммо-лимдир эл-у, юртга юракдаги ишқ,
Чал куйингни, далаларда янграсин кўшиқ.
Кўхий айтар баҳорий бир сурурдан жўшиб,
Хўш келибсан, ўлкамизга навбаҳор фасли.

Иброҳим АЗИЗОВ

Иброҳим АЗИЗОВ Китоб туманида туғилган. Термиз Давлат педагогика институтида таҳсил кўрган. Меҳнат фаолиятини 1968 йилда Сурхондарё вилояти газетасида адабий ходимликдан бошлаган. 1969 йилдан Китоб туман “Китоб тонги” газетасида маданият ва турмуш бўлими мудири, масъул котиб, туман радиоси муҳаррири вазифаларида фаолият олиб борган.

Иброҳим Азизовнинг ижод намуналари туман, вилоят ҳамда республика матбуотида босилган.

КИТОБ ОҚШОМЛАРИ

Бунда кунлар сермазмун, завқли,
Куёш шомда ботади аста.
Сўнг охиста тун тўшалади,
Боғлар узра бўлиб пайваста.
Бунда кунлар сермазмун, завқли.

Оқшомлар-чи илиқ ва салқин,
Ором олур ҳориган танлар.
Ажиб ҳислар кўзгалур ногоҳ.
Ёдга тушар бахтиёр дамлар,
Оқшомлар-чи илиқ ва салқин.

Тароватли, гўзалдир тунлар,
Сайрларга чорлар у мани.
Йўлақларда одамлар тирбанд,

Кайфияти баланд ҳаммани,
Тароватли, гўзалдир тунлар.

Беҳиранг ой сузади кўкда,
Боғларда ел ўйнайди майин.
Жамолиннга бокиб маҳлиё,
Бу кеч сенга бир шеър битайин,
Беҳиранг ой сузади кўкда.

Ошиқлар роз айтар хилватда,
Ишқдан улар сармаст бу окшом.
Йигит қиздан олар илк бўса,
Бир умрга бахт этиб инъом,
Ошиқлар роз айтар хилватда.

Мен ҳам шодон кезаман шомлар,
Қалбда жўшар илҳом, эхтирос,
Чунки кеча бир баркамол қиз,
Нозли боқди, сермаъно ҳам соз.
Мен ҳам шодон кезаман шомлар.

Эҳ, бу тунлар бунчалар сўлим,
Завқинг тошар боққан маҳали.
Сирлар кўпдир унинг бағрида,
Оқ қоғозга тушмаган ҳали.
Эҳ, бу тунлар бунчалар сўлим.

ГЎДАК ЙИҒЛАР

Гўдак йиғлар, йиғлайди гўдак,
Бу албатта бизга муаммо.
Гудак йиғлар, йиғлайди гўдак,
Овунади у тезда аммо.
Мен ўйлайман, бу дам ер шари,
Бомбалардан кўрмасин завол.
Қандай даҳшат ахир ёш- қари,
Бирданига йиғласа, алҳол.

Тоҳир БОБОЕВ

Тоҳир БОБОЕВ 1948 йилда Сарисийё қишлоғида туғилган. 1966 йилда Нодира номли ўрта мактабни, 1971 йилда Тошкент Халқ хўжалиги институтини тугатган.

1973-1995 йилларда тумандаги қурилиш, саноат корхоналарида ҳисобчи, бош ҳисобчи, сўнг Китоб, Қамаш туманлари давлат солиқ инспекциялари бошлиғи вазифаларида ишлаган.

Шеърлари матбуотда эълон қилинган.

КИТОБИМ

Шаҳарлар куп олам аро,
Бир-биридан гўзалроқ.
Лекин ҳамма шаҳарлардан,
Китобим, сен афзалроқ.

Атрофингни ўраб турар,
Баланд, қорли тоғларинг.
Жаннатдан ҳеч қолишмайди,
Соя, салкин боғларинг.

Ширин-шакар меваларинг,
Минг хил дардларга дори.
Ўзбекистон ичра машҳур,
Варганзанинг анори.

Паришлар-ла тенглашади
Кизларининг жамоли.
Кундан-кунга ортаверсин,
Китобимнинг камоли.

Йигитларинг олим, шоир,
Сўздан қайтмас, мард бўлар,
Сенинг учун фидо бўлиб,
Бир бор эмас, юз ўлар.

Далаларда деҳқонларинг,
Етиштирар минг бойлик.
Қашқадарё воҳасида,
Қора холсан чиройлик.

Китоб, сенда туғилдим мен,
Қалбим тўла ифтихор.
Сенга фарзанд бўлганим-чун,
Эрурман кўп бахтиёр.

Қаҳҳор РАСУЛОВ

Қаҳҳор РАСУЛОВ 1956 йилда Китобнинг Чечак қишлоғида туғилган. Ўрта маълумотни тумандаги 23-мактабда олгач, Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика институтининг тарих факултетида таҳсил кўрган. Мактабда ўқитувчи, тарбиявий ишлар ташкилотчиси, ўқув-тарбиявий ишлар бўйича директор ўринбосари, Китоб туман халқ таълими бўлимида методист вазифаларида ишлаган. 2007 йилдан Қариш муҳандислик иқтисодиёт институти қошидаги 3-сонли Академик лицейда маънавий-маърифий ишлар бўйича директор ўринбосари бўлиб фаолият кўрсатган.

Матбуотда шеър ва мақолалари билан мунтазам қатнашиб турган. Ўзбекистон Республикаси халқ таълими аълочиси. 2012 йилда вафот этган.

ИЛТИЖО

Бу дунёда ҳуркак оху битта жоним,
Орзуйим шул иймоним пок бўлсин маним.
Бу дунёнинг ишларига тушунмадим,
Во ажабо?! Бугунги дўст эрта ғаним.

Баъзан хушбахт, гоҳо махзун оҳлар урдим,
Армонлардан уркач-уркач тоғлар курдим,
Дўсти содиқ излай-излай ўтар умрим
Душман эмас, дўст билгандан доғлар кўрдим.

Ўттиз йилки, ўлсам тинар кўзда нам бор,
Ишқдан қолган дилда чандиқ-нишонам бор,
Карбалонинг саҳросидай шўрхок-шўрхок
Ҳамма сиғиб, “ул” сиғмаган пенюнам бор.

Доим бир кам, тўлиқмадим-тўлолмадим,
Душманга ҳам ҳеч ғайирлик қилолмадим,
Қўл силтадим чор тарафи кемтик дунё
Ишларингга тушунмадим, билолмадим.

Бир куни шод, бир кун чекар афғон умрим,
Хаста дилга изла даво-имкон умрим,
Ярим кўнглим иззат эмас, савоб талаб
Битгаси кам дунёингга меҳмон умрим.

Дадил очиб назм саройин эшигини,
Тебратгандим шеър аҳкомин бешигини,
Муҳаммадни пешонангга сиғдирмадинг
Айтганди-я дунёингнинг кўшигини.

Ҳар дам сездим дилга солган ифторингни,
Даво билдим, мурувватинг, озорингни.
Иймон бергин, нур ёғилсин вужудимдан,
Рози кетсин десанг магар Қаҳҳорингни.

Акрам АМИНОВ

Акрам АМИНОВ Китоб шахрида туғилган. Тошкент Давлат университети (ҳозирги ЎзМУ)нинг журналистика факултетини битирган. У иш фаолиятини “Китоб тонги” газетасида бўлим мудирлигидан бошлаган. “Қашқадарё” газетасида адабий ходим, маъсул котиб вазифаларида фаолият кўрсатган. Кейинчалик “Ўзбекистон”, “Меҳнат”, “Наврўз” нашриётларида муҳаррир, бош муҳаррир вазифаларида ишлаган.

1981 йилда Акрам Аминовнинг “Қанотли туйғулар”, 1990 йилда “Ҳисорнинг қирқ мўъжизаси” китоблари босилиб чиққан.

Акрам Аминов Абдулла Авлоний номидаги мукофот совриндори, Ўзбекистон Журналистлари ижодий уюшмаси аъзоси.

КУЗ ХАЁЛЛАРИ

Мени қийнар кузнинг шамоли
Уйқудаги киздай у сулуя.
Боғотларда сайр этсанг холи,
Дилда қўзғар ҳаяжон, ғулу.
Ариқларнинг бўйлари гулзор,
Улар маҳзун, кутишади зор:
Нега келмас ошиқ булбуллар?
Дараларга туманлик чўккан
Эриб битмиш чўққиларда қор,
Нечун тоғлар кўркини тўккан,
Уфқларда музлаган виқор?
Сўйла, Қашқадарёйи азим

Қўшигингда не дард, не аҳвол?
“Йўк, сувларим тиниди бир зум
Оқишларим олдинда алҳол.
Алҳол, ҳали куйлармиз сен-ла,
Сулув кузга бу уйлар тортик
Чаманларга сингамиз бирга
Биз яшаймиз баҳорга содик!

КАМОЛГА

Бахт нима?
Саволинг кўп кизик.
Бизнинг ёшимизда
Бундай содда саволлар ярашмайди...
Менимча, бахт –
Виждонни зарра қийнамай,
Бор эҳтирос билан
Яшамок,
Курашмок,
Севмок!..

* * *

Гўзаллар меҳрли,
Гўзаллар мунис...
Нима керак
Вафодан
Қизлардан нолиш,
Нима керак.
Садоқат ҳақида қасамлар битиб
Ишонч булоғини лойқалатиш
Нима керак.
Қуёши йўк осмондек–севгисиз кун?!
...Мен шундай ўйладим
Сен билан учрашиб
Қайтган тун.

Зебо МИРЗАЕВА

Зебо МИРЗАЕВА 1964 йил Бешитерак қишлоғида туғилган. 1981 йилда Солижон Диёров номи мактабни, 1987 йилда Тошкент Давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ)нинг филология факултетини битирган. Ҳозирда Ўзбекистон Миллий телерадиокомпаниясида ишлайди.

Зебо Мирзаеванинг "Тун маликаси", "Ажр", "Нур кукунлари" шеърӣй тўпламлари босилиб чиққан. Халқаро Чўлпон мукофоти соҳибаси.

САВОЛ

Мен – Биби Ойиша эмасман,
Ҳазрати Ҳадича ҳам эмас,
аммо
Юрагимга битта Одам бор,
Расулдай севимли,
Худодай танҳо!
Худоё, мен Ойиша эмасман, нега?
Нечун юрагимда севги бу қадар?
Кимнинг қайғуси бу –
Бир ишқ безга,
Қоронғи умримга солади хатар?
Танламадим, бир олий шараф,
Ёки маҳрами хос буюк зот учун,
Аммо суягимни ўтларга қалаб,
Жаннатий бир севги ёнади нечун?

Ойдин тушларимда олма тишладим,
Бошларим айланар севги исидан!
Худойим, Худойим,
жисмимни қадим
Яратдинг, айт, кимнинг қобирғасидан?
Шу қадар маҳрумман, ки етмас кучим,
Нур истаб руҳимнинг исёни тинмас,
Гуноҳларин Расул сўраб бергувчи
Мен, ахир Ҳазрати Ойиша эмас!
Қалбни барбод этган ишқ билан нега,
Аршингга гуноҳкор қўяман қадам?
Бу олов умримга бўлгани эга,
Нахот топилмади бир ёруғ Одам?!
Ойдин тушларимда олма тишладим,
Бошларим айланар севги исидан!
Худойим, Худойим, жисмимни қадим
Яратдинг, айт,
Кимнинг қобирғасидан?!

* * *

Сизни жондан севган эди у,
Севган эди ҳаддан ташқари.
Бокмадингиз бирор марта ҳам,
Қолиб кетди бахтлардан нари...
Қолиб кетди Тангри қўлида,
Ва ҳеч кимга бермади қайтиб.
Зулматларнинг олис йўлида
Ўтди ойдин қўшиқлар айтиб.
Ёлғизликнинг маъюс қаърида
Аталганди у сизга ахир...
Ўша Турна Аёл бағрида
Очиларди дунё кутган сир.
Бермадингиз унга бир имкон,
Ё бир назар, ё сокин сурур.
Ҳоратларнинг комида бежон
Мангуликка сўнди ўша Нур...

Норқобил ЖАЛИЛ

Норқобил ЖАЛИЛ 1961 йилда Китоб туманининг Минжир қишлоғида таваллуд топган. Ўрта мактабни 1979 йили битириб, 1982-1983 йилларда харбий хизматни ўтаган.

У 1991 йилда Тошкент Давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ) нинг ўзбек филологияси факултетини тугатди. Ўзбекистон радиосида муҳаррир, "Туркистон", "Ўзбекистон овози" газеталарида бўлим мудир, "Халқ сўзи" газетасида масъул котиб вази-фаларида ишлаган. Республика телевидениесининг "Маънавият" таҳририясида фаолият кўрсатган. Ҳозирда "Оила ва жамият" газетаси бош муҳаррири.

Норқобил Жалилнинг "Согинчнинг ранги", "Қашқадарёни соғиниб" китоблари чоп этилган.

ОНАМНИ ЭСЛАБ

Яна келдим бағрингга қишлоқ,
Армонларим сенга кўмилган.
Эски тандир, ўт босган ўчоқ,
Уйимиз ҳам текис сурилган.

Кўзларимда милтирайди ёш –
Хотиралар ерга тўкилар.
Зор қалбимда тугайди бардош,
Менинг йигит қаддим букилар.

Кетиб борар йўлларим ҳам чанг,
Тўзонлари урар кўкракка.
Эҳ, чанглардек қолмай ортимдан,
Ғам чўқади етим юракка...

* * *

Тушимга кирасиз, онажон,
Куласиз етмайди кулгулар.
Кўксимни тўлдирар хаяжон,
Энг ширин бир туйғу туғилар—
Тушимга кирасиз онажон!

Тушимга кирасиз онажон,
Йиғлайман етмайди кўз ёшим.
Соғинчлар қийнайди бир армон,
Юракка кўмилган кўёшим —
Тушимга кирасиз онажон!

* * *

Кўксимни тўлдирар хаволар,
Кўкларнинг нафаси келаяпти.
Жаранглар бир ширин наволар
Юрагим кўшиққа тўлаяпти.

Кўшиқлар тинглайман отажон,
Наволар умримни тўлдирсин.
Билмайсиз, розиман майли-я,
Ўлдирса бир кўшик ўлдирсин...

Рустам МУСУРМОН

Рустам МУСУРМОН 1963 йилда Яккатут қишлоғида туғилган. 1980 йилда 11-умумтаълим мактабини, 1989 йилда Тошкент Давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ)нинг филология факультетини битирган, аспирантурада таҳсил олган. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси.

Рустам Мусурмоннинг “Камалак” наириётида “Рухнинг товуши”, “Ёзувчи” наириётида “Хиргойи” шеърӣ тўпламлари чоп этилган.

ТИЛСИМ

Менга меҳру вафо айларсан афзун,
Кулфи дилим очиб кирмоқ чун мавзун,
Кўксимга бош қўйиб ўқурсан афсун:
– Сим-сим-о-чил-сим-сим-о-чил-гин-о-чил...
– Чил-чил-чил-чил...

Кўл солсанг қонатар бармоқларингни,
Чирансанг кўчирар тирноқларингни,
Йўл олсанг оғритар оёқларингни,
Товонингни тешар, кафтингни кесар –
Шарр-шарр-шарр-шарр...

Кулфи дилим очиб кирсанг гар мавзун.
Ишк аро риёзат чекурсан афзун –

Факат тиг устида юурсан махзун.
Темир ковуш кийиб ҳам пўлат қўлқоп –
Зил-зил-зил-зил...

– Сим-сим-о-чил-сим-сим-о-чил-гин-о-чил...

БОЗБАРАК

Ҳеч ким Ер шарини кўтаролмасмиш,
Таянч нуқтасини топмасмиш, бироқ
Менинг бир қўлимда замин чирпирак,
Бармоғим учида айланар фалак.
Бозбарак, бозбарак, бозбарак.

Тугма қадаб бўлмас эмиш шамолга,
Туткич бермас эмиш ҳеч кимга, бироқ
Мен эса шамолнинг икки бетига
Тортиб юборганман икки шапалок.
Бозбарак, бозбарак, бозбарак.

Ҳеч ким учолмасмиш оёғи билан,
Парвоз қилолмасмиш осмонга, бироқ.
Менинг оёғимда толмас қанот бор,
Менинг оёғимга жойланган юрак.
Бозбарак, бозбарак, бозбарак.

Умр дарёсидан кечди болалик,
Шул дарё гирдидан қолган чархпалак.
Қамишдай бўйимга қўнган ниначи,
Гулдай ҳаётимдан учган капалак.
Бозбарак, бозбарак, бозбарак.

Ғайрат МАЖИДОВ

Ғайрат МАЖИДОВ 1976 йилда Севаз қишлоқ фуқаролар йиғинига қарашли Хўжайликони қишлоғида туғилган. Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ) нинг журналистика факультетини тугатган. Айни вақтда Ўзбекистон радиосининг “Ёшлар” радиоканалида хизмат қилмоқда. «Ҳеч кимга ўхшамайсан», «Ишққа борар йўл», «Боболарим юрти» номли шеърлар тўплами босилиб чиққан. «Шўҳрат» медали соҳиби.

ВАТАНДИР

Она, сен дилим сезган,
Меҳр жадвалин тузган,
Ҳозир тандирдан узган
Кулчаларинг Ватандир.

Синглим, дунё ғуборли,
Озор тўла бозорли,
Чаккангдаги ифорли
Гулчаларинг Ватандир.

Ўғлим, чулдирашинг ҳам,
Той-той, пилдирашинг ҳам,
Ҳам юзимни силаган
Қўлчаларинг Ватандир.

Қизим, юракни тўксак,
Қўшиқ бўлади бешак,
Кўзингда кўкдан юксак
Дилчаларинг Ватандир.

КУРСДОШЛАРИМГА

Дил бокади, кўзларингиз дарчалари,
Ўйларингиз мангу яшил арчалари,
Нигоҳимдан аёнмасму барчалари,
Битта-битта сўйгим келди ҳаммангизни.

Қандай гўзал, муҳаббатга ошно дамлар,
Дил тубида ғамли, ғамсиз бино дамлар,
Хотир-руҳим қўлларида хино дамлар
Битта-битта сўйгим келди ҳаммангизни.

Адирдаги болани сиз билмайсизми,
Ох. Бу йиллар ... шароб этиб сунмайсизми,
Кабутардек кафтларимга қўнмайсизми
Битта-битта сўйгим келди ҳаммангизни.

Хайр этарлар ёки буткул хайр этарлар,
Ажралгиси келмай турган кабутарлар,
Ҳаммалари юрагимда сайр этарлар,
Битта-битта сўйгим келди ҳаммангизни.

* * *

Қуёш ётоғидан аста термулиб,
Мен кезган қирларга томон қарайди.
Дарахтлар шивирлаб, чулдираб қушлар,
Тупроқли йўллардан мени сўрайди.

Менингсиз мунғайиб кадим минорлар,
Толларнинг сочини сойлар тарайди.
Ўғлим Тош шаҳардан келдимикан деб,
Онам тик этганда эшик қарайди.

Менсиз кўниколмай майин саболар,
Гулларнинг бағрига сингиб кетибди.
Қатта ўзгариш бор Хўжа Илм Конда,
Ўша қи-из эрга тегиб кетибди.

Имом ҒУЛОМОВ

Имом ҒУЛОМОВ 1949 йили Китоб шаҳрида туғилган. 1971 йили Қариш Давлат педагогика институтининг чет тиллар факультетини тамомлаган.

Қўп йиллар туман мактабларида ёшларга инглиз тилидан сабоқ берди. Китоб давлат геологик қўриқхонасида илмий ходим, туман халқ таълими бўлимида методист бўлиб ишлаган.

“Илоҳий боғлар” шеърлар тўплами муаллифи.

ЧАНҚОВУЗ

ЁХУД САНАМ – КАТТА ЭНАМ ҲАҚИДА ДОСТОН

Дебача

Энагинам,
Катта Энам,
Оксув куйлаган
Минг қўшиқдан биттасини
Менга айтиб бер!
Тўлқин-тўлқин соғинчларим
Жўшиб бўйлаган
Сирли қўшиқ осмонда
Парвоз этсин шеър.
Ўйғонди-я
Катта Энам
чертган чанқовуз,
Аёлгудек жонбахш наво

оқар кўнгилга...
Оксув каби йироқлашар,
Тоқат бер дилга...

* * *

Карсиллатиб-карсиллатиб
довучча тишлаб,
зардолининг баланд шоҳида
отаётган Оппоқ Тонг.
Тизза бўйи билқ-билқ тупроқ
Йўл
чопкиллаб-чопкиллаб,
йиқилиб-турволиб,

кириб кетар
муажзгина қишлоқ – Санамга –
ортидан кўтарилар чанг.
Пешвоз чиқар чапаклар чалиб
олмазор, узумзор, анорзор –
боғлар хурсанд.
Кишнаб юборар
ўзанига сиғмаган анҳор, –
юзиб чиқар соҳилга
бедов–Кўк шойи.
Ўйноқлар анҳор –
ўйноқлар тулпор,
Сипо тортар
кумушланиб жийдазор.
Қулочларин ёзар
эски Дарвоза,
солинади супа–дастурхон.
Кўкдан энар
нимпиёла қаймоқ – Ой.
Узатар қип-қизил кулчасин
тандир.
Ўйин ўтирибди
кутиб-зориқиб,
чорлар нур ўйнаб
саргайган Сарик Тепа...
Қачон эди бу?
Қачон?!
Тишлатса
шеър кулчасин тишлатган,
оғритса ишк билан оғритган
фасл...

* * *

Болалигим тонгларида
Бир қишлоқча бор эди,
Алла айтар унда бетин,

Кўшиқчи анҳор эди.
Кўпчиб ётган тупроқ йўлин
Соғинар товонларим.
Тушларимга кирар ўхтин
Бостирма-айвонларим.
Лойсувоқ том лабидаги
Пиёладай қизғалдоқ
Чап кўксимга кўнар учиб,
Ловуллар хануз ўйғок.
Хотирам ойнасига
Ўрик гули тўкилар,
Қадим боғда болакайлар
Довучча излаб юрар.
Анҳор бўйи...
Бир қизчанинг
Номин ёзаман кумга...
“Қум сарой”им кетар қулаб,
Йиқиладан бутунга...
Болалигим тонгларида
Бир қишлоқча бор эди,
Нурдай порлоқ ҳам бокира,
Ишкдай бетакрор эди.

* * *

Чанковузнинг ширин-ширин
Учиб кетар садоси...
Энагинам,
Катта Энам –
Момоларинг момоси.
Сенинг ёдинг асрагайман
Мудом қалбим тўрида.
Чанковузнинг нидо берар
Олов қалбим кўрида.

* * *

Жуда қадим замонда,
Улуғ будун – Туронда,
Ўта донишманд Хоқон
Чиқармиш шундан фармон: –
Тўртала сархаддан то
Ўрдага қадар кутлуғ,
Саф чексин турнақатор
Ўйғок тепалар-ўтлуғ.
Ҳар тепага бир соқчи
Қатъий тайин этилсин.
Вазифаси–пойлоқчи
Дебон ёрлик битилсин.
Кечаси, хоҳ кун дузи
Ёғса ҳам ёмғир ё қор,
Қоровул тепа “кўзи”
Бедор турмоғи даркор.
Ёғий қадами етмай
Ёқилсин қатта гулхан
Ва навбатдаги тепа
Ўт ёқсин ундан улкан.
Олов шаклида хабар
Етиб келса чакмоқдай,
Эл-у юрт ҳамда лашкар
Шай бўлсинлар тўқмоқдай.
Фармон, хоқон ройини
–Илғаб паст-у тепалар,
Топиб жойи-мойини
–Кўтарилди тепалар.
Улуғ улар хизмати –
Элни сақлашда омон.
Ҳар тепанинг қисмати
Бўлғуси тугал дoston.

* * *

Оқсувнинг чап соҳили,
Киштиоб қўлтиғида
Қоравул тепаларнинг
Бирига жой танланди.
Оғир заҳмат ҳосили, –
Офтобнинг тик тигида
Эл-улус қўли билан, –
Тик тепага айланди.
Кўкракдор, баланд тепа
Қад рослади, ҳай дариг,
Унда гиёҳ битмади,
Шунданми, ранги сарик.
Аташди Сарик Тепа
Сўнгра-сўнгра эл-улус.
Устида кичик супа –
Осмон билан юзма-юз.
Тайин этилди соқчи,
Лочин кўз, сергак, чаққон,
Ёши бироз ўтган-у
Лек жангларда чиникқан.
Белгиланди маош ва
Уй қурмоққа ҳам рухсат
Берилди...
Битди кулба
Ўтмасдан андак фурсат.
Тепада хизматини
Ўтай бошлади соқчи.
Ойдан ой, йиллар ўтиб,
Тутай бошлади соқчи.
Ёлғизлик кийнар экан –
Жанг-у жадал кўрган-у.
Остида бедов тупчок,
Тиним билмай юрган-у
Не-не баҳодирларнинг
Белини даст буқолган.

Ватан учун жангларда
Жонин тикиб, жон олган...
Қоровул тепаларнинг
Узоқ экан ораси.
Элас-элас кўринар
Бир-бирига қораси.
Бизнинг қоровулимиз
Зерикар бўлиб хуноб,
Сўз демокка одам йўқ –
Ёлғизлик – оғир азоб.

* * *

Бир кун сахар ул ботир
Уст-бошига қарабди.
Бедови Кўк шойининг
Ёлларни тарабди.
Урибди эгар, жабдуқ,
Эгар қошида камон,
Белида кескир қилич
Йўл олмиш Китоб томон.
Оқсувнинг тинч маромин
Кўк шойи бузиб ўтди.
Аждаҳодай пишқириб
Дарёдан сузиб ўтди.
Кирди катта чорбоққа
Чорбоқ-ки, Эрамда йўқ
Таърифин айтар шоир
Араб-у Ажамда йўқ.
Боғнинг хусни бир томон,
Қуш базми ер-у осмон,
Чашмалар қирғоғида
Товус айлар хиромон.
Қоровул–собик жангчи
Ҳайратдан ақли шошди.
Ранг ва нур талошида
Юрар йўлдан адашди.

Чорбоғ ортида Оқсув,
Оқиб ётар шарқираб.
Соҳилда қундуз, оху
Кезар беҳадик яйраб.
Қирғовул, кумри, каклик,
Қочмас одам сасидан.
Юрак кетар орзиқиб,
Булбуллар “чах-чах”идан.
Ногаҳон оҳудек киз
Югуриб чикди йўлга.
Кўзлари чакноқ юлдуз
Олов ёқар муз дилга.
Такка тўхтар Кўк шойи,
Ох, суворий–шайх Санъон, –
Унутди бор дунёни,
Куйиб кул бўлди жаҳон.
Гулрў боқар ғамзали
Девқомат, алп йигитга .
Қомати оху каби
Кўринар сор бургутга .
Қисматида шу дилдор
Бор бўлса, не чора бор?!
Кечирсин Парвардигор,
Чух-хей, қўшқанот тулпор!
Бургутдек чанг солди, хей,
Қучоғига олди алп.
Не содир бўлди, билмай,
Потирлайди икки қалб.
Кўкшойи яшин янглиғ
Учиб кетди шувиллаб.
Ортидан бир гала киз
Қолаверди чувиллаб.
Бекликка кетди хабар: –
Ўғирланди ой Санам.
Ўғри–суворий навкар,
Оти учкур елдан ҳам.

Таралди шум овоза: –
Китоб бегининг қизин
Олиб кочди, бир шоввоз,
Қолдирмай ҳатто изин.
Ҳай-ҳайлади ҳалойиқ,
Бай-байлади ҳалойиқ
Қизни излашга ўзин
Сўнг шайлади ҳалойиқ .
Қўпди “чоп-олатасир”, –
Тинтиб чиқилди чорбоғ,
Ўтказилди бирма-бир
Назоратдан қир-у тоғ.
Дарёвот-у чангалзор
Қилинди роса тафтиш.
Ҳатто мозор кўрилди
Кундан кун ортиб ташвиш.
Бу орада қоровул
Йўқ экани билинди.
Қиз ўғриси дебон ул
Соқчи гумон қилинди.
Чидолмасдан дилхун бек
Тевага қўйди олов.
Бек-ку бек, бори ўзбек
Исноддан ёнар лоя-лов.
Тепанинг супасида
Олов ёнди гуриллаб, –
Оқибати ҳақида
Ҳеч ким кўрмади ўйлаб.
Қоровул тепаларнинг
Бошига олов рўмол
Бирин-кетин илинди, –
Ҳилпитар дайди шамол.
Жазавада бек, навкар
Чоп-чопдин тинишмади
Ҳокон-у катта лашкар
Келганин сезишмади.

Не илож қилар банда,
Зўрдан чиқиб турса зўр, –
Ҳокон, ахир Ҳоконда,
Бирдан босилди ҳовур...
Ҳай, Энама-а, Энама-а,
Келар Чанқовуз саси...
Достонинг куйламоққа
Етармикан нафасим.
Ок сув оқар ўйноқлаб,
Борар мендан йироқлаб.
Оймомо қиз ва ботир
Қисмати сўроқлаб.
Ҳай, Энам-а, Энама-а,
Чалиб турсанг чанқовуз! –
Мен Оксувда оқурман
Мозий билан юзма-юз.

* * *

Бекни тутар сўроққа.
Ҳокон ғазаби кайнаб: –
Ақлинг кетди қаёққа,
Қолдими миянг айниб?!
Гар қизинг кўримасанг,
Юртинг кўрийсан қандок?
Нечун ёв даримаси
Тепани ёқдинг, ахмоқ?!
Бек эдинг-ку шавкатли,
Сирин шоҳлар билмаган.
Бирор бир ғаним ҳали
Сени мағлуб қилмаган.
Тур ўрнингдан, тез кўзғал,
Тўйга чорла ҳаммани!
Чойини ичдинг ҳалол,
Тупурмайсан шаммани!
Ҳукимим шу: Энди Тепа
Увол-савоби-сенга!

Оловли тезкор хабар
Савол-жавоби-сенга!
Хушингни йиғ! Тўйингни
Тўйдаи килиб ўтказгин.
Икки ёшни мурод-у
Мақсадиға етказгин.
Ҳа! Қоровул нобакор,
Қизинг бормиш ҳузримга!..
Билсанг, икта сабаб бор,
Алар учун узримга.
Энг аввало, беадад
Хизмат қилган ул ботир,
Ҳарб-у зарбда ўзини
Кўрсатган чин баҳодир.
Иккинчиси—Муҳаббат!
Уни тан олмоқ даркор.
Ишқ пайдо бўлган дилға
Ҳар қандай тўсиқ бекор.
Бурч ва Ишқ келиб қамти
Бир-бирин этса инкор, —
Ташлаб узун арғамчи,..
Зукколик керак бисёр.
Аммо билки, юрт шаъни,
Эрур мендан ҳам баланд!
Гар унга дахл этсалар, —
Эмаслар бизга фарзанд.
Яна бир бор хизматдан
Қочар бўлса куёвинг,
Юрт шаънини тупроққа
Сочар бўлса куёвинг,
Дархол ясоққа етказ! —
Хуни менинг бўйнимда .
Субутсиз-у худбинни
Сақламайман қўйнимда.
Конин кечдим бу сафар,
Ҳукмимни бажар, тамом.

Эл-у юртга бер хабар.
Тўйни бошла вассалом.
Тўй бошланди: — Ваҳ-ваҳа,
Ўйин, кулги қаҳқаҳа
Тошиди—Оқсувдай тошиди,
Ошиди— Ҳисордан ошиди.
Карнай—сурнай зарбидан
Дув тўкилди юлдузлар
Ё заминга туғдими
Фаришта, малак кизлар.
Келаберди меҳмонлар,
Баҳодирлар, полвонлар—
Тоғлар келди тиркашиб.
Викор, хайбат эргашиб
Бек, амир, шоҳлар келди—
Турон Замин йиғилди.
Ҳокон эди тўйбоши ,
Тўйбошимас куёши.
Меҳмонларга нон-у туз
Тортилди подшоҳона, —
Кифтиоб тарихида
Бу тўй бўлди яғона .
Бир томонда кўпқари, —
Булут кўчгандай бўлди.
Пиёда-ю сувори
Кўкка учгандай бўлди.
Бир томон кураш майдон, —
Чиқавер, бўлсанг полвон!
Ғолибнинг боши осмон,
Мағлуб бўш халта бўлди.
Бир ёнда дор-у дарбоз,
Илон ўйнатар морбоз.
Чўп оёқли бир шоввоз
Масқара — калла бўлди.
Оқинлар куйлар оқиб, —
Терма, дoston хуш ёқиб,

Думбира қулогига
Куш кўнар палла бўлди.
Куёв бошида Ҳумой,
Келин мисли тўлин Ой,
Тўйчига қирқ тун-у кун
Таралло-ялло бўлди.

* * *

Тўй тугаб таркади эл,
Ҳокон қайтди Ўрдага.
Қайтиш қилди тошқин сел—
Тугади тўй эртаги.
Келини қанча каниз
Соқчи-ю навкар билан,
Ҳамда тилло чанқовуз,
Сеп-сарпо, ёр-ёр билан,
Кузатдилар куёвнинг
Сароймас, кулбасига.
Ич-ичдан лаънат ўкиб,
Сарғайган тепасига.
Орланиб Китоб беги
Ҳукм этмиш кўп бадтарин:—
Элнинг катта-кичиги
Гар бўлса жони ширин,
Бугундан эътиборан
Куёвнинг номин тилга
Олмоқни этаман маън! —
Етказинг дархол элга!
Борди-келдиси —таъқиқ,
Олди-бердиси— таъқиқ...
Унутилди во ажаб,
Исми, белгиси—таъқиқ....
Алҳол, мен ҳам дostonда
Исмими кўп ўйладим.
Билганлар—унутганлар,
Начора, исм қўймадим.

Бўлмаса ўша таъқиқ..
Қишлоқнинг номи Санам
Бўлармиди, бўлмасди
Фикрланг, бир оз сиз ҳам...
Хуллас, номи Қоровул,
Гоҳ Соқчи, гоҳ Навкардир
Дов талашса у-Довул
Ҳақ, талашса Аждардир.
Ой Санам ва ул шердил
Парво қилмай таъқиққа.
Турмуш қуришди аҳил
Сиғиниб факат Ишққа.
Яшадилар бадастур, —
Кенг Аллоҳнинг даргоҳи .
Факат унинг наздида
Тенг гадо, шаҳаншоҳи.
Бандасини турли куй-
ҳолатларга олар У.
Сувдан олиб гоҳ ўтга,
Ўтдан сувга солар У.

* * *

Хизматида бенуксон
Ишлай бошлади Соқчи.
Оиланинг кўмочин
Тишлай бошлади соқчи.
Ийимагач чергиси
Оқсувдан тортди ариқ, —
Сарик тепа теграси
Гул очди, яшнаб кўриқ.
Йилдан-йил ўтиб, анҳол,
Боғлар юксалди кўркам.
Қизлар ўсди ойжамол,
Йигитлар—ёвқур, ўктам.
Хизмат, рўзғор ташвиши
Билан бўлиб Қоровул

Сезмабди унинг қўши
Бўлганин катта овул.
Депара–атроф уни
Атабдилар Санам деб.
Санам момони ёшлар
Улуғлашар Энам деб.
Санам момо одатин
Қилмас экан ҳеч канда–
Кўлга олар Чанковуз
Тошлар эрир чертганда...
(Ўша тилло Чанковуз, –
Жаранглаб келар саси...
Достонинг тугатмоққа
Етармикан нафасим...)
Балки у ёшлик чоғин
Йилларин соғинчими?
Ота-она кучоғи,
Қўлларин соғинчими?
Балки бадқаҳр отанинг
Илик нигоҳидир у?
Мунис онанинг тортган
Дил тўла охидир у?...
Агар меҳри тушмаса
Кетмас эди ияриб,-
Чоли тушмагур қанча
Бўлганда ҳам хузариб.
Ўша тилло Чанковуз
Турар чорлаб Китобни ,
Зимистондан сўнг Замин
Соғингандек офтобни ...
Йиллар, ўтди замонлар,
Китоб ийрилиб келди, –
Қизини кутган Она
Кўкси сийрилиб келди.
Она-бола дийдорин
Айтгум бугун баралла: –

Кифтиоб оғушида
Яйрар Санам – маҳалла.

ХОТИМА

Энажоним, энг катта Энам–
Муъжазгина кишлоқча Санам.
Қорадарахт – боғ, ҳовли, боғот,
Тўлкин урар қувноқ, шўх ҳаёт.
Йигитлари –Алпомиш, Рустам,
Ҳар хунарда баркамол, уста.
Ўсар-сарвдск қизлари дуркун,
Моҳтоблари маҳалла, юртин.
Момолари маталчи роса,
Маталда ҳам сайқалчи роса,
Қиз-жувонлар тикканда кашта.
Куй-у қўшиқ бўлар сарбаста .
Боболари дуогуй, доно,
Ҳар сўзида минг битта маъно.
Чақалоқлар “инга-инга”си
Истиқболнинг тилло тангаси...
Бир замонлар Санам бор эди.
Имон каби дилга ёр эди.
У кўксимда яшайди хануз,
Чалиб турар сирли Чанковуз.
Ўша эди энг катта Энам–
Муъжазгина кишлоқча Санам.

Жамшид ҲАҚБЕРДИ

Жамшид ҲАҚБЕРДИ 1976 йилда тумандаги Хўжаилмкони қишлоғида таваллуд топган. Ўрта мактабни тамомлаб, Низомиёв номидаги Тошкент давлат педагогика университетида таҳсил олган. "Сочларингга сочилган соғинч", "Сиз ҳам мени соғинасизми?" номли китоблари нашр этилган. Айни пайтда тумандаги 44-ўрта мактаб ўқувчиларига таҳсил беради.

БАТАН

Кўзга суртай, ўпай қониб тупроғингни,
Тангрим ўзи кўрсатмасин фироғингни,
Босолмагай бу тан юрак титроғини,
Ватан, сени бир фарзанддек севолмасам.

Тонгларингнинг юзларидан ўпиб яшай,
Кафтларингга соғинчларим тўкиб яшай,
Майли ғамнинг чоҳларида чўкиб яшай,
Ватан, сени бир фарзанддек севолмасам.

Капалакли гулга тўлсин кучоқларинг,
Маним кўнглим шеърга солган бу чоқларинг,
Юрагимга ботсин майли пичоқларинг,
Ватан, сени бир фарзанддек севолмасам.

Ўхшамасам бургутларинг-сорларингга,
Бўлолмасам қалқон номус-орларингга,
Азиз билма, бошимни торт дорларингга,
Ватан, сени бир фарзанддек севолмасам.

Бўйнингдаги ой-юлдузинг дурлар бўлсин,
Остонагда юртим, мудом хурлар бўлсин,
Йўкса менинг икки кўзим кўрлар бўлсин,
Ватан, сени бир фарзанддек севолмасам.

СОҒИНЧ ТОНГИ

Соғинч тонгларига ярашмас андух,
Қўли кир изтироб айланар кўча.
Сен менинг кўзимда яшайсан, гулрух,
Сукунат бўғзига осилган кеча.

Хавотир изиллаб изғийди дилтанг,
Ёмғирга айланиб эрийди қарок.
Ай, менинг кўнглимни оғритар билсанг,
Сенинг сочларингга урилган тарок.

Ёлғизлик мудрайди кўзлари очик,
Юрак ичга ютар бардошларини.
О, қани муҳаббат кўксингни очиб,
Кўнглингга жойласа қуёшларини.

Сен ҳам англаб етсанг, осуда тонгнинг,
Кўзлари қизариб ётганлигини.
Менинг ҳасратларим ичидан аранг,
Кипригин кўтариб отганлигини.

Зебо РАҲИМОВА

Зебо РАҲИМОВА 1956 йилда Рус қишлоғида таваллуд топиб, 1973 йилда Ойбек номидаги ўрта мактабни, 1981 йилда Тошкент Давлат университети (ҳозирги ЎзМУ)нинг журналистика факултетини битирган.

У ижодий фаолиятини “Китоб тонги” газетасида адабий ҳодимликдан бошлади, радиоташиқлотчи бўлди. Шоиранинг шеърлари 1973 йилдан буён матбуотда эълон қилиб келинади. 1991 йилда “Ёлқин” тўпламида шеърлари чоп этилган.

* * *

Бунча қийин бўлди келмоғинг,
Донишманд қиш, қўлингини узат.
Ошиб кетди бугун салмоғинг,
Йигляпти зериккан кузак.

Куз, йўлингни адоқларидан
Сочи сариқ бир қиз келади.
Унинг ҳорғин ҳовучларида
Армонми, ишқ...
Ким билади...

Сокингина ғам чекар яна
У куз деган номга муносиб.
Ва зериккан боғлар жон берар
Хотирани кўксига босиб.

* * *

Сизга хато айтмади йўллар,
Энди сира қайтмаслигимни.
Сизга айтган сўзни бир бора
Ҳеч кимсага айтмаслигимни.

Бу йўллардан кетдим мен йиллаб.
“Хайр”, деди севги хазони.
Энди Сиз-да топмайсиз излаб
Мендек живни, мендек расони...

Сизга хато айтмади йўллар.

* * *

Сизни жондан ортиқ суйган бу аёл
Сизни деб минг йиллар қонлар ютади.
Ҳокидан кўкарар қадимий гуллар
Минг йиллар бир хаёл сизни кутади.

Қабрлар бошида юзини ювиб
Ҳар азон йиғлайди ўлик сочлари.
Қабристон пойида сирдек сочилган
Суяклар—танимнинг оқ оғочлари.

Подалар изидан минг йиллик хуфтон,
Ғамбода, топталган, дайди арвоҳим.
Тоштусли лабимда қота бошлар кон
Уфқка интилиб кетади оҳим.

Минг йилки ўламан, кўкарган куним
Кўзларим Сиз ҳақда хотира.
Мен кутган бу севги шундайин сўлим
Мен кутган бу севги шундай бокира...

МУСАЛЛАМБОНУ

Мусаллам УМИРОВА (Мусалламбону) 1972 йилда Дўрмон қишлоғида туғилган. Ўрта мактабни тугатиб, Шаҳрисабз тиббиёт билим юртида таҳсил кўрган ва Китоб туман марказий касалхонасида ҳамшира бўлиб ишлаган. Кейинчалик Ўзбекистон Миллий университети журналистика факултетида таҳсил кўрган.

У "Мулкдор", "Марказий Осиё маданияти", "Моҳият" газеталарида мухбир, масъул котиб, бош муҳаррир ўринбосари вазифаларида ишлади. ФМДП марказий кенгаши матбуот хизмати раҳбари бўлган. Айни пайтда "Media+" иқтисодий-ижтимоий газетаси бош муҳаррири. "Тафовут", "Тинглаётган одам" номли китоблар муаллифи. Шеърлари инглиз, тожик, рус, немис, ҳинд тилларига таржима қилинган.

* * *

Мен ўзига сиғмаган одам,
Бўронларни кесар овозим.
Довулларни қолдириб доғда,
Ишқ шаҳрига етар парвозим.
Қайтгин!—дейди,
дайди шамоллар,
Изларимда йиғлайди зор-зор.
Мен сиғмаган ғариб юракда—
Қизғалдоқлар гуллайди беор,
Қизғалдоқлар гуллайди беор!

* * *

Очунлар бошласа сенинг кошингга,
Лоларанг ишқим ичиб бораман.
Лал бўлиб, ол бўлиб юрак измидан
Оловли йўлларни кечиб бораман.

Номозшомгул каби олиб хаёлинг,
Армон сукунати бузиб бораман.
Зангори боғингда мангу қолгани,
Азим дарёлардан узиб бораман!
Рўйи заминингда гулламоғим бор!

* * *

Ўттиз йил мунғайиб қолар ортимдан,
Дунёни яқинроқ уқийман бироқ.
Умримнинг энг тоза япроқларида,
Ҳайкириб ётади минг битта сўроқ.

Ўттиз йил соғиниб қолар ортимдан,
Ўттиз бир нигоҳда оқарар тонглар.
Кун сайин кичрайиб боради жуссам,
Кўксимда очилиб боради ранглар.

* * *

Мен – дарёман, булутлар энган,
Бепигимда ухлар Оймомо.
Мен – тупрокман, гиёҳлар унган,
Минг бир жуссам титроқларидан.

Мен – оппоқ тонг, киприкларимдан,
Сирғалиб, сирғалиб тўкилар шабнам.
Мен – кўнгилман, дарчаларимдан
Само узра учар оккушлар!

Инобат НОРМУРОДОВА
(Ойдин)

Инобат НОРМУРОДОВА 1961 йилда Китоб шахрида тугилган. 1968-1978 йилларда Алишер Навоий номли ўрта мактабда ўқиб, 1984 йилда Тошкент Давлат университети (ҳозирги ЎзМУ)нинг журналистика факультетини битирган. Республика Ёзувчилар ва Журналистлар уюшмалари аъзоси.

У 1984-1991 йилларда "Шарқ юлдузи" журналида фаолият кўрсатди. Айни пайтда Ўзбекистон телевидениесида катта муҳаррир вазифасида ишлайди. Унинг "Соғинч соҳили" "Кўнгил қушлари" китоблари босилиб чиққан.

* * *

Қанча сафар қариди йўлда,
Қанча тўлқин келиб кетар жим.
Ҳали-ҳамон осмонга боқиб,
Мен ҳақимда ўйлар мунажжим.

Нитохимда саволлар рақси,
Фол кўргандай шивирлар тинчим.
Қанча йўллар юрибман эҳ-ҳе,
Ҳамон мени ўйлар мунажжим.

Кўринмайди йўлларда адоқ,
Турнақатор тизилар йўлчим.
Ой нуруни ипга йуғуриб,
Яна мени ўйлар мунажжим.

Девлар келар бир кун бостириб,
Ва эртакка айланар ойм.
Сўнгра олиб кстар сўрамай,
Ўзи қарзга берган худойим.

Эшикка чопар кўзим,
Соғинч ерга йиқилар.
Қамчи теккандай сўзим,
Томоғимга тикилар.

Узилади судралиб,
Ердан нохуш нигоҳим.
Қачон келар эшикдан,
Менинг падар-паноҳим?

Ханжарига айланар,
Тун – кечанинг сўроғи.
Остонамга бойланар,
Яқин йўлнинг йироғи.

Йироқдан келгин, сабр,
Келиб бўйимга бўйлан.
Изимга қарай-қарай,
Икки кўзимга айлан.

Сабр косам, тўлмагин,
Тўлдирмагин бу дамни.
Паноҳингда асрагин,
Мен соғинган одамни.

Бобоқул НОРҚОБИЛ

Бобоқул НОРҚОБИЛ (Тошев) 1963 йилда Жайраҳона қишлоғида таваллуд топган. 1980 йилда Абдулла Қодирий номи ўрта мактабни битирган. 1984-1989 йилларда Тошкент Давлат университети (ҳозирги ЎзМУ) нинг ҳуқуқшунослик факултетида таҳсил қўрган. Китоб тумани ижроия қўмитасида, ички ишлар бўлимида ишлаган.

Бобоқул Тошев 1993-1996 йилларда республика Муаллифлик Ҳуқуқини ҳимоя қилиш Давлат вакиллиги раиси ўринбосари, сўнг Республика Президенти давони масъул ходими вазифаларида ишлаган, юридик фанлари доктори илмий даражасини олган. Ҳозирда Жаҳон Иқтисодиёти ва дипломатия университетида кафедра мудири.

1997 йил унинг "Тонг юлдузи" номи шеърлар тўплами чоп этилган.

ДУНЁМ БОР

Кимдир ёлғонлардан тузди дунёсин,
Ўрашдилар унга кимлар риёсин,
Кимдир лойқалади тоза дарёсин
Менинг маломатли олис дунём бор.

Кимлар эртак айтар фоний дунёда,
Кимнинг туҳматлари ҳаддан зиёда,
Кимлар яшайдилар ниймон, ҳаёда
Менинг ҳаё билан яшар дунём бор.

Гулзорларни кимлар қилади пайҳон,
Ҳақиқат кўзига қадайдиган пайкон,
Яна кимнинг уйи қилинур вайрон
Менинг вайронадан олис дунём бор.

Барибир дунёмда ёлғиз юрмайман,
Биламан, унда мен абад турмайман,
Турфа бозорларни унда кўрмайман
Менинг иймонлардан битган дунём бор.

УЧ СЎЗ

Мен шоир эмасман, лек бағрим доғлаб,
Оқшомни тонггача улайман бедор.
Қўлларим кўксимга оҳиста боғлаб,
Тун бўйи уч сўзни қилурман такрор.

Бирламчи “ҳақ” турур соҳиби карам,
Заррадан яратган “буюк”одамни.
Унинг амри ила инсон муҳтарам
Зиёга буркамиш ҳатто шу дамни.

“Олам” деб ҳайқирсам коинот ичра,
Неъматга лиқ тўла, баркаш намоён.
Оҳиста чарх урар ҳафт иқлим ичра
Сувлари туганмас, бағри бепоян.

“Мен” дейман иймана, шукрона айтиб
Яратган ҳаққа-ю, боққан заминга.
Англадим, бир келдим, келмассан қайтиб
Ким ҳам тик турарди ажал, дамингга.

Маматқиём САЛОМОВ

Маматқиём САЛОМОВ 1951 йилда Офтобрўя қишлоғида туғилган. 1974 йилда Тошкент Давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ)нинг журналистика факультетини битирган.

Меҳнат фаолиятини Китоб тумани газетасидан бошлаган. Узоқ йиллар бошқарув органларида ишлаган.

Ижод намуналари вилоят, республика матбуотида, алманахларда чоп этилган.

ОТАЛАР

Насихат беришган, сабоқ беришган:
–Камтар бўл, босиқ бўл ўзни йиғиштир.
Инсондек, бир умр инсондек яша,
Бу ҳаёт кўз очиб юмгулик тушдир—
Ортада ғурур билан боқиб ўғилларининг
Одам бўлишини кутган оталар.

Йиллар ўтаверар, улғаяпмиз биз,
Замоннинг чархида чархланиб.
Бугун оқил йигит, доно одаммиз,
Ҳумо қуши қўнган бошга айланиб.
Во дариғ, ўтдилар бир дунё армон билан
Бу кунни кўролмай кетган оталар.

БАҲОР

Қалдирғочнинг қанотларида
Учиб келган, эй жажжи баҳор.
Шоирларнинг баётларида
Ўз умрингни бошладинг илк бор.

Куйчи хофиз— ирмоқ бўлдинг сўнг,
Дараларда янграр акс-садо.
Шу замин деб, эркам, мунисим,
Ўзлигингни айладинг фидо.

Атлас ёйдинг алвон қирларга,
Атлас бўлиб товланди жаҳон.
Сурур бўлиб сингди дилларга
Онажоним — ҳур Ўзбекистон!

ЎЗЛИК

Гоҳ сиғмай кетасан ўзингга,
Бу олам кўзингга тор туюлади.
Дардингни ёрмоқни билмайсан кимга,
Дилингдан сархуш куй — шеър қуюлади.
Бундай пайтда сени
Тинглайдиган одам керак,
Англайдиган одам керак!

Жаҳон-ку кенг эрур аслида—
Юзингни эшикка уриб оласан!
Ногоҳ уйғонасан баҳор фаслида
Митти одамлигинг сезиб қоласан.
Бундай пайт ҳам сени
Тинглайдиган одам керак,
Англайдиган одам керак!

Махфират ХАЛИЛОВА

*Махфират ХАЛИЛОВА 1961 йилда Китоб шаҳрида туғилган.
1980 йил тумандаги 27-хунар-техника билим юртини тугатиб,
ин-йигирув ҳиссadorлик жамиятида ишлаган.*

Шеърлари туман, вилоят газеталарида эълон қилинган.

БОЛАЛИК УЙ

Сукунат шарпаси сузар хонада,
Болишга ёнбошлаб ухлаб қолган чол.
Кўсак чувиётган кампирни эса,
Олисларга элтар минг турли хаёл.

Келинчак бешикка кўксини тутиб,
Фарзанди ҳакида ширин ўй сулар.
Дўмбоғин юзига юзини қўйиб,
Ажиб туйғуларга вужудин кўмар.

Гўдак жилмаяди сўнг ўз тилида,
Алланималарни айтиб қийқарар.
Гўдак овозидан чўчиб сукунат,
Ҳовлиқиб ўзини эшикка урар.

Чолнинг кўзларидан сурилар уйку,
Кампир хаёллардан тортади ўзин.

Хона бўйлаб шовкин суза бошлайди
Тилида такрорлаб “тирикман” сўзин.

Шовкин шарпасига қулоғин тутиб,
Болишга ёнбошлаб хаёл сураб чол.
Кўсак чуваётган кампирни эса,
Олисларга элтар ширин бир хаёл.

* * *

Яна куз умрини яшай бошлади,
Дарахтлар бошида яна оғир ғам.
Яна хувиллади боғлар қучоғи,
Яна кўчаларнинг чехралари нам.

Яна табиатда содир бўлмиш куз,
Содир бўлмиш бунда аёзлар қайта.
Совукда дилдираб ҳаста япроқлар,
Овозсиз пичирлар: “Иссиқлар қайда?”

...Яна куз умрини яшай бошлади,
Яна кўчаларнинг чехралари нам...

ТОҒДА

Бу ерда ўзимни эркин сезаман,
Ичаман ҳавони мирикиб.
Бу ерда кўзларим тортинмас,
Ўтирмас эриниб, зерикиб.
Оёғим бу ерда қанотдек,
Олисга учираб кўзимни.
Шабаданинг уриб турган кўксига
Энтикиб босаман юзимни.

Саъдулла АСРОР

Саъдулло АСРОР 1938 йилда Хонақо қишлоғида тугилган. Ўрта мактабни битиргач, Самарқанд Давлат университети филология факултетида таҳсил олган. Қирқ йилга яқин туман мактаблари ўқувчиларига ўзбек тили ва адабиёти фанидан дарс берган. Назм билан бирга насрда ҳам ижод қилади. Андалиб тахаллуси билан ўзбек мумтоз адабиёти вакиллари шеърларига мухаммаслар бозлаган, назиралар битган. Шеърлари матбуотда чоп этилган.

ТУШДИ ЎТ

Увайсий ғазалига мухаммас

Нежабким ҳой ҳавасли дар девора тушди ўт,
Доғда колдириб ҳамиша пинҳона тушди ўт,
Қалб сози, дил ҳаваси-чин баҳора тушди ўт,
Интизоринг оҳидин бу хонимона тушди ўт,
Хонумон недур бу кеча жисм-у жона тушди ўт.

Чин вафо бўлса азалдан дўсти содик ёд этар,
Ғам сели забт этса юртни ким шаҳар обод этар,
Ҳақ ўзи берса мадад мушқулинг кушод этар,
Ишқ ўти ҳар кимда бўлса нола-ю фарёд этар,
Булбули бинолаям оҳу-фиғона тушди ўт.

Кетса элдан эзгуликлар ҳар бир он оҳу фиғон,
Юрт излаб элни кўргин жони-жаҳон оҳу фиғон,
Истаган ҳақ ва ҳақиқат бағри қон оҳу фиғон,
Таҳсин эрмас хону-мону жисм жон оҳу фиғон,
Онча маҳрумманки, мағзи устихона тушди ўт.

Хилват ичра фикри беҳбудим сен ўлдинг, эй ҳабиб,
Не илож сўзони бедудим сен ўлдинг, эй ҳабиб,
Кишвари дил забти тождорим сен ўлдинг, эй ҳабиб,
Деб эдинг матлуби мақсудим сен ўлдинг, эй ҳабиб,
Фаҳм қилгин энди мақсуди жаҳона тушди ўт.

Хуршиди таб тегмаган сўлинқи бир гул айладинг,
Барг ҳазондек зардли юз-дарди мушкул айладинг,
Кадр-қиммат истадим мен нархи бепул айладинг,
Неча сўз бирла мени гоҳ ўнг-у гоҳ сўл айладинг,
Шукри иллоҳки, дилим бул имтиҳона тушди ўт.

Роҳи ҳақ кўзловчиларга йўл очгин барқарор,
Ҳеч оқил бўлмасин мендек фалокатга дучор,
Ўз кулингни ё илоҳи йиғлатма унда зор-зор,
Қай қуни ишқинг ҳавоси топди кўнгилда қарор,
Ул сабабдур кимки, аҳли марғилона тушди ўт.

Шоҳ ва дарвеш ўз йўлида бошга божин истама,
Элда оқил бўлмаса мардум ривожин истама,
Андалибдек кўйиниб, божи хирожин истама,
Вайсий сўйдинг ишқ кўймаслиғ иложин истама,
Аввало қолубалода ошиқона тушди ўт.

Азамат СУЮНОВ

Азамат СУЮНОВ Китоб туманининг Қорабулоқ қишлоғида туғилган. Чорак асрдан буён республикамиз матбуотида публицистик мақолалари, шеърлари билан қатнашиб туради. Айни пайтда “Муҳофаза+” журнали “Вазият” газетаси бирлашган таҳририясида бош муҳаррир ўринбосари лавозимида хизмат қилади.

“Юртим қўшиғи” номли шеърлар тўплами чоп этилган

БИЛИМДОН

– Қани укам, Соливой
Билимдонсан, ҳойнаҳой.
Топ, ишлатиб мияни
Картадан Англияни.

“Хўп бўлади, ака”, деб,
Картага қарар ҳадеб.
Терга ботган Соливой,
Тополмасдан ҳоли вой.

Роса қидириб қайтди,
Сўнгра фикрини айтди:
Картани чизган одам
Уни чиқарган ёддан.

ҲИСОБЛАЙМАН ЁШИНИ

Бир куни қир-адирдан
Тошбақа топди Омон.
Роса суюнганидан
Югурди уйи томон.

– Дада, томоша қилинг,
Мен топган тошбақани.
Эслатади бобомдан,
Қолган сопол косани.

Омон сўзлар ҳайрат-ла,
Қимирлатиб бошини.
– Уч аср яшармикан,
Ҳисоблайман ёшини.

ТУЛКИНИНГ ҲИЙЛАСИ

Ўлжани кўргач, този
Чопди ўша томонга.
Айёр тулки қочарди,
Жон қолсин, деб омонга.

Дарахтга етмай тулки
Бирдан ёнга бурилди.
Ўзин эллолмай този
Қўш дарахтга урилди.

БОЛАНИНГ ҲАСРАТИ

Қокилиб юрсам-чи ҳар доим,
Кўзингга қара, дер ойим.
Иккала кўзим юзимда
Қандай қарайин кўзимга?!

Муниса ҲАМИДОВА

Муниса ҲАМИДОВА 1956 йилда Сарисийё қишлоғида таваллуд топган. 1973 йилда ўрта мактабни тугатган. Ҳозирда ўй бекаси, беш нафар фарзанднинг онаси.

Шеърятга ёшликданоқ ошно бўлган, ижодида она Ватан, ишқ, вафо, ёр мавзулари етакчи ўрин тутди. Арузда ҳам яхшигина ижод қилади. Навоий газалларига мухаммаслар ёзган. Шеърлари матбуотда chop этилган ва "Авлодлар баёзи" китобидан ўрин олган.

КИМДА БОР?

Навоий газалига мухаммас

Даҳри дундин кўп ситамким, менда бордур, кимда бор?
Жабр кўрмоқ дамбадамким, менда бордур, кимда бор?
Бул сабабдин кўзда намким, менда бордур, кимда бор?
Дилбаро, сендин аламким, менда бордур, кимда бор?
Фурқатингдин ушбу ғамким, менда бордур, кимда бор?

Роҳи умрим пур уқубат сен каби хамроҳдин,
Кетди қўлдан билмадим мурғи хумо ногоҳдин,
Эй, надомат айласам, кулманг мени гумроҳдин,
Мазраи айшим кўкармайдур самуми оҳдин,
Йўқса бошдин мунча ғамким, менда бордур, кимда бор ?

Сен гумона ботма бундок рост сўз ҳеч кимда йўк,
Онглагил, қалбимдаги мундоқ рамуз ҳеч кимда йўк,
Топмағайсен, изла минг бор, изла юз, ҳеч кимда йўк,
Қўйма миннатким, юзумдек пок юз ҳеч кимда йўк,
Бўйла ишқи пок, ҳамким менда бордур, кимда бор?

Орзуйи васлин этиб, чиксам агар хиргоҳдин,
Йўл топарманму у янглиғ сарбаланд даргоҳдин,
Нури ҳуснига осилсам, кўркамен ул моҳдин,
Бахт ул ой қасрига қўймас, йўқса дуди оҳдин,
Бу каманди ҳам-баҳамким, менда бордур кимда бор?

Сенки оҳинг дуди-ла, байъ этма васлин, эй кўнгул,
Ҳар зиёну суд ила байъ этма васлин, эй кўнгул,
Чашми хун олуд ила байъ этма васлин, эй кўнгул,
Қалби рўйандуд ила байъ этма васлин, эй кўнгул,
Доғдин мунча дирамким, менда бордур, кимда бор?

Қўйида мастона жон, тандинки чикса, эй рафиқ,
Нетсин инсоф мўҳтасибига йўлукса, эй рафиқ,
Шавк ўти афзун бўлуб, ҳар лаҳза ёкса, эй рафиқ,
Бор экан вобастаи тавфиқ, йўқса, эй рафиқ,
Бу кадар шавқи ҳарамким, менда бордур, кимда бор?

Бул ҳаваслик, Муниса айбинг турур йўқса бу навъ,
Ким сенинг густоҳлиғинг ҳаддин ошур йўқса бу навъ,
Мир Алишер шеър элиға пийрдир, йўқса бу навъ,
Эй Навоий, гарчи журмим кўп эрур йўқса бу навъ,
Хисрави соҳиб қарамким, менда бордур, кимда бор?

ТЎРТЛИК

Дунё – бозор, ҳар хил мато тўлиб ётар:
Кибру ҳаво расталари қатор- қатор.
Дўсти азиз, қани айтинг меҳр қайда,
Қадр-қиммат, оқибатни қайда сотар?

Абдуқаҳҳор ҒАНИЕВ

Абдуқаҳҳор ҒАНИЕВ 1953 йил Китоббон шаҳрида таваллуд топган. 1969-1974 йилларда Тошкент Давлат университети (ҳозирги ЎзМУ)нинг физика факультетини тамомлаган. 1979-1982 йиллар М.В.Ломоносов номидаги Москва Давлат университетида аспирантурада таҳсил олган. Физика математика фанлари номзоди, доцент.

Айни пайтда Шаҳрисабздаги академик лицей директори вазифасида ишлайди. “Тулпоримга илтижо” номли шеърлар тўплами чоп этилган.

ОРЗУЛАР

Кунлар бетинч, тун беуйку,
 неларнидир излайман,
Гоҳо дил шод, гоҳо қайғу,
 орзулардан сўзлайман.
Олис-олис чўқкиларга
 кадалгандир бу кўзлар,
Тиним билмай талпинаман
 туғён уриб қалб бўзлар.

Ёр васлида оҳлар уриб,
 гоҳ севгимни куйлайман
Гоҳо узок хаёл суриб

келажакни ўйлайман.
Гох негадир эришаман,
 ором истаб ҳойна-ҳой,
Лек орзулар туғилади,
 туғилади пойма-пой.

Юрак бетинч тўлғонади,
 дилда яна бир армон,
Орзуларнинг чеки йўқдир,
 йиллар ўтар беомон.
Тугамангиз умрим қадар,
 ширин орзу тилагим,
Лаҳза сизсиз қолсам агар,
 сўнар шу он юрагим.

ПАРВОНА

Зулматинг чок-чок этиб бир шам хира ёнадир,
Атрофида ёғдуга зор айланган парвонадир.
Ул бечора нурга ташна ўзни ўтга уради,
Тани-жонин куйдиради, минг ўртаниб туради.

Ишк дарди, туғён уриб тополмайди ҳеч ором,
Билса ҳамки ёнмоқлигин юрагида интиқом
Ва яна шу ташналикки бағишлайди унга жон.
Нурга зорки, ўзни ўтга урар яна шу замон.

—Тун шам узра айланувчи бечора парвонадир,
Ёғдуга зор тап тортмайин доим ўтда ёнадир.
Интизорлик унга қайта руҳ-у жон бағишлайди,
О,севгилим, ул парвона билсанг менга ўхшайди.

Эркин НИЁЗАЛИ

Эркин НИЁЗАЛИ 1948 йил тумanning Ваткана қишлоғида туғилган. Китоб туман матлубот жамиятида ишлаган. “Меҳр”, “Вафо”, “Кўнгли ибтидоси” каби шеърӣ тўпламлари чоп этилган.

ТЎРТЛИКЛАР

Булутлар ёпирилди, булут бўлдим, хей,
Шамоллар тўзғийди, унут бўлдим хей.
Булутлар қайтишди, ёмғирлар қуйди,
Сабзалар кўкарди, умид бўлдим хей.

* * *

Ғунчадир, чечакдир, япроқдир латиф,
Ғунчалар дудоғин ўпмоқдир латиф.
Бу боғдир, бу гулшан—бунёдимиздир,
Шу замон, шу Ватан—тупроқдир латиф.

* * *

Тупроқни тавоф эт — тупроқ онадир,
У бизга абадий, муҳим хонадир.
Севмасанг тупроқни, Ватанни, жигар,
Келмаг-у кетмакдан мақсадинг надир?

* * *

Оғзингдаги ошингни ютарсан ё йўқ,
Топилмас анқони тутарсан ё йўқ,

Дунёнинг молига хирс қўйма асло,
Бозор бу, молингни сотарсан ё йўқ!

* * *

Не чоғли ҳасратдир изинг қолмаса,
Дилга наф бўлгули сўзинг қолмаса,
Руҳинг ҳам безовта, оройиш билмас
Ортингда ўғил-у, қизинг қолмаса.

* * *

Сайқал топиб қадри ошгай тиллани,
Илми пучдир, такрор этмас муллани,
Минг урилиб пишмагайсан хомкалла,
Не нафи бор ошқовокка саллани.

* * *

Умрим ўтгай, дайри дуннинг даштида,
Жунунман-эй, дил азобнинг гаштида,
Зорланмагил, сен ёнимга туш, хазон,
Бир бора ок, қароғимнинг ашкида.

* * *

Огоҳ бўл дўст, умринг сени ўтмоқдадир,
Фурсат баттол, бағринг шошмай, ситмоқдадир.
Энди қайтмас, завқли дамлар, ёшлик, баҳор
Ўйчан нигоҳ, ҳазин кузак кутмоқдадир.

* * *

Бевафога дил бердим, энди менинг дилим, йўқ,
Ҳижронида қуярман, илло менинг кулим йўқ,
Азобда жон ўртанур, ҳасрат дўлида қолдим,
Кўя-кўя ўтарман, нетай, ўзга йўлим йўқ.

Нормурод АЛИҚУЛОВ

Нормурод АЛИҚУЛОВ 1953 йилда Аёқчи қишлоғида туғилган. Тошкентдаги ўрта милиция мактабини тугатиб, кўп йиллар туман ички ишлар бўлимида ишлаган. Туман, вилоят, республика матбуотида шеърлари эълон қилинган.

1995 йилда унинг "Сийрат" номли шеърлар тўплами чоп этилди. Ижодиди тўртликлар алоҳида ўрин тутади. Уларда иймон-эътиқод, эрк, ҳалоллик, дўстлик, илм-у маърифат ва донишмандликни улуғлайди.

ТЎРТЛИКЛАР

Бетараф бўлиш ҳам ёмондин яхши.
Ақлли ёв дўсти нодондин яхши,
Нафс йўлинда бўлса барча ҳаракат,
Имконсизлик гоҳо имкондин яхши.

Дунёда меҳмонсан, йўл ҳали узок,
Манзилга етгунча минг жойда тузоқ.
Оламдин кўз юмиб кетар чоғингда
Оғирлик қилмасин, юкни ол озрок.

Ғунча умри тугар то очилгунча,
Тириклик ҳам асли мавҳум тушунча.
Бордан йўқ бўлишнинг ораси бир он,
Тунка дам олади болта тушгунча.

* * *

Билингиз даврада доим тўр бўлар,
Такаллуфсиз турга ўтган кўр бўлар.
Сухбат вақти доно пойгакда қолса,
Тўр пойгак бўлади, пойгак тўр бўлар.

* * *

Осмон булут бўлса зинҳор ой чикмас,
Хасис авлодидан хотамтой чикмас.
Суюнма хасисдан сахий чикди деб,
Чумчуқ семирса ҳам ботмон мой чикмас.

* * *

Авлиё кўрсатиб эл аро ўзни,
Иймондин очарди мудом ул сўзни,
Ногоҳ кўзим тушди бозорда ул зот,
Шойи деб сотарди униккан бўзни.

* * *

Рухнинг камолоти менда бўлмади,
Нафсим ғолиб чикди, рухим кулмади.
Нафс йўлига кириб қанча йиғсам ҳам
Яна кам кўринди, кўнглим тўлмади.

* * *

Дунё излаб елдим, фойда бўлар деб,
Югурдим, ахтардим кайда бўлар деб.
Ҳақнинг берганин еб, шукрона қилмай,
Билмадим ҳақиқат лойда бўлар деб.

* * *

Бу дунёда бизлар бугун меҳмонмиз,
Ҳоҳ подшо, ҳоҳ гадо, ҳоҳ дехконмиз.
Эсингда тут, унутмагин, биродар,
Энг аввало биз инсонмиз, инсонмиз.

Ҳикмат САМАДОВ

Ҳикмат САМАДОВ 1950 йилда Китоб шаҳрида тугилган. Тошкент Давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ)нинг филология факултетини тугатган. "Китоб тонги" газетасида бўлим мудир, мактабда ўқитувчи бўлиб ишлаган. "Етти қиз" ва "Ишқ аро армон" достонлари "Наутака" тўпламига киритилган. Шеърлари "Янги газета", "Туркистон", "Маърифат" ва бошқа нашрларда чоп этилган. Айни пайтда нафақада.

СУРУР

Яшиллик оламин дўстим, куч
Симиргин баҳорнинг сурурин.
Ҳаётнинг тонгдаги пок шеърин –
Майсалар шабнамин қониб ич.

Баҳорнинг бағрида шеърият,
Балқийди латофат шунчалар.
Барк урар қалбида соф ният,
Қарагин, жилмаяр гунчалар.

Осмон, эҳ, тип-тиниқ, зангори,
Ё кўм-кўк баҳорнинг кўзгуси.
Ҳадемай уфқдан кўриниб
Турналар арғимчок тизгуси...

Булутми осмоннинг сийнаси?
Оқ пардек учади ҳаволаб...
Япроқлар юзига қуйиб лаб,
Майлига шамоллар ўйнасин.

Яшиллик оламин дўстим, қуч,
Симиргин баҳорнинг сурурин.
Ҳаётнинг тонгдаги пок шеърин—
Майсалар шабнамин қониб ич...

ТОҒДА

Салқин шамол эпкинлари дилни ёқар,
Улкан тоғнинг кулранг тоши сўқир боқар.

Қушларнинг шод сайраши ҳам қолар тиниб,
Шиша каби заррин осмон кетар синиб...

Қуёш нури ўрмалайди адир бўйлаб,
Илон каби ялтираган сойлар қуйлар.

Турфа гиёҳ ифорлари димоқ ёрар,
Бунда ҳаво мусаффордир, ўпка яйрар.

Шодон қўшиқ айтгинг келар жуда-жуда,
Табиатнинг ноёб қуйи энг авжида.

Сукунатнинг садосидек атроф сокин,
Тебратади терак баргин шамол-ҳоким.

Сув бетида оймомонинг мавжи ўйнар,
Дил ҳаприкар, тикилганча кўзлар қуйлар...

Хосият ЖАББОРОВА

Хосият ЖАББОРОВА 1946 йилда Сурхондарёнинг Денов туманида туғилди. Ўрта мактабни тугатиб, Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика институтида таҳсил кўрди. Китоб туманидаги мактабларда ўқитувчи, директор ўринбосари, туман маданият бўлими мудири, туман хотин-қизлар кенгаши раиси, туман халқ таълими бўлими услубчиси вазифаларида ишлаган. "Адолат" СДП туман кенгашини бошқарган.

Унинг "Диёнат ҳайкали", "Истиқлол мадҳи", "Қалбим баҳори" шеърӣ тўпламлари чоп этилган.

ВАТАН

Сарҳадларни кўриклайди ўғлонларинг,
Курашларда енгиб чиқар полвонларинг.
Дарак берар ўтмишингдан дostonларинг,
Кундан-кунга яшнамокда бўстонларинг.
Ҳеч нарсага алмашмайман, Ватан сени,
Юрагимни забт этгансан ўзинг мени.

Осмонингда ой сузади кеча-кундуз,
Қайда бўлмай ҳамроҳ бўлар зухро юлдуз,
Ўзбек деган табаррук ном отар илдиз,
Жаҳон ичра Ўзбекистон бўлди азиз.
Ҳеч нарсага алмашмайман, Ватан сени,
Юрагимни забт этгансан ўзинг мени.

Дунё сенга хавас билан боқиб турар,
Келажакнинг мевасини сенда кўрар,
Юрт хотиржам, халқ қувониб даврон суар,
Яйловингда кўй-қўзилар ўтлаб юрар,
Ҳеч нарсага алмашмайман, Ватан сени,
Юрагимни забт этгансан ўзинг мени.

Дунё кезиб тополмадим сендай макон,
Осмонўпар тоғларингдир бойликка кон,
Сергакдирман, душманингни бермайман ён,
Тайёрдурман сенинг учун бермоққа жон.
Ўлгунимча кўриқлайман, Ватан сени,
Юрагимни забт этгансан ўзинг мени.

Ўзбекистон номин ёйди Руслан, Рустам,
Алпомишдек алп коматли Абдулла ҳам,
Уч ўғлонинг, уч чавандоз бўлганда жам,
Ўзбек энди ўзига бек, бўлмайди кам.
Посбонингман кўриқлайман, Ватан сени,
Юрагимни забт этгансан ўзинг мени.

ТЎРТЛИКЛАР

Яхши инсон ҳеч қачон оёғидан тоймайди,
Ёмонларни тарк этиб, яхшилардан қолмайди.
Айбини айтганингда юрагига олмайди,
Номардларни лол қилиб, айтган сўздан тонмайди.

* * *

Бу дунёда товланиб, турганларни кўп кўрдим,
Ёлгон-яшиқ гапириб юрганларни кўп кўрдим,
Инсоф-у диёнатни йиғиштириб бир ёнга,
Бировларнинг ҳақидан урганларни кўп кўрдим.

Марям АҲМЕДОВА

Марям АҲМЕДОВА 1959 йилда Китобнинг Беиқозоққишлоғида туғилган. 1966 йилда Улугбек номли ўрта мактабни битириб, 1980-1982 йилларда Шаҳрисабз тиббиёт билим юртида таҳсил қўрган. Бир неча йил Китоб туманидаги сил касалликлари шифохонасида ҳамшира, кейинчалик Тошкентда “Ҳамшира” журналида адабий ходим бўлиб ишлаган. 2002 йилдан бўён “Қадрият” газетасида ишлаб келмоқда.

БАХТИМСАН, ВАТАН,

Дунё берди бизга тан, фарзандлар кучмоқда шон,
Тараққиёт палласи, билимларга кенг имкон.
Соғлом фарзандлар фахру ёруғ келажак, сурур,
Ўзбекистон сен биз чун ойдин манзил ва ғурур.
Осмонимда қуёшим, иссиқ бағр, бардошим,
Меҳри бебаҳо гўшам, қалбга суянч, сирдошим.
Тақдиримсан, бахтимсан, эркин ва обод Ватан,
Фарзандларга юраги пайваста, имдод Ватан.

Хоразмий, Бухорий, Ибн Сино, Термизий,
Тамал тошинг бақувват, қўллагай ўлмас мозий.
Қаддини тиклаб доврўғ таратган юрт, Ватансан,
Фарзандларни бағрингда инсон қилган Отасан
Осмонимда қуёшим, иссиқ бағр, бардошим,
Меҳри бебаҳо гўшам, қалбга суянч, сирдошим.

Тақдиримсан, бахтимсан, эркин ва обод Ватан,
Фарзандларга юраги пайваста, имдод Ватан.

Гулла-яшна жаҳоним, сенга бахшида жоним,
Шону шуҳратга буркан, номи элга достоним.
Мадҳингни куйлай токи, титрасин ер-осмоним,
Билки, бахшида қалби, баходир ҳар ўғлонинг.
Осмонимда қуёшим, иссиқ бағр, бардошим,
Меҳри бебаҳо гўшам, қалбга суянч, сирдошим.
Тақдиримсан, бахтимсан, эркин ва обод Ватан,
Фарзандларга юраги пайваста имдод, Ватан.

СЕВИБ ҚОЛДИМ МЕН

Майсаларинг қалбимга таскин,
Япроқларинг борлиққа таҳсин,
Гардинг бўлса, ўзимга қўнсин
Ватан, сени севиб қолдим мен.
Тупроғингда унгайдир олтин,
Дарёларинг қалбимга ёлқин,
Тоғларингдай юракда тўлқин,
Ватан, сени севиб қолдим мен.
Қишлоқларинг шаҳардек кўркам,
Қадамларим солланар юрсам,
Яшлайвергин, жонажон ўлкам,
Ватан, сени севиб қолдим мен.
Қучоғингда танидим ўзни,
Кўрдим ерни, осмон, юлдузни,
Сендан топиб гавҳарим – сўзни,
Ватан, сени севиб қолдим мен.
Фарзандим деб, бериб меҳрингни,
Доим очиб меҳринг, баҳрингни,
Вужудимга солгач сеҳрингни,
Ватан, сени севиб қолдим мен.
Гўзал юртим, юксалдинг, юксал,
Ҳар нарсадан ўзинг буюксан,
Юракдаги сўзимни тўксан –
Ватан, сени севиб қолдим мен.

Азамат НАМОЗОВ

Азамат НАМОЗОВ 1947 йили Хўжаиспароз қишлоғида таваллуд топган. 1966 йилда ўрта мактабни битириб, ҳарбий хизматни ўтаган. 1970-1975 йиллар Андижон пахтачилик институтида, 1989-1992 йилларда Тошкент Давлат маданият институтида таҳсил кўрди.

Дастлаб Шаҳрисабз қишлоқ хўжалигини механизациялаштириш кўмуида ўқитувчилик қилди. Бир неча йил Китоб тулган маданият бўлими мудури вазифасида ишлади. У республика маданият аълочилири, "Марҳабо талантлари", "Даврамузга марҳабо" тележанровлари ҳолиби. "Ўртимизнинг улуг алломулари", "Оқсув оҳанглари", "Ватан ичидаги дил тароналари" китоблари муаллифи.

КИБРЛИ ОДАМ

Билганим бор устумон одам,
Савлат тўкар элнинг кўзига.
Пинагини бузмас ҳеч қачон,
Бепарводир айтган сўзига.

Писанд қилмас одамларни у,
Кўришади қўлин учига.
Нигоҳлари илонникидек,
Каттамсираб турар ичида.

Камтарликни билмайди сира,
Байрам ёки азаларда ҳам.

Яхшиларни кўрса ҳасратдан,
Ич-ичини кемиради ғам.

Яшар кимнинг соясида у,
Билимдондек тутар ўзини.
Кўплар уни кўкка кўтарар,
Қуллуқ қилиб олар сўзини.

Кўчалардан гердайиб ўтар,
Кимлигини билар халойик,
Жон кўйдирмас ҳеч ким учун у,
Фикри ботил, у шунга лойик.

Билмайди у дунё ўткинчи,
Қолиб кетар мол-дунё бари.
Камтар бўлинг эл орасида,
Бош осмонга етгани сари.

СЎЗИДА БОЛИ БЎЛСА

Йингитлар бахтиёрдир ёри вафоли бўлса,
Ҳам иболи, сабрли, шарму ҳаёли бўлса,
Ҳар ишга бўлгай қодир, дилда қарори бўлса.
Омад кулиб боқса, калбида ори бўлса.

Армонда ўтмагайлар, чекмайдилар хижолат,
Чин дилдан севган ёри ифбат, иболи бўлса.
Котшонангни ёритар шамсу қамар мисоли,
Ҳам одобли, ақлли, фикри зиёли бўлса.

Фарзандлар ҳам саломат, лаззатли эрса турмуш,
Қалби покизаларнинг сўзида боли бўлса.
Азамат ҳожи, қўнгай бошингга тожу давлат,
Ҳар кимсанинг менингдек баланд иқболи бўлса.

Яшин ТҮРАЕВ

Яшин ТҮРАЕВ 1972 йилда Севаз қишлоғида туғилган. Қарши давлат университетида таҳсил олган. Шеърлари “Наутка” тўпламига киритилган, матбуотда мухтазам чоп этилади. У “Бу ишқ” номли китоб муаллифи.

* * *

Ёр юзи мисли қуёш,
Боқсанг кўзинг тўла ёш,
Аммо бу кўнгил – авбош,
Боқаман, деб кистайди.

Ёрнинг ишқи – сел дарё,
Оқизар тушсанг, аё,
Кўнгил саркаш бир дунё,
Оқаман, деб кистайди.

Ёрнинг кўнгли – нозик гул,
Бу дил истар: – Гулни юл!
Гулни манглайга кўнгил
Тақаман, деб кистайди.

Ёрнинг бағри бир ўчоқ,
Ўт этмоққа дил муштоқ,
Майли, ёнсин ҳамма ёқ,
Ёқаман, деб кистайди.

Ёрнинг радди мисли мор,
Бу –ҳалокат бешумор.
Жонимга ташна, хумор,
Чақаман, деб қистайди.

Ёрнинг васфи–бир олам,
Олам ичра шеър – нолам,
Жонни жонга бу қалам,
Суқаман, деб қистайди.

ТЎРТЛИКЛАР

Осмонга чекилган оловли оҳман,
Ўзимдан беҳабар, ўздан огоҳман,
Устимда бу дунё русмида ридо,
Кўнглимда Навоий истаган шоҳман!

* * *

Ағёр, дўстдан топганим жабр–менинг ҳамроҳим,
Чашмимдан ашк сел-сероб, абр–менинг ҳамроҳим.
Ҳар бир сайъи қор ичра бир синоат, панд кўрдим,
Сабр берса умримга, сабр–менинг ҳамроҳим.

* * *

Кўзлар нам дунёнинг кўрликларидан,
Пешона кўргани, шўрликларидан.
Хурсандлик кўшиғин пардасин тутиб,
Ҳайронман андуҳнинг жўрликларидан.

* * *

Ҳасаддан қайғуга ботишинг мумкин,
Маломат тошини отишинг мумкин,
Сотиб оломайсан тоза одамни,
Аммо минг афсуски, сотишинг мумкин.

Ҳасан ҚУРБОНОВ

Ҳасан ҚУРБОНОВ 1960 йилда Китоб шаҳрида туғилган. Тумандаги Алишер Навоий номи мактабда таҳсил кўргач, Абдулла Қодирий номидаги маданият институтини битирган. Кўп йиллар Китоб туман маданият ва спорт ишлари бўлимида турли вазифаларда ишлаган. Ҳозирги кунда тумандаги ижтимоий иқтисодиёт касб-ҳунар коллежида ўқитувчи.

Шеърлари матбуотда чоп этилган, "Кўнгил ифори" номи шеърый тўплам муаллифи.

ЭВРИЛИШ

Тун. Деразам чертади ёмғир,
Уйку бермас безовта ўйлар.
Ҳа, у сенсан машшоқ ё шоир –
Бедор тунлар дардини сўйлар.

Ваҳимадан халос эт мени,
Эй сен дайди! Тарк эт хонани.
Ишқ шу кўйга солибди сени,
Ҳамроҳ этма мен девонани.

Гулни бўяб Қайснинг конига,
Руҳ дардига жисмим бермас дош.
Ишқ қасд дема Ширин жонига,
Тошдан эмас мендаги бардош.

Нарвонингни кўк тоқидан ол,
Имлама, кўрқаман кенгликлан.
Шеър ёзай деб шунчаки, хиёл,
Умид қилган эдим жимликдан.

Хувиллаган ишқ саҳросида,
Ёлғизликдан кўрқиб келдингми?
Тоҳир тутган ишқ Зухросига,
Тирик етмай бағринг тилдингми?

Вомиқ, Узро, Фарҳод-у Ширин,
Мангуликда топдим висол?
Не синоат, билмайин сирин,
Мендан илҳақ сўрдингми савол.

Майли, айтай. Англаганим шу—
Идрокимга сиққан ҳақиқат.
Бу дунёда чин ишқ йўқ. Ёху!
Ишқ элига абас фароғат.

Чунки уни тинглагувчи йўқ,
Девона дер уни оломон.
Муҳаббатдан эғни бут, нафс тўқ,
Факат уни топмоғи гумон.

Шу илинжда тентирайди у,
Излагандек мағзи анқони.
Ишқ касрига келиб рупарў,
Мукофот деб билар БАҚОни.

Баҳодир ҲАЛИМОВ

Баҳодир ҲАЛИМОВ 1990 йилда Паландара қишлоқ фуқаролар йиғини Офтобрўя қишлоғида тугилган. Шеърлари республика матбуотида чоп этилган. 2008 йилги “Замин” семинари иштирокчиси. ЎзМУнинг журналистика факультетини битирган.

“Энг сулув армон” ёш ижодкорнинг ilk тўпламидир.

ВАТАН

Эрка ташвишларин бағрига босиб,
Дунё айланади теграмда маним.
Етти миллиард инсон, етти миллиард ғам,
Ҳасратдан яралган асли жон-таним.
Ўйлайман, ўйловнинг чегараси йўқ,
Булутман, ёмғирдай тўкилолмайман.
Чинорлар бағрида чинордай ўсдим,
Мажнунтоллар каби эгиллолмайман.
Тош отиб ўтади, ўтган ҳар нокас,
Тошларни бағримда йиғолмайман ҳеч.
Онамни армонлар банди айласа
Кўнглим бўш, армонни бўғолмайман ҳеч.
Эрка ташвишларин бағрига босиб,
Дунё айланади теграмда маним.
Ўғлингман, ғамларни ўзимга олиб,
Шодликни қалбингга экай Ватаним!
Камолингни кўйлаб ўтай мен, токи

Орзу синглим бўлсин, орзу ҳам оғам.
Онам бахтим дея сенга талпинсин,
Покиза дуога айлансин отам.
Сени боламдайин ардоқлай Ватан!

БОЙЧЕЧАК

Ёмғир ҳужумини бошлаб бир пасда,
Дарёлар хайкириб тошади “шов-шув”.
Мудраган тупрокни уйғотар аста,
Янги эритилган кўрғошиндай сув.

Тўшакка михланган хасталар каби,
Васият қилади феврал—жонсарақ.
Тушунгандай фоний дунё матлабин,
Ёмғирда покланиб олган бойчечак.

* * *

Булут парча-парча тўкилди,
Ок майсалар кўкарди бирдан.
Сон минг юлдуз учар малаклар,
Кўйлакларин қолдирди ерда.

Ой осмонни кечиб боради,
Ёғдуларин заминга тўшаб.
Булутларга бағрин беради,
Маъшуқага бирмунча ўхшаб.

Тарновларда узун сумалак,
Баҳайбат фил йўғон хартуми.
Кўчаларда ҳоким яхмалак,
Кўзгуларнинг янги русуми.

Адирларда бўри увлайди,
Чор атрофда кезар тулкилар.
Сукунатни чавақлаб айни,
Бошим узра учар уккилар.

Матлуба МУҚИМОВА

Матлуба МУҚИМОВА 1961 йилда Китоб шаҳрида туғилган. Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институтини битирган. 30 йилдан бўён 3-умумтаълим мактабида ўқувчиларга ўзбек тили ва адабиёти фанидан дарс беради. “Шуҳрат” медали соҳибаси. Шеър ва мақоллари матбуотда чоп этилган.

КЕЛАҚОЛ, БАҲОР

Зардобранг туйғулар истар яшиллик,
Мудрок ҳаёллардан зерикди кўнгил.
Қуёш тиккан қувонч куйлагин кийиб
Навбаҳор, бағрингга отилгим келди.

Уйқусиз тунлардан зада юрагим,
Музлаган ғамларим сув бўлиб оқсин.
Кўзимга севинчининг рангин қайтариб
Баҳор, гўзаллигинг дилга ўт ёқсин.

Булут тўккан ёшлар киприкка иниб,
Тутиб қолсин қалбим томчиларини.
Камалак рангидан оловланиб дил
Сезмасин рақибнинг қамчиларини.

Беғубор болалик бағрига қайтиб
Шодон қўшиқларни қўйласам такрор.
Бутун бахт эшигин қоқиб турибман,
Дуо қил, бекам қиз бўлайин Баҳор!

ОНАЖОН

Дил тўла дардимни тўқдим, ичдингиз,
Кўз ёшим сингиди томирингизга.
Оҳ, мен дея оромдан кечдингиз.

Тоғдай хасратларим илиндим Сизга
Юпанч либосини кийдирдингиз-а,
Меҳр қуёши бор сертаскин кўзда.

Сирларим сандиғи – дардкашим Онам
Дийдорингиз дунё кувончи экан.
Кемтик юрагимга сабр дарвоза.

Соғинсам, тушларим чорлагай Сизни,
Нигоҳлар таскини аллалар вужуд,
Бағрингизга босинг, гўр қизингизни...

ДИЙДОР

Соғинчим пойингга тутдай тўқилди,
Висол эшигини тарк этди хижрон.
Уйқусиз тунларга ҳукм ўқилди.

Сўлгин нигоҳларга лаб босди севинч,
Тинди кўз ёшларнинг аччиқ булоғи.
Қарокда порлади ёруғ нур – илинж.

Туйғулар сиғмади дил қолипига,
Дунё шундай сирли, мафтунқорми, айт,
Айландим бир зумда бахт соҳибига.

Дилдора ШОДИЕВА

Дилдора ШОДИЕВА 1970 йилда Жайраҳона қишлоғида туғилган. Тумандаги 49-мактабда, Тошкент Давлат университетининг (ҳозирги ЎЗМУ) филология факултетида таҳсил қўрган. 1-умумтаълим мактабида ўқувчиларга ўзбек тили ва адабиётидан дарс беради.

* * *

Ёмғирдан сўнг эзилган,
Танларга бериб титроқ.
Ҳаволарда янграган
Чакмоқ, момоқалдирок.

Занг босган кўнгилларни,
Тўлдир баҳорий ҳисга.
Чучмомани авайлаб,
Юзидан ўпиб, иска.

Қалдиروғинг ёқади,
Қалбимга бериб сурур.
Момо ерни ўйғотиб,
Дунёни гулга тўлдир.

* * *

Тушларида офтобни кўриб.
Гултувақда ухлайди бир гул.
Не ажабки минг нола айлаб,
Шохчасига қўнганмиш булбул.

Зах бир хона, йўталар қув-қув
Қуёш доим ўтар тескари.
Насибаси бир пиёла сув,
Яшамокда наридан бери.

Аммо тушлар беради таскин,
Орзулардан поёндоз тўшаб.
Рангпаргина гўзал чечагим,
Бунча менга кетасан ўхшаб.

ҚИШЛОҚ БОЛАСИГА

Шафакнинг ошуфта нурига чўмиб,
Хаёлий эртақдек ботди-ку окшом.
Подалар қайтиши шошқин, тўполон,
Болалик кезларин эслатар бу дам.

Маъсум кунларимни эслаб, қувониб,
Қишлоқ кўчасидан юриб ҳораман.
Бизнинг ўйинларни ўйнамай қўйган
Қишлоқ боласига ҳайрон қоламан.

Кўзлари боқиши кўнглим катини,
Қуйдириб ёйсада, тилкалаб алам.
Шивирлаб айтолдим биттагина сўз:
Ўйининг йўқотма, серташвиш болам.

Гулнора ЙЎЛДОШЕВА

Гулнора ЙЎЛДОШЕВА 1981 йилда Жарқўрғон қишлоғида туғилган. 1998 йилда Собир Раҳимов номи 7-умумий ўрта таълим мактабини, 2002 йилда Низомий номи ТДПУнинг ўзбек тили ва адабиёти факултетини битирган. Тумандаги иқтисодиёт ва хизмат кўрсатиш касб-ҳунар коллежида ишлайди.

* * *

Хуш қол энди, болалик,
Қизинг сени тарк этар,
Энди куйи нолалик
Соғинч дилни гаш этар.

Сен укам, акам эдинг,
Билсанг ҳеч бекам эдинг,
Қайтиб келмас ҳурлигим
Қай саройдан кам эдинг?

Тупроқ чангитиб чопган,
Оёқларим толарми?
Қўғирчоқ қучган бағрим
Бешик қучиб қоларми?

Ота уйим энди тор,
Кетмасам қўймайди ор.
Ғариб ҳовли қоларми,
Йўлга бокиб интизор.

Кетмай туриб соғиндим,
Кенг ҳовли ва отамни.
Акам, укам ҳам синглим,
Меҳрибоним онамни.

Бокиб сира тўймайман
Меҳрибонларимга ҳеч.
Келажагим ўйлайман,
Дуо қилинг эрта-кеч.

Хуш қол энди, болалик,
Қизинг сени тарк этар,
Энди қуйи нолалик
Соғинч дилни ғаш этар.

* * *

Кунлар тезроқ ўтсайди,
Ўтсайди тезроқ ойлар.
Айрилиқ ҳам битсайди,
Кўзим йўлингиз пойлар.

Кундузим тун кабидир,
Тунимда йўқдир ором.
Қалбим сизга асирдир,
Ҳижрон сиз берган инъом.

Нечун сизни соғинсам,
Ёш тўкилар кўзимдан.
Нигоҳингиз эсласам,
Оҳлар чиқар сўзимдан.

Сабрим косаси синиқ,
Тўлай деса тўлмайди.
Ишқ оғуси кўп тиниқ,
Ичган ўлиб ўлмайди.

Нажмиддин ИСОМИДДИНОВ

Нажмиддин ИСОМИДДИНОВ 1970 йилда Хужасилмкони қишлоғида туғилган. 1996 йилда Тошкент Давлат университети (ҳозирги ЎзМУ) нинг филология факултетини битирган.

Шеърлари маҳаллий ва республика матбуотида, "Наутака" жамоа тўпламида чоп этилган. Айни пайтда у 3-сонли Академик лицейнинг олий тоифали ўқитувчиси, Ўзбекистон халқ таълими аълочиси.

МЕН АНГЛАГАН ФАЛСАФА

Билганимдан кўпроқ экан билмаганим,
Сароб экан кеча-кундуз ўйлаганим,
Оллоҳимнинг қудратига шак-шубҳа йўқ,
Содиқ экан суйганимдан суймаганим,
Юрагимдан заррача жой бермаганим.

Минг-минг сулув ичларидан бўйлаганим,
Қалб тахтига султон қилиб сайлаганим,
Бор йўғимни лутфан инъом айлаганим,
Сендан минг бор афзал экан суймаганим,
Юрагимдан заррача жой бермаганим.

Билмагандим, ишвасига учганимни,
Оғушимда ёрмас илон қучганимни,
Ишк саҳросида минг бор кечганимни,
Энди билдим, минг бор қуллук, суймаганим,
Юрагимдан заррача жой бермаганим.

ЖОВУЗ БАҲОРИ

Эрта тонг. Шарқираб оқмоқда дарё,
Қулоққа чалинар булбул овози.
Бу қандай маъводир, айт қандай наво
Ўлчамоқ мумкинми, борми тарози?

Булбулнинг шўх саси тўхтамай туриб,
Бижир-бижирларга тўлади дунё.
Дафъатан тааажжуб ёқангни тутиб,
Ўйлайсан, жаннатми ва ёки рўё?

Зум ўтмай тоғлардан бошин кўтариб,
Қуёш ҳам беғараз меҳрин сочади.
Янги кун жилмайиб, қафтини очиб,
Умид чирокларин бир-бир ёқади.

Бу маскан беҳиштмас Жовуз десалар,
Ишонгинг келмайди, қилиб тасаввур.
Шуни ёдингда тут, унутма, дўстим,
Буларнинг барига оллоҳ мусаввир.

ТУЮҚЛАР

Ишониб сўзингга кутдим кеча мен,
Келмадинг, лек қандоқ сендан кечамен.
Ё раб, висолингга эришмоқ учун,
Ҳижрон денгизини минг бор кечамен.

* * *

Ё Раб, минг азобда ўтди бу тун,
Қалбим пора бўлди, жисмим бутун.
“Келаман”, деб ваъда берган ёри жоним,
Ваъдасини унутганми билмам бутун.

Чучук УМАРОВА

Чучук УМАРОВА 1959 йилда Севаз қишлоқ фуқаролар йиғини Нурали қишлоғида тугилган. Низомий номидаги Тошкент педагогика институтини педагогика-психология факултетини тугатган. Кўп йиллардан бўён Севаз қишлоғида жойлашган 25- мактабгача таълим муассасасида мудира вазифасида ишлаб келяпти.
«Шуҳрат» медали соҳибаси.

* * *

Ўғлим, соғлом ўсиб, улғай,
Ҳаёт аччиқ-чучук бўлгай,
Меҳнат қилсанг боғлар ўнгай
Насиҳатим шундоқ, болам.
Яхшилик қил, ёмондан қоч,
Савоб ишга доим қўл оч,
Олтин олма, дуо олгин
Макол мағзини чақ, болам.
Катталарни ҳурмат қилгин,
Ватанингга хизмат қилгин,
Она юртнинг кадрин билгин
Йўлингга бўлгин ҳақ, болам.
Ҳаёт асли паст-у баланд,
Кимга ташвиш, кимга омад,
Бўлгин яхшиликка пайванд
Сўзимга сол қулоқ, болам.

Ватан дегин, элим дегин,
Лукма нонинг ҳалол егин,
Техинхўрлик малол билгин,
Ишни қилма илҳақ, болам.
Устозингга таъзим қилгин,
Хизматига жазм қилгин,
Дўстинг кимлигин билгин,
Қозондан юр узоқ, болам.
Ёмонларга ёндошма ҳеч,
Ҳақ йўлидан адашма ҳеч,
Ҳавойи орзулардан кеч
Кўнглинг бўлсин оппок, болам.

* * *

Жажжигина қизалоқ,
Сўзларимга сол кулоқ.
Ўқиб ўрган, билим ол,
Олам сирин билиб ол.

Уйқудан кеч турмагин,
Сира бекор юрмагин,
Онангга бўл ёрдамчи,
Ҳеч бўлмагин ёлғончи.

Ҳар эрта отганда тонг,
Соат урар тур, деб бонг.
Дарҳол юзинг, қўлинг юв,
Кўзингдан уйқуни қув.

Дарс қолмасин қизалоқ.
Нонуштани қил тезроқ.
Мактабга кеч қолмагин,
Икки баҳо олмагин.

Гулсара САМАДОВА

Гулсара САМАДОВА 1963 йилда Бектемир қишлоқ фуқаролар йиғини Гулбоғ қишлоғида туғилган. Қарши давлат педагогика институтининг ўзбек тили ва адабиёти факултетини тугатган. Бодомзор қишлоғидаги 57-мактабда ўқитувчи бўлиб ишлайди. Шеърлари матбуотда чоп этилган.

ГЎЗАЛЛИК

Баҳор келди кўриқдан,
Сувлар оқди ариқдан,
Санам юзин ювганда
Кун боқади уфқдан.

Сабо силар юзларим,
Қамашади кўзларим,
Гўзалликка махлиё,
Лол қолади сўзларим.

Ҳар ён яшил, гул палла,
Юракдан тошиб ялла,
Кўйлагим келар тинмай
Бу фаслда баралла.

Сеҳрлайди бир имо,
Бу қандайин тилсимо,
Бодомзорнинг баҳори
Ана шундай доимо.

ПОЙГА

Кўкдан учган лайлак қор,
Қоплади кенг далани.
Болажонлар қувнашиб
Йўлга солди чанани.

Тепаликдан кўринар,
Азим дарё тўлқини.
Пойга учун танланди,
Ушбу соҳил яқини.

Эпчил, чаққон Элдорбек,
Пойгада ўзиб кетди.
Унинг учқур чанаси,
Зумда соҳилга етди.

Шошиб қолган пойгачи,
Йўлни дарёга солди...
Усти-боши жиққа ҳўл,
Чанани кўлга олди.

Қор ёғарди, лайлак қор,
Бир ён дарё, тоғ эди.
Ҳўл бўлса ҳам кийими
Элдор дили чоғ эди.

Замира ЖАВЛИЕВА

Замира ЖАВЛИЕВА 1982 йилда Китоб туманида туғилган. Ўзбекистон Миллий университетининг журналистика факулте-тида таҳсил олган. 2004 йилдан буён Китоб туманидаги 3-уму-мий ўрта таълим мактаби ўқувчиларига она тили ва адабиёт фанидан дарс бериб келмоқда.

Замира Жавлиева “Озодлик ўлкаси” радиотанлови, “Тўғарак раҳбари” республика, “Ижодкор ўқитувчи – 2004” вилоят танлов-лари золиби.

* * *

Сен билан кечган ўтган кунларим,
Умримга сара дур этиб ўтқаздим.
Сен билан орттирган ўша тонгларим,
Йиғлатиб тунларга билмай ютқаздим.

Лаҳзаларга қолди бахтим кулгичи,
Юрагим ғижимлар синиқ хаёллар.
Билолмам, бу қисмат ҳукми ё ўчи,
Сўроққа тутади турфа саволлар.

Бахтимни бой бердим тутдим ўзгага,
Қалбимнинг энг ёруғ нурларини жим.
Энди кўз ёшларим элтгин тунларга
Сен-ла бахтли бўлсин бахтли рақибим.

* * *

Карвон кетар, кўз ёшимга парво қилмай,
Нортуяга ёлвораман ортга юр, деб.
Такдир сени жудо қилса мен не қилай,
Минг уриндим ёзуғларим сен ўчир, деб.
Туяларнинг пойларига чўкма ёрим,
Афсус, бари кечдир, ёшим тўкма ёрим.

Сен-ла бахтли юрганларим энди ўтмиш,
Тоғ ортидан мени кутар додлаб карнай.
Пешонамга қисмат ўзга ёрни битмиш,
Пешонам шўр эканини қайдан билай.
Туяларнинг пойларига чўкма, ёрим,
Афсус, бари кечдир, ёшим тўкма ёрим.

Йиғлагандим, дунё безор бўлдимикан,
Юрагимни эзар ёр-ёр наволари.
Қиз севгиси карвон йўлда қолдимикан,
Пешонада янги орзу-армонлари.
Туяларнинг пойларига чўкма, ёрим,
Афсус, бари кечдир, ёшим тўкма ёрим.

Хотиралар ёшларим-ла окиб кетар,
Карвон қўнар манзилга жим бўйсунаман.
Ортда қолган ишқим додлаб-додлаб кутар,
Сенсиз бахтли бўлолмасам не қиламан.
Туяларнинг пойларига чўкма, ёрим,
Афсус, бари кечдир, ёшим тўкма, ёрим.

Жасурбек УСМОНОВ (Абу ДИЁР)

Жасурбек УСМОНОВ (Абу ДИЁР) 1983 йилда Тўпчоқча қишлоғида туғилган. 1989-2000 йилларда 51-мактабда, 2001-2006 йилларда Ўзбекистон Миллий университети ўзбек филологияси факультетида таҳсил олган. 2007-2009 йилларда шу факультетнинг магистратура босқичини адабиётшунослик йўналиши бўйича тамомлаган. Ижод намуналари қатор газета ва журналларда босилган.

Меҳнат фаолиятини 2002 йилда Китоб туманидаги 51-мактабда она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси сифатида бошлаган. Ҳозирда тумандаги 2-Давлат ихтисослаштирилган мактаб-интернатида фаолият кўрсатади.

КЎЗЛАРИНГ

Дунёлар кўраман боқишларингда,
Қалбимни титратар ўтли нигоҳинг.
Юрак ёниб кетар ёқишларингда,
“Сизни севаман”, - деб, сен айтган чоғинг.

Кўзларинг, кўзларинг...
Бунчалар гўзал!
Бу кўзлар дилимдан соғинч аритмас.
Барини ўқийман боққанинг маҳал –
“Сизни севаман”, деб айтишинг шартмас.

* * *

Осмондаги ярим ой
Юрагимга ўхшайди.
Ойга боқсам қалбимни
Хотиралар қуршайди.
Юракининг ярми қолди,
Жуда узок-узокда
Эсласам... эслолмайман –
Хаёлларим тузоқда.
Гарчи ярим бўлса ҳам,
Осмонда ой чиройлик.
Менинг юрагим ярим,
Яримлиги ғаройиб...

СОНЕТ

Мени ҳамма суйгандек суйма,
Шивирлама, айтмагин эртақ.
Менга ширин азобинг керак,
Фироқингда ўртагин, қўйма.

Майли наштар санчгин қалбимга,
Унинг тиғи оғули бўлсин.
Майли, дилим оғриққа тўлсин,
Ўшанда ҳам келма олдимга.

Сени шундай азобинг учун,
Мен суярман, шунинг ўзи бас.
Ўзга бир ишқ менга керакмас.

Интиласан мен томон, нечун,
Узоқлашгин сен ҳар йилгидан.
Қасос олгум шунда севгидан!

Наргиза МУРОДОВА

Наргиза МУРОДОВА 1983 йилда Китоб туманининг Алақўйлик қишлоғида туғилган. Шеърлари матбуотда chop этилган. “Ёнаётган юрак” китоби муаллифи. Айни пайтда “Воқиф” газетасида ишлайди.

* * *

Бу кўксимга юрак сиғмайди,
Сатрларга сочилар қоним.
Қизим, кел, деб онам йиғлайди,
Қилт этмайди беун виждоним.

Мен қиламан ўзимга маҳтал,
Маъюсгина боққан нигоҳин.
Муаммолар бўлсин дея ҳал,
Қулоғим қар, эшитмам оҳин.

Тинчинг билмай нега ўстирдинг,
Совуқ чехра, юраги тошни.
Қадринг кўрмай бир сатрга тенг,
Мағрур тутиб юрибман бошни.

Асли сенсиз ҳеч ким эмасман,
Она, чорла ёнингга қайтай.
Энди шуҳрат, дунё демасман,
Қизинг учун кулча ёп атай.

* * *

Бор, атрофни чулғайди сукут,
Сўнгги баргдан айрилар дарахт.
Осмон узра санчийди булут,
Йўкотишдан... табиат карахт.

Тулрок кучар сўнгги япрок ҳам,
Айтилгандай тугаб бардошлар.
Булут ёшин кўради баҳам,
Борлиқ оққа ўрала бошлар.

Доим кулиб боқмагай ҳаёт,
Порлаб турмас кўкда қуёши.
Ҳаваслар ҳам гоҳ бўлар барбод,
Ўйлардан оқ тоғларнинг боши.

* * *

Мен кўркмайман ёлғиз яшашдан,
Ширин бўлса тинч, сокин туним.
Ҳаётимни бошлайин бошдан,
Энди сенга қолмасин куним.

Майли дейман энди кетавер,
Ортингга ҳеч боқма қайрилиб.
Манзилингга менсиз етавер,
Армон ўтмас бағримни тилиб.

Ҳар бир дардга топилади қор,
Мен қаддимни тутмоғим тайин.
Чиранма кўп, киёфанг, эй ёр,
Хира тортар вақт ўтган сайин.

Аҳрорхон ҲАМИДОВ

Аҳрорхон ҲАМИДОВ 1959 йилда Сарисийё қишлоғида таваллуд топган. 1976 йилда ўрта мактабни битиргач, Тошкент Халқ хўжалиғи институтида таҳсил кўрган. Ширкат хўжалиғида бош ҳисобчи, раис вазифаларида ишлаган. Ҳозир фермер хўжалиғи раҳбари.

Аҳрорхон ҲАМИДОВнинг ижод намуналари “Авлодлар баёзи” китобига киритилган.

* * *

Кўзимга тушди...

Кўзларинг

Мухрланиб колди кўзларимда.

Аммо, билмам

Орзуларим, туйғуларим,

Қалб ҳисларим, дил сўзларим

Изҳор эта олдимикин кўзларим...

Умидим шу:

Зора бир бора

Акс этса улар кўзларингда,

Севгим шўъла сочса кўзларингдан...

ГУЛНИГОРГА

Азизим, дилбандим, қизим Гулнигор,
Дўстларим бахтидан ёлғиз нишона.
Лаҳза шодлигингга бўлсин жон нисор,
Сенга икбол берсин, ёруғ пешона!
Тингла, нола қилар кўксимда юрак—
Отанг куёв бўлди, онанг—келинчак!..

Тутилган уйингга бегона бўлдинг,
Ортингдан талпиниб қолди беланчак.
Мурғаклик чоғингдан айрилиқ кўрдинг.
Не эди гуноҳинг, маъсума гўдак!..
Қалбимда қон йиғлар энг эзгу тилак,
Отанг куёв бўлди, онанг—келинчак!..

Ҳижрон кучоғига олиб шу замон
Ўради соғинчнинг йўртакларига.
Маънос йўл бошлади ранги заъфарон
Ўксик болаликнинг йўлакларига.
Нахот бахтсизликка туташ бу йўлак—
Отанг куёв бўлди, онанг—келинчак!..

Кибрга айланган ғурур дастидан,
Илтижолар қилиб толди муҳаббат.
Гиналар, нафратлар юки остида
Юраклар қаърида қолди муҳаббат.
Муҳаббат нуридан яралган чечак—
Отанг куёв бўлди, онанг—келинчак!..

...Кўшиқлар кўйланди: Сени соғиндим.
Олкишлар сўйланди: Сени соғиндим.
Отанг ҳам уйланди!!! Сени соғиндим,
...Кўзда ёш айланди. Сени соғиндим.
Чорасиз қолдим мен билмоғинг керак—
Отанг куёв бўлди, онанг—келинчак!..

Неъмат БАРАТОВ

Неъмат БАРАТОВ 1945 йил Қайнар қишлоғида туғилган. 1965-1968 йиллар армия сафларида хизмат қилган. Кўп йиллар ширкат хўжалигида ишлаган. Шеърлари туман ва республика газеталарида эълон қилинган.

ВАТАН

Ватан ишқ, Ватаннинг номи,
Ҳар юракка қуйилган кондир.
Бўлмаса ҳам бир парча нони,
Ўз юртида яшамоқ шондир.

Ватан азиз, Ватан саждагоҳ,
Уни севмоқ асли иймондан,
Ким бўлса ҳам шоҳмин у, гадо,
Айирмасин Ватандан – жондан.

ТЎРТЛИК

Азиз одамларни инсофга чорланг,
Ўткинчи умрида барча бўлсин тўқ.
Ҳақиқат йўлида нур бўлиб порланг,
Сахийлик бор жойда офат, бало йўқ.

ИККИЛИКЛАР

Бу ҳаёт шириндир, тилни ёради,
Огоҳ бўл, адашсанг лойга қоради.

* * *

Ҳаромдан ҳазар қил, ҳаромдан юз бур,
Ҳалол меҳнат қилиб даври даврон сур.

* * *

Ҳаёт – бу тириклик, олмоқлик нафас,
Яшашга интил деб бергандир ҳавас.

* * *

Чин ийсоннинг иши оламда мардлик,
Ноқаснинг қилмиши ҳар дилга дардлик.

* * *

Хаёлан ўйласанг якин олис йўл,
Дунёда донодан ақлсизлар мўл.

* * *

Дили бошқа, тили бошқа одам кўп,
Дили, сўзи бир хилини кўрсанг ўп.

* * *

Ўзингни кўп урма нафсга – оташга,
Қоларсан маломат аталмиш тошга.

* * *

Болангга вақтида бергин насихат,
Келтирмасдан туриб бирор касофат.

* * *

Яхши бўлсанг эл ҳам қилар ифтихор,
Ёмон бўлсанг ҳатто онанг ҳам безор.

Бердимурод ОЧИЛОВ

Бердимурод ОЧИЛОВ 1952 йилда Қитобнинг Офтобрўя қишлоғида туғилган. 62-мактабда таҳсил кўрган. Самарқанд қишлоқ хўжалиғи институтини битириб, кўп йиллар “Паландара” ширкат хўжалиғида зоотехник бўлиб ишлаган. Айни пайтда фермер хўжалиғида ишлайди. Шеърлари матбуотда чоп этилган.

ИЛҲОМ ПАРИСИ

Тушларимга кириб, сўз отиб,
Олдинг мени алдаб уйғотиб,
Бошланди-ку шеър, ғазал дарси
Яна сенми, илҳом париси?

Берк эди-ку, эшигим қулф,
Кириб келдинг ёнимга қулиб,
Қутулмайман, мен сендан ўлиб
Яна сенми, илҳом париси?

Сўз бошладинг яна ўшандан,
Биринчи бор олган бўсамдан,
Қўй, ўтмайлик кўнгил кўчамдан
Яна сенми, илҳом париси?

Ўз-ўзимга келар сўзлагим,
Учса юлдуз келар йиғлагим,
Бемаҳалда бағрим тиглаган,
Яна сенми илҳом париси?

Қўй, чорлама мени самога,
Юлдузгами ё оймомога.
Кўнгил маҳтал битта имога
Яна сенми, илҳом париси?

Ишқим шеърга қўшиб ёзаман,
Юрагимдан жўшиб ёзаман,
Мен ақлдан бир кун озаман
Яна сенми, илҳом париси?

БОЙ ҚИЗИ

Яшнаб, яшнаб гул юзи,
Қоши камон ёй бўлиб.
Бозор кезар бой қизи,
Осмондаги ой бўлиб.

Бозор чиққан бой қизин
Кўрмаганим яхшийди.
Кўрганим-ку, бир алам,
Севмаганим яхшийди.

Тенги-тўшим демади,
Бой қизини бермади.
Шундан кўра дунёга
Келмаганим яхшийди.

Сокин оқшом, тун ярим,
Осмондаги ой ярим,
Бунча каминг кўп дунё
Менинг ҳам кўнглим ярим.

Бозор чиққан бой қизин
Кўрмаганим яхшийди.
Кўрганим-ку бир алам,
Севмаганим яхшийди.

Хуршида ҲАМИДОВА

Хуршида ҲАМИДОВА 1964 йил Сариосиё қишлоғида тузилган. Дилбар, нафис шеърлар ёзади. Айни пайтда Санам маҳалласида яшайди. Шеърлари матбуотда чоп этилган.

БОЛАЛИК

Биз гўдак чоғлар бу олам бир ажиб ҳалво эди,
Бу жаҳон лаззатлари ҳалво ичинда жо эди.

Ҳам ҳазон билмас баҳор яшнаб очарди гул, чечак,
Кўзимизга худди олам гул эди, раъно эди.

Беғубор йиллар ўтиб тортдик тириклик ташвишин,
Кетди қайтмас ортига умр ичра ул танҳо эди.

Ой-у йиллар қайтар-у, қайтмас гўдаклик чоғларим,
Дил қувониб эслагайман менга ул дунё эди.

Сизга тизган бу сатрлар кўз ёшим—мунчоқларим,
Чунки ёшликнинг севинчи жон қадар аъло эди.

ШАББОДА

Ушбу дам руҳимдир бемажол,
Елпиғич тутмоқ ҳам кўп малол.
На суҳбат қизийди, на хаёл,
Қайдасан, қилт этган шаббода?

Бошимга куёшнинг найзаси,
Тингандай қушларнинг лаҳжаси,
Бир қадам у дунё ораси,
Қайдасан, қилт этган шаббода?

* * *

Дунёда вафонинг бориға,
Ишониб ўткардим умримни.
Гул очмай ўтмишдир баҳорим,
Мен пинҳон сақладим қумримни.

Ёлғончи умидга дил – сийлов,
Келар деб яшадим интилиб.
Уқубат санглари беаёв,
Кетмишдир суягим ун қилиб.

* * *

Бу тинч, сокин бокқан кўзларнинг,
Тубларида не-не маъно бор.
Бирин англай олмайсиз, лекин,
Сизда на ғам, на-да парво бор.

Осойишта ушбу нигоҳнинг,
Ортида бир нотинч дарё бор.
Сабр-бардош аталган шоҳнинг,
Салтанати – дардли дунё бор.

Ражаб ЖАББОРОВ

Ражаб ЖАББОРОВ 1951 йил 21 августда Хайробод қишлоғида туғилган. Узоқ йиллар туман статистика бўлими, халқ банкида меҳнат қилган. Шеърлари газеталарда чоп этилган. Айни пайтда пенсияда.

ВАТАН

Эй Ватан, фарзандингман, муқаддас диёримсан,
Чамандай чирой очган номус бирла оримсан.
Яшнаган кўклам каби фасли гулбаҳоримсан,
Дилимга илҳом берган ҳеч туганмас достоним,
Кўз тегмасин ҳуснингга юртим, Ўзбекистоним.

Темур бобом руҳи шод, пойдевори қадимсан,
Ибн Сино, Навоий, Бсруний, Бобуриимсан,
Улуғбек, Али Қушчи – самога одимимсан,
Илм-фани гуллаган, даҳо тўла бўстоним,
Кўз тегмасин ҳуснингга юртим, Ўзбекистоним.

Юрт обод-у, эл хуррам, ҳар бир киши шод бугун,
Қош-қовоққа қараган кунлар сенга ёт бугун.
Кўролмаган ғанимлар, қайда бўлса, мот бугун,
Истиклолнинг шуғласидан нурлар сочган маконим,
Кўз тегмасин ҳуснингга юртим, Ўзбекистоним.

Тикланди қадамжолар Мустакиллик туфайли,
Қайта дунёга келди ҳайит-у, Наврӯз сайли,
Сен учун жоним фидо бўлса ҳам юртим майли.
Бошинг тошдан бўлсин-у, гуллаб-яшна ошёним,
Кўз тегмасин ҳуснингга юртим, Ўзбекистоним.

Дунё кезар ёшларинг илм-у донишда якто,
Тўмарисдай қизларинг, ўғлонларинг мард ўктам,
Бутун бир ўлкадирсан, обод, озод ва кўркем,
Қанча кўйласам камдир келди энди давроним,
Кўз тегмасин ҳуснингга юртим, Ўзбекистоним.

Шукур қилинг азизлар, бундай ҳаёт қайда бор.
Икки энлик мато-ю, бурда нонга кимлар зор,
Инсон қадри-киммати, қайлардадир ҳамон хор,
Қуёш кўкдан нур сочар беғубордир осмоним,
Кўз тегмасин ҳуснингга юртим, Ўзбекистоним.

Чегарада ўғлонлар, осойишта юртимиз,
Бизни қўллаган қанча, кўпаймоқда дўстимиз,
Фаровонлик ошмоқда, бут, башангдир устимиз,
Менга ҳар недан азиз, ҳаётим, жон-жаҳоним,
Кўз тегмасин ҳуснингга юртим, Ўзбекистоним.

Туғилдинг Ражаб Али доруломон замонда,
Гўзаллиги беқиёс, жаннатмонанд маконда,
Юртбошимдек меҳрибон, борми айтинг жаҳонда,
Ойдин йўлдан юрмоқда, қатта-қатта қарвоним,
Кўз тегмасин ҳуснингга юртим, Ўзбекистоним.

Нигора МАҲМУДОВА

Нигора МАҲМУДОВА 1975 йилда Макрид қишлоғида тугилган. Фурқат номи 19-ўрта мактабда таҳсил кўрган. Шаҳрисабз педагогика билим юртини битирган. Ҳамондаги 74-умумий ўрта таълим мактабида ишлайди. "Баҳоримга тиллақош қуёш" номи шеърий тўплами чиққан.

ШУКРОНА

Онажон, юрагим уриб турибди,
Кўзларим кўради, нақадар бахт бу!
Ўғил-қизларим ҳам ўйнаб юрибди,
Эркалаб суяман, Сулаймон тахт бу!

Тонг отди, самода қуёш чарақлаб,
Беминнат нурларин тухфа этади.
Кўрсам чехрангизда бу нурдан зарра,
Қалбим қувончлардан яйраб кетади.

Тунда кўк бағрида ой сузар шодон,
Қаранг, юлдузларга тўла бу фалак.
Сиз ҳам кулинг, яйранг азиз онажон,
Уриб турибди-ку ахир бу юрак!

* * *

Кўзларим гар кўрмай колса ҳам,
Юрагимни босса ҳамки ғам,
Бошгинамни қилсаларда ҳам,
Мен барибир шеърлар ёзаман.

Руҳиятим синдиринг, ғашланг,
Майли, қийнанг, кўзларим ёшланг,
Қўлларимни оловга ташланг –
Мен барибир шеърлар ёзаман.

Титраса ҳам юрагим гоҳ-гоҳ,
Тугаса ҳам бу ранг, бу сиёҳ,
Иродамдан топиб куч, паноҳ –
Мен барибир шеърлар ёзаман.

ВАТАН

Серқуёш кенг осмонингни уммонларга киёс қилсам,
Окиб турган тиниқ сувинг обиҳаёт, болдир билсам,
Шу табаррук тупроғингни арзир минг бор кўзга сурсам,
Ватан, сенинг қучоғингга бошгинамни қўйиб яшай,
Қайноққина меҳринг билан, мен ҳаётни суйиб яшай.

Кўксинг узра сочилган нур, ҳаётимнинг чироғидур,
Ҳар тарихнинг зарварағи, маърифатнинг ўчоғидур,
Қарич еринг муқаддас-у, мангуликнинг тупроғидур,
Ватан, сенинг қучоғингга бошгинамни қўйиб яшай,
Қайноққина меҳринг билан мен ҳаётни суйиб яшай.

Бобогинам кечган қонлар, байроғимда нишонадур,
Ўтган кунлар, жангу-жадал энди менга афсонадур,
Остонаси тилло юртим меҳри дарё бир онадур,
Ватан, сенинг қучоғингга бошгинамни қўйиб яшай,
Қайноққина меҳринг билан мен ҳаётни суйиб яшай!

Баҳодир НОСИРОВ

Баҳодир НОСИРОВ 1992 йилда Қайчили қишлоғида таваллуд топган. 1999-2006 йиллар ўрта мактабда, 2006-2010 йилларда мактаб-интернатда таҳсил олган. Ҳозирда Ангрэн педагогика институти 3-босқич талабаси.

ОНА

Кечир, тингламабман онажон бир бор,
Ҳеч кимга айтолмас юрак сўзларинг.
Кечир, англолмабман дардингни асло,
Ғамгин бокқанида маънос кўзларинг.

Келтирибман фақат мен сенга ташвиш,
Нима ҳам қилолдим фарзандинг бўлиб.
Ақалли ўзимни етаклолмасдан,
Ҳали ҳам юрибман арзанданг бўлиб.

Айт, қандай аритай ташвишларингни,
Айтгин не қилсам бу юзларинг кулар.
Буюр, адо этай юмушларингни,
Сени асло қийнаб қўймасин улар.

Шунда такрорлайсан яна шу сўзни:
«Ўғлим, қийнайверма хадеб ўзингни.

Менга керакмасдир ортиқча иззат,
Эшитсам етади ширин сўзингни».

Онажоним энг пок туйғуларимни,
Юрган йўлларингга гулдек экаман.
Бошимни эгмайман ҳеч бир инсонга,
Лек сенинг пойингга сўзсиз чўкаман.

ЎТКИНЧИ

Тўсатдан келса бахт кўп ҳам севинма,
Гоҳо ғам кўрсанг ҳам ортиқ куюнма.
Ундан бузулмасин юрагинг тинчи,
Чунки бу ҳаётда бари ўткинчи.

Ўткинчидир хатто барно, санамлар,
Улардан юракда қолган аламлар.
Мансабинг давлатинг ўткинчи бари,
Буни кеч англайсан ёш ўтган сари.

Бу фоний оламнинг фоний чиройи,
Мафтун қилар хатто кўкдаги ойи.
Дунё моли- дея югуриб бироқ,
Барчанинг толгани бир уюм тупроқ!

Гулбахор ЛУҚМОНОВА

Гулбахор ЛУҚМОНОВА Бештерак қишлоғида туғилган. 16-умумтаълим мактабини тугатиб, айна пайтда Ўзбекистон миллий университети иқтисодиёт факултетида таҳсил олаяпти.

У Қашқадарё телевидениесининг “Болалар соати” кўрсатувига муаллифлик қилган. Шеърлардан иборат “Ой фариштаси”, “Ойдин оқишом” номли, жасажжи ҳикоялардан иборат “Хурмо” номли китоблари чоп этилган. Шеърлари “Қашқадарё баёзи”дан ҳам ўрин олган.

* * *

Эшитдингми, гуллар шивирин,
Улар эртак сўйлаяптилар.
Юлдузларнинг хаёли ширин,
Сирли қўшиқ куйлаяптилар.

Шаббодалар, содиқ навкарлар,
Келтиради жаннатий маъво.
Орзу—гўзал, пари-пайкарлар,
Уларники энди кенг само.

Кўкнинг олтин балдоғи—ҳилол,
Тилакларнинг ижобатидек.
Булут майин сузади хушхол,
Ойнинг оппоқ муҳаббатидек.

Куйланг, куйланг азиз юлдузлар,
Раксга тушсин сулув малаклар.
Эшитсинлар, хазонли кузлар
Эшитсинлар осмон фалаклар.

* * *

Сим-сим ёмғир... Томчилайди ишқ шароби
Кўзларимнинг остидаги уммонларим.
Сим-сим ёмғир... Ҳаётимнинг шамчироғи
Ўтли дарё, тўлатиб бер шамдонларим.

Гулхан ичра сайр этарман маъюс гулдек,
Чўғ тушади самолардан гулзор аро.
Ҳаёлларим худди қадим, олис йўлдек,
Ишқ ёмғири, ёғдуйингсиз улар қаро.

Олов майдан оловлансин олов қалбим,
Ёнғин ичра ўртанмоқлик фароғатдир.
Соқий тутган оловдан ол бўлсин лабим
Муҳаббатда ёнмоқ бахти саодатдир.

* * *

Ўйларимнинг чексиз осмони,
Ҳаёлларим судралар хаста.
Оёғимда барглар сомони,
Тўкилмоқда куз секин-аста.

Гуноҳларни ерга тўкиб жим,
Нигоҳларин қадайди қарахт.
Нима тўғри, хато айтар ким?
Биёлмайди бечора дарахт.

Юргандайман гўё маъносиз,
Неча-неча кузлардан ўтиб.
Нима учун яшаяпман-у,
Яшаяпман нимани кутиб?

Флора ИЛҲОМ қизи

Флора ИЛҲОМ қизи 1991 йилда Китоб туманидаги Жарқўрғон қишлоғида туғилган. 2- ихтисослашган мактаб интернатда таҳсил кўрган. Айни пайтда жаҳон тиллари институти талабаси. “Тонгги тилак” номли шеърлар тўплами нашр этилган.

ЮРАК

Туғилдинг-у, қўшиқларга беландинг,
Нафас олдинг қўшиқлардан, кўйлардан.
Бешиккамас, қўшиқларга беландинг,
Оташ олдинг қўшиқлардан, куйлардан.
Сингди куйлар томирингга қон бўлиб,
Шу қон билан сен борлиқни англадинг.
Қўшиқ излаб, жигарпора, хун бўлиб
Юраккинам, қўшиқларга бойландинг..
Дил дардларин қўшиқларга солдинг-у,
Сўнг ўзинг ҳам бир қўшиққа айландинг...

БАҲОР ИЛҲОМЛАРИ

Оташ солди қалбимга баҳор,
Эртақ сўйлар шивирлаб еллар.
Илҳом кушки гўё лопазор,
Орзу сари чорлайди йўллар.
Майса аро тилла ранг кўнғиз
Шуъла сочар –ул ер куёши.

Само узра булут – пари қиз,
Йиглар эди, ёмғир– кўз ёши.
Пари қизнинг ашки жонбахшин
Ювди мудрок парда чангларни.
Сочди офтоб сўнг ерга нақшин–
Камалакдек турфа рангларни.
Ранглар ичра яралди оҳанг,
Келганида жилвакор баҳор.
Баҳор бирла бўлиб ҳамоҳанг,
Дилда янграр улут бир ашъор.
Шунда кўнгил осойишта, тинч.
Пари қиздай оппок ўйларим.
Шунда бўлмас армону ўкинч,
Баҳор билан равон йўлларим!..

МУҲАББАТГА

Кимсасиз бир орол эди юрагим,
Сен уни кашф этдинг биринчи бўлиб.
Ва унга солдинг баҳор дарагин,
Майса ҳисларимнинг илинжи бўлиб.
Қуёш бўлиб ўзинг бердинг ҳарорат,
Ўзгаллик уруғин қададинг аста.
Нағмангдан таралди майин тароват,
Бағримга нур каби бўлдинг пайваста.
Хаёл ва ҳисларнинг олий чўққиси–
Илҳомни қалбимга айладинг тақдим.
Гулчечак мисоли жилмайиб бокдинг,
Орол, юрагимга соҳибсан энди.
У сенинг номинг-ла аталгай абад:
Ҳиссу тилагимга ҳокимсан энди,
Мен сенга бош эгдим, буюк муҳаббат!

Бахтиёр НАСРИДДИНОВ

Бахтиёр НАСРИДДИНОВ 1994 йил 7 октябрда Китоб туманидаги Хўжаилмкони қишлоғида туғилган. Тумандаги 37-мактабда таҳсил қўрган. Унинг “Баҳорим келди”, “Дийдор”, “Сўнгсиз шиқ” шеърый тўпламлари нашр этилган.

ЎзМУнинг журналистика факультети талабаси.

* * *

Энди менинг йўқ ишим,
Армон нима, дард нима?
Юрагимга буюрдим:
Ҳасратларни танима.

Баҳорлар ин куради,
Энди менинг ўйимда.
Ифор сочиб гуллар ҳам,
Балогардон йўлимда.

Сарғаяди хазондек,
Кузда қолган, дардларим.
Мен кўкдамда яшайман,
Қордан оппоқ гардларим.

Ғамлар ёғмас бошимдан,
Отам-онам соябон.
Опаларим кўз тумор,
Ўзинг асра Художон.

Юлдузлардек дўстларим,
Дил самоси чароғон.
Куёш менинг бобомдир,
Ой момомдир меҳрибон.

Осмонлардан юксакдир,
Орзуларим чўққиси.
Лекин дилда юртимнинг,
Тошлари, тулпроқ иси.

Муҳаббатдан мавжланган,
Дилда ажиб туйғуда.
Умрим менинг қўшиқдир,
Бахтлар куйнинг авжида.

Пок иймонни дилга сол,
Инсоф бўлсин ҳамроҳим.
Ҳақ йўллардан бошлай йўл,
Ўзинг қўлла, Оллоҳим!

БУЮК АСРОР

Бир ҳисдан гуриллаб бормоқда таним,
Бир ҳисдан қўксимда порлайди куёш.
Жилмайиб бағримни ёқасан жоним,
Ўчирмоқ бўлибми сепасан кўз ёш.

Юр гулим юракка қиламиз сафар,
Юракнинг сўзлари энг гўзал изҳор.
Оҳ. сенинг йиғлашинг нимадан хабар?
Оҳ. сенинг кулишинг энг буюк асрор.

Ўлмас НУРМАТОВ

Ўлмас НУРМАТОВ (Ўлмас Нур) 1994 йилда Китоб туманининг Олақуйлиқ қишлоғида тугилган. "Кўнглим" деб номланган шетрий тўплами чоп этилган. Тумандаги Агросаноат касб-ҳунар коллежсида таҳсил олган.

МАККОРА ҚИЗ

Сени кўриб бехосдан,
Ишқдан бошим айланди,
Юрагимнинг бир чети.
Юрагингга бойланди.

Вужудим олов олиб,
Акли хушимдан тондим.
Юракда ишқ туйғуси.
Ўт олиб ёмон ёнди.

Маккора қиз маккора,
Севилишни зўр қилдинг.
Муҳаббатдан Ўлмас Нур,
Кўзларини кўр қилдинг.

ЮРАК

Юрак, сендан бошқа дўстим йўқ,
Дардларимни айтаман сенга.
Сени тешиб кетган ўша ўқ—
Ёр киприги қадрли менга.

Юрак, сени бошингдаги тош,
Ёрдан менга эсдалик қолган.
Юрак, сенинг кўзингдаги ёш,
Аламлардан из бўлиб қолган.

АЛАМЛАР ҚОЛДИ

Эй гўзал қиз, санамлар шоҳи,
Юрагим гавҳари, қалбимнинг моҳи.
Нима айб, нимадир қалбим гуноҳи,
Сендан фақат менга аламлар қолди.

Ўша биз учрашган боғларимиздан,
Сайр этган қир-адир, тоғларимиздан,
Гулим, ўша хушдам чоғларимиздан.
Сендан фақат менга аламлар қолди.

Мени асир этган яноқларингдан,
Ҳижолатда куйган қароқларингдан,
Саволинг, рапшнинг, сўроқларингдан
Сендан фақат менга аламлар қолди.

Ўғилой НЕЪМАТОВА

Ўғилой НЕЪМАТОВА 1998 йилда Китоб туманининг Иттифоқ қишлоғида туғилган. Тумандаги 1-умумий ўрта таълим мактабининг 8-синфида таҳсил олади.

Унинг “Қуртакларда ўйгонган баҳор”, “Сирли қутича”, “Янги авлод орзуси” номли китоблари нашрдан чиққан.

ЮРАГИМНИ АСИР АЙЛАГИН

Лиммо-лим орзулар очади кучоқ,
Қалбимни амрига бўйсунгум ҳар чоқ,
Қаламим, кўлимдан кетмасдан йироқ
Шеърим, юрагимни асир айлагин.

Мудом завкка тўлса бу ёруғ олам,
Дилларни тарк этса буткул дард, алам,
Майли, нима бўлса бўлар ўша дам,
Шеърим, юрагимни асир айлагин.

Кимдир кўлларимга солса гар кишан,
Зиндонбанд этса ҳам майли розиман,
Фақат бир ўтинчини сендан сўрайман,
Шеърим, юрагимни асир айлагин.

Ҳаёт қувонч-ғамдан бўлса иборат,
Сабру матонатдан тиклаб иморат,

Қалбимни илҳомга тўлдириб факат,
Шеърим, юрагимни асир айлагин.

ОНА

Қалбда ижод майли, ҳукмрон бўлсин,
Майлига бир умр айласин қарам.
Ёнимда дардкашим, тоғдек суянчим,
Шеър ёзсам қувончдан йиғлайди, онам.

Она, кўзингизга кўрмайин кўз ёш,
Мана шу шеъримни сизни йиғлатган.
Ҳа, билдим, бу экан севинч элчиси.
Ижодимнинг бари сизга аталган.

Она, ҳаёлимни банд этган ўша,
Ижоднинг ҳеч сўлмас хушбўй гуллари.
Сизнинг ҳаёлингиз доим банд этган,
Ҳар бир болангизнинг бахти, йўллари.

Яшай оламанми билмам шеърсиз ҳам,
Лекин сизсиз бир зум яшай олмайман.
Сиз борсиз, ижодим юксалаверар,
Шунинг чун ҳеч қачон ортда қолмайман.

Қалбда ижод майли, ҳукмрон бўлсин,
Майлига бир умр айласин қарам.
Ёнимда дардкашим, тоғдек суянчим,
Шеър ёзсам қувончдан йиғлайди, онам.

Зилола ЖАЛОЛОВА

Зилола ЖАЛОЛОВА 1997 йилда Китобнинг Гулбоғ қишлоғида туғилган. 45-умумтаълим мактабининг 9-синфини битириб, Севаздаги қишлоқ хўжалиги касб-ҳунар коллежиди таҳсил олмоқда.

Шеърлари матбуотда чоп этилган.

БОРЛИГИНГГА ШУКУР ВАТАН

Шўх ва шодон гўдак эдим,
Сени аввал бсшик дедим,
Аъло ўқиб, тузинг едим,
Борлигингга шукур, Ватан.

Истиклолинг бахтга белар,
Майин-майин сабо елар,
Кўравериб завқим келар
Борлигингга шукур, Ватан.

Сенди Темур изи қолган,
Душманлардан қасос олган,
Давлатингга асос солган
Борлигингга шукур, Ватан.

Юртбошимиз омон бўлсин,
Доим кучга, бахтга тўлсин,

Сени юзинг бизда кулсин
Борлигингга шукур, Ватан.

Топган луқмам доим ҳалол,
Хизмат қилип келмас малол,
Бошқа юртлар қоляпти лол
Борлигингга шукур, Ватан.

ДЎСТИМ

Менга бечора бўлиб,
Мен йиғлаб, ўзинг кулиб,
Юрагим тўлиб-тўлиб
Йиғлатдинг мени, дўстим.

Сенга зор бўлган куним,
Борсам тор бўлди йўлим.
Сенсиз хор бўлган туним
Йиғлатдинг мени, дўстим.

Айро тушди йўлимиз,
Етмас энди қўлимиз,
Айрилган шу кунимиз
Йиғлатдинг мени, дўстим.

Энди фойда бермас ёш,
Энди нур сочмас қуёш,
Эй бевафо, бағри тош
Йиғлатдинг мени, дўстим.

Йиғлади зор юрагим,
Сенга йўқдир керагим,
Бахтли бўл, шу тилагим
Йиғлатдинг мени, дўстим.

Олима ТОШМАТОВА

Олима ТОШМАТОВА Китоб шаҳрида туғилган. Тумандаги 5-сонли умумий ўрта таълим мактабида таҳсил олган. Айни пайтда Иқтисодиёт ва хизмат кўрсатиш касб-хунар коллежсида ўқийди. Шеърлари газеталарда чоп этилган.

БАҲОР

Эрта тонг.
Кўзларимни мен очган онда,
Булбуллар сайрарди чаманда.
Соатим жиринглаб жовонда—
Урар бонг.
Очиқ деразадан кирар шаббода,
Хона бурчакларин айланар бир-бир.
Қандайдир мўъжиза рўй бермиш боғда,
Насим дўстим дейди: “Тезроқ юр”.
Эргашаман аста унинг ортидан,
Сўлим боғ томонга ташлайман назар.
Майса бош кўтарган ернинг остидан,
Баҳор сулув қиздай боғларни кезар.
Ана, ана, қара гуллабди бодом,
Келинлик либосин кийиб олибди.
Мен сезмай қолибман ҳовлимдаги том,
Бошига чучмома расмин солибди.
Мен томон эсади шаббода яна,

Гулларнинг ифторин келтирар шу он.
Шамоллар шивирлар, дейдилар ана,
Ажиб гўзалликка буркапди ҳар ён.
Баҳор!
Далаларга сен киритдинг жон,
Майин сабо бўлиб, шаббода бўлиб.
Бизларга улашиб қувонч, ҳаяжон,
Остонамда турибсан қулиб –
Баҳор!

ДЎСТИМГА

Дунёдан дунёни излама дўстим,
Уммонда сузиб кидиргандай сув.
Сенга дунё сирин очаман ўзим,
Барча ғамларингни юрагингдан қув.

Қани бўла қолгин, қўлларинг узат,
Бахтга, муҳаббатга осудаликка.
Эртага умид қил, бугунни кузат,
Вақтингни кетказма беҳудаликка.

Кўзларинг очгин-у, атрофга қара,
Бу ҳаёт нақадар гўзал ва нафис.
Кўм-кўк яшнаётган майсага боққин,
Чўлғаб олар сени ажиб туйғу, ҳис.

Дўстгинам дунёда доим бўлгин шод,
Ёлгон-у ҳасадни кўнгилдан йўқот.
Эзгуликка ошно бўлгин умрбод,
Яхшилик қолади доим барҳаёт.

Захро САЙФИЕВА

Захро САЙФИЕВА 1994 йилда Китоб шаҳрида туғилган. 4-умумтаълим мактабида таҳсил кўргач, Самарқанд Давлат университети қошидаги академик лицейда ўқиган. Шеърлари матбуотда чоп этилган.

ЎЗБЕК ҚИЗИ

Ойдан талашган ҳусн,
Нур таратар юзлари.
Дуппи ярашган малак,
Ўзбегимнинг кизлари.

Атлас кўйлак кийса у,
Камалакдай чиройи.
Маҳлиё бўлар ҳатто
Осмоннинг қуёш, ойн.

Гул унади изидан,
Кулгиси, сўзи ширин.
Юзида-ю, кўзида
Ҳаё, ибо яширин.

ОТАЖОН

Соғинчининг қамрови бесарҳад,
Йўллар эса ундан ҳам олис.

Кутмок деган бир сўзга кўниб
Яшаяпман, отажон сизсиз.

Осмонларга алишмам сизни,
Меҳрингиздан тафт олар қуеш.
Бизни ўйлаб бу кун узоқда,
Соғинчларга берасиз бардош.

Ўз-ўзимга сабрлар тилаб,
Ўтар куним, ўтар ойларим.
Оллоҳимдан умрлар тилаб,
Йўлингизни ота, пойладим.

ВАТАН

Қалам ожиз, туғёнлар ожиз,
Таърифлашга йўқ менда имкон.
Ташбеҳинг гар сўзга кўчмаса,
Юрагимга ёзилар дoston.

Бир дostonки, сиғмайди камров
Олис мозий ҳасратларидан.
Оғриқларинг жонимни олар,
Қувонтирар ҳайратларидан.

Тилимдан у юракка кўчар,
Суратингни чизар эрк деган.
Жонимга-жон, қонимга қонсан,
Юрагимда яшайсан, Ватан.

Турсуной ВАҲОБОВА

Турсуной ВАҲОБОВА 1981 йилда тугилган. Шаҳрисабз педагогика коллежини тугатиб, тумандаги 2-мактабгача таълим муассасасида ишлаган. Унинг “Тонгги шаббода” номли шеърый тўплами чоп этилган.

* * *

Ақлим олдинг, ишқ бобида
Танҳо, биттасан.
Ҳамон менга бокмай, айтгил,
Кимни кутасан?

Кўзларим зор, сени излаб,
Йўлингда бўзлар.
Оташ ишқинг олов сенинг,
Хаёлим излар.

Юрагимга нақш мисоли
Суратинг чизай.
Оқ қоғозга “Севаман”, деб,
Дил сўзим ёзай.

ОҲ, КЎНГЛИМ

Нола қилдим, о, нолам
Осмонларга етди-ку.
Бир оҳимким оламни
Парча-парча этди-ку.

Дардларимга қўшилиб,
Дарди қилча бўлмади.
Балки шунинг учунми,
У бевафо билмади.

Жонимга бериб озор,
Дилозорим кетдингму?
Кўнглимни қилиб бозор,
Ёғийларга сотдингму?

Эй дил, аразинг ташлаб,
Ўзга гулзорда ўнгил.
Оҳ кўнглима, оҳ кўнглим,
Энди бориға кўнгин.

ЮЗИ ГУЛДЕК ҚИЗГИНА

Гулу райҳон хиди анқир бўйингдан,
Булбуллар ҳам маст эмишлар куйингдан.
Ўзим мезбон бўлай кўнгил уйингда
Юзи гулдек яшнаб турган қизгина.

Ишва-ю минг нозлар билан боқасан,
Жилва қилиб дилимга ўт ёқасан,
Кўнгил туморингни кимга тақасан
Юзи гулдек яшнаб турган қизгина.

Қош чимириб қулишларинг ўзгача,
Хиром айлаб юришларинг ўзгача,
Тўй қилайлик қиш келмасдан кузгача
Юзи гулдек яшнаб турган қизгина.

Мафтунабону НУРМАТОВА

Мафтунабону НУРМАТОВА 1995 йил Китоб шаҳрида тугилган. Ҳозирги кунда Тошкентдаги Глиэр номидаги махсус ихтисослашган musiқа академик лицейи талабаси.

Ёш қаламкашнинг “Қалбим қуёши”, “Яхшиямки сиз бор, она-жон”, “Мен ҳаётни севдим” номли китоблари чоп этилган.

ҚАЕРДАСИЗ, ДЎСТЛАРИМ?

Қалбим бугун негадир ёлғиз
Негадир намланди кўзларим.
Бегонадек бўляпман сизсиз,
Айтинг, каердасиз, дўстларим.

Ёлғиз кезяпман боғларни,
Тўлиб кетди дилда сўзларим.
Аламларим тўкиб солайин,
Қаердасиз, айтинг, дўстларим.

Қумсаяпти сизларни юрак,
Қулмай қўйди ҳатто юзларим.
Англаб етдим менга сиз керак
Айтинг, каердасиз, дўстларим.

Қалбим бугун негадир ёлғиз,
Узоқларда сизсиз бўзладим.
Ёнингизда тилларим ожиз,
Келсангиз-чи энди дўстларим.

ХАЙР, МАКТАБИМ

Хайр мактаб, беғубор чоғим,
Сени эслаб шеърлар битаман,
Кўзимда ёш, қалбимда армон
Болалигим, сендан кетаман.

Жаранглади сўнгги кўнғирок,
Юрагимда бошланди титроқ,
Қалбим ўртаб хаяжон, фирок
Болалигим, сендан кетаман.

Хайр мактаб, хайр мактабим,
Энди мени кслажак кутар.
Кетгим келмас бағрингдан асло,
Аммо ҳаёт қўлимдан тортар.

Хайр мактаб, сўнгги кўнғирок,
Хайр устоз, хайр синфдош.
Энди менга ҳар дам, ҳар қадам,
Бир умрга меҳрингиз йўлдош.

Собира ҲУМО

Собира ҒУЛОМОВА (Собира Ҳумо) 1994 йилда Санам маҳалласида таваллуд топган. 2000-2009 йилларда тумандаги 5-умумий ўрта таълим мактабида, 2000-2012 йилларда тумандаги 3-сонли Академик лицейда ўқиган.

ОТАМДАН АЗИЗРОҚ ДЎСТИМ ЙЎҚ

Бугун орзуларим бўйлар осмонга,
Шукур Тангрим, кам-у кустим йўқ менинг.
Мағрурланиб боксам арзир жаҳонга,
Отамдан азизроқ дўстим йўқ менинг.
Ҳар бир кадамлари сирлар сўйлаган,
Ўзин четга суриб бизни ўйлаган,
Бугун орзулари кўкка бўйлаган,
Отамдан азизроқ дўстим йўқ менинг.
Бардоши тоғларга андоз чизилган,
Пинҳона меҳри ҳам кўздан сезилган,
Юракнинг қаърида номи ёзилган,
Отамдан азизроқ дўстим йўқ менинг.
Йиқилсам тоғ бўлиб суяб тургувчи,
Қалбимда умидлар улаб тургувчи,
Аллоҳдан икболим тилаб тургувчи,
Отамдан азизроқ дўстим йўқ менинг.
Дилимни очганда бўлолган дилдош,
Тинчимас, заҳматкаш, энг юксак бардош,
Онажоним учун меҳрибон, сирдош,
Отамдан азизроқ дўстим йўқ менинг.

Ҳоки пойи жаннат, ҳикматли инсон,
Барчага баробар, иззатли инсон,
Менга суюклиг-у, қимматли инсон,
Отамдан азизроқ дўстим йўқ менинг.
Меҳрини куйласам сиғмас навога,
Чехралари тўлган нурга, зиёга,
Дўстларим кўпдир-у, аммо дунёда,
Отамдан азизроқ дўстим йўқ менинг.

КАПАЛАККА АЙЛАНАМАН

Бир кун кўнгил наволардан узилади,
Орзуларим рўёсига боғланаман.
Юракда ғам, ҳасрат қасри тузилади,
Ўшанда мен капалакка айланаман.
Ўтаверар умр деган қарвонларим,
Тўғри йўлни кўрсатмаса сарбонларим,
Тиконларга дош бермаса тоvonларим,
Ўшанда мен капалакка айланаман.
Сиғмай қолсам шундай кенг бу жаҳонларга.
Юрагимни топширсам гар армонларга.
Учиб кетсам ҳеч кими йўқ осмонларга,
Ўшанда мен капалакка айланаман.
Маст бўлсам гар атиргулнинг ифорида,
Аёзини қувиб қолсам баҳоридан,
Сувлар ичсам муҳаббатнинг анҳоридан,
Ўшанда мен капалакка айланаман.
Жисмим тупроқ, руҳим эса осмонларда,
Кетмоғим бор бир кун жаннат томонларга,
Дийдор истаб, кўниб нафис райҳонларга,
Ўшанда мен капалакка айланаман.
Яқинларим кўнглига йўл топмоқ учун,
Гуноҳ ишлар ботқоғидан тортмоқ учун,
Дунё фоний эканлигин айтмоқ учун,
Бир кун келиб капалакка айланаман...

Муштарий ПЎЛАТОВА

Муштарий ПЎЛАТОВА 2002 йилда Бозбон қишлоқ фуқаролар йиғинига қарашли Очамайли қишлоғида тузилган. Тумандаги 11-умумий ўрта таълим мактабининг 5-синфида таҳсил кўради. Унинг севимли машғулоти шеър ёзиши.

ЎЗБЕГИМ

Ўзбекистон хур ўлкам,
Боғлари сўлим, кўркем,
Ўғлонлари мард, ўттам
Жонажоним Ватаним.

Бугдойига барака,
Ҳар куни тўй-маърака,
Бахт улашар юракка
Боғ-бўстоним Ватаним.

Нурлар ёғилган диёр,
Унда дарёлар бисёр,
Бошида хумоси бор
Онажоним Ватаним.

Кексалари фаришта,
Ёшлари ўқиш, ишда,
Кирган ҳовли саришта
Таним, жоним Ватаним.

ЁЗ ФАСЛИ

Ўлкамизга келиб ёз,
Олма пишиб тўкилди.
Ҳосилин кўтаролмай,
Шохлар ерга букилди.
Болалар роса хурсанд,
Ёзги таътил берилди.
Олма, олча, шафтоли
Саватларга терилди.
Боғбонлар бирам мамнун,
Меҳнат берди мевалар.
Бир ёкимли сайрайди,
Боғда булбул, саъналар.
Севган фаслим аслида,
Офтоб кучоқлаган ёз.
Сувда сузиб яйрайман,
Кайфиятим аъло, соз.

ЁЗГИ ТАЪТИЛ

Аълочи бўлиб, ўкиб,
Қувончларга чўлғандик.
Ўқув йили тугади,
Биз бир ёшга улғайдик.

Қучоғини кенг очиб,
Кутиб олди ёз, таътил.
Энди бизнинг шўхлигимиз
Бутун оламга татир.

Таътил завқин қандайлигин,
Биз ҳаммамиз биламиз.
Маза килиб оромгоҳда
Дам олиб, чўмиламиз.

Акбар КАМОЛОВ

Акбар КАМОЛОВ 1993 йилда Бектемир қишлоқ фуқаролар йиғини Олақўйлик қишлоғида туғилган. Жаҳон тиллари университети халқаро журналистика факултетида таҳсил қўради. Илк китоби 2013 йилда “Сиз барибир ўзимникисиз” номи остида “Наврўз” нашриётида чоп этилди.

ДУНЁ

Кўзларим ўрганиб қолди рўёга,
Зулматга қоришман, зорман зиёга.
Дунёнинг ишларин отиб дунёга
Тиззанга бош қўйиб ухлайман, она.

Инсон киёфада шайтоний танлар,
Менга қизик эмас доғ тушган шаънлар,
Ортимдан келмоқда тўшов, кишанлар
Дардимни эркалаб йиглайман, она.

Бездим-у баридан ҳеч тонганим йўқ,
Кўз ёшим бор, лекин қувонганим йўқ,
Оллоҳимдан бўлак ишонганим йўқ
Дунё деб қалбимни тиглайман, она.

Олам зари етмас бир қонмоқ учун,
Гулхан ҳам топилмас бир ёнмоқ учун
Битта дўст тополмай суянмоқ учун
Ёлғиз дунёларга сиғмайман, она.

Хатто дард сўймайди гумроҳларимни,
Садо қайтиб берар дард, оҳларимни,
Опишиб тоғдайин гуноҳларимни
Харсанг азобларга қулдайман, она.

Йиқилсам тиғ тирар мингта қасдлар ҳам,
Шеъримга ўт қўяр шеърпарастиллар ҳам,
Битта тепиб ўтар хатто пастлар ҳам
Бўронда эзилган гулдайман, она.

Ўзни олисларга рост отганим кўп,
Истакларим дея дард топганим кўп,
Топганимдан кўра йўқотганим кўп
Бугун орзуларга қулдайман, она.

Машҳурлик жаннати айблабди кимни,
Қишлоқнинг соғинчи сикар бўғзимни,
Чанг тўзони шоир қилган кўксимни
Шаҳар мазорига кўммайман, она.

Кўзларим ўрганиб қолди рўёга,
Зулматга қоришман, зорман зиёга,
Дунёнинг ишларин отиб дунёга,
Тиззангга бош қўйиб ухлайман, она.

Суннатилла ТОШЕВ

Суннатилла ТОШЕВ 1986 йил Севаз қишлоғида туғилган. Севаз қишлоқ хўжалиғи касб-ҳунар коллежини битирган. Айни пайтда фермер хўжалиғида ишлайди. Шеърӣ машқлари матбуотда чоп этиб келинмоқда.

ВАТАНПАРВАР

Кўзга сургай ҳатто тоғин лоласини,
Ситам кўрса эшитмайсиз ноласини,
Болам дейди юртнинг ҳар бир боласини,
Шу тупрокни севса севар жонга қадар,
Шундай улуғ инсон бўлур ватанпарвар.

Бошдан асло учирмагай хумосини,
Тирноқ билан кавласа ҳам тиллосини,
Юрагидан кўчирмайди худосини,
Элу юрти бошларидан сочади зар,
Шундай улуғ инсон бўлур ватанпарвар.

Ватан учун керак унинг доно сўзи,
Минг йилда ҳам йўқолмайди босган изи,
Эли учун жонин берар ўғил-кизи,
Юртдошим деб ширин жонин фидо этар,
Шундай улуғ инсон бўлур ватанпарвар.

Яшаса ҳам тоғу тошлар орасида,
Йўлатмайди ёвни Ватан қальасига,
Еру фалак титрар унинг наърасига,
Ёшлар учун у мисоли ибрат, падар,
Шундай улуғ инсон бўлур ватанпарвар.

Унутмайди улуғ, буюк бобосини,
Оёқ ости қилдирмас куй, навосини,
Эрамга ҳам алишмас юрт ҳавосини,
Юртни таппаб кетмайди у ҳеч дарбадар,
Шундай улуғ инсон бўлар ватанпарвар.

Халқи билан баҳам кўрар бурда нонин,
Элин сотмас, сотмас сира шараф-шонин,
Керак бўлса, қалқон қилар тани жонин,
Шундай ўғли бор Ватанин ким ҳам туртар,
Шундай улуғ инсон бўлур ватанпарвар.

ТЎРТЛИК

Эр бўлсак гар эркак бўлайлик,
Шу юрт учун тиргак бўлайлик,
Ўтиб кетсак ҳамки дунёдан
Эл оғзида эртак бўлайлик.

Гулноза ҚУДРАТОВА

Гулноза ҚУДРАТОВА 1999 йилда Китоб туманида таваллуд топган. 1-умумтаълим мактабида таҳсил қўради. “Орзулар оғушида” номли шеърлар китоби чоп этилган.

ЎЗБЕГИМ ОИЛАСИ

Қалбимиз покиза, мусаффо осмон,
Юракда яшайди эътиқод, иймон
Ота иродаси, она саботи
Ўзбек оиласи – бахт қулган аркон.

Мустақил Ватаним фарзандинг азиз,
Ватан номин оқлаб, яшар ўғил-қиз,
Авлод орзу сари борар изма-из
Ўзбек оиласи – бахт қулган аркон.

Ёруғ келажакка пойдевор ёшлар,
Нурли замон сари одимин ташлар,
Миллатни пок тутар элга йўлдошлар
Ўзбек оиласи—бахт қулган аркон.

Юракда орзулар лиммо-лим, тошар,
Истиқлол қошингда нурланиб яшар,
Сенга ҳайрат ила ҳавас ярашар
Ўзбек оиласи – бахт қулган аркон.

Аҳил оила бўл, мустаҳкам бўлгин,
Фарзандлар камолин, иқболин кўргин,
Истиқлол ҳамроҳинг, давронлар сургин,
Ўзбек оиласи-бахт қулган аркон.

КЕТМА, МУҲАББАТ!

Орзуларнинг макони йироқ,
Сенсан менга ҳам дўст, ҳам ўртоқ,
Кетганингда чекаман фиروق
Мен сеники бўлайин абад,
Юрагимдан кетма, муҳаббат.

Соғинчлардан кўз ёшим бисёр,
Дардим куйга сололмайди тор,
Сўзларимни тинглагин бир бор
Олисларга бош олиб фақат,
Мени ташлаб кетма, муҳаббат.

Ҳижронларга беролмай бардош,
Кўзларимда қалкимасин ёш,
Дўстим сен-ку, энг яқин сирдош,
Хаёлимда бунёд бўлган бахт,
Мени ёлғиз этма, муҳаббат.

ЗАМОН

Кечаги атласлар токчада қолди,
Рўмолли қизларни тушда кўрамиз.
Замон деб миллийлик, либос йўқолди,
Замонда оёқ йўқ, бизлар юрамиз.

Замонни айбламанг, этманг бахона,
Ибо, ҳаё бари ўзбегимга мос.
Айбни замонга ағдариб буткул,
Сўзим ўзлигингиз унутманг, холос.

Мадина НУРУЛЛАЕВА

Мадина НУРУЛЛАЕВА 1996 йилда Гулгунпўш қишлоғида туғилган. 29-мактабнинг 9-синфини битирган. Ҳозирда 3-сонли Академик лицейда таҳсил олаяпти. Шеърлари матбуотда чоп этилган.

ОРЗУЛАР ҚАНОТИДА

Камалак рангида кулади баҳор,
Бир зум армонларни дил унутади.
Куртакларга қўнган корларга караб,
Илҳом қўлларимга қалам тутади.

Хаёл учкур отдай етиб узокка
Чорлагандай бўлар ёруғ юлдузлар.
Менга омад тилаб ён атрофимдан,
Кузатиб турибди эҳ қанча кўзлар.

Мени дуо қилиб фаришта бувим
“Болам, қоқилма”, – деб хўп ўқтиради.
Биламан, синоат тўла бу гардун
Ҳали кўп синовга йўлиқтиради.

Кўксимда оловдай ёнади юрак,
Ҳарорати балки отамдан ўтган.
Мендан ҳали ҳеч ким эмасдир воқиф
Балки мени даҳр минг йиллаб қутган.

Бсғубор орзулар кўчаларига,
Куёш ҳам жилмайиб ташлайди нитох.
Нурларнинг васлига тўйиниб олиб,
Илҳом ҳам шеър бўлиб туғилар ногоҳ.

Эзгу ниятларим рўёби учун,
Йўлдошим бўлади сабру қаноат.
Орзу қанотидан маҳкам кучаман.
Бунда чароғбоним меҳнат, матонат.

Мақсад кенгликларин кезаман яёв,
Орзуларим қанот қоқсин илоҳим.
Мени қизим дея бағрига босган,
Она Ўзбекистон хур саждагоҳим.

ШЕЪРИМ

Туғён килса агар қалбнинг армонлари,
Чегарадан ошса дўстнинг ёлғонлари,
Бошга бало ёғдирганда осмонлари
Юрагимга малҳам бериб юргин, шеърим.

Йўқотсам гар ногоҳ жон-у жаҳонимни,
Кимдир сотар бўлса азиз иймонимни,
Бону бой берса гар сўнгги имконини.
Юрак каби ёнгинамда тургин, шеърим.

Бағрим оташ бўлиб, ёлғон ошганида,
Дунё ташвишлари қалбдан тошганида,
Нафрат олов бўлиб ёвдай шошганида
Сен сабрдан бир иморат кургин, шеърим.

Виждоним саройида ўзинг ҳакам бўлгин,
Максадим-сен, илҳомни бер, малҳам бўлгин,
Мадад бериб, опагинам, акам бўлгин
Менинг билан даври даврон сургин, шеърим.

Сора ЮСУПОВА

Сора ЮСУПОВА 1968 йилда Деҳқонобод туманида туғилган. Тумандаги Ўзбекистон номли 70-умумтаълим мактабида таҳсил қўрган. Китоб туманида яшайди, ҳозирги кунда уй бекаси. Шеърлари газеталарда чоп этилган.

ҚИШЛОҒИМГА

Қўрғонтошим, қўрғонда,
Отамдан қолган излар.
Мақтай десам тил ожиз,
Таърифингга йўқ сўзлар.

Осмонўпар тоғингдан,
Бақирсам садо келар.
Қўрғонтошда тошлардан,
Аждоддан нидо келар.

Қариндошим, қондошим,
Сизларни кўргим келар.
Акам, укам, амаким,
Ҳолингиз сўргим келар.

Ювар ёмғир юзимни,
Ол бағрингга қизингни.
Тушларимда кўраман,
Эчки, улоқ, қўзингни.

Кўзим очсам қир-адир,
Қамаштирди кўзимни.
Болалигимга қайтиб,
Унутамаман ўзимни.

Соғиниб, довон ошиб,
Қучоғингга отилдим.
Кечир мени, қишлоғим
Мен шаҳар сотилдим.

Шаҳар катта, кенг, гўзал,
Таралар шўх наволар.
Соғинчимни бу ерда,
Фақат меҳр даволар.

Қишлоғимда сеҳр кўп,
Ажиб бир ҳис, меҳр кўп.
У Ватаним, ҳам онам,
Кел, Сора тупроғин ўп.

АКАЛАРИМ

Менинг бешта акажоним бор,
Улар менинг умрим парчаси.
Фахрланиб ёзсам арзир шеър,
Халкка хизмат қилар барчаси.
Бир ота-онадан қондошим,
Сизлардир суянган сирдошим.
Минг бора ташаккур, минг бора,
Сиз билан мағрур ва тик бошим.
Соғинсам юрагим ғашланар,
Қалбимда туғёнлар бошланар,
Ҳар бири, ҳар бири кўзимга
Мисоли оловдай ташланар.
...Менинг бешта акажоним бор.

АФРЎЗА

Афрўза (ҚУЛМУРОДОВА) 1996 йилда Макриш қишлоқ фуқаролар йиғини ҳудудидаги Янгиобод қишлоғида туғилган. Ҳозирги кунда Шаҳрисабз тиббиёт коллежида таҳсил қўради. Шеърлари “Бекажон”, “Янги газета” газеталарида чоп этилган.

АНГЛАНГАН ҲИСЛАР

Дилда ҳижрон оралаб,
Куйдирыпти тобора.
Боғда гулни саралаб,
Мен бечора овора.

Кўксим куяр, оташлар,
Ёндиради бирма-бир.
Жонни олар қарашлар
Овора юрак курғур.

Куйган юрак ягона,
Армон дилда подшодир.
Муҳаббат ҳам бир дона
Битта дилда танҳодир.

Бахт курғурни қидириб,
Тополмайсиз гоҳида.
Сиз баргида юрсангиз,
У юради шоҳида.

Баъзан деймиз қўл силтаб,
Қолиб кетсин ордона,
Кун келади барибир
Ярқирайди пешона.

БОЛАЛИК

Кетмоқдаман сенга сиришни айтиб,
Қани келсам эди бағринга қайтиб,
Юрардим беғубор қўшиғим айтиб
Энди қўлларимни қўйвор, болалик,
Кетяпман олисга, хуш қол, болалик.

Вақтида эркалаб суйганинг етар,
Мен ёнсам қўшилиб қўйганинг етар,
Менинг ҳисларимни туйганинг етар
Энди қўлларимни қуйвор болалик,
Кетяпман олисга, хуш қол, болалик.

Беармон ўйнадим сенинг бағрингда,
Шўх-шодон яйрадим сенинг бағрингда,
Сўнгги сўз сўзладим сенинг ҳақингда
Энди қўлларимни қуйвор болалик,
Кетяпман олисга, хуш қол, болалик.

HACP

Мурод ХИДИР

Мурод ХИДИР 1939 йилда Олақўйлик қишлоғида туғилган. 1962 йилда Самарқанд Давлат университетининг ўзбек филологияси факультетини битириб, бир муддат ўрта мактабда ўқитувчи бўлиб, сўнг “Қаиқадарё ҳақиқати”, “Келажак тонги” газеталари, “Гулистон”, “Шарқ юлдузи”, “Санъат” журналлари ҳамда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида турли лавозимларда ишлаган.

У “Сирли олам” журнали “Қалб кўзгуси”, “Сохибқирон юлдузи” газеталарининг бош муҳаррири бўлиб фаолият кўрсатган.

Мурод Хидирнинг “Қирғоқлар”, “Аму соҳиллари бўйлаб”, “Қўзача ва бўтача”, “Тошқўл, кийикча ва бўйноқ”, “Ҳарф ўйини” каби китоблари ўқувчилар қалбидан жой олган. У Ўзбекистон Ёзувчилар ҳамда Журналистлар уюшмаларининг аъзоси.

КУМУШ ҚЎНҒИРОҚЛАР

Иниолар

Тетапоя гўдагингиз юз тубан йиқилди.

Тўхтанг, уни ердан кўтариб олманг. Нозик ва мўрт билакларини ўзи турсин. Ана шундан кейинги қоқилишлари олдини олган бўласиз. Кўрмаяпсизми одам шаклланыпти!

Биламан, юрагингиз зиркираб кетди, биламан, бирингиз – ота, бирингиз – онасиз.

Ўғилчангиз сиз қанд қўйган жойга эмаклаб борди. Шошманг! Бунга асло қувонманг. Ширинлик таъмасида эмаклаган боланинг умуртқаси эгилувчан бўлиб қолади. Бундай умуртқа кейинчалик

панд беради. Болангиз амалдорлар қошида пешонаси ср ўпадиган бўлиб қолади. Биламан, юрагингиз ҳапқирди, биламан, бирингиз – ота, бирингиз – онасиз.

Болангиз бўй чўзиб қолди. Ана, у томда умбалок ошаяпти. Бўғотлардан сакраб-сакраб чопаяпти.

Ховлиқманг! Шаҳодат бармоғингиз билан яниб, пўписа қилманг. Қаранг, у қўрқув нималигини сира билмаяпти. Унинг тиззалари ҳам қалтираётгани йўқ!

Биламан, юрагингиз ҳапқирди, биламан, бирингиз – ота, бирингиз – онасиз.

Бугун болангиз минораи калондек тик теракнинг учигача чиқди, қўлини қуёшга узатди.

Қўркманг! Уни қойишдан ўзингизни тийин. Ахир, у илк марта ўзининг бўйидан ўн баравар юксакка кўтарилди.

Биламан, юрагингиз қинидан чиқаёзди, биламан бирингиз – ота, бирингиз – онасиз.

Мана, ўғлингизнинг овози дўриллаб қолди, У ҳамманинг кўзида қўшни кизга бир дона лола тақдим қилди.

Бас! Ўғлимиз бизни маломатга қўйди, деб ранжиманг. Бу журъат ҳамманинг ҳам қўлидан келавермайди.

Биламан, юрагингизда бир номус туйдингиз, биламан, бирингиз ота, бирингиз онасиз.

Мана, ўғлингиз кўпдан кўзлаган манзилга йўл олди. Тоғнинг энг баланд чўққисига чирмашиб чиқди. У ишғол қилган чўққи шундай баландки, тоғ этагида туриб, сизнинг бошингиз айланади: тоғ этагида туриб сизнинг кўзингиз тинади.

Етар, дод солиб уни чорламанг. Ана, ушкар булутлар ундан куйида оғир судралади. Ана, қуёш ҳам унинг пойида уфқка чўкиб боради.

Биламан, юрагингиз увишиб кетди, биламан, бирингиз ота, бирингиз онасиз.

Акс ҳолда, бургут эмас, мусича тарбиялаган бўласиз.

Акс ҳолда, ўғлингизнинг юрагида бекиниб ётган кулваччага яна ҳавфсизроқ бошлана топиб берган бўласиз.

Мен бургут учун овоз бераман, қадах кўтараман, қўшиқ айтаман!

Фаррош тонгни супургиси билан сийпалаб уйғотди. (Биз эса ҳали уйқу салтанатидан қайтганимиз йўқ). У ернинг киндигини кесган доядай жуда қари, букчайган. Гул гардини шудринг ювгандай, фаррош йўл, йўлка ва чорси хас-хашагини қулочкашлаб супуради.

Сув сепилган тупрокнинг ҳиди эса эндигина тандирдан узилган нон янглиғ хушбўй, ёқимли.

Ёш мусаввир тонгнинг тасвирини чизаяпти! (Биз эса уйқу салтанатидан қайтганимиз йўқ). Бўзариб туғилаётган тонгни у қўрғошиндек қотириб қўймоқчи, мармартошга ўйгандек сақлаб қолмоқчи, ипак билан шохига нақшлагандек асрамоқчи.

Бугун, эрта, индин учун. қолаверса, мангулик учун, албатта. Агар гўзалликка ташналик сезсак мусаввир чизган бу тонг тасвирини биз олтин жомларда симириб-симириб ичамиз.

Майин ҳайдалган қирга деҳқон дон сочаяпти (Биз эса ҳали уйқу салтанатидан қайтганимиз йўқ). Дағал, саховатли қўллари серажин, томирлари жўяқлардек қабарик-қабарик. Ажинлари настаълиқ хати каби жимжимадор, жумбоқли. Бу ёзувларнинг ҳануз алифбоси тузилмаган. Мактабларда ҳам ўқитилмайди. Лекин шуниси аёнки, деҳқон қўлларидаги бу ажин ва қадокларнинг ўз теран фалсафаси бор.

Жанубий чегарада бир жангчи тонгни бедор қаршилаяпти (Биз эса ҳали уйқу салтанатидан қайтганимиз йўқ). У калхат шарпасини илғай деб кўкка қарайди, газанда қорасини илғай деб, ерга қарайди. Кўзлари пўлат қалқонни тешгудек, нигоҳи ўткир. У толиқса, оғирини гоҳ ўнг оёғидан сўл оёғига, гоҳ сўл оёғидан ўнг оёғига ташлайди. Тонг чўчиб тушмасин, дейди. Ер бир томонга оғиб кетмасин, дейди.

Энг шаффоф тўйғулар тонг билан бирга туғилади. Тонгдай оппоқ қоғоз узра энгашиб, ўйга толаман. Нозим Ҳикмат ҳам мана бу сатрларни осуда тонгда ўқиган:

Бу дунё ҳўкизнинг шохида эмас,

Бу дунё қўлларимиз устида турибди.

Ривоятга кўра, ҳўкиз толиқиб, Ер қуррасини у шохидан бу шохига олармиш.

Зилзилаларнинг бўлиши шундан эмиш. Лекин Ернинг инсон қафтида ҳандалакдек омонат тургани рост. Ер қўллар ўртасида талаш бўлса, энг мудҳиш зилзила ўшанда юз беради.

Ўшанда қўшиқнинг қаноти қайрилади.

Ўшанда лабларда бўсалар музлаб қолади.

Ўшанда оналар алла айтмай қўяди.

Тонг – туннинг тўлғоқ азоби. Тонг – кундузнинг маъсум болалиги.

Тонгга гард қўнмасин.

Тонг – бокира!

* * *

Болангиз ногаҳон: “Нега одам ҳақида топишмоқ тўқилмаган? Нима, одамнинг булут, шамол, балиқ ёки ошқовоқчалик кадри йўқми? Мана, биргина чумоли ҳақида ўндан зиёд топишмоқ бор”, - деб қолса нима қиласиз? Албатта, менинг ҳолимга тушасиз.

Айниқса, болангиз билагон бўлса, яна қийин экан.

Мана шундай пайтда бисотимдаги билимларни титкилаб, уни кўндиришга уринаман. Одамнинг болалиги, йигитлиги ва кексалиги ҳақида тўқилган топишмоқларни эслайман.

“Эрта билан тўрт оёқлаб юради.

Тушда икки оёқлаб туради.

Кечқурун уч оёқлаб юради”.

“Бу нима, топ? – дейман”.

У: “Одам”, – дейди. “Лекин, – дейди у, – бунда одамнинг одамлиги кўринмаяпти”.

Мен яна бошқасини айтаман.

“Тўртида тарикдай,

Ўттизда айикдай,

Тўксонида товукдай”.

“Буни топ, нима?”, – дейман.

“Буни-чи, боғча болаларга айтиб беринг, адажон!” – дейди у бироз қизиқиб.

Мен бирпас бош қашиб қоламан-да, жавоб излашга жиддий киришаман. Чунки ҳозирги болаларни хўрозқанд олиб бериб алдаш ёки матал айтиб юпатиш осон эмас.

Шундан сўнг, гоҳ Шумер асотирлари, гоҳ Миср афсоналари, гоҳ қадимий ҳинд ва Хитой фалсафасига суянаман. Гоҳ Ўрта Осиёлик ва юнонистонлик алломалардан кўмак сўрайман. Гоҳ дохийларнинг инсон таърифига доир ҳикматларини бир-бир иншо қиламан.

“Йўк! Бу фикрларни топишмоққа жойлаб бўлмайди”,- дейди у қатъий.

Мен энди ўзимнинг ваъзимни айта бошлайман.

“Инсон аввал:

Асотир,

Афсона,

Эртак бўлиб дунёга келган”, – дейман.

Кўнмайди.

“Инсон аввал:

Куй,

Қўшиқ,

Ўлан бўлиб дунёга келган”, – дейман.

Кўнмайди.

“Инсон аввал

Маъно,

Мантиқ,

Фалсафа бўлиб дунёга келган”, – дейман.

Кўнмайди.

“Инсон аввал:

Масал,

Чистон,

Жумбоқ бўлиб дунёга келган”, – дейман

Кўнади. Аммо...

“Бу бошқа гап, – дейди у. – Инсон – жумбоқ, инсон ҳақида топишмоқ тўқинг, жавобини мен топай”.

“Ҳамма гап шунда-да, – дейман мен. – Одам яралгандан бери ўзини қидиради, лекин ўзи ҳақида топишмоқ ўйлаб топмайди. Ахир, одам ўзини дарров топиб қўйса, кейин излашдан тўхтаб қолмайдими?.. Қолаверса, инсон– коинот, дейдилар. Шундай экан, инсонни биламан, дейиш коинотни тамом ўрганиб бўлдим, дейиш билан баробар-ку!”

Бу мулоҳазадан кейин у ўйлаб қолади. Рост-да. У ўзи ҳам билар-билмас инсониятнинг коинотдаги ўрнини қидирмаяптими? Ҳали инсон таърифига сўнги нуқта қўйилмаган. Нуқта—гов.

Нуқта — тафаккурнинг йўлини тўсган сўнгсиз уммон.

Нуқта — тафаккурнинг йўлини тўсган ҳудудсиз кум саҳроси.

Нуқта — тафаккурнинг йўлини тўсган поёнсиз чангалзор.

Уни болалик даҳоси қўллади, шекилли, шодон қарсак чалиб юборди.

“Туғилмаган топишмоқнинг топилмаган жавоби нима?” — дейди у кийкириб ва шошиб ўзи жавоб қилди:

“Одам! Одам! Одам!”

Мен ҳам топқирлигидан илҳомланиб:

“Топдим, топмадим. Бу нима?”, — дедим

У ҳеч ўйлаб ўтирмай:

“Одам! Одам! Одам!”, — деди севиниб.

Биз ота-бола ўша кунни ҳақиқатдан ҳам ўзимизни бир оз бўлса-да, ўзимизча ҳам топдик, ҳам топмадик.

Абдуғафур ШУКУРОВ

Абдуғафур ШУКУРОВ 1918 йил Китоб шаҳрида таваллуд топган. Иккинчи жаҳон урушида иштирок этган. Абдуғафур отанинг фольклоришунослар томонидан ёзиб олинган эртаклари асосида “Қулса гул, йиғласа дур” номли китоби чоп этилган.

ДУНЁДА ЙЎҚ ХУНАР

Эртақ

Бор экан-да, йўқ экан, оч экан-да, тўқ экан, қадим замонда, бир мамлакатда бир подшо бор экан. У подшонинг чиройли кизи бор экан. Кўп мамлакатлардан совчилар келиб, қайтиб кетар экан. Қиз: “Кимки дунёда йўқ хунарни ўрганиб келса, ўшанинг никоҳига кираман”, деб шарт қўйган экан. Келган совчилар кизнинг бу шартининг уddасидан чиқа олмай, қайтиб кетар эканлар. Шундай қилиб, йиллар ўтиб бораверди. Қизнинг бу шарти бутун мамлакатга ёйилиб, ахири ҳеч жойдан совчи келмай қолди.

Шу мамлакатнинг бир чеккасида бир кампир бор эди. У шаҳарнинг қондаси шундай эди – камбағалроқ кишилар овқат қилишга парсалари бўлмаса, болаларини сотиб кун кечирар эдилар.

Кунлардан бир куни кампир ночорликдан боласини етаклаб чиқиб, сотмоқчи бўлиб ўтирган эди, бола кал эди, мамлакатнинг бошқа томонидан келган бир жодугар бу кал болани сотиб олиб кетди ва хизматкорликка қўйди. Жодугар одамларни олиб келиб, семиртириб ер эди. Унинг кизи ҳам бор эди. У қизнинг жодугарлиги отасининг илмидан ҳам зиёдрок эди.

Бу жодугар болани емасдан, ҳар қандай хизматларга буюриб,

хизматкор қилиб олиб юраверди. Бола хизматини қилиб юрди. Жодугарнинг қизи унга отасига билдирмай сеҳргарликни ўргатди. Кал ҳам бу сирни билдирмасдан юраверди. Шундай қилиб калнинг илми аста-секин ошаверди.

Бир кун кал ўтириб йиғлаб юборди. Қиз:

– Эй, калжон, нимага йиғлайсан? – дегач, кал, бир неча йилдан буён онасини кўрмай мусофирчиликда юрганлигини қизга дарди ҳол қилди. Калнинг бу йиғисига қизнинг раҳми келиб:

– Ҳой, калжон, бўлмасам яна бир-икки хил илмдан таълим бераман, шуни ўргангач, кетгин-у, шу илмларни то отам ўлмагунча ҳеч кимга билдирма. Агар билдириб қолсанг, отам сени ҳалокатга учратади. Отамдан бир сўраб кўрайчи, жавоб берса сени кўйиб юборамиз, – деди.

Қиз отасига бориб:

– Ота, кални биргина онаси бор экан. У бир қанча йиллар бизларга хизмат қилди. Энди шунга жавоб берсангиз, кетса, – деб ёлворди.

Отаси қизининг сўзини қайтаролмасдан ноилоҳ болага жавоб берди. Шундан кейин кал қиз билан хайрлашиб, ўз мамлакатига қайтди. Онаси билан топишиб, юраверди. Бир куни кал караса, ўйларида на овқатлик, на егулик, ҳеч вако қолмабди. Нима иш қилишни билмасдан, ночор онасига маслаҳат берибди:

– Эй она, бозор куни, эрта билан оғилхонада бениҳоя семиз ва хушсурат бир бўрдоки қўй бўлиб тураман. Сиз эрталаб мени бозорга олиб боринг. Яхши қўйлар баҳоси ўн тилла бўлса, мени икки баравар зиёда қилиб сотасиз. Лекин шуни қулоғингиз билан эшитиб армонда қолмангки, агар ўзим йигирма тилла бўлсам, нухтам юз тилла бўлсин, сотганда нухтамни олиб қолинг. Агар адашиб, пул яхши кўриниб, нухтамни сотсангиз, абадул-абад мenden айриласиз.

Кампир эса: “Ўғлим жинни бўлдим ё калласи калқидим, бу калга нима бало бўлди, сўзлари айниб, бундай бемаъни гапларни айтади”, деб кўнглидан ўтказди.

Эрталаб ўрнидан туриб караса, дарҳақиқат, оғилхонада дунёда йўқ бир қўй турибди. Кампир қўйни етаклаб, бозорга подшо саройи олдида ўтиб бораётган эди, подшо хизматкорлари чиқиб, кампирга:

– Эй кампир, бу қўйни сотасанми, сотсанг баҳосини айт? – деди.

Кампир қўйни нархи бозорда бир ҳисса бўлса, икки ҳисса зиёда айтди. Подшо хизматкорлари кампирдан қўйни сотиб олдилар. Подшоликка олиб кириб қарадиларки, дунёда ҳеч бундай қўй бўлмайди. Хизматкорлар пичоқларини чархлаб, сўймоқчи бўлганларида, қўй ранг-баранг товланиб кетаверди. Подшо кишилари афсус қилиб: “Шундай арқони давлатда, шундай ажойиб қўйни бир томонда асраб қўйса ҳам яхши бўлади”, деб қўйни сўймай қолдирдилар.

Бугун ўтди, эртанги кун қўйхонани қарасалар, қўйдан асар йўқ. Арқони давлат талотуп бўлиб ахтаришиб, суриштириб қўйни топа олмадилар.

Кал бўлса онаси билан ҳалиги пулларни маишат қилиб еб юраверди. Бу пуллар ҳам тамом бўлиб, яна аввалги кунларига қолдилар. Кал нима қилишини билмасдан яна ўйлаб-ўйлаб, охири онасига:

– Эй она, эртага бозор. Эрта билан отхонада бир ғишт устида ўйнайдиган от бўламан. Мени бозорга олиб чиқиб, отлар қаторида олиб ўтиришг. Отбоқарлар келиб мени олмоқчи бўлсалар, баҳомни бошқа отларга қараганда зиёдроқ айтишг ва қиммат сотишг. Лекин нухтамни зинҳор-зинҳор сотманг. Агар пулга қизиқиб сотиб юборсангиз, мендек болангиздан ажралиб қоласиз, – деди.

Эрта билан кампир отни етаклаб, бозорга олиб чиқиб, бир чеккада ўтириб эди, бир қанча отбоқарлар келиб, харидор бўлиб кетавердилар. Охири подшоликдан кишилар бориб қарадиларки, ниҳоят чиройли ва ақлдан ташқари хушсурат бир от турибди. Подшо одамлари отни олиб кетдилар. Кампир эса пулни олиб, ўйига қараб бадар кетди. Подшо одамлари отни олиб бориб, сайисларга топширдилар. Эрта билан туриб қарасаларки, сайисхонада от у ёқда турсин, тезаги ҳам йўқ. Подшолик саросимага тушиб, ҳар томонларини ахтариб, отдан асар топмадилар.

Бир қанча вақт ўтгач, ҳалиги кампирнинг пуллари тугаб, яна танг аҳволда қолди. Кал яна шу хунарни қилмоқчи бўлиб, кўнглидан ўтказди. Лекин мамлакатга калнинг иши маълум бўлиб қолди: “Бир кампир бор эмиш, шу кампир гоҳо қўй, гоҳо мол, гоҳо от – ҳар хил нарсаларни бозорга олиб чиқиб сотар эмиш,” деган гап тарқалганди.

Бу гап ҳалиги одамхўрнинг қулоғига ҳам етди. Ҳайлади-ки: “Бу мамлакатда мендан бошқа жодугар йўқ. Ким бу ишни қилар экан”? деб охири шу кал эсига тушди. “Шу кал менинг хизматимда юрган вақтда озроқ ўрганиб қолган бўлса керак”, деб, кўнглидан кечирди. Лекин калга жодугарликни ўзининг қизи ўргатганлигини билмас эди. Шундай қилиб ҳалиги жодугар бу ишни пойлаб, бозор куни бозорга келиб: “Қачон шунақа яхши от, яхши қўй, яхши мол ёки туя каби жондор келаркин, агар ниҳоят семиз ва хушсу-рат жондор бўлса, шуни топаман”, деб кўнглидан ўтказиб, пойлаб юрди. Бир куни кал пуллари қолмай, нима қилишини билмасдан, ишлай деса, ишга бўйни ёр бермасдан, ночор онасига қараб:

– Эй она, эртага бозор, мен ниҳоят зўр катта туя бўламан, сиз мени бозорга олиб чиқинг. Баҳомни кўп зиёда айтинг. Сотинг-у, лекин пулини ҳар қанча зиёд берса ҳам нухтамни сотманг, – деб тайинлади.

Эртаси куни кампир карадики, дарҳақиқат, ақлдан ташқари бир туя пайдо бўлибди. Кампир уни бозорга етаклаб бориб, туя бозорида тўхтади. Туячилар келиб харидор бўлибди. Ҳалиги жодугар ҳам келиб савдо қилди, кампирдан сўради:

– Туянг неча пул?

Кампир:

– Юз тилло, – деб жавоб берди.

Ҳалиги жодугар савдолашиб, охири айтганига олди-да, кампирнинг қўлидан нухтани ушлаб эди, кампир нухтани бермасдан қаршилиқ қилди.

Жодугар:

– Хайр бўлмаса, бошқа ип олиб келай, деб жодугарлик билан кампирнинг қўлига бошқа ип тутказиб, кампирдан нухтани олиб кетди. Кампир уйига келиб қараса, бу бошқа нухта. Шундай қилиб, кампир афсусланиб йиғлаганча қолаверди. Жодугар эса туяни етаклаб уйига олиб қайтди. Туяни маҳкам бир уй ичига бойлаб қўйиб, қизини чақирди ва:

– Ана, қизим, кўрдингми? Бунга сенинг раҳминг келиб, восита бўлиб, жавоб берган эдик. Бу бизнинг жодугарлик илмимиздан фойдаланиб, шаҳарда бир қанча ишлар қилиб юрган экан. Ахир мен уни қилган наъмаларини эшитиб, бугун бориб қўлга туширдим. Уни аввал емасам, энди ейман. Бориб пичоқ билан тавар

келтиргин. Буни сўйиб, гўштини еб, жоним ҳаловат топсин,—деб кизига буюрди.

Қиз бориб тавар билан пичоқни бошқа томонга яшириб, тополмаган киши бўлиб келди. Жодугар қарадики, кизини қўлида ҳеч нарса кўринмайди.

— Қани пичок билан тавар? — деб сўради. Қиз:

— Эй ота, шунча ахтардим, топа олмадим, — деди.

Шундан кейин жодугар кизига:

— Эй кал, сенга айтмаганимдим, шундай бўлмағур ишларни отам ўлгунча қилмагин деб. Энди ўзингдан кўр. Шундай бўлса ҳам мен сенга бир яхшилик қиламан, —деб туянинг ипини бўшатиб юборди. Туя югуриб чикиб, бир юмалаб каптар бўлиб ҳавога учиб кетди. Жодугар келиб кизидан:

— Туя қани? —деб сўради. Қиз айтди:

— Эй ота, туя ечилиб чикиб, бир юмалаб каптар бўлиб ҳавога учиб кетди. Ана, ишонмасангиз, кўринг, —деб каптар учиб кетган томонни кўрсатди.

Жодугар қарадики, каптар ғира-шира кўриниб, учиб кетиб борапти. Жодугар ҳам бир юмалаб қарчиғай бўлиб, каптарни кетидан қуваверди. Булар бир-бирлари билан қувлашиб учавердилар. Қарчиғай етай-етай деганда, олдиларидан бир подшо чорвоғи чикиб қолди. Каптар бирданига подшонинг чорвоғига тушиб, бир неча гул бўлиб очилиб турди. Подшо вазирлари билан маишатбозлик қилиб ўтириб эди, шу гулни кўриб қолди Гул очилиб алвон-алвон товланиб турибди. Подшо буюрди:

—Шу гулдан узиб беринглар!

Хизматкорлар гулни узиб подшога тутдилар. Шу пайтда гулнинг устига халиги жодугар кўниб, бир булбул бўлиб шундай хонишга келдики, ҳеч ақлдан ташқари. Подшо хизматкорлари билан булбулни ушламоқчи бўлиб, ҳар томондан ёпирилишиб келиб, булбулни тутиб эдилар, булбул бир одам бўлиб, булар билан гаплаша кетди:

— Эй дўстлар. Келинглари сизларга бир суҳбат қилиб берай, —деб жодугар қўлига созни олиб, бир ашула айтишга тушди. Подшо хизматкорлари билан маст бўлиб қолдилар. Бир фурсатдан сўнг ашула тамом бўлди. Подшо ўрнидан туриб ашулачига:

– Эй ҳофиз, дунёда нима муродинг бўлса, мендан сўрагин, бераман – деди. Ҳофиз ўрнидан туриб:

– Эй тақсири олам, менга сизнинг ҳеч нарсангиз керак эмас. Шу кўлингиздаги бир даста гулни берсангиз бўлди, –дегач, подшо ҳалиги гулни бир искаб бермокчи бўлди.

Подшо гулни бир искагани ҳамона алвон-алвон ислар таралиб, гул ранг-баранг тусларда товланиб, янада яхши кўринди. Подшо: “Эй машшоқ, сен дунёда бир нарса сўрагинки, у нарсадан бир киши баҳра топадиган бўлсин”, деб гулни беришга кўнгли бўлмади.

Жодугар яна:

– Шу гулни беришингизни сўрайман, – деди.

Подшо берай деб эди, гул жилвага келиб, ҳар хил ҳидларни ўзидан сочди. Подшо бу ишга ҳайратда қолиб, охири жодугарга қараб отиб юборди. Қарадики, гулдан асар йўқ. Бир қанча тариқ ҳар томонга сочилиб кетди. Шундан сўнг ҳалиги ҳофиз бир юмалади-ю, товук суратига кириб, тариқларни териб ея бошлади. Тезда у тариқни бир дона ҳам қўймасдан еди. Шунда бир дона тариқ бир жойда яшириниб қолган эди. Шу бир дона тариқ юмалаб келиб бир шақал бўлди-ю, бирданига товукни ушлаб еб қўйди. Бу ишни кўрган подшо ва акобирлари ҳайратда қолдилар. Ҳалиги шақал бир юмалаб, ҳалиги кампирнинг ўғли кал бола бўлиб, аркони давлатнинг олдида келди:

– Ассалому алайкум, эй аркони давлат, аёни салтанат, – қўл қовуштириб, бир жойга ўтирди. Кейин кал подшога қараб:

–Эй подшоҳим, мен шу мамлакатнинг фарзанди бўламан. Менинг онам сотиб юборган эди, бир неча йиллар юриб дунёда йўқ хунарларни ўргандим ва сизнинг мамлакатингиздаги одамхўр жодугарни дунёдан йўқотдим, –деди.

Подшо акобирлари подшога қараб:

– Эй тақсири олам, сизнинг кўнглингиздаги ва қизингизнинг кўнглидаги талабларни бажарадиган, дунёда йўқ хунарни биладиган, одамхўрни ўлдирган киши шудир, –дегач, подшо калнинг номига тўйни бошлаб, бир қанча кунлар тўй томошалар бериб, кални эса табибу жарроҳларга қаратиб, аслига келтириб, қизини бериб, мурод-мақсадларига етдилар.

Маърифат АЛИЕВА

Маърифат АЛИЕВА 1960 йилда Бештерак қишлоқ фуқаролар йиғини Оқшиқ қишлоғида дунёга келган. 1977 йили 16-умумтаълим мактабини, 1983 йили Тошкент Тиббиёт институтини битирди. Шундан бери тумандаги тиббиёт муассасаларида акушер-гинеколог вазифасида ишлаб келмоқда.

Маърифат Алиеванинг "Нигора", "Ертўладан эшитилган фарёд", «Бугунги қиз — эртанги она» номли китоблари чоп этилган.

ИБН СИНО

(Романдан нарча)

Алломанинг туғилиши

Ситорабону боғдаги хилма-хил гулларга маҳлиё бўлиб енгил хурсинди. У райхонларни бармоклари орасига авайлаб силади. Тўйиб-тўйиб хидлади. Ёзининг жазирама иссиғи шилдираб оқаётган анҳор бўйидаги бу гулзорни унутиб қолдиргандек гўё. Оллоҳнинг мусаввирлиги олдида лол бўлиб деди:

– Бергувчи ҳам, олгувчи ҳам ўзингсан. Эй парвардигор, биз учун шундай боғ-роғлар ато этдинг. Мен учун одобли, инсофли турмуш ўртоғи бердинг, ўзингга шукур. Энди фарзанд ҳам ато этиш сенинг қўлингда.

У ёлғиз боғ айланишни яхши кўради. Бугун ҳам ёлғиз, хаёл суриб айланиб юрибди. Буюк ипак йўли деб аталувчи карвон йўлидан ҳар куни ёки кун ора карвон ўтади. Уларни кучоққа

сиғмас қовун-тарвузларини, хушбўй хандалагу, бодрингларини, олма-ю ўрикларини бозорга олиб бориш шарт эмас. Карвончилар шу ернинг ўзидан сотиб оладилар ва мўмайгина даромад қиладилар.

Боғ уларнинг асосий ҳовлисида беш-олти чақирим узоқда бўлгани учун боғ четида тўрт хонали уй қурилган. Ёзда гоҳо икки-уч кун шу ерда яшаб ҳам қолишади. Бошқа пайтлари кундузи дам олгани келишади. Боғда Хўжакул исмли ёши элликларда бўлган хизматкор сидкидилдан хизмат қилади.

– Ҳорманг Ситорабону, нима қиялсиз?

Абдуллохни шундоққина орқасидан келиб берган саволидан Ситорабону чўчиб тушди.

– Вой қўрқитиб юбордингиз. Ассалому алайкум, келинг!

– Жоним, нега кўрқасиз, одам ўз эридан ҳам кўрқадими?

Ситорабону лабини тишлаб ерга каради. Юзлари қизариб кетди. Абдуллохбек хотинининг хаяжонини сезиб чўккалади. Атиргулга юзини босиб тўйиб хидлади ва кулиб деди:

– Қизик, нега уяласиз?

– Биров эшитиб қолади ҳам демайсиз-а, жоним, эрингизман, дейишингизни-чи, куппа кундузи.

Абдуллохбек қаҳ-қаҳ отиб кулиб юборди. Хотинини бағрига босиб эркалагиси келди. Ситорабонунинг узун киприги ҳаёдан хижолат бўлган кўзларини беркитмоқчи бўлиб пирпирар, пешонасидан тер қуйилмоқда эди. У ўзининг хижолатлигини сездирмаслик учун райҳонларни бирин-кетин силкита бошлади. Атрофга хушбўй хид таралди. Узун енгини остидаги кўзmunчоқ тақилган оппоқ билаги бир кўринди-ю, яна енглари орасига бекинди.

– Сизга фақат одамнинг устидан кулиш бўлса. Ўзи мен бир нарсани айтмоқчи эдим, энди айтмай қўя қолай. Яна баттар кулгу қиласиз.

Абдуллохбек қўллари билан оғзини бекитди.

– Бўлди, бўлди. Кулмаганим бўлсин, хоним. Қулоғим сизда.

– Бугун бир туш кўрибман.

– Хўш, хўш?

– Тушимда мана шу боғ ичида иккимиз кўкка термулиб турган эмишимиз.

– Кейин-чи?

– Кейин, – сўзини иккиланиб давом эттирди Ситорабону. – Осмондан бир жажжи юлдуз узилиб этагимга тушди. У шундай ёқимли, шундай ёруғ эдики, ҳеч ким кўрмасин деб этагим билан бекитдим. У эса кўйлагимни тагидан ҳам ёруғ нур таратиб турар эди. Сиз югуриб келиб мени юлдуз билан бирга кўтариб олдингиз. Мен у митти юлдузни яна бир кўрай, деб этагимни очдим. Юлдуз катталашиб бораётганини кўрдим.

– Тўхтанг! Давомини мен айтаман.

Ситорабонунинг кўзлари катта-катта очилди.

– Менинг тушимни сиз қақдай айтасиз? Айтгандим-а устимдан куласиз, деб.

– Юлдузча катталашаверди, катталашаверди, шундайми?

– Худди шундай, янада нурафшон бўлаверди. Бизнинг кулочимизга сиғмайдиган даражага етди.

– У катталанган сари қоронғи тунни ёритаётган ўн беш кунлик ойдек ёғду таратар ва осмонга кўтарилиб борар эди.

– Ҳа, – деди Ситорабону нафаси тикилаётгандек энтикиб ва уялиш эсидан чиқиб эрининг пинжига тикилди.

Абдуллохбек давом эттирди.

– Мен юлдуз узоқлашиб кетмасин дея унга осилиб олмокчи бўлдим ва йиқилиб тушдим.

– Бўлди, қолганини айтманг. – Эрининг оғзига қўлини чўзди Ситорабону.

– Нега энди? Сиз менга парвона бўлиб қолдингиз. Мен эса унинг нурларидан маст эдим. У қандай нур эдики, мени бунчалар ҳаяжонга солган.

– Балки Аллоҳнинг нуридир, бсгим, – кўзларини жавдиратиб деди Ситорабону.

Абдуллохбек бир оз ўйланиб турди, шошиб ерга тиз чўкди, қўлини фотиҳага очиб деди.

– Эй Аллоҳим. Шу гўзал тушимиз ҳақки, мана шу тўрт қақиримлик боғни сени розилигинг учун садақа қилдим. Бугундан эътиборан бу боғ ва полиз йўловчиларнинг ҳақи бўлсин. Уни ёнидаги уй эса мусофирхона бўлсин.

Хўжайини ва бекасини узоқдан кузатиб турган Хўжақул

Абдуллоҳни тиз чўкиб қўлларини кўкка чўзганини кўрган заҳоти зудлик билан етиб келган эди. Хўжайини айнан у хизмат қилаётган далани садақа қилиб юборганидан у хомуш тортди. У “Энди сенга рухсат”, дейишини кутиб Абдуллоҳбекнинг кетидан эргашди.

Абдуллоҳбек асли балхлик. У бадавлат савдогарнинг ўғли бўлиб, отаси билан Бухорога савдо қилгани келган эди. Отаси эски танишиникига келди ва тўсатдан ётиб қолди. Улар бир ой Бухорода қолиб кетишди. Ситорабонунинг отаси ўшанда уларга кўп ёрдам берди. Фалакнинг гардиши билан Абдуллоҳ Ситорабонунинг отасига ёкиб қолди ва уни ўзига куёв қилишга қарор қилди. Сино Абу Абдуллоҳ бунга қаршилик қилмади. У ўғли Абдуллоҳни Бухорода қолдириб Балхга, оиласи олдига қайтди. Уни яна икки ўғли ва икки қизи бор эди.

Ситорабону отасинг қариндошлари қаршилигига жавобан шундай деди: — Тагли-тугли, яхши оила фарзанди экан. Мен шу қарорга келдим, вассалом.

Абдуллоҳбек Бухорода қолиб кетди. Ситорабонунинг отаси оламдан ўтгач, унинг бойлиги иккига бўлинди. Бир қисми Ситорабонуга, иккинчи қисми ўғли Авазга тегди. Авазга ер кўп бўлиб, у ердан катта арик ўтар ва бутун афшоналиклар ана шу ариқдан экин суғорар эди. Аваз отасидан фарқ қилар, ипжик ва хасис эди. Хўжакул шунинг учун Авазни эмас Ситорабонунинг хизматида қолди. Ситорабону гўдаклигидан кўз олдида катта бўлгани учун уни ўз қизидек яхши кўрар эди.

— Хўжакул, эртага ҳовлига ўтинг. Мусофирхона учун кўрпатўшак, идиш-товоқ, керакли жиҳозларни олиб келасиз. Сиз мусофирхонада яшай берасиз. Ўткинчиларга эҳтиёжига яраша қовун-тарвуз, мева-чева, кўнгиллари тусганини берасиз. Ўзингиз энг катта ва яхши пишганидан беринг! Пул берсалар, олманг. Аллоҳга шукр қилиб кета беришсин. Лекин увол қилишларига йўл қўйманг. Йўли узоқ бўлса мусофирхонада жойлаштиринг. Овқат ва чойидан бохабар бўлинг.

Абдуллоҳ Ибн Сино Сомонийлар сулоласида саройнинг юкори лавозимларда ишлаб келади. Қайнотасидан давр ўтгач, ўрнига уни ишга олишди. Ёш бўлишига қарамай Сомонийлар сулоласи хиз-

матини сидкидилдан қилган беклардан бўлган қайнотаси туфайли уни беклар орасида обрўси юкори. У сахий ва меҳрибонлиги туфайли камбағаллар орасидан ҳам дўст ва биродарлар орттиришга улгурди. Уйлангани тўрт-беш йил бўлган бўлса-да, эр-хотин бир-бирига тунов куни тўйлари бўлгандек муомалада бўлишади. Бир-бирларини жуда авайлашади. Афсуски ҳозирча фарзандлари йўқ.

* * *

Хўжақул тонг сахар ўрнидан турди. Қор учкунлай бошлабди. Биринчи қор. У шошиб мусофирхонадан чикди. Ташқаридап ғалати овоз эшитилар эди. “Нима у? Муншукнинг миёвлашмикин? Бу кенг далада шу совукда мушук нима килади?”. У шошиб уй оркасига, овоз келган томонга ўтди. Не кўз билан кўрсинки, бир аёл беҳуш ётибди. Шунчалик озгин, ранги шундай совукки, авиқига у ўлиб қолганмикин, дея ўйлади. Яқинроқ борди. Йўқ, у тирик, беҳуш ётибди. Ё тавба, у тулғок билан мусофирхонагача етиб келган, боласи эндигина туғилган, чақалоқнинг овози жуда заиф эшитилади. Шунинг учун ҳам чақалоқ йиғисига ўхшамас эди. Хўжақул шошиб аёлга эгилди.

– Астахфуруллоҳ, – дея ўрнидан турди ва хўжайини уйи томон югурди. Йигирма-ўттиз қадам босиб тўхтади. Чақалоқ овози эшитилмай қолди. У яна шошиб изига қайтди.

– Эй Худо, менинг бошимга бу яна қандай синов бўлди? Ахир хўжайиннинг уйларига бориб бирорта аёлни олиб келгунимча она-бола ўлиб қолади-ку.

У она ва болани хонага олиб кирди. Чақалоқни ўзи кийиб юрган тўнига ўради. Аёл ҳушига келди. Қўл-оёқлари қалт-қалт титраб, жағи тақ-тақ қилиб бир-бирига урилар эди.

Хўжақул хўжайини ҳовлисига югурди. Хўжайини Абдуллоҳбек Бухорода амир саройида эканини билар эди. Ички ҳовлига рухсатсиз кириб борди. Хизматкорлардан фақат Хўжақулгина бундай ҳуқуққа эга эди.

– Бегойим, бегойимни чақиринглар! – ҳовлиқиб деди Хўжақул.

Ситорабону Хўжақулнинг ахволидан ажабланиб деди:

– Ҳой Хўжақул, сизга нима бўлди, қўй бўғизладингизми, ҳамма жойингиз қон?

Хўжакул Ситорабонуга жуда якин борди ва кулоқларига шивирлагандек қилиб нимадир деди. Ситорабону югуриб хонага кирди.

– Бекам, сиз овора бўлманг, сизга мумкин эмас, ўзимиз эплаймиз, – дея икки аёл Хўжакулнинг кетидан йўлга тушди.

Мусофирхонага етиб келган аёллар бири олов ёкиб сандалга чўғ солди. Бири аёлга ёрдам беришга киришди. Сабри чидамай орқадан егиб келган Ситорабону озғинлигидан юзининг ярмини оғиз эгаллаган чақалоқни олиб бағрига босди. Хизматкор аёлнинг бирини бир ҳафта муддат билан мусофирхонага қолдириб, иккинчи аёл билан изига қайтди.

– Бекам, ўзингизни ўринтириб нима қилардингиз? Оғир оёқли бўлсангиз, зўриқиб бирор иш бўлиб колманг, келинг, қўлтиқлаб оламан, – меҳрибонлик билан деди йўлда хизматкор аёл.

Ситорабону кўз қирини кўйлаги остидан сезилиб қолган қорнига ташлади.

– Хавотирга ўрин йўқ, мен яхшиман.

Ҳар ўнта мусофирга хизмат қилса бир кумуш танга қўшимча ҳақ оладиган Хўжакул бу сафар янги тўн кийди. У ғалати аҳволда эди. Кун бўйи йўловчилар хизматида бўлди. Овкат пиширди, йўловчилар отларига ем берди, гоҳо қиригача ювди. Тунда келган ўғрилар билан олишди. Барибир йўловчига аталган ку, нега кўриқлайсан, деб устидан кулганлар ҳам кўп бўлди. У кўриқламаса тунда ўғирлаб кундузи бозорга олиб бориб сотишадди, ундан ҳам алам қиладигани палакларни пайҳон қилишади. Дарахт шохларини синдиришади.

– Ярим пулига сотақол, ҳаммасини олиб кетамиз! – дея келишди тўрт-бештаси.

Роса муштлашув бўлди. Ўшанда Хўжакулқулнинг қўли синди. Бу азоблар ҳолва экан. Энди чиллалли аёлга қараши қолувди. Мана бир ҳафта ўтди. У кетай демайди. Эри ёки бирор қариндоши ахтариб келмади ҳам. Аёл эса гунг-соковдек лом-мим демайди. Овкат киритиб берса, ейди, ўша пайтдагина: “Худодан қайтсин”, дея дуо қилади.

Боласини бағрига босиб йиғлагани-йиғлаган. Олди қиш. Ёзда

боғ катта йўл устидалиги учун Буюк ипак йўли бўйлаб ўтувчи ёки қайтувчи қарвон Бухородан унча узоқда бўлмаган Афшона қишлоғида жойлашган, бу мусофирхонага албатта қўниб ўтишади. Мусофирхонага ҳақ олишмагани учун эмас, шириндан-шакар қовун-тарвузлар учун, самимий хизматдаги Хўжакулнинг ширин таомлари ўзига тортгани учун ҳам шу ерга қўнишар, кетишда узундан узоқ дуо қилишар эди. Хўжакул улар дуога қўл очганида ўз яқин кишисига айланган Абдуллоҳбек ва Ситорабонуга фарзанд тилаб, худога ёлворар, узукка кўз қўйгандек муносиб бу жуфтлик фарзанд туфайли ажралиб кетмасин, дея Аллоҳдан сўрар эди.

* * *

Абдуллоҳбек ишдан хориб келди ва шоҳи кўрпага чўзилди. Унга таъзим ила кирган Ситорабонунинг юзлари тўлишгани, юришлари вазминлигини кўриб мийиғида кулди.

– Келинг, бекам, бизнинг юлдузимизни этагингиз орасида бекитиб юрибсизми?

Ситорабону кўрсаткич бармоғини лаблари устига қўйди.

– Бегим, тупини қайта-қайта айтманг, кўз тегишидан кўрқаман.

– Кўрқманг, қўйлагингиз остига яширилган-ку.

Ситорабонунинг юзлари қизарди. Шу пайт эшик тақиллади ва Хўжакул киришга изн сўради.

– Хўжайин бир ҳафтадан буён саройдан қайтишингизни кутаман.

– Ҳа, узоқ йўл, ҳар куни келиб кетишга имконим бўлмаётир. Бухорога кўчиб кетсаммикан, нима дейсиз, Хўжакул?

Хўжакул бош эгиб сукут қилди.

– Айтинг, бирон муаммо чиқдими? – сергак тортиб деди Абдуллоҳбек.

– Мени мусофирхона юмушларидан олиб, шу ердаги юмушлардан юкласангиз.

– Нега, қиш совуғида қийналдингизми?

– Йўқ, бегим, ёздагидек келди-кетди ҳам йўқ, хонани иситгудек ўтин ҳам мўл.

– Ёлғиз янаб зерикдингизми?

– Йўқ.

– Бўлмаса нима гап? – ажабланди Абдуллоҳбек.

– Мен сизнинг рухсатингизсиз бир иш қилиб қўйдим, гапга аралашди Ситорабону

Абдуллоҳбек ажабланиб Ситорабонуга қаради.

Ситорабону Абдуллоҳбекнинг қулоғига нимадир деди.

– Мен аёл киши хизматида бўлиб ўрганмаганман, бегим, у аёлни кетиш нияти йўққа ўхшайди, – каловланиб деди Хўжақул.

– У аёлни хоразмлик бир савдогар хотинликка олган экан, – гапга аралашди Ситорабону. – У яқинда юртига қайтибди. Кетиш олдидан талоғини айтиб кетибди. Ҳовли жойини ҳам сотиб кетган экан. Аёлнинг ойи-куни тўлганига қарамай кўчага қувиб чиқаришибди. Уни борадиган жойи йўқ. Эрга тегишига отаси норози бўлган экан, қайтиб борса, уйига киритмабди.

Абдуллоҳбек узоқ ўйга толди.

– Ахмоқ савдогар, ҳомиладор аёлга талоқ айтилмаслигини, ажрашган тақдирда ҳам уни боқинишга эр масъуллигини билмасмикан? Нега муллоларимиз никоҳ ўқиғунича эр ва хотин зиммасидаги масъулиятни аниқ бўйнига қўйиб, кейин никоҳ ўқишмайди.

Хўжақул тўғри айтаяпти. Мусофирхонага аёл киши билан Хўжақул, яна болали аёл қолиб кетишса гап-сўз кўпаяди. Бу эса Абдуллоҳбекнинг шаънига ҳам тўғри келмайди. Лекин киш энди бошланди. У аёлнинг турар жойи бўлмаса, қандай ҳайдаб чиқаради? Хотини унинг фикрини ўқигандек деди:

– Бегим, ўтинаман, қиш чиққунича у аёлни қувиб юборманг, боласи шундай ширин, жажжигина. Ўлиб қолса уволига қоламиз.

– Боласи нима, ўғилми-қизми?

– Ўғил. Исмни Йўлчи. Истасангиз менга ажратган хизматкор аёлни ҳам мусофирхонага юборинг. Хўжақул қийналмайди. Мени алоҳида хизматкорга эҳтиёжим йўқ.

Абдуллоҳбек аёлни қиш чиққунигача қолишига рухсат берди. Хўжақулнинг иш ҳақи оширилди.

* * *

Қамола эчкини олволи танасига боғлади. Қўлидаги қосага унинг сутини соға бошлади. Шу пайт от дупури эшитилди. У рўмолининг орқа тугунини очиб, юзини ёпишга зўрға улгурди.

Омонатгина қурилган дарича эшиги очилиб иккита отлиқ, иккита пиёда киши ичкарига кирдилар.

– Ҳой хотин, эринг қани?

– Темирчилар растасидалар, – бошини эгиб деди аёл.

– Бугун солиқ пулини тайёрлаб кутиб туриши кераклигини айтмаганмидинг?

– Айтувдим, бек жаноблари, лекин қўлларида бир чақа ҳам йўқ эди. Бир ҳафтадан ошди бир бурда нон емаганимизга, ярим коса атала ёки бир пиёла сут ичамиз, холос, яхшиям шу эчкининг сути бор.

– Ҳей лаънати, – бақирди Аббосхон, – нон ейишинг билан нима ишим бор?

– Тинтиб чикинглар! Қўлга илинадиган бирор нарса бўлса олиб чиқинг!

Иккала пиёда киши хужра ичидан жундан тўқилган жулхусни кўтариб чикиб от олдига ўнглашди. Кейин улар она-бола эчкининг оёғини боғлашга киришди. Камоланинг эси чикиб кетди. Гилам-ку онасидан қолган ёдгорлик. Битта хужрада шу гилам тўшалган. Қолганлари бўйра. Эчкиларини олиб кетишса эрига нима дейди? Эчкидан бошқа нимаси бор ўзи? У югуриб бориб Аббосхоннинг отини жоловидан ушлади.

– Бек жаноблари, раҳмингиз келсин. Бундай қилманг! Ахир очимиздан ўламиниз-ку, айна баҳор. Шу эчкининг сутидан бошқа ҳеч вақомиз йўқ.

Аббосхон аёлни елкаси аралаш камчис билан бир урди ва итариб юборди. Камоланинг боши ерда ётган тошга зарб билан урилди. Рўмоли бошидан ечилиб тупроққа беланди. Зулукдай қоп-қора сочлари белига ўралиб ётар, у ҳар қанча кўзини очишга ҳаракат қилмасин оча олмади. Элас-элас англашича кимдир уни кўтариб уйга олиб кирди. Сочларини силагандай бўлди. Юзига сув сепди. Барака топгур, қайси кўшниси ёрдамга келди экан. Эчкиларни отга ўнглаётганларида девор орқасидан икки кўшниси кузатиб турганига кўзи тушган эди. У зўрға кўзини очди ва юраги ёрилгудек қаттиқ-қаттиқ ура бошлади. Унинг тепасида Аббосхон қўлида коса ушлаб турар эди.

– Яхшимисан, хушингга келдингми?

Камола шошиб кўйлаги ёқасини бекитди. Бўйра устини пайпаслаб рўмолини ахтарди, топа олмади. Шошиб ўрнидан турди. Қозикқа илинган эрининг белбоғини бир силтаб ёйди ва бошига ёпди.

– Бизни жуда тошбағир, деб ўйлама. Бизга ҳам қийин. Амири-мизнинг фармони бу. Хоразм хонлиги бизга қарши жанг қилмоқчи эмиш. Амир хазиналарини тўлдирмасак бўлмайди. Сени йиқилиб қолганингни кўриб қайтиб келдим. Ўзиям ўн беш кунлик ойдек хуснинг бор экан. Сен хафа бўлма, мен икки кун ичида гилам ва эчкиларингни қайтариб олиб келаман, яхши қол.

Камоланинг кўркув ва титроғи анчагача босилмади.

Мўтал ишдан жуда чарчаб келди. Кулоқларига киздирилган темирни болға билан урилганда чиқадаган овоз ўрнашиб қолган, боши лўқиллаб оғир эди. У бир оз дам олмоқчи бўлиб хужрага кирди. Хужрада каминдан тўкилган бўйра бор. Уни устидан тўшалган биттаю-битта гилам эса йўқ. У шошиб эчкилар

турадиган курага кирди. Кура шох-шабба билан омонат ўралган, ағанайман-ағанайман деб турибди. Она-бола эчки эса йўқ.

– Хотин, – дея бақирди Мўтал.

Хотинни кўзлари шишиб қўшниси дарчасидан кириб келди.

– Қорним оч, бирор ниманг борми? – бақирди у.

– Нима ҳам бўларди. Ҳар куни ярим коса сут бор эди, энди у ҳам йўқ–деди Камола.

– Олиб кетишдими? Сен индамай қараб туравердингми?

– Менга кулоқ солишармиди, – овози титраб деди Камола.

У гапини тугатишга улгурмади. Эртадан-кечгача бел-кетмон ясашга, оғир болға билан темир яссилашга ўрганган қўллар ўз маҳоратини кўрсатди. У бор аламини хотинидан олди. Зарбалар таъспридан Камола яна хушидан кетди. Эри қайрилиб ҳам қарамади. Шу кетганича эргасига ҳам, индинига ҳам уйига келмади.

Эргаси куни пешинда Камола судралиб қўшнисиникига чикди.

Ҳамма жойи моматалоқ бўлиб кетган Камоланинг олдига қўшниси бир бурда нон, беш-олтита туршак қўйди. У қўллари титраб шоша-пиша еб олди. Бир оз тетиклашди. Кейинги кунни яна оч ўтказди. Тик этса кўчага қарайди. Эридан эса дарак йўқ.

Кун кеч бўлди. Қоп- коронғи тунда очлик унга уйку бермади. Шу пайт дариича секин тақиллади. У югуриб бориб дариичани очди.

– Кимсиз?

– Мен, – Аббосхоннинг овози эшитилди. – Гилямнинг олиб келдим эрингизни чақиринг, олиб кирсин.

– Эрим йўқ эдилар.

– Ундай бўлса ўзим киритиб бера қолай. – Аббосхоннинг овозидан севиниб кетгани сезилди.

У хонадаги бўйра устига гилямни тўшади.

– Қани дастурхонни ёзчи!

Камола бўм-бўш дастурхонни гилям устига ёзди.

Аббосхон белбоғида бир тугун қилиб олиб келган ҳолва, кандолат, қора майиз ва тўрт дона нонни дастурхонга қўйди.

– Ол, сенга олиб келдим.

Камола бир оз иккиланиб турди. Кейин шоша-пиша ея бошлади. Қорни тўйғач, эчкисини сўради.

– Бу келишимда эчкиларингни ҳам олиб келаман, ҳозирча кучим етмади. Уч-тўрт кун ичида келаман. У кетаётиб остонага қоқилиб кетди-ю бир қалқиб Камолани белидан маҳкам ушлади. Кейин узр сўраб чиқиб кетди.

Яна бир ҳафта ўтди. Камоланинг эридан дарак бўлмади. У бир аҳволда кунларни санаб ўтказди. Эрини қаргади. Очлигидан қўшнисиникига ўтди. Бирор егулик беринг, деб сўрай олмади. Зўрға қозони қайнаётгани қўшниси бу сафар ўзидан билиб унга бирор нима бермади.

Ўш кун ўтди. Очлигидан эндигина гулдан чиққан олволини чайнади. Қорни баттар оч қолди. Тунда эшик оҳиста тақиллади. У югуриб борди.

– Ким у?

– Мен, Аббосхонман, оч эшикни.

Камола эшикни очмади. Шу алфозда уч-тўрт дақиқа турди. Дариича бошқа тақилламади. Кетиб қолдимикин, ўйлади Камола, иккиланиб дариичани очди.

Аббосхон индамай ҳовлига кирди. Отини олволи танасига боғлади.

– Мени кутдингми, Камола?

Камола индамади. У ўзи билан ўзи курашар эди...

Камола ҳаётнинг шайтоний ўйинлари қурбонига айланди. Ямоқ кийимлари янгиланди. Ўзи тўлишиб қўшнилари олдида катта гапирадиган, катта-катта сўйдиган кибрли аёлга айланди. Қўшнилари у билан салом-аликдан нарига ўтмайдиган бўлишди.

Аббосхон уни олдида тез-тез келиб туради. Тонг сахар жўнаб кетаётганида, албатта, қўшнилари кўрмай қолмайди. Камола кундан-кун катталашаётган қорнини беркитолмай ҳовлидан ташқарига чиқмай қўйди. У кечга яқин ҳовли супураётган эди, дарича қаттиқ тақиллади. У шошиб даричани очди. Ранги оқариб, чўккалаб қолди. Эри Мўтал саккиз ойдан буён дом-дараксиз кетиб, қайтиб келган эди. Мўтални хурсандлиги ичига сиғмас, тинимсиз гапирар эди.

Ўша куни алам устига шаҳардан чиқиб кетганини, яхши одамларга рўпару бўлганлиги, энди солиқни тўлашга ҳам, қишдан чиқишга ҳам пули етишини айтар, Камоланинг хомушлигини уни огохлантирмай кетиб қолганида, деб тушунди.

Мўтал йўл юриб шунчалик қаттиқ чарчаган эдики кечки овқатни еди-ю тўшакка чўзилди ва уйкуга кетди. У ярим тунда даричанинг секин тақиллашидан уйғониб кетди ва зим-зиё тунда пайпасланиб даричани очди.

– Камола, ана тугунларни ол, – деди бегона эркак овози.

Мўталнинг тиззалари қалтираб овози чиқмай қолди. Ўзини англаб-англамай тугунни олди, уни дарича олдида қолдирар экан белида доим осиб юрадиган, ўзи ясаган пичоғини ётиш олдидан тоқчага қўйганини эслади. У пичокни қўлига олар экан нафасини ичига ютиб Аббосхоннинг хужрага киришини кутди. Аббосхон бамайлихотир даричадан ҳовлига кирди.

– Камола, чирокни ёкмадингми? Ой ҳам йўқ, отни боғлаб бўлмаёпти. У пайпасланиб отини боғлади, хужрага кириб қора чирокни ёкди.

– Ие, Камола, ётиб олдингми?

Унинг овозидан Камола уйғониб кетди ва овозининг борица бақириб юборди.

Аббосхон аввал кўркув билан қараб турган Камолага

каради, кейин оркасига ўғирилди ва қўлида пичок ушлаб турган Мўтални кўрди.

Мўтал алаמידан қалт-қалт титраб Аббосхонга ташланди. Аббосхон эпчиллик билан ўзини четга олди. Мўтал Камолани оёқларига туртиниб йиқилди. Аббосхон уни йиқилган жойида чап елкасига пичок санчди. Камола иккинчи бор дод солди. Аббосхон унинг оғзини беркитди.

– Овозингни ўчир, сени ҳам бир пичоклик ҳолинг бор. Агар эринг билан қўшмазор бўлмай десанг айтганларимни қил.

Камола гапирадиган аҳволда эмас эди. У қалт-қалт титраб уй бурчагида турар эди. Аббосхон Мўталнинг жасадини бўйрага ўради. Камолага овоз чиқармай тинч ўтиришни буюрди. Ўзи хужрадан чиқди ва тун қаърига сингиб кетди. Тонгга якин бир қўлида ўн кадоқча ёғ кўтариб қайтиб келди. У халтачадаги олтин тангалардан бир ҳовуч олиб Камоланинг олдига ташлади.

– Бу пулларга сенинг манави искирт кулбангдан ўнтасини беради. Агар менинг айтганларимни қилсанг сен бой хотинга айланасан, бажармасанг ўласан.

У ёғни бўйрага ўралган жасад устига, сўнг хужра ичидаги буюмларга сепиб, ўт кўйиб юборди...

Лола ЎРОҚОВА

Лола ЎРОҚОВА 1958 йилда Китоб шаҳрининг Ипак йўли кўчасида туғилган. 1979 йилда Тошкент Давлат унiversитети (ҳозирги ЎЗМУ)нинг филология факультетини битирган.

Шаҳрисабз ва Китоб тумани газеталарида ишлаган. Китоб туман ҳокими ўринбосари сифатида хотин-қизлар қўмитасини бошқарган. Айни пайтда туман ҳокимлиги ижтимоий соҳа мажмуасида ишлайди. Ўзбекистон журналистлар ижодий уюшмаси аъзоси.

“Онамнинг дунёси”, “Дунёнинг қуёши аёл”, “Оқаётган дарё”, “Томчидаги ҳаёт”, “Ҳассага таянган бир кун”, “Бир шода дур” китоблари муаллифи.

О Н А

Ҳикоя

Сўфи айтган азон товуши нахорги сукунатни тилиб юборди. Ҳожар ая уйғониб кетиб, бирпас азон товушини эшитиб ётди. Иссиққина кўрпадан чиққиси келмаса-да, намозим қазо бўлмасин, деб ўрнидан турди, чоли аллақачон уйғонибди, жойида йўк, хойнаҳой таҳорат олаётгандир, у бомдодни масжитга бориб ўқийди.

Ҳожар ая ҳам таҳорат олди-да, хаёлларини бир жойга жамлаб, намоз ўқишга киришди, аммо қанчалик фикри-зикрини намозга қаратишга уринмасин, чалғиб кетаверди.

“Аллоҳим, ўзинг кечир, – деди намоз ўқиб бўлгач. – Хаёлларим

чалғигани учун, тирикчилик ташвишларини сенинг кутлуғ каломларинг билан аралаштириб юборганим учун кечир”.

Ҳожар ая ҳар гал хижил бўлиб, Аллоҳдан узр сўраса-да, барибир саждага бош қўйиши билан гоҳ Россияда ишлаётган ўғлини, гоҳ тўй ташвишига қорилиб юрган қизини, гоҳ бир-бирига истехзо қилиб яшаётган келинларини эслаб кетади, баъзан бутун борлигини рўзгор ташвишлари эгаллаб олади. Шундай пайтлар бўладикки, намознинг қайси ракаатини ўқигани ёдидан чиқиб, қайтадан ўқийди.

Бугун ҳам одатдагидай узр-маъзур қилгач, пешайвонга чиқди. Деворга илинган ойнага қараб оқарган сочларини рўмолининг тагига яширди. “Бир қўйлак эт эдим, —деди ўзига ўзи салқиган юзларига қараб.—Суягим кўриниб қолибди, ажинларимни-ку айтмасам ҳам бўлади, юзим шудгор килинган далага ўхшайдими?”

У ойнага яқинроқ борди, ўхшатишидан—кўнглига келган фикрдан хафа бўлди. сўнг яна ўзига ўзи тасалли берди: “Етмиш — кетмиш дейдилар, Ҳанифа дугонам, Сайёра дугонам етмишгаям етишмади, Роҳат дугонам ўтирса ўрнидан туролмайди токи биров кўмаклашмагунча, Ойдин дугонам эса тўшакка михланиб қолган, ҳар замонда қон босимим чиқиб туришини айтмаса, худога шукур, мен соппа соғман”.

Ҳожар ая деразадан ташқарига қаради: хавонинг авзойи бузук, қовогини солган, ёмғир ёғадиганга ўхшайди. Унинг юраги сикилди, қўлига супургини олди-да, дарвозадан кўчага мўралади, ҳадсмай чоллар бирин-кетин масжитдан қайтишади, аммо ҳозир атроф сукунат измида. Ҳожар ая кўчада ҳеч ким йўқлигига ишонч ҳосил қилгач, шоша-пиша супурди-да, ичкарига кирди. Нима қилсин, ҳар икки келини шундоқкина уйининг атрофини супуриб қўяди, сал берироққа келса асакаси кстадигандай, кўчани-ку ҳеч бири ҳисобга олмайди, ўтган-қайтгандан уялганидан ўзи супуради, одамлар: “Келинлари бўла туриб, ҳали қўлидан супурги тушмабди”, деб гап қилишидан қочиб бу ишни тонг ғира-ширасида бажаради.

Ҳожар ая пешайвонда ўтириб кеча бошлаб қўйган кўрпасини қавишга тушганди, чирок лип этиб ўчди. “Ёнармикин”, деб бир зум кутиб турди, ёнавермагач, “Кейин қавирман”, деб игна-ипини бир четга суриб, ҳали йиғилмаган иссиқкина жойига чўзилди. Уйқу қаёқда, ўй-ташвишлари шу қадар кўпки, мияси уяси бузилган арилар

кириб олгандай ғувиллайди. У ўзини чалғитмоқ учун набираларининг қилиқларини эслаб мийиғида қулиб қўйди, аммо яна бирпасда елкасини тоғдай ташвишлар босиб келаверди, келаверди...

Мана, ҳозир ҳам ҳаёли кизига кетди. Зумрад Ёз кириши билан ўғлининг суннат тўйини ўтказмоқчи, Ҳожар ая қизидан тортиб на-бирасигача, кўёвидан тортиб қудаларигача бош-оёқ сарпо қилиши, бу ҳам етмагандай тўртта кўрпа, тўртта кўрпача олиб бориши керак. Қизини узатганида берган кўрпачалари ҳали янгилиғича турибди, тахмонга сиғмаганидан Зумрад уларни бир чеккага йиғиб қўяди. Шунга қарамай бешик берганида ҳам бир сидра кўрпа-тўшак қилди, энди суннат тўйининг ирму-амаллари учун ҳам бу даҳмазалар даркор. Ўзига қолса-ку, ортиқча чиқим қилиб ўтирмасди-ю, Зумрадининг тили бир қарич қайнонаси бор, расм-русумини жойига қўймаса кизига кун бермайди.

Ҳаёт дегани қизик экан-да. Ҳожар ая баъзан ўйлаб ўйига етолмайди. Ичидан тушган боласига ҳам бегоналар хўжайин, уларнинг хизматини қилади, овқатини пишириб, кирини ювади. Йўқса, Зумрадни оқ ювиб оқ тараган, гард қўндирмай ўстирган Ҳожар ая бўлади. Гўдаклиғида шунақа йиғлок бўлдики, асти кўяверасиз, бешикдан олиб беланчакка солади, беланчакдан олиб қўлида кўтаради, киприк қокмай, боласини аллалаб ўтказган узун-узун тунларининг ҳисоби йўқ.

Баъзан турмуш ўртоғи Қаландар отанинг хотинига раҳми келиб гўдакни қўлига олар, овутолмай бирпасда яна қайтариб берарди. Зумрадининг овози ҳам ўткир эди, йиғлаганини етти қўшни эшитиб, эртаси кун бири: “Болани ҳам, ўзингизни ҳам қийнаманг, духтирга кўрсатинг”, деса, бошқаси: “Муллага ўқитинг, дам сув ичиринг”, деб маслаҳат берарди. Ҳожар ая барини қилди: кўрсатмаган духтири, ўқитмаган мулласи қолмади, ҳеч биридан наф топмади, ёшига етганидан кейингина ўз-ўзидан аҳволи яхшилана борди.

Зумрадни битта қизлиғига қарамай эрка-тантиқ қилмади, рўзгорга солди, коллежда ўқиётган пайти парда тикувчига шогирдликка қўйди, қисқа фурсатда шунақа чиройли пардалар тикишни ўргандики, Ҳожар аянинг ўзи ҳам қойил қолди, ҳуллас, у ҳали йигирмага кирмай бир уйни обод қилиш қўлидан келадиган бўлди. Тўғри, ҳозир ёш боласи бор, тикиш-чатиш қилмайди, лекин эрта бир кун

хунари иш беради-да, янгаларига ўхшаб дардисар бўлиб ўтирмайди.

Шу қизи энди бировнинг бандаси, ўшанда бошидан совчи ёғилгандан ёғилди, ҳатто Ҳожар ая кимга берсам экан, деб ганғиб қолди. Такдири ўқитувчи йигитга қўшилган экан, ўзи рой қилгани учун Ҳожар ая ҳам, Қаландар ота ҳам ҳсч нарса дейишмади. Тушган хонадон тинчкун-я, қудасининг тутуми жуда каттик, Зумрад кайнонаси ва эрининг рухсатисиз бир ишга қўл урмайди, баъзан ойлаб онасидан хабар олмайди, ихтиёр ўзида бўлса кун ора учиб келади, уларнинг кўнглига қарайди, ичингдан тушган болангга ҳаддинг сиғмай, бир кўришга мушток бўлиб юриш адолатданми ахир?

У ўйлашга ўйлайди-ю, сўнгра келинлари эсига тушади, ахир улар ҳам бировнинг боласи-ку. Дунё пундай яратилганидан кейин уни ким ҳам ўзгартира оларди, энг муҳими, кизми, ўғилми, ўз уйи, ўлан тўшагида тинч ва бахтли яшаса бўлди-да.

Ҳожар аянинг боши оғриди, рўмолини пешонасидан қисиб боғлаб, ҳовлига чикди. Тонг ёришган бўлса-да, келинлари одатдагидай ухлаб ётибди, кенжаси ишга борар кун сал вақтликрок уйғонмаса, бошқа вақт кун пешинга келгунича ахвол шу.

Уларни кўп қойиб кўрди Ҳожар ая, аммо эпполмади, ҳатто эртаци туришининг хосияти бор, рўзғорга барака ёғилади, Хизир алайҳиссалом ҳар кун дарвозаларни итариб, очикларига ризк-рўз улашиб, ёппқларини, бу ерда ўликлар ётаркан, деб ризк бермай кетаркан, дейишгача борди, кор қилмади.

Ўғилларига айтса чакимчилик бўлади, аслида улар ҳам хотиннинг кули, гапиргани билан гапининг таъсири йўқ. Ҳарна тўнғичи Ғолибни ўйламайди, уй-жойи бўлак, туманнинг қоқ марказида катта савдо дўкони бор, кирган киши озиқ-овқат омбори, деб ўйлайди, йўқ нарсанинг ўзи йўқ. Қишлоқда иккитанинг биттаси, иши зўр, яшаши ҳам, егани олди-да емагани ортида. Хотинининг тили бир қарич, булбулдай сайрайди, эр чизган чизигидан чиқмаганидан кейин, боз устига ҳамма нарсани муҳайё этиб таплаганидан кейин тили узун бўлади-да, эрим суйди, элим суйди, деб бежизга айтишмаган.

Ҳожар ая Ғолибни кўчирганидан сўнг унинг босаси Аминга ер участкаси олишга кўп уринди. “Участка олиб берсам бир амаллаб қуради-да”, деб ўйлаганди, аммо айтгани бўлмади, ўғлининг на-вбати келганида участкалар “Ким ошди” савдоси оркали сотила

бошланди. Амин савдода катнашди-ю, баҳоси кўтарилиб кетганидан ололмади. Ҳожар аянинг ҳафсаласи пир бўлди, илгари келинларидан бирортаси гингшиб қолса, сабр қилинг, ҳадемай бирингиз чиқиб, бирингиз қоласиз, муносабатни бузсангиз, юзингиз бир умр чурқовли бўлади, деб қойирди. Энди ҳеч нарса дея олмайди, Амини бор-йўғи сартарош, топгани рўзғоридан ортмайди, боз устига хотини Саодат ҳеч қаерда ишламайди. Аслида уни тикувчи, деб эшитиб келин қилган, эр-хотин муштни бир жойга урса, рўзғорлари бинойидай ўтади, деб ўйлаганди. Лекин Саодатнинг тушганига саккиз йил бўлди ҳамки бирор марта ипни игнадан ўтказиб, акалли чолвор тиккани йўқ. Ҳожар ая оласидан қолган қўл машинани ҳам бериб кўрди унга, бироқ тикмади ва ахири бир кун, тикувчиликни ёқтирмайман, онам зўрлаганлари учун шогирдликка тургандим, деди, шундан кейин Ҳожар ая даммини ичига ютди.

Саодат уй-жой қуриб чиқолмаслигига кўзи етгач, яна тўнини тескари кийиб олди, ковоғини осиб юргани юрган, Ҳожар ая баъзан чолига, мени шу келиннинг қовоғи еди, унга қарасам юрагим сиқилиб кетади, тикувчи деб эшитмаганимда бу ранги заъфаронни дархонамга йўлатмаган бўлардим, деб зорланади.

Амини бўлса, бурни пучуқ шу хотинига ҳам махлиё, аяси, деб дам у ёнидан ўтади, дам бу ёнидан. Баъзан уни кўриб Ҳожар аянинг энсаси қотади, ғашинқирайди, баъзан эса: "Иккиси ит-мушук бўлиб кунда жанжал қилса қайси деворга бош урардим, шунисига ҳам шукур", деб қўяди. Келини кўнглидан чикса-ку, улар билан нима иши бор, жаҳлини чиқараверганидан кейин қилиғи ёқмайди-да. Келин дегани ҳам шунақа бўладими, сал нарсага ковоғини осиб олади, бир гал Ҳожар ая ундан: "Нега хафасиз?", деб сўради, аслида Саодат тумтайиб олганди, "Нега тумтаясиз?", деса балога қолади, шунинг учун юмшоқрок қилиб сўради, келини тўнқиллаб уйига кириб кетди. Савол пазари билан Аминга қараган эди, у: "Ўйда гўшт йўқ эди, олиб келишни унутибман", деди. Ҳожар ая ажабланди, ўглидан ҳам жаҳли чиқди, "Шунга ота гўри қозихонами, гўштсиз овқат пишириб бўлмасканми, тўппа қилсин, мошова қилсин, ловия солиб угра пиширсин, кун бўйи бекор ўтиради, қовоқ сомса, қовоқ манти қилсин, сени ҳам уриб кетган, арзимас нарсага тумшуғини бир қарич қилиб олганига томоша қилиб ўтиравер, индама", деди.

Ўғли онасига бир нима демади, хотинига ҳам, чикиб кетиб аллақердан гўшт топиб келди. Яна бир гал Нурматнинг боласини орқасига опичлаб қўшниникидан келаётганди, Саодат қайнонасини кўрди-ю, афтини буриштириб уйига кириб кетди. Ҳожар ая ҳайрон бўлиб ортидан борса, ҳали она сути оғзидан кетмаган ўғилчасига бакириб ётибди: “Бувингга Нурматжоннинг боласи бўлса бўлди, ой чиқса ҳам уларга, кун чиқса ҳам уларга, Аминжонники ўғай”. Ҳожар ая индамай ортига қайтди. Илгари у бунақа ҳолатлардан жуда сиқиларди, кейинчалик келини тумтайиб юрса ҳам парво қилмайдиган бўлди, қай бир пайт ўзи очилиб, қайнонасига гап қўшади.

Кеся келин Гулсум бир оз қўнгли очикроқ, гап келса аридай чакиб олгани билан кек сақламайди, гапириб кетаверади, дастлабки ойлар келинлигини рисоладагидай бажарганида, шунисидан ёлчидим. деб ўйлаганди. Ҳожар ая, ковун ковундан ранг оларкан, кўп ўтмай овсинларидан қолишмайдиган ўзбошимчага айланди-қолди. Лекин барибир, қўнгли очик, қайнона-келин айтишиб қолсалар хиёл ўтмай гаплашиб кетаверади, кек сақламайди, Зумрад келадими, Ғолибми, иззатини жойига қўйиб жўнатади. Саодат эса ҳатто қорасини кўрсатмайди, уйига қамалиб олади, зерикмагани уни, Зумраднинг ўзи: “Ҳа, янга”, деб кириб бормаса келдингми ҳам йўқ, кетдингми ҳам.

Икки овсин юзма-юз гап талашмаса-да, орқаворотдан бир-бирини ғажигани ғажиган, ҳар иккисининг иддаоси Ҳожар аянинг устига келиб тўкилади: Саодат одатдагидай ичимдагини топ, қилиб юраверса, Гулсум аксинча, ичига сиғдирилмайди, қайнонасига ёрилади, бир боппай дейман-у, акамни ўйлайман, бўлмаса авра-астарини чиқариб ташлардим, дейди, Ҳожар ая одатдагидай насиҳат қилади: овсинингизнинг феълини биласиз-ку, булутнинг ўзи, булут бўлганда ҳам ёғмайдигани, чакмоқ ҳам, момақалдироқ ҳам эритолмайдигани.

Қайнонасининг муқоясаси Гулсумга хуш ёкиб, “Мен-чи, мен нимаман?” деса, Ҳожар ая кулиб: “Сиз офтобсиз”, дейди. Гулсумнинг оғзи қулоғига етади. Шунда Ҳожар ая унга: “Офтоб баъзан ҳаддан ортик кўйдиради, шунга қараб иш қилинг”, деб қўяди.

Ана шунақа гаплар. Ҳар ҳолда истеҳзо ичида яшаш Ҳожар аяни зериктирди, қанчалик уринмасин, тарозининг посангисини бир хил ушлаб туролмади, бирига сал қайишса, иккинчиси зарда қилавергач: “Эҳтимол мен яхши қайнона эмасдирман, уч келин би-

лан бир ҳовлида муроса қилиб яшаб ғинги чиқмаётганлар кўп-ку”, деб айбни ўзидан қидирадиган бўлди.

Рўзғор ҳам ўзига яраша бўлиб қолди: бир келин овқат пиширса, иккинчиси, албатта, идиш-товоқни ювиши керак, ювмаса ўша кунни ё пашша босиб қолиб кетади, ё Ҳожар ая ювиб қўяди. Ҳар эрта қайси бири чой дамлаб, нонуштага чакираркин, деб уч-тўрт йилни ўтказди. Икки келин “Сен сол, мен сол” қилгани ёмон экан, яхшиям куч-қуввати бор, уйини ўзи супуради, кирини ўзи ювади, эрта бир кун қариб, соғлигини йўқотса, аҳволи нима кечишини билмайди. “Ақлли киши бир ўғлини чиқармай туриб, кейингисини уйлантирмасин, икки келин билан муро-са қилиш, келиндорлик оғир экан”, дейди гоҳ ўзига ўзи.

Келинларининг гиди-бидиси жонига текканидан ўтган йили Ҳожар ая ўртанча ўғлининг рўзғорини ажратиб бериб, ўзи кенжаси билан қолди. Мўъжазгина ҳовлида иккита қозон қайнашини у аввал тасаввурига ҳам сигдирмаганди, қайтанга яхши бўлиб, қулоғи бироз тинчиди.

Аксига олиб, кенжа ўғли Нурматнинг нони ярим чиқди: икки-уч жойда ишлаб, бири икки бўлмагач, қайнилариға қўшилиб Россияға кетаманга тушиб қолди. Ҳожар ая уни қайтармоқчи бўлиб кўп ўринди, уддасидан чиқолмади, эртага самолётга чипта оламан, деган кунни авзойи бузилиб чолини қайраб кўрди.

“Болагинамни бегона, совуқ юртларга юборишга қандай кўзингиз қияди, айтнинг, бормасин, касал-пасал орттирса нима қиламан?”.

“Сени боланг бола-ю, бошқаларники баклажонми, – деб жавоб қайтарди Қаландар ота хотинига. – Бир-икки кўнглига қўл суқдим, қайтадиганга ўхшамайди, ўзинг биласан, дедим. Бегона эмас, қайнилари билан кетяпти-ку, бир сафар индама, борса бориб, узоқнинг донини ҳам сб келсин”.

“Узоқнинг донидан кўра ўзимизнинг сомон яхшии, сиз боламни қайтарасиз, десам, рози бўлиб ўтирибсиз-ку”.

“Мен ҳам унинг кетишини истамайман, хотин, –кўнглидагини айтди Қаландар ота. –Уни ҳар қанақасига олиб қолсам бўлади, бироқ ҳозир ичига шайтон кириб олган, майли борсин, нон топиш ҳамма ерда ҳам қийин эканини кўрсин, кўзи очилсин. Шунинг учун унга, борсанг боравер, дедим”.

“Аммо мен ундай демайман, у акаларига ўхшамайди, эрка ўсган, акалли тухум қовуришни билмайди. Мусофир юртларда боламнинг

иссиқ-совуғидан ким хабардор бўлади?”.

Қаландар ота кўрдик, хотинига гап ўктириб бўлмайди. “Қўлингдан келса, олиб қол”, –деб қўйди.

Ўша куни кечга яқин Ҳожар ая қўнғирок қилиб, катта ўғли Ғолибни чақириб, заҳрини унга сочди, Нурмат ҳам уларнинг ёнига келиб ўтирди.

“Укангга насиҳат қилиб қўймасанг бўлмайди, печа кундан буён Россияга кетаман, деб юрибди, эртага чипта олармиш, борма, десам ҳам қўнмаяпти”.

“Қайнилариңг билан кетмоқчисан, деб эшитдим, уларнинг иши тайинми?” – сўради у укасидан.

“Тайин, қўп йилдан бўён қурилишда ишлашади, менга ҳам юринг, дейишяпти”.

“Айтишса айтишаверсин, бормайсан, –жиғибийрони чикди Ҳожар аянинг. –Сувоғи кўчган деворни суваш қўлингдан келмайди-ю қурилишда ишлоласанми? Ҳолва деган билан оғиз чучийвермайди, ҳамма иш узоқдан осон туюлади, пушаймон ейсан, сени жўнатишга қўнглим йўқ, хоҳламаяпман”.

“Шунақа деманг она, юрагимни ғаш қияпсиз, –Нурмат хафа бўлиб гапирди. –Ундан кўра оқ фотиҳа беринг, бориб келай, кўриб турибсиз-ку, ҳеч ишим ўнгидан келмаяпти”.

“Дунё асталик билан, ҳали ишинг ўнгидан келади. акангнинг олдида ишлайсан, –Ҳожар ая Ғолибга юзланди. –Бегоналарни ишлатгандан кўра укангни ёнингга ол, ишлат, акалик қил”.

“Аҳди катъийга ўхшаяпти, индаманг, бораверсин,– деди Ғолиб бамайлихотир.– Эркатоиймиз армияга ҳам бормаган эди, шу баҳона дунёни кўриб келади, ҳаво алмаштиради”.

“Шундан шунга ҳаво алмаштиришга борадиган касалми бу? – жаҳли чиқиб кетди Ҳожар аянинг. – Сендан бир маънили фикр чиқадими, десам, айтган гапингги қара. Бу ёқда икки боласи, хотини бор, отанг билан менинг пенсиям нима бўлади?”

“Хотини ишлайди-ку. Иккита боласи ҳали гўдак бўлса, нима оғирлиги тушади?”

“Хотини ҳафтада бир марта дежурга туради, олган маоши ўзидан ортмайди”.

“Бормасин унда”, –жаҳл қилди Ғолиб ҳам.

“Ёнингга ишга ол, десам гапни бошқа ёққа бурасан, тишлаб оладими сени?”

“Нурматингиз инжиқ, сал қаттиқ гапирсам тумтайиб олиб, юракни сиқиб ташлайди, ундан кўра бегоналарни уриб-сўкиб ишлатганим яхши”.

“Кўркманг, онам айтганлари билан сизнинг дўконингизда ишламайман, бир марта ишлаб кўрганман”, – деди Нурмат.

“Ана, эшитяпсизми бунинг сўзларини? – Ғолибга баҳона топилди. – Янгасининг арзимас гапи ҳали эсидан чиққани йўқ, юрагига тугилган, сиркаси сув кўтармайди бунингизни”.

“Келин ҳам ўшанда кўнглига теккан-да – Ҳожар ая Нурматнинг ёнини олди. – Мана, ўзининг укаси сени оркангдан одам бўлиб юрибди-ку”.

“Унинг феъли Нурматникидай эмас, айтилган ишни бажаради”.

“Сенга хотининг билан қариндошлари бўлса етади, ука керак эмас” – жahl қилди Ҳожар ая.

Нурмат мактабни тугатган йили онасининг кистови билан акасининг дўконига ишга кирди, мижоз кўплигидан шериклари билан қўли-қўлига тегмай ишлади. Акаси дўконни тўлдириш билан машғул, қайниси кассада ўтириб барча ҳисоб-китобни олиб боради. Поччаси йўқ пайтлар у ўзини дўконнинг хўжайинидай ҳис қилади ва йигитларга тинмай иш буюради, ҳатто Нурматни ҳам писанд қилмайди, нари борса ундан бир ёш катта. Шунга қарамай Нурмат савдо ишини ўрганиб, қизиқиб бораётган бир пайтда барига қўл силкиб кетди. Ҳаммасига акасининг унга янги костюм-шим, оёғига туфли олиб бергани сабаб бўлди. Унинг башанг кийинганини кўрган янгасининг ранги-кути учди:

“Эҳ-ҳе, муборак бўлсин, укажон, – деди кесатиб, – акангиз ишга кирганига ярим йил бўлмаган иниларини шайлаб юборибдилар-ку, бу аҳволда бирлари икки бўлармикин?”

Биров Нурматнинг устидан совуқ сув қўйиб юборгандай бўлди. Индамай уйга кетди-да, костюм-шимини, туфлисини ўраб дўконга келтириб ташлади. Акаси эртаси куни воқеадан хабар топиб уни қайтариб олиб келмоқчи бўлди, Нурмат унамади, бормайман, деб туриб олди ва шундан кейин янгасига салом ҳам бермай қўйди.

Ҳожар ая Ғолибни чақирганининг фойдаси йўқлигини биларди-ю,

чиқмаган жондан умид қабилда иш тутганди. Боламни кеткизмайман, деб унинг юраги ёниб ётибди-ю, Ғолибнинг юрагида ақалли учкун йўк. “Мол-дунё уни ўзгартирибди, кўзларини шира босибди,— алам билан ўйлади Ҳожар ая. —Қизиқ, инсон бир дунё орзу-ниятлар билан баумид фарзанд ўстиради, бир парча этни одам қилгунича султон суяги сув бўлиб, она сути оғзига келади-ю, катта бўлганидан кейин ҳадди сиғмай, мурвати хотинининг қўлига ўтиб қоларкан. Тўғри, Нурматнинг сиркаси сув кўтармаслиги рост, лекин укаси-ку, укадан хавотир олмаслик, тақдирга пуу қадар бефарқлик билан қараш мумкинми ахир?!”

“Мумкин экан, —деди яна ўзига ўзи у. —Мана, биттасини кўриб турибман-ку. Ака барибир ака экан, она бўла олмас экан. Ҳатто ота ҳам она бўла олмайди”. Ҳожар ая ана шундай хулосага келди.

Нурмат ўз билганидан қолмади, барибир кетди. Бола гўдаклигида бола, улғайганида балойижон экан, ушлаб туриб бўлмаскан. Йўкса, ўғлини қолдириш учун худонинг зорини қилган онасига Нурматнинг раҳми келарди-да. У кетгач Ҳожар аянинг кўнгли баттар безовталаниб, юраги бир қилда бўлиб юрди, хаёлида нимадир юз бераётгандай туюлаверди. Баъзан ўзига ўзи насихат қилди: “Эҳтимол, кетиб тўғри қилгандир, ҳеч қаерда ёлчителиб ишлай олмаяпти, мундоқроқ ишни назарига илмайди, ундоқроқ ишни ўқимаган, деб беришмайди, боз устига биров билан муомала қилишни ҳам билмайди, каттани ака, кичикни ука, деб кетавермайди”.

У шу ерда пайти ҳам рўзғор юки чол-кампирнинг гарданида эди, кетганидан кейин ҳам яна ўша эски тос, эски ҳаммом, яхшиям пенсия бор, Қаландар ота пенсияни олиши билан бир ҳалта унми, ёғми, ширинликми келтиради, қўлига илинган нарсани кенжасининг болаларига тапийди. Қовок-тумшуғи осилган Саодатга қараб: “Буларнинг отаси узокда”, деб кўяди.

Шу йил Ҳожар ая учун анча ташвишли келди: олдида иккита тўйи бор, тўйга тайёрланаман, деб икки ойдан бўён пенсия олган заҳоти бозорга югуради. Кўрпаликлар-у пахталарни олгани билан ҳали сарпосини тайёрлагани йўк, эрта-индин келадиган пенсиясини шунга мўлжаллаб турибди.

Ҳожар аянинг ҳануз боши оғрир, энди қулоғи ҳам шанғиллаётганди. “Қон босимим кўтарилганга ўхшайди”, деб ўйлади у.

– Ая, нонуштага чиқинг.

Кенжа келини Гулсумнинг овози унинг хаёлларини бўлиб юборди ва жойини йиғди-да, емакхонага йўл олди. Набираларидап бири-ни тиззасига олиб бўтқа сдирди, ўзи аввал дори ичди, сўнг бир бурда нонни ушатиб, мураббога ботирди-да, ковшана бошлади.

– Дадам кўринмайдиларми, ая? – сўради Гулсум.

– Дадангиз масжидга кетганича қайтганлари йўқ. Нариги маҳаллада тўй бор, дегандилар, ўша ёққа ўтдилар, шекилли. Дадангизни қўя турунг, шу кеча Нурмат тушимга кирибди, мабодо кўнғирок қилгани йўқми?

– Йўқ, шанба куни гаплашганим, бугун-эрта кўнғирок килармиканлар, деб кутиб турибман.

– Ишқилиб қаерда бўлса ҳам соғ-омон бўлсин, икки хаёлим Нурматда бўлиб қолди. Қаердан ҳам акаларингиз олиб кетаманга тушди, кўз ўнгимда юрганди.

Гулсумнинг авзойи бузилди, тиззасига суяниб ўтирган қизчасини силтаб ташлаб, зарда билан чойнакни нарироққа суриб қўйди.

– Акаларим у кишини кўтариб кетгани йўқ, ўзлари борамап, деб туриб олдилар.

– Кўтариб бўлмасаям олиб кетишди, улар айтмаса, бу кетмасди.

– Ўзим ўғлингизга, сиз кетяпсиз-у, балога мен қоламан, борманг дегандим, мана, айтганим тўғри чиқди. Мен ҳам эримни жўнатишни истамадим, аммо кўрдингиз-ку, киш бўйи уйда тухум босиб ётдилар, бир сўм пул топмай, сизларга дардисар бўлдик.

– Дардисар бўлса ҳам олдимда юргани яхши эди. Ҳали болаларингиз ёш, билмайсиз, онапи яратмасин, келин, юрагим алғовдалғов, аллақандай тушлар кўриб чиқдим, Нурматим узоқда учун ундан хавотир оляпман.

Гулсум бир оз ховуридан тушди.

– Ишлари унчалик қийин эмас экан, хавотир олманг, бирор ҳафтадан кейин пул юбормоқчилар.

– Пулини нима қилай, ўзи соғ бўлсин. Бир ёқда Аминни ҳам ўйлайман, бу аҳволда умрбод уй қуролмайдиган кўринади. Нурмат яхши ишлаб келса, сизлар уй олиб чиқсанглар қандай бўларкин? Аминнинг икки ўгли бор, ҳар ҳолда сизларники қиз. Қиз бола бировнинг хасми.

– Мен ҳали ўғил туғаман, – деди Гулсум. – Биз кенжамиз, уйдан улар чиқиши керак, пул ишлаб келсалар бошқа режаларимиз бор.

– Шунақа денг, унда ўзларинг биласизлар, келишмасанглар ҳамма иш хамирдан қил суғургандай бўлади, келишмасанглар аравани ўрнидан қимирлатолмай икки томонга тортиб ётаверасизлар. Аминнинг хотини, тушиб келган уйим, чиқмайман, деб туриб олса, додингизни худога айтасиз, ҳовлида кенжа қолсин, деган қонун ҳеч қаерда йўқ.

– Қонун бўлиши шартми, таомил шунақа. Саодатой бошини деворга урса ҳам ҳовли бизники.

– Ҳовли сизники ҳам эмас, Саодатойники ҳам. Ҳовли қайнонатартиқники, иккингизга ҳам бермайман деб туриб олса, ип эшолмай қоласиз. Қайнонам саводи йўқ, нима десам индамай кетаверади, деб ўйлаясизми, сиз ўқиган мактабда мен ҳам ўқиганман.

Ҳожар ая юзига фотиҳа тортиб ўрнидан қўзғалаётганди, келини сўз қотди:

– Бугун навбатчи эдим, ишга бораман.

– Ишга борадиган киши сал вақтлироқ турмайдими? Соат неча бўлди, кечикмайсизми?

– Йўқ, улгураман.

Гулсум болаларини боғчага бермоқчи эди, Ҳожар ая унамади. “Олган маошингиз боғчадан ортмаса ишлаганингиздан нима наф, набираларимга ўзим қарайман”, деди. Аслида болалар Қаландар отага ҳам эрмак, бўш қолди дегунча уларнинг ёнида ўтириб, ўзи ҳам болага айланади: ҳали елкасига мингаштиради, ҳали мушук бўлиб миёвлаб беради, ҳали каттасининг қўлидан ушлаб кўчани айлантариб келади.

Нонуштадан сўнг Ҳожар ая пемпайвонга ўтириб кўрпасини қавий бошлади. Гулсум болаларини қайнонасининг ёнига қўйиб, олдиларига қутидаги ўйинчоқларни тўкиб ташлади.

– Ая, кетяпман, – деди у қайнонасига. – Уйда доғланган ёғ қолмабди. Ҳа, айтмоқчи, хамир қилмоқчи эдим, ун жуда оз экан, дўқондан нон олиб турасизларми?

– Бир гап қилармиз, бораверинг.

Ҳожар аянинг назарида тунов кун икки халта ун олишгандай эди, дарҳол тугабди-да. Рўзғорни ёр деганлари шунинг учун бўлса керак, камини тўлдираман деб эси кетади кишини. Худди тешиқ тоғорага

ўхшаб, солган сайин тушиб кетаверади, тўлай демайди, бирини олса, иккинчиси чиқиб туради, камчиликнинг охири кўринмайди, бошини ёпса оёғи очилиб қолади. Нон сотиб олганга пул дош берарканми, демак, яна ун олиш керак.

Шу пайт икки опа-сингилнинг чувур-чувури Ҳожар аянинг хаёлини бўлиб, набираларига қаради. Бири уч, бири беш ёшли икки қизалок ажи-гужи қилиб ўйинчоқларни титарди. “Дунёнинг ишлари қизик-да, – ўйлади Ҳожар ая. – Аминнинг иккита ўғли бор, Нурматиники иккаласи ҳам қиз. У келини қиз кўриш орзусида, буниси ўғил”.

– Ассалому алайкум, ая, ишга кетаётган эдим.

Ҳожар ая овоз келган томонга қаради: остонада эшикни хиёл очганича Амин турарди.

– Чой ичдингми?

– Ичдим.

– Ундай бўлса борақол.

Ҳожар аянинг хаёли энди Аминга кетди, кузда боласи мактабга боради учун у ҳам ўғлини суннат тўйи қилмоқчи бўлиб юрибди. Амин ҳам боласи, қолаверса, кизига қилиб, келинини айириб қўйса урди худо, боши гапдан чиқмайди. Иккита тўйни олдинма кейин бўлаётгани ҳам Ҳожар аяни шоширяпти, қудаларига-ку гапи ўтмайди, лекин Аминни, тўйни кузда қиласан, деб кўндирган.

Қўли калта бўлмаса, ўғлининг тўйига нималар қилса арзийди-ю, битта пенсия билан мушук офтобга чиқардимиз? Яхшиямки чоли иккита жувонани боғлиққа ташлаган, бирини Зумрадга, иккинчисини Аминга бермоқчи.

Ҳожар ая учун катта муаммо бўлиб туюлган нарсалар Ғолиб учун ҳеч нарса эмас, пул унга тирноқнинг кири. Аммо Ғолибдан нажот йўқ, айниқса, Россияга кетган укасининг йўлини тўсмагани учун ундан феъли қайтди.

Ҳожар аянинг кўз ўнгида Ғолибнинг ховлиси намоён бўлди. Шунақа ҳашаматли уй-жой курганки, кўрган кишининг оғзи очилиб қолади, лекин дарвозадан кириши билан Ҳожар аянинг юраги сиқилади, тўрт томонни баланд иморат ўраб олганидан худди кафасга тушгандай ҳис этади ўзини. Сип-силлиқ мрамар копланган йўллар ойнадай ялтиради, ковуши ерни кир қилаётгандай қўрқа-писа кадам босади Ҳожар ая, уйига кирса, игнанинг устида ўтиргандай

ўтиради. Назарида бу ерда ҳамма нарса – келиннинг муомаласидан тортиб деразага илинган пардагача ясамадай. Хожар ая уйида ёзда ҳам, кишда ҳам ташқаридан баҳра олай деб дераза пардаларини очиб қўяди. Буларнинг пардаси ўрнидан кимирламайди, уйининг бир томонини эгаллаб олган, қават-қават. Ошхонасига кирса қўрқа-писа кадам босади, қўлидан қошиқ тушиб кетса ҳам юраги шиг этади. Рўзғорда ҳеч камии йўқ: уи ва гуруч халтаси билан, ёғлар бидонни билан, музлатгичи ичида нарса кўплигидан зўрға ёпилади. Ғолиб бир-икки отаси билан онасига, шу ерда туринглар, деб манзират қилди, аммо улар учма-уч яшаётган икки ўғли ва набираларини ташлаб қаерга боришарди, боз устига хотини ҳам тил учида мулозамат кўрсатади.

Хожар ая кўрпани қавиб бўлди-да, бир четга тахлаб қўйди. Шу пайт икки набираси кўғирчоқнинг устидан талашиб қолишганди, ёнларига бориб овутди.

– Сен каттасан, синглингни ройига қарашинг керак. Пенсиямни олай. Ўзи гапирадиган каттакон кўғирчоқ олиб бераман, хўпми?

– Хўп, бувижон.

Қизалоқ шундай деб кўғирчоқни синглисига тутқазди ва иккови яна ўйнаб кетди. Хожар ая деразадан ташқарига қаради, ёмғир томчилай бошлабди. У бошига қалин рўмол боғлади-да, ховлига чиқиб, катта бакни судраганича тарновнинг тагига келтириб қўйди. Ивиб қолмаслик учун шошиб уйга кирганида ёмғир кучайиб, жалага айланган, тарновдан шариллаб сув ока бошлаганди. Бак бир зумда тўлиб, тошган сув обдовдан кўчага чиқиб кетаверди.

Хожар ая куздан баҳоргача кирини факат ёмғир ва қор сувига ювади, тоғорадаги сув совун тегар тегмас кўпириб, кир тоза бўлади, ранги очилади. Келинларига бу ишлар кекса аёлнинг инжиклиги бўлиб туюлади, бакларни ўзи тўлдириб қўймаса парвойи фалак уларнинг.

У бошқа кўрпани қавиш учун олиб яйратди, кўзойнак билан ипни игнадан ўтказди ва шу пайт нимадир ёдига тушгандай ирғиб ўрнидан туриб ичкари уйга ўтди, тахмондаги кўрпаларни тушириб, сандиқни очди, бисотини ковлаган эди, тўй-сурга борганида тушган матолар, рўмоллар анчагина экан, уларни тугунлади-да, пешайвоннинг бир четига қўйиб, ишини давом эттираверди.

Шу пайт Аминнинг ўғилчаси келиб қизалоклар билан ўйнай бошлади.

– Аянг нима қияпти, Даминжон? – сўради Ҳожар ая.

– Уй супурыптилар.

– Бор, чакириб кел. Бувимнинг ишлари бор экан, дегин.

– Хўп.

Бола югуриб кетди, кўп ўтмай эшик очилиб Саодат кириб келди. У жигарранг халати устидан фартук боғлаб олган, сочини орқасига турмаклаб қўйганди.

– Ҳа, ая, сўратибсиз?

– Уй супураётган эдингизми?

– Ҳа.

– Рўмол боғласангиз бўлмайдими? Сочингиз чанг бўлади, тўкилади.

Саодат ҳеч нарса демади, аммо тундлашган юзида: “Шу гапни айтиш учун чақирганмидинг?”, деган ифода зоҳир эди.

– Мана шуни олиб қўйинг, – Ҳожар ая ёнидаги тугунга ишора қилди. – Даминнинг тўйида ишлатасиз. Ичида анчагина кийимликлар, рўмоллар бор, бир қисм аёлларнинг сарпосини узади, фақат кичкина овсинингизга айтманг, билмасин, хўпми.

– Хўп, айтмайман. – деди юзидан хурсанд бўлгани сезилиб турган Саодат.

“Сенинг ҳам жилмаядиган кунинг бор экан-ку, – деб қўйди ичида Ҳожар ая. – Шунча йилдан бери кулгичи борлигини пайқамаган эканман”.

– Шу сарпо деган нарсани ким ўйлаб топган бўлса, – Ҳожар ая норози оҳангда гапирди. – Кошки берган матоси дардимга яраса, сандикнинг еми бўлиб ётади. Бермаса яна бир дунё гап...

– Одатимиз-да, ая.

– Э, одатимиз қурсин, смай-киймай, бировнинг қўнглини оламан деб ўзимизни унутиб қўямиз, Зумрад билан сизнинг тўйингизни ўйласам, уйқум кочиб кетади.

– Ўйламанг, Худонинг ўзи тўғри қилади.

– Ўйламай бўларканми, бу ёқда ошиб-тошиб ётган бўлса майли эди.

Ҳожар ая келини кетаётганини қўриб сўзида давом этди.

– Дамин бўлаларини ўйнатиб ўтирсин, бобоси негадир келмаяптилар, шу ёмғирда қаерда юрган бўлсалар?

– Хавотирланманг, келиб қоладилар, тўйга кетгандирлар?

– Тўй шунча давом этарканми, ҳеч бўлмаса печкани ёқармидилар. Уй анча совуқ, болалар шамоллаб қолмасин дейман.

Ҳожар ая боядан бери совуққотган бўлса-да, печкани ёқишга эринган, келин ёқиб берармикин, деган маънода илмоқли гап ташлаганди, лекин Саодат буни ўзига олмай чиқиб кетди.

“Келиндан ҳам худо солган-да, – хафа бўлди Ҳожар ая. – Овсини ишга кетганини билади, шу печкани ёқиб берса қўли сизниб қолармиди?”.

У инқилаб-синқилаб ўрнидан турди-да, чоли арралаб қўйган ўтинлардан олиб келиб, печкани ёқди ва устига чойнакда сув қўйди. Бир зумда печкадан таралаётган ҳил уйни иситди.

“Бу бошқа гап, – деди танига иссиқ кира бошлаган Ҳожар ая. – Болалар ҳам яйраб ўтиради”.

Жала шамол аралаш қанчалик шиддат билан ёққан бўлса, шунчалик тез тугади. Аммо шу қисқа вақт ичида ҳовлининг юзи қўлайиб, деворга урилган ёмғир оҳақларни кўчириб, ер билан битта қилди. “Эскини ямаб эсинг кетаркан, – ўзига ўзи гапирди Ҳожар ая деразадан деворга кўзи тушиб, – бирпаслик ёмғир бир дунё иш берганини кўринг”.

Осмоннинг бир туйнугидан қуёш ҳам мўралай бошлади. Орадан бирор соат ўтиб дарвоза такиллади, Ҳожар ая, келин қарар, деган ҳаёлда кўрпасини қавийверди, бир оздан кейин Саодат уни чақириб қолди.

– Ая, қаранг, сўтнинг пулига қелишибди.

– Сўтнинг пулини тўлаган эдик-ку, – деди у ўрнидан туришга эриниб.

– Билмасам, қами бор эмиш.

Ҳожар ая сочларини тўғрилаган бўлиб ҳовлига чиққанида икки йигит дарвоза олдида турарди. Улардан бирини таниди, маҳаллада ишлайди.

– Келинлар, болаларим, келинлар.

– Хола, – маҳаллада ишлайдиган йигит сўз бошлади, – сўтнинг пулидан 170 минг сўм қарзларингиз бор экан, шунга келдик.

Ҳожар аянинг хаёли қочиб кетди.

– Нималар деяпсан, ўғлим? Ўзи тузук свет бермайсан-да, шунча пул сўраб келишга уялмайсанми?

– Биз алдасак ҳам сётчик алдамайди, – деди унинг ёнидаги шериги. – Ҳаммаси тўғри ҳисобланган.

– Бобоси ҳар пенсиядан тўлаб борадилар, ўтмабдими?

– Келинингиз тўланган қоғозларни олиб чиқди, фарқи шунча экан, ҳозир тўламасангиз узиб кетамиз, – деди у.

– Қизикмисан, болам, бунча пулни бирданига қаердан топаман, уйнинг эркаклари келишсин, маслаҳатлашайлик. Кечда икки-уч соат свет берасан, шундан ҳам маҳрум қилмоқчимисан?

– Биз бажарувчилармиз, хола, тўламаганларнинг светини узинг, дейишган, ҳозир бир кишининг светини узиб келаяпмиз.

– Холанинг светларини бугунчалик узмайлик, – деди маҳаллада ишлайдиган йигит. – Ўғилларига айтсинлар, икки-уч кундан кейин хабар оламиз, балки ўшангача тўлаб ҳам қўядилар.

– Барака топ, болам, шундай қилинглар, – Ҳожар ая енгил тортди. – Бобоси ҳамма нарсани унутсалар ҳам светнинг пулини тўлашни унутмасдилар, ўзим ҳам тушунмай қолдим.

Ҳожар аянинг юраги сиқилди. “Энди нима қиламан, – ўйга толди у. – Ўзи бу ёқдаги ишларнинг ҳисобини ололмай тургандим, Амин ярмини тўлаганда ҳам қолгани бир ёқни ўпириб кетади”.

Ҳожар ая кўрпа қавияпти-ю хаёлан минг кўчага кириб чиқди. Бир фикри Ғолибдан пул сўрамоқчи ҳам бўлди-ю, яна айниди. “Ғазилат дугонам ўғилларининг топган-тутганига хўжайин, болалари ковоғига қараб иш кўради. Мен эса топарман-тутарман ўғлимдан юз минг сўрашга ҳам ийманиб тураман, феълим қуриб кетсин. Шунинг учун ич-этимни еганим еган”.

Шу пайт уст-боши шалаббо Қаландар ота кириб килди. Дамин, Севара, Севинч боболарига қараб югурдилар.

– Тўхтанглар, эгним ҳўл, – деди Қаландар ота тўнини счарқан оёғи остида ўралашаётган набираларига. – Кийимимни ечиб олай.

– Ҳавонинг авзойи бузук эди, вақтги роқ келавермайсизми? – Ҳожар ая чолини қойиган бўлди.

– Масжиддан чиқиб, маъракага бордик-да.

– Ёмғирдан панага ўтсангиз бўлмасдими?

– Катта йўлдан келаётгандим бирдан шиддат билан ёғди, пана-га ўтишга ҳам улгуролмадим. Кейин чойхонанинг ёнида Бегимкул гапга тутиб қолди. Ивиб кетганман, деганимга карамай судраб чой-хонага олиб кириб, аёлларга ўхшаб келинининг ғийбатини қилди. Пулимни ўғирлади, қўли эгри, дейди.

Қаландар ота тўни билан салласини кампирига тутди. Ҳожар ая уларни печканинг яқинига илиб қўйди.

– Вактлирок келсангиз, ҳеч бўлмаса печкага ўт ёқардингиз.

– Ёкибсан-ку, келинга айтсанг ҳам ёкиб берарди.

– Келинни гапирманг, – Ҳожар ая қовоғини солди. – Фаҳм-фаросати бўлса ёқади-да. Овсиним ишда, шу бугун чол-кампирининг дуосини олай, дейишни билмайди. Унга дуо эмас, пул керак.

– Келинингга очиқ-ойдин иш буюрмайсан-да, яна ундан хафа бўлиб юрасан. Келин, печкани ёқинг, чой қайнатиб келинг, овқат пи-ширинг, деб иш буюравермайсанми?

– Бир-икки буюрдим, ўзини эшитмаганга олди. Қовоғини солиб юрганидан иш буюриш у ёқда турсин, гапиришга ҳайнкади киши. Ҳар тугул бугун бир оз очиб олдим, – жилмайди Ҳожар ая.

– Нима қилдинг?

– Сандиқдаги бисотимни шунга бердим. Менга уларнинг керакли-ги йўқ, Зумраднинг қайнонаси бор, Нурмат хали-бери тўй қилмайди, Ғолиб ўзига баҳаз. Аминнинг тўйига ҳарна ёрдам. Келин хурсанд бўлди, мен билан очиккина гаплашди.

– Унда тез-тез унинг кўнглини олиб тур-да.

– Қани энди бунинг иложи бўлса, рост келинни хурсанд кўриб ўзим ҳам севиндим.

Қаландар ота печканинг ёнида ўтириб олди.

– Светдан келишди, – суҳбат мавзуини ўзгартирди Ҳожар ая. – 170 минг сўм қарзимиз бор экан.

– Нега бунча кўп? – ажабланди Қаландар ота. – Ҳар ой пенсиям-дан тўлайман-ку.

– Тўлаганингиздан ташқариси шунча. Менимча тўғри ҳисоблашган. Ўйлаб кўрсам, ҳисоблагич битта бўлганининг касофа-ти бу. Ҳар икки келин балонли газни иктисод қиламан, деб чойни ҳам тоққа қайнатади, овқатини ҳам тоққа пиширади. Тоқни ишлатиш бўйича басма-бас ўйнашади. Кераксиз чирокларни ўчириб қўйиш

хаёлларига ҳам келмайди. Гапирсам, қайнонам инжик, майда гап дейишади. Энди шу ҳисоблагич зормандани ҳам алоҳида қилмасак бўлмайди чоғи.

– Мен ҳам зерикдим, – деди Қаландар ота. – Нурмат Россиядан келсин, рўзгорини топширамиз, ўз аравасини ўзи тортсин. Иккимизнинг пенсиямиз тишимизни тилладан қилишга етади.

– Барибир унақа қилолмаймиз, дадаси, кўз кўргандан кейин қараб туриб бўлмайди. Яхшиям давлат одил, агар пенсия бермаса борми, айрим ноқобил ўғиллар кекса ота-оналарини кўчага ҳайдаб юборишдан ҳам тойишмайди. Ўзи ҳамма нарсани ҳисоб-китоб қилиб калаванинг учини тополмай ўтиргандим, светнинг пули ортиқча бўлди.

– Амин келсин, иложимиз йўқ, биргалашиб тўлаймиз, бу зарур. Келинларингга тайинлаб қўй, овқати билан чойини газида қилаверсин.

– Улар гапга кирармиди, кўзингизни шамғалат қилиб иш битирганини сезмай қоласиз.

– Қайнона бўлсанг қайноналигингни кил, бунақа ишларга мени аралаштирма, – аччиқланиб гапирди Қаландар ота. – Келинларингни тарбияла. билмаганини ўргат, бу сенинг вазифанг. Мен аралашсам охири бахайр бўлмайди.

– Келинларни қўя турунг, ёмғирда деворлар ўйилиб кетганини кўрдингизми? – Ҳожар ая яна мавзуси ўзгартирди. – Кўча томон ҳам нурайман, деб қолган. Инсон бор – ўлим бор. Ўлиб-нетиб қолсам таъзияга келганлар: “Ҳожаройнинг оғзи катта эди, Ғолибдай пулдор ўғли бўла туриб шу харобада яшарканми?”, – дейишдан уяламан.

– Нафасингни иссиқ қил, – қойиб берди Қаландар ота. – Яхши гапга ҳам, ёмон гапга ҳам фаришта омин, дейди. Ундан кўра Даминнинг суннат тўйига келганлар қулади, десанг бўлади-ку.

– Тўғри, аммо тўйга қариндошлар, дўст-биродарлар, бизни билганлар келади, уларга ҳолимиз аён. Аммо таъзияга кўпчилик – умрида ҳовли-жойимизни кўрмаганлар ҳам келади, ана шулардан уяламан.

Ҳожар ая пешайвоннинг тўрида осиглиқ турган соатга кўзи тушди-да ўрнидан турди.

– Кун тушга яқинлашибди, мен овқатга қарай.

У келини тайёрлаб кетган овқатни иситиб сузаётганди қўлида нон, канд-курс кўтариб Ғолиб кириб келди. У жингалак сочлари-

ни оркага тараб, эгнида жинси шим билан костюм кийиб олган, ихчам кийим уни жуда ёш кўрсатганди. “Киши тинч ва хотиржам бўлса яшаради-да, ишқилиб умри узок бўлсин, укаларига ҳам унинг йўлини берсин”, деб ичида дуо килди Ҳожар ая.

– Ҳа, ая, ассалому алайкум. Яхшимисиз? Нега ўзингиз тапвиш килиб юрибсиз?

– Келин дежурга кетган, – деди у.

– У келин-чи?

– Унинг рўзғори бўлаклигини биласан-ку, уйга кир, отанг шу ердалар. Ёки бирор ёққа боряпсанми?

– Йўқ, сизларни кўргани келдим, нима эди?

– Башанг кийинган экансан.

– Шу кийим ҳам кийимми, соддасиз-да, ая.

Ҳожар ая Ғолибни кўриши билан яна пул сўраш ҳақида ўйлади, бир ёқда қизининг, иккинчи ёқда ўғлининг тўйи, деворни суваш, йўқ жойдан светнинг пулини тўлаш – Ҳожар аянинг боши қотганди. “Ўғлим ўз оёғи билан кириб келган пайтда гап очсаммикин? – ўйлади у. – Чолимнинг ҳам ғурури баланд, онда-сонда байрамларда ўғли чўнтагига пул тиқиб кўяди, бошқа пайт у ҳам сўрамайди, бу ҳам бермайди”.

Ҳожар ая овқатни сузди-да, хаммани емакхонага чорлади.

– Синглинг ҳам ўғлини суннат тўйи қилмоқчи, – гарчи бундан Ғолиб хабардор бўлса-да гап бошлади талмовсираб. – Оиласидаги ҳар бир кишига бош-оёқ сарпо қилиш керак экан, кўрпаликларини олдимку-я, сарпосини қандай қилсам, деб ўйлаб қолдим.

– Ҳолингизга қаранг, – бепарволик билан гапирди Ғолиб. – Кўпам дабдабанинг нима кераги бор?

– Ҳамма қилгандан кейин киласан-да, уканг ҳали бир сўм пул юборгани йўқ, отанг билан мен рўзғорни эплаймиз, деб эсимиз кетяпти.

– Келин ишлаганини нима қияпти?

– Ҳафтада бир марта дежурга борса, келиннинг маоши нима бўлади? Бир ёқда светдан 170 минг сўм қарздор қилиб қўйибди, икки кунда тўламасак, симёғочдан узиб кетаркан. Ҳовли ҳам вайрона очган, укангни уйлантирганда сал-пал у ёк-бу ёғини тўғрилаганимиз, қараб туриб сикилиб кетаман.

– Ўйламанг, Нурмат тўрт-беш сўм ишлаб келса ҳовлини эпакага солади, шу уй-жой уники-ку, ахир.

– Ундан кўра ўлма эшагим, арпа ейсан, дегин. Нурмат қачон пул ишлайди-ю, қачон юборади, унгача нима гап, нима сўз? Боз устига кузда Амин тўй қилиши керак.

Онасининг гапни нимага олиб бораётганини Ғолиб аллақачон сезган бўлса-да сезмасликка олди. Ҳожар ая давом этди.

– Унга ҳам қийин, сартарошлик, билан топгани нима бўлади?

– Кимга осон, ая, – Ғолиб нолишга тушди. – Яшаш кундан кун оғирлашяпти, бир мен бўладиган бўлсам дўконимнинг баракаси кочган, савдо йўқ ҳисоби. ҳамма дўкончи бўлиб кетди.

Ўғли оғриқнинг олдини олаётганидан Ҳожар аянинг жажли чиқиб, тилини тишлаб туролмади.

– Эрсизлар йиғларкан, унга қўшилиб эрлилар ҳам йиғларкан, пулдан гапирсам сени ваража тутади. Ҳамма нарсанг жой-жойида бўлса, нега нолийсан, ёғмасанг ҳам қалдираб тур.

– Сиз шунака дейсиз-да, ая. Қандай машаққат билан пул топаётганим ўзимга аён. Дўконимдаги етти-саккизта йиғит кўлимга қараб ўтирибди, берсанг ейман, урсанг ўламан, деб.

Минг чиғирикдан ўтиб мол олиб келишнинг ўзи бўлмайди. Тўйхона кураётганимни биласиз, банкдан юз миллион сўм кредит олганман, ҳар ой неча сўмдан фоиз тўлашимни айтсам юрагингиз ёрилиб кетади.

– Кредит дейсанми? Нима у?

– Қарз, қарз олганман.

Қарз сўзини эшитган Ҳожар аянинг ичига гўлғула тушди. Ёши етмишга кириб на чоли ва на ўзи бировдан қарз олмаган, борини эплашган, йўғига сабр қилишган.

– Бекор қарз олибсан, – ўғлини койиди у. – Қарз кишининг бирини икки қилмайди, баракасини учиради.

Ғолибга жон кирди.

– Шунинг учун зорланаман-да, она. Пул топиб кредитни тўламасам банк дўконимни тортиб олиб қўяди.

Кун бўйи Ҳожар аяга тинчлик бермаган ўйловлар тумандай тарқади, ўзининг ташвишларини унутди, хаёлини Ғолибнинг қарзи банд қилди-қўйди, “Ўғлим бунча пулни қаердан тўлайди? Дўконини

тортиб олишса, қандай кун кечиради, уч боласини қандай боқади?”, деган саволлар билан сониялар ичида ҳаёлан минг кўчага кириб чиқди. Аксига олиб Ғолибнинг телефони жиринглаб, ким биландир узок гаплашди, Ҳожар аянинг тоқати тоқ бўлди. Орадан 20 дақиқа ўтдим, 30 дақиқам, ниҳоят Ғолиб кўлини қулоғидан олди.

– Ўчириб қўй, шу зормандангни, – аччиқланиб гапирди Ҳожар ая. – Ҳар доим шу, отига онангни кўргани келасан, вақтинг телефонда гаплашиш билан ўтади.

– Нима қилай, ая, ишимнинг саксон фоизини телефонда битка-заман, яхшиям, телефон бор, бўлмаса нима қиларканман, ўзим ҳам билмайман.

Ҳожар ая юрагини ғашинқиратган гапни айтди:

– Битта ўйламаганим сен эдинг, энди сени ҳам ўйлайманми? Ўғлим баҳаз яшайди, деб юрсам юз миллион сўм қарзинг бор экан, нега бундай қилдинг? Қандай тўлайсан энди?

– Ўзимдан ўтганини ўзим биламан, ҳамма гапни сизга айтавермайман-да, ая.

Ҳожар аянинг кўз ўнгига келиши намоён бўлди, икки кўлида тилла билакузук, бармоқлари тўла узук, сирғанинг хилма-хили, кийинишни ҳам, безанишни ҳам, тақинишни ҳам метёридан ошириб юборади, нимаки янги мато чиқса биринчи бўлиб тиктириб, эгнига илади, боз устига кўз-кўз қилгани овсинлари олдига келади. Гаплари калтакдай, кўнгилга келиб тегиши билан иши йўқ.

Ҳатто бир гал Ҳожар ая унга: “Бунча нарса тақиб олибсиз, сизни кўриб уялиб кетяпман. Сал камтарроқ бўлинг”, деганида келини: “Бор бўлгандан кейин тақаманда”, деб жавоб қайтарди. Ҳожар аянинг баттар жаҳли чиқди. “Бор бўлмай ўлсин, яхшиям бармоқларингиз ўнга экан, йигирмата бўлса йигирматасигаям узук тақармидингиз”, деди киноя билан. Келини эса: “Ҳудога шукур, тақаман десам йигирмата бармоққа узук тақишга ҳам қурбим етади”, деди.

Ҳожар ая унинг юзига айтишга истиҳола қилди-ю, ичида: “Кўрмаганинг кўргани курсин, онанг балинсани полини юварди, отангнинг умри ер тинталаб ўтди, ўғлимнинг орқасидан бунча керилмасанг, ҳатто туққан онасини ҳам назарга илмай бораяпсан, яхшини жаннанинг ичида танийдилар, минг керилганинг билан асли Нафас калнинг қизисан-да. Жуда ғашимга тегаяпсан, ёнимдаги ке-

линларимга ҳам ёмон таъсир қиялсан, аммо қарғамайман, чунки оркангда ўғлим турибди, келинингдан топ”, деб қўйди.

– Келин ҳам топганингни эпласин-да, қачон қарасам, тиллага ботиб юради, бир гал шу нарсаларни бизникига тақиб келманг, дегандим, қайда, баттар килди. Ёнимдаги келинларга бу ёкмайди, хотининг келиб кетганидан кейин бир неча кун тумтайиб юришади. “Нима гап”, деб сўрагудек бўлсам, жавоб ҳам қайтаргилари келмайди. Булар ҳам ёш, яхши кийингиси, яхши егиси келади, тушунаман.

– Замон ҳам ҳаракат қилганники, йўлини топганники, ая. Ўғилларингиз ҳам чопсин, югурсин. Қўлдан берганга қуш тўймайди, уларга тўрт-беш сўм берганим билан ўзида ҳаракат бўлмаса барчаси бекор. Шундай бўлгач, хотинларига алам қилади-да, менинг хотинимни кўролмайди улар. “Дўст-душманинг ичида ўзингга қараб юр, газни бос”, деб айтиб қўйибман унга. Аммо энди келинингизга олдингидай тилла олишлар йўқ, тўйхонани қуриб бўлмагунимча мендан пул сўрама, деганман.

– Яхши қилибсан, сени ҳам ўйласин-да.

Ҳожар ая шундай деди-ю, ўғлига тикилиб, сўзларини мушоҳада қила бошлади. “Бу ўша менинг Ғолибимми? Айтган гаплари эркакнинг гапига ўхшамайди-ку. “Дўст-душман”, деб кимни назарда тутди? Келинларними?... Укалариними?... Ё... онасиними?...”

Ҳожар аянинг аъзойи баданига титроқ кирди, ўзини ёмон ҳис қилди. “Бу маккор келинчак ўғлимнинг миясини заҳарлабди, жонжигарларига қарши қўйибди. Йўқса, ачомлаб катта қилган кенжа укаси, эркатой укаси Россияга кетганига ҳеч бўлмаса бир мўйи кимирилди-да. Бунчалар осон, бунчалар бепарво қабул қилмасди-да. Яна қарз олдириб, унинг баракасини ҳам учурибди”.

– Ая, нимани ўйлаб қолдингиз?

Ғолибнинг саволи Ҳожар аяни ўзига келтирди, ўғлига раҳми келди, назарида у жодугарнинг қўлига асир тушгандай туюлди.

– Сал озиб қолибсанми, болам?

– Ҳали айтдим-ку, ташвишим кўп-да, она, ташвишим

Ҳожар ая овқат едими, емадими, билмайди, қорни тўйдими, тўймадими, уни ҳам билмайди, фақат бир нарсани – Ғолиб ёрдамга муҳтожлигини билди. У фаромуш ҳолда идиш-товоқларни ювишга кетди, ота-бола пича гурунглашиб ўтирдилар.

– Энди мен борай, – ўрнидан қўзғалди Ғолиб. – Усталарга цемент олиб боришим керак. Тўйхонанинг ҳам ҳеч кам-кўсти битмай кетди, дам арматура деб қўнғироқ қилишади, дам кум билан цемент деб, баъзан шу ишни бошлаганимга пушаймон бўламан.

– Бир жонингга бунча ташвиш нимага керак ўзи? Бошингга кўтариб юрганинг билан хотининг-у болаларинг хайкал қўйишармиди сенга? Ёўрингга киришармиди? Битта дўконингни ўзи етиб-ортарди.

Ҳожар ая бу гапларни жаҳл билан, аччиқ билан баланд овозда, қарийб бақириб айтдики, ҳеч қачон уни бундай ҳолатда кўрмаган Ғолиб ҳам, Қаландар ота ҳам ажабланиб қолишди.

– Ая, энди бопшлаб қўйдим, оркага қайтиб бўлмайди. Бир гап киларман, сиз ўйламанг.

Ҳожар ая паришонхотир ҳолда ўғлини кузатди, хомушлиги тарқамади.

– Энди Ғолиб нима қилади, қарзини қандай тўлайди? – у савол назари билан чолига қаради.

– Сен уни асло ўйлама, – деб жавоб берди Қаландар ота. – Ўғлинг йўлини топиб олган, ишлари зўр.

– Мен хафа бўлсам сиз мийиғингизда кулиб ўтирдингиз, ота ҳам шунақа бепарво бўладими? Ишини зўр, дейсиз, зўр бўлса қарз олармиди?

– Қарзи унга тугиб беради, кампир, ўғлинг сени чилёсин қилиб кетди.

Қаландар ота пешин намозини ўқиш учун масжидга кетгач, Ҳожар ая икки набирасини уйга олиб кириб ухлатди. Уларнинг ёнида чўзилиб ўзининг ҳам кўзи илинибди, кимдир чақиргандай чўчиб уйғонди. Бирпас кулоқ солиб турди, ҳеч қапақа овоз эшитилмади. “Тушим экан-да”, деб қўйди-ю, яна ўйга толди: “Овоз жуда таниш, жуда қадрдон, онамнинг овозими ё қайнонамникими?”. У бuni эслолмади.

Ҳожар аянинг ёдига келинининг, доғланган ёғ қолмаган, деган гапи тушди ва ташқарига чиқди. Олов олдириб қўйишмасин деб ҳар икки келинига пахта ёғини Ҳожар аянинг ўзи доғлаб беради. У ошхонадан ёғ идишни олиб, қозонга ёғ солди ҳамки, қўнғил ғашлиги тарқамади. Чоли далда берган бўлса-да, хаёлидан Ғолибнинг қарзи кетмади, болагинам бунча пулни қандок тўлайди, деган фикр бутун вужудини эгаллаб олди.

“Қарзини юз миллион сўм, дедими? – яна ўйлади у. – Бу пул қанча

ўзи? Бир ойда 220 минг сўм пенсия олсам бир йилда қанча бўлади? Юз миллион сўмга етиши учун қанча вақт керак?”

Ҳожар ая кара-кара қилди-ю, ҳеч ҳисобини тополмади, ноилож келинини чақирди.

–Келин, хей келин, бу ёққа қаранг.

–Ҳа, ойи.

–Ҳар ойда 220 минг сўмдан пенсия олсам неча йилда 100 миллион сўм бўлади?

Келин қайнонасининг кутилмаган саволидан ажабланди.

–Тинчликми? Нима учун керак бу сизга?

–Ўзим, шунчаки қизиқяпман. 100 миллион сўм қанчалигини билмоқчиман.

Ҳожар ая келинига Ғолибнинг аҳволини айтмади. айтмасди ҳам, биладик, келини бундан хурсанд бўлади. Гарчи Ғолибга хусумати бўлмаса ҳам хотинини ёмон кўрганидан уларнинг омадсизлигидан қувониши аниқ.

– Ҳозир, калкуляторни олиб чиқай, анингизни ҳисоблаб бераман.

Ҳожар ая кутиб турди, Саодат калкулятор билан аввал 220 минг рақамини 12 ойга кўпайтирди.

– Бир йилда пенсиянгиз 2 миллион 640 минг сўм бўлар экан. Юз миллионни бу рақамга бўлсак тахминан 37 йилдан зиёдроқ вақт керак.

–37 йил дедингизми? Бу қарийб қирқ йил дегани-да, шундайми?

–Шундай, лекин пенсиянгиз ҳар йили ошиб боради, тахминан 30 йил десак тўғри бўлади. Эҳтимол, 25 йилдир.

–Ўттиз йил? – беихтиёр ух тортиб юборди Ҳожар ая. –Унгача ким бор-у, ким йўк.

У сувга тушган нондай бўшаши. Саодат қайнонаси нега бунақа ҳисоб-китоб қилганини тушунмай елкасини қисиб уйига кириб кетди.

Ҳожар ая ўчоқ бошига борди-да, қозоннинг тагига ўтин қалади ва олов ёқди. Қалаштирилган ғўзапоя аввал тутаб, сўнг гуриллаб ёнди. “Қаттиқроқ ўтин олиб келай, ёғ оби-тобида доғлансин”, деган фикрда ўтинхона томон юрди.

Ҳожар ая хаёл-бехаёл ўтинхонага кирди ва оёғи остида турган ойболтага қоқилиб йиқилиб тушди. У қоқилганини, йиқилганини сезди, бир зумда ер билан осмон чирпирак бўлиб айланди, ерда ётибдими, осмондами, билмади, биллолмади, ўрнидан турмоқчи эди,

нимадир кўрагини қаттиқ босди, у зўр бериб босимни енгашга, ўзини ўнглашга уринди, қўлидан келмади. Сўнг кичқирмоқчи, келинини ёрдамга чақирмоқчи бўлди, овози чиқмади. Кейин... Кейин нима бўлганини билмайди...

Масжитдан қайтган Қаландар ота у ёк, бу ёққа аланглаб хотинини кўрмади, ўчоқ ичида ғўзапоя кип-қизил чўкка айланган, ёнмаган қисми осилиб тутаб ётарди.

Қаландар ота хотинини уйда деб ўйлади, ичкарида икки набираси пишиллаб ухлар, кампири кўринмасди. “Қаёқда бўлса?”. Унинг юругига ғулғула тушди ва келинини чақирди.

– Келин, қайнонангизни кўрмадингизми?

– Ҳозиргина шу ерда эдилар. Мендан пенсиям неча йилда юз миллион сўм бўлади, деб сўрадилар. нега сўраганларини айтмадилар ҳам.

Қаландар отанинг кўнгли бир нохушликни сезгандай атрофга олазарак қаради, кампири кўринмас эди.

– Қўшнининг уйига ўтгандирлар, дада.

– Йўк, у ишнини чала ташлаб қўшниникига ўтадиган аёл эмас, ҳали ёғи ҳам доғ бўлмаган.

Қайнота-келин ҳовлида зир югуриб Ҳожар аяни излашди ва...

Бир зумда етиб келган “Тез ёрдам” машинаси уни касалхонага олиб кетди. “Миясига қон қуйилган, геморогик инсулт”, деб ташхис қўйишди духтирлар.

Кўп ўтмай касалхонага болалари, келин ва куёвлари етиб келишди. Ғолиб духтир нима дори буюрса бир зумда ҳозир қилди, аммо нафи тегмади – эртаси тушдан кейин Ҳожар ая бандаликни бажо келтирди..

Ғолиб отасининг эътирозига қарамай марҳумани касалхонадан тўппа-тўғри ҳовлисига олиб кетиб, уйдан чиқарди, етгиси, қирқи кунлари қўй сўйиб, элга ош берди.

Ҳожар аянинг ҳолини билганлар, ўғил шу ҳимматини онаси тириклик пайтида қилса бўларди, дейишди.

Билмаганлар, оқибатли ўғил экан, уйдан чиқарди, иззатини жойига қўйди, дейишди.

Онасининг йил оши берилган куни Ғолиб унинг қабрига қопқора мармартош қўйди, атрофини темир занжирлар билан ўради. Кўримсизгина кулбада умргузаронлик қилган Ҳожар ая ётган жой қабристондаги энг ҳашаматли қабрга айланди...

Салоҳиддин ИСОМИДДИНОВ

Салоҳиддин ИСОМИДДИНОВ 1958 йилда Китоб туманидаги Хўжаликкони қишлоғида туғилган. Тошкент Давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ)нинг журналистика факултетини битирган. “Янги газета” газетаси Бош муҳаррири вазифасида ишлайди. Ўзбекистон Журналистлар ижодий уюшмаси аъзоси.

Унинг “Ҳазрати Хожағий Имканағий”, “Яхшилар чироғи ўчмағай”, “Барҳаёт устозлар”, “Ер ости бойликларини излаб”, “Тог ичинда бир кишивар”, «Таъзим сизга, устозлар» номли китоблари нашр этилган.

МОМОЖОН

Ҳикоялар

Телефон қўнғироғи Моҳирани уйғотиб юборди. Телефон ўлгур трюмонинг устида колган экан. Тонг саҳар, айни ширин уйқуни бузган қўнғирок унни ўчириш учун ҳам ўриндан туриш керак. Дастлаб оғринди, тургисн келмади. Озроқ жимликдан сўнг яна қўнғирок овози янгради. Қўнғирок ҳам беўхшов туюлди. Бунинг устига унинг ўчиб ёниши, ойнада акс этиб ўчиб-ёнаётган нурнинг таъсири Моҳирани ўзига келтирди.

– Ким экан-а, каллаи саҳарлаб.

Тезгина ўрнидан туриб, телефон экранига қаради. “Онам” деган ёзувни ўқиди-ю, бирдан яшил тугмачани босди.

– Қизим, яхшимисизлар. Барвақт безовта қилдим.

– Нима гап, онажон? – Моҳиранинг ёдига уни жуда яхши

кўрадиган юз ёшни қоралаб қолган момоси тушди. – Момомга бир гап бўлдим?

– Момонг яхши, лекин сени кўришни истаяптилар...

Такси Шахрисабзга қараб йўлга чиққанда куёш тоғ ортидан кўтарилиб келаётган, оламга ўзининг олтин нурларини сочиб ўзгача бир тароват бағишларди.

Моҳира машина деразасидан қараб кетар, лекин ҳеч нарсани илғамасди. Унинг фикри ҳаёли момосида эди: “Момомга бир гап бўлдимикан?”.

Ҳисоблаб чикди: момоси энди тўксон саккиз ёшга қадам кўйди, демак, ҳали-бери ўлмайдди, чунки ҳаммага юз ёшга кираман деб ваъда қилган.

Бир куни маҳалла шифокори момонинг ҳолидан хабар олгани келди. Моҳира момосининг олдида эди. Бу воқеага ҳам ўн йилдан ошди.

– Қани моможон, бир соғлигингизни текшириб кўрайликчи. Бош оғрияптими, “Давления-павления йўқми? – Духтирлар қалпоғини бошига бостириб олган Мамасоли сўмкасидан қон босимини ўлчайдиган асбобларини олиб, момога яқин келди. Момо кулимсираб билагини тутди. Мамасоли кўлидаги аппаратнинг кўрсатишига қараб ранги-қути учди.

– Моможон, давлениянгиз жуда баланд. Қимирламанг. Моҳирахон, мен дори ёзиб бераман. Тезда олиб келиш керак.

Момо духтирни ҳам лол қолдириб, билагини ўраб турган тасмани ечиб, ирғитиб юборди.

– Мен касал эмасман, болам. Дори-порингни кераги йўқ. Менга жин ҳам урмаган. Мамасоли болам, мен юз ёшга кирмоқчиман. Бунга эса ҳали ўн икки йил бор...

Моҳира момоси билан доимо ҳазил-хузул қилади. Ўзи момоси ҳам шўх-шодонгина-да.

– Моможон, сизни у ёққа чақирмаяптими? – дейди кулиб ҳар замон хабар олгани келганида.

– Ҳали бунга анча вақт бор. Барвақт жўнашга бало борми?

– Менга қара, неварагинам, – дейди момо ҳазилни давом эттириб, – бирорга тўксондан ошган “бойвачча” бевадан топ. Уни жўнатиб юборсак, бойлиги бизга қолади.

Момо узоқ йиллик ҳаёти давомида турмуш деб аталган қийинчилик-синовларни босиб ўтди. Ўттизинчи йиллардаги очарчи-

ликлар, қирқинчи йиллардаги лаънати урушнинг барча даҳшатларини бошидан кечирди. У ҳар қандай кийинчилик, азоб-укубатни кулиб енгишга ҳаракат қилди. Ўзини доим тетик кўрсатишга уриниб олган эди. Руҳан бардамлик унинг соғлигини бир маромда сақлади. Ҳар қандай шароитда ҳам ўзига қарашга вақт топди, пардоз-андоз қилишни унутмади. Ўсма-сурма қўйишни ҳеч қанда қилмасди.

Келинлари, айниқса, невараси Моҳирага ҳам доим панд-насиҳат қиларди.

– Сизлар қандай аёлсизлар, – дерди келинларига. – Элликка кирмасдан юзларингга ажин оралабди. Ўсма-сурма қўйсангизлар, ўрни келса ўйнаб-кулсангизлар шарасизлар. Эрларингизга пардоз-андозсиз кўринманглар. Сизлар ҳурматни жойига қўйсангизлар эрларингиз ҳам эркалайди сизларни.

Момо ўша пайтда саксон ёшда эди. Кўзи бирдан хиралашиб қолди. Шифокорлар кўз пардасини олиб ташлашни тавсия этдилар. Момо анча абжир, соғлом кўрингани билан ёши ўтган эди.

Бир куни уч ўғил ҳам онанинг олдига чақирилди. Момо ўғилларига қараб дадил гапирди.

– Мен энди саксонга кирдим. Юз ёшгача яшамокчиман. Иккала кўзим ҳам кўрмай қолса, ким мени шунча йил етаклаб юради. Етаклаб эмас, кўтариб ҳам юрасизлар, буни мен биламан. Аммо мен шунча йил қоронғиликда юришни истамайман.

– Сиз нима десангиз биз учун қонун, – деди катта ўғил оппоқ соқолини силаб. Қолганлари ҳам акаларини тасдиқлаб бош эгдилар.

– Биламан, – деди момо катта ўғлига қараб. – Яқинда набирангга келин қилмоқчисан. Мен тўйда тўйиб ўйнасам дейман.

Хуллас, уч ўғил бор жамғармаларини ўртага тўкдилар. Катта ўғил онани Оренбургдаги кўз духтирига олиб кетди. Барака топсин духтирлар. Уларга момонинг кўришни астойдил истагани ҳам қўл келди. Кўзи кўра бошлади. Набира келиннинг тўйида ўйнаб, ҳаммага кайфият бағишлади.

– Шунга ҳам ўн саккиз йил бўлибди-я, – дейди Моҳира ўзига ўзи. – Момом ўшанда тўғри айтган эканлар. Агар кўзни даволатмасалар шунча йил бировга мухтож бўлиб юришнинг ўзи бўлармиди.

Момо учун болалари ҳали ҳам ёш. Уларни худди ёш болани уришгандай уришади. Панд-насиҳат қилади. Саксонга яқинлашган катта

ўғли олпоқ соқолли нуроний отахонга айланган. Онанинг олдида эса ёш боладек ўтиради. Онажон деб эркаланади.

Момо эса ёнида ўтирган невараси Моҳирага қараб, унинг отасини уришади:

– Ҳеч ақлинг кирмади сен болани. Қачон одам бўласан?

Моҳира эса момосини қучоқлаб, бу гапни ҳазилга буради. Келини – яъни Моҳиранинг онасига ҳам момоси баъзан танбеҳ бериб туради. Онаси кексаликданми, у ёқ-бу ёғи оғриётганини айтиб, аҳволидан нолиб қўяди. Момо эса уни бошлаб уришиб беради. Лекин онаси қайнонасидан хафа бўлмайди. Узоқ йиллар бирга яшаб унга ўрганиб қолган.

– Ўзингизга қарасангиз бўлмайдими, келин, – дейди момо жеркиб. – Саксонга кирмай қариб қолибсиз. Пардоз-андозни унутдингизми-а? Агар мен эркак бўлсам, сизни бундай холда қўймасдим.

Кейинги пайтлар севимли набираси Моҳирани ҳам тергаб туради.

– Нечага кирдинг, – сўрайди ундан момо.

– Мен ҳам қаридим, элликдан ошдим, – дейди кулиб Моҳира. Момо эса кулимсираб давом этади:

– Сени энди оқинг оққа, қизилинг қизилга айланган пайтинг, Ўзингга қара доим, юзингга ажин кўрмай сени. Мен доим ўйнаб-кулиб юрганингни кўрай...

– Эҳ моможон, қани энди ҳаёт фақат ўйин-кулгидан иборат бўлса...

Ёш бўлишига қарамасдан эрининг оламдан ўтганига анча йил бўлди. Икки боласи билан бўзлаб қолаверди. Рўзғор тебратиш осонми? Айниқса ҳам ота, ҳам она ўрнини босиш қийин-да...

Балоғатга етган ўғлининг ташвишини қилсинми, бўйи етган кизини ўйласинми? Иккисини ҳам ўйлаш унинг гарданида...

... Таксист тормозни қаттиқроқ босди, шекилли, машина асфалтда овоз чиқариб тўхтади. Моҳира етиб келганларини билиб-да, машинадан тушди.

Ойнаванд дўкон ёнидан болалиги ўтган кадрдон кўчасига бурилди-ю, тилига бирдан “Хайрият”, деган сўз келди. Дарвоза олдида ҳеч ким кўринмади.

Остона хатлаб, ўзини илҳақ қутаётган моможониси бағрига ташлади. Момонинг дўғир–бўғир бўлиб қолган юзидан эҳтиёт бўлиб, меҳр билан ўпар экан, лаблари беихтиёр пичирлади:

– Моможон, сиз ҳали ўлмайсиз, сиз албатта юздан ошасиз. Ҳали икки йил бор-а...

АНЗИРАТ

Анзират бугун биринчи марта эридан рухсатсиз бозорга отланди. Кўлига рўзғор сўмкаси ва яқиндагина сотилган гунажинининг пулидан бир дастасини олди—да, гузарга келиб тўхтаган автобустга чикди...

Аслида бундай қарорга бугун келган эмас. Узоқ вақтдан бери нимадир қилиш кераклиги ҳақида кўп ўйлади. Бир неча марта қандайдир қарорларга келган, лекин амалга оширишга келганда кўлидан келмади.

Кеча кечда эри ҳар доимгидек вақтида келди. Дарвозадан кирибок:

— Анзират, — деб овоз берди. Олма дарахти остидан, ярми чирий бошлаган олмаларни тўғраб, молга беришга ҳозирлик кўраётган Анзират, пичок, тоғорани ўша ерда қолдириб, эрига пешвоз чикди.

— Ассалому алайкум, чарчамадингизми? — деб дарҳол эрининг кўлидан кетмонини олди.

Ҳар куни ширин сўз айтиб, эркалаб, сўнг сўрига ўтадиган Эралининг бугун анча шапти пастдай кўринди. 20 йилдан бери эрини дарвоза олдида кутиб оладиган аёл, бугун эрига жиддийроқ назар солди.

Қирққа чиққан эркак кирчиллама бўлади, дейишади. Юзларида ажин пайдо бўла бошлабдими? Дўпписининг остидан, кулоғининг орқасидан чикиб турган сочига бир-иккита оқ оралабди. Оддий колхозчи бўлишига қарамасдан, ҳар куни эрта тонгда соқолини киртишлар, атир сепар, сўнг ойдек кулиб турган Анзиратнинг юзидан охиस्ताгина ўпарди-да, кетмонини елкасига ташлаб, далага йўл оларди. Яқин-яқинларгача ўзгармаган бу одат, сўнгги бир йилми, икки йил ичида бироз ўзгарди. Ҳозир соқолини ҳафтада бир марта олишга ўтди.

Аслида Анзират ҳам кўпгина ёнлик одатларини йўқотди. Эрали яхши ният билан олиб берган ойнага ҳам кам қарайдиган бўлиб қолган. Баъзан икки, уч кунлаб ойна юзини артмаганлиги учун, чанг қоплаб олади. Эрали қандайдир байрамларда ёки туғилган кунда қошига ўсмани мажбурлаб қўйдиради. Сўнг эркалаб кўнглини овутади.

Бундан 20 йил бурун тўйлари бўлганда, Лайли ва Мажнун

бир-бирларини топишди, деб қишлоқдошлари ҳазиллашардилар. Агар тўйгача бўлган севги сарғузаштларини Ҳазрат Навоий эшитганларида эди, “Фарход ва Ширин”га ўхшаш яна бир дoston ёзган бўлармиди?

Дастлабки беш йил жуда бахтли ҳаёт кечиришди. Бирок тақдир буларни жуда қийин синовга рўбарў қилди. Анзиратнинг бўйида бўлмади. Уларнинг севгиси ва бир-бирига мухаббати эса ошиб борди. Бу синов вақтинчалик, албатта, бахтли кунлар келади, деб ишонишарди.

Олдиниға ҳамма ишонди. Кейин ҳафсалалари пир бўла бошлади. Ҳамма, ҳатто ҳамсоя ҳаққача буларнинг бахтини ўйларди.

– Анзират, бахтингни ўйласанг-чи? – дейишди улар. – Ёшинг ҳам 30 дан ошди.

– Фақат ўзингни эмас, уни ҳам ўйла, – дейишди баъзилар.

Анзират ўзига яқинларига ҳеч нарса деёлмади. Фақат аламини кўз ёшидан олди. Бир неча марта ҳадеб эрининг бахтини ўртага қўйганлари учун, мен розиман, ўйлансинлар, деб уйдан чиқиб кетди. Ҳар сафар орадан бир кун ўтар ўтмас Эрали бориб олиб келарди.

Қайнона-қайнога ҳам олдинма-кетин боқий дунёга кетгач, кундуз кунлари Анзиратга ёлғизлик азоби баттар билинадиган бўлди. Ўзи билан ўзи гаплашар, қиладиган ишларини баъзан англамай ҳам қоларди.

Бир кун пешинга яқин Анзиратнинг қўшниси Нури хола унинг эшигини тақиллатди. Ҳеч ким овоз бермади. Дарвоза тавакасини итариб, ҳовлига кирди. Ҳовлида ҳеч ким йўқ. Ичкаридан эса овоз эшитиларди.

Нури хола, бу хонадонга яқин бўлганлиги учун пешайвонга чиқди-ю, бир зум тўхтаб қолди. Анзиратнинг чиройли овози энди баралла эшитиларди:

– Аллаё, алла, болам,
Кўзимнинг нури болам,
Мени шунча қуттирган,
Заҳар-заққум юттирган,
Келганинг чин бўлсин болам,
Аллаё алла, болам.

Нури хола дастлаб бу холдан сесканди, бироқ ёши улуғроқ эмасми, ҳеч иккиланмай, дадил юриб уйга кирди. Эшикни очди-ю, ичка-

рига қараб, оғзи ланг очилди. Уйнинг ўртасида бешик. Бешикнинг остига атлас кўрпача тўшалган. Устига атласдан қилинган қуроқли кўрпача. Анзират ўзининг остига ҳам атлас кўрпача тўшашни унутмаган. Марғилон хонатласи ўзига жуда ярашган Анзират ястаниб ўтириб олиб, ўнг қўли билан бир маромда бешикни тебратар ва унинг ғичирлашига мос равишда бир хил овозда алла хиргойи қиларди.

Эшикнинг беҳосдан очилгани Анзиратни бирдан ўзига келтирди. Тура солиб, уввос йиғлаганча ўзини Нури холанинг қучоғига отди...

Бозорга бориб келгач, ўзининг дадиллигидан ўзи ҳам хайрон қолди. Бозорлигини—костюм-шим, чуст дўппи, оқ кўйлакни яна бир кўздан кечирди. Бозорликдан кўнгли тўлдими, уларни целофан пакетга солди-да, тоқчага олиб қўйди.

Эрали ҳам ҳар доимгидан анча барвақт ишдан келди. Анзиратнинг бугун эртачиноқ келинг, деганини тушунмаган эди.

— Яхши келдингизми?—ҳар куниги одатини қанда қилмади Анзират.

— Нима гап? —деди эри.

— Ўзингизга қарасангиз бўлмайдими?—Анзират эркаланиб эрининг неча кундан бери устара кўрмаган соқолини силади.—Соқолингизни олинг, мен сизни қирчиллама йигит холида кўргим келди.

— Майли, азизим, соқол ёқмаса ҳозир олиб ташлаймиз.

Эри соқолини олиб, юз-қўлини артиб, ичкари кирса Анзират ҳалиги бозорликни — костюм-шимни қўлига олиб, мунглироқ ҳолатда тикилиб турарди.

— Тез бўлинг, мана буни кийиб олинг, ҳозир меҳмон келади.

— Қандай меҳмон, нима гап, тинчликми?

— Илтимос, тезроқ кияқолинг, ҳозир келиб қолишади.

Эрали костюм-шимни кийиб, бошига ола дўппини қўндириб, энди ойнага қарайман, деганда дарвоза тақиллади, сўнг овоз келди:

— Эрали полвон, Эрали полвон.

Қишлоқ оқсоқоли Аминжон бобо кириб келгач, Эрали аёлининг тараддудини англагандек бўлди. Бу ҳусусда хотини бир неча бор айтган бўлса-да, Эрали унамаган эди. Бугун эса икки киши олдида, айниқса, хотинининг дангал-дангал гапиришидан нима дейишини билмай қолди.

— Сизнинг ўйланишингизни мен истайман, тушунсангизчи,—деди Анзират.— Мен ўзим совчиликка бориб келдим. Келин томон ҳам қўнди. Агар ҳайдамасангиз мен бу уйдан ҳеч қаёққа кетмайман. Ке-

линпошпога ҳам кундош, ҳам қайноналик қилавераман,—деди—ю, уввос солиб йиғлаб юборди...

Уч кундан сўнг тўй бўлди. Дабдабали, шовқинли эмас, тинчгина, биров билиб, биров билмади. Эри ўлиб биргина боласи билан ёлғиз қолган жувон бу ҳовлига келин бўлиб келди. Тўй бошида бутун қишлоқ аҳлини лол қолдириб Анзиратнинг ўзи турди. Ҳамма маросим тугаб, меҳмонлар ҳам кетиб бўлгач, Анзират эрини кундошининг олдига киритиб юборди.

Сўнг ўзига ўзи ажратган кўндаланг уйга кирди-ю, бўй-басти билан ўзини кўрпачага ташлади. Анзиратнинг эрталабгача йиғлаб-йиғлаб чарчаган кўзларига бу окшом бир зумга ҳам уйқу қўнмади...

МЕНИ КЕЧИР, ҚИЗГИНАМ

Салим шанғиллаган овоздан уйғониб кетди. Бугун ухлаб қолибди чоғи, аллақачон қуёш кўкка қараб бир терак бўйи кўтарилган, унинг заррин нурлари у ётган чорпояга таралаётган эди.

Дарвозахонада хотини кимгадир бакириб, асабийлашаётган эди.

— Кимсан, қанақа отанг, мен танайман уни.

У эринибгина ўрнидан туриб, кўйлагини кийди. Хотини дарвозани тарақлатиб ёпиб, қовоқ-тумшугини осилтириб, чорпоя олдидан ўтиб кетди.

— Ҳа, ким экан? Бунча шовқин солмасанг, қўни-қўшни нима дейди? Ўн йилдан бери ақл кирмади санга.

Зеби унинг гапини эшитмаганга олди, хатто унга қайрилиб ҳам қарамади, тўғри ошхонага кириб кетди.

Салимга дарвозахонадан қиз боланинг овози эшитилгандек бўлган эди. Келган қизиммикин, ўйлади у. Окшом яхши ухламади ўзи, алаҳсиради шекилли, қандайдир тушунарсиз ҳолатларни туш кўрди. Фақат бир нарса эсида қолди, узоқдан келинлик либосидаги қизининг: “Отажон, сизни соғиндим”, деган овози эшитилгандек бўлди. Бу не сир-синаот экан, деб ўйлай бошлади.

У ўз оиласи, қизи, ўғлини ташлаб, ҳозирги аёлига илакишиб келганда, яшаш бошқачарок эди. Енгил-елпи ҳаёт кечириб ўрганган Зеби ўттизга кириб қолган бўлиб, ўтган давр ичида уч марта эрга чиқиб, ажралишга ҳам улгурган.

Бир куни Салим бозорга ховлисида етиштирган анорни олиб чикди. Кун бўйи пашша қўриб ўтирди. Бирорта ҳам харидор сўрамади. Ёнгинасида олма сотаётган Зеби эса унга ҳар замон гап отиб қўярди. Харидор сийраклашгач яна унга нигоҳ ташлади.

– Анорингизни сотасизми?

– Агар сиз оламан десангиз, албатта.

– Қўриб турибман. Сиз бечорага қийин бўлди. Ҳозир бозорда анор аранг икки юз сўм бўлса-да олув йўқ. Юз сўмдан берсангиз мен олиб қоламан.

– Йўқ, кун ботишига ҳали икки соат бор. Сабр қилайликчи.

Алқисса кечгача ҳеч ким унинг анорини сўрамади. Кун ботиб бормокда. Бозор тугаяпти. Нима қилса бўлади. Энди мана шу аёлга ялиниши керакми? Буни уйига қайтиб олиб кетишнинг ўзи қийин.

– Синглим, шуни олиб қолинг,– деди Салим.

– Боя юз сўмдан бермадингиз, энди эллик сўмдан оламан.

Салим нима қилишини билмай, бироз ўйламсираб кутиб қолди. Бозорда харидор аллақачон сийраклашганди.

– Майли олинг, –деди охири. Зеби яшиқдаги анорларни у ёқ, буёғига қаради, қўлига олди, қўйди. Кейин деди:

– Исмингиз нима?

– Салим.

– Салим ака, ана шу анорни икки сеткага соламиз. Кейин менга ёрдамлашиб уйимга олиб борасиз. Уйим бозор ёнгинасида. Хоҳласангиз меҳмон бўлишингиз мумкин. Қўрқманг. Ҳеч кимим йўқ. Шу каталакдек уйим ҳам биринчи эримдан мерос менга.

Шу оқшом Салим Зебиникида тунаб қолди. Лаънатлар ёғилган ана шу оқшом туфайли у оиласи, қизи ва ўғлини ташлаб, шу ерда Зеби билан бирга яшаб, бирга бозор қила бошлади.

Ана шунга ҳам ўн йил бўлибди. Демак, қизи йигирмага кириб қолган. Шунча вақтдан бери на қизи, на ўғли, на хотинини кўрди, соғинмади ҳам. Қишлоқ оқсоқоли билан бир марта кекса тоғаси келиб, бу йўлдан қайтаришга уринишди. Лекин уларни эшиттиси ҳам келмади.

Нима эксанг, шуни ўрасан дейилгани, бежиз эмасга ўхшайди. Унинг қилмиши Аллоҳга ҳам ёқмади шекилли, Зеби билан ўн йилдан бери бирга яшаса ҳам фарзанд кўрмади. Энди ёш кетган сайин, Салим кўп ўйлайдиган, афсус қиладиган, агар кучдан қолса, булар-

га, аникроғи, менга ким қарайди деб ўйлайдиган бўлиб қолди. Зеби аллақачон унга каттик гапириб, зуғумини ўтказадиган бўлган.

Хотини ошхонадан чиқиб келиши билан унинг йўлини тўсди.

– Ким экан деб сўрадим сендан.

– Бир қиз экан, менинг отам Салимни айтиб қўйинг деганига уришиб бердим. Ўн йилдан бери биров сизни сўраб келгани йўқ-ку.

Салим шу кунди Зеби билан понуштага ҳам ўтирмади, бозорга боргани ҳам ўйламади, кийиниб кўчага чиқиб кетди.

– Демак, қизим келган, – ўйга толди у. – Бу ерни қандай топган бўлса. Уларга пул керакмикин. Йўғе. Ўн йилдан бери пул сўрагани йўқ-ку. Ҳатто қонуний ажрашиб алимент ҳам талаб қилмади, хотини.

У ҳаёл билан бозор олдидаги бекатга келди. Мақсади, қишлоқдан бирорта яқинроқ одамни кўрса сўраш эди. Аксига олиб танишни ҳам учрата олмади. Бирор соат серрайиб кутди. Қўшни қишлоқдан таниш бир одам келиб, у билан ҳол-аҳвол сўрашиб, ўзи уйингда тўй бўляпти-ку, сен бу ерда ўтирибсан, деди. Бунинг ҳаётидан у беҳабар эди.

Бекатдан аста-секин бозор томон юрди. Бозорнинг катта дарвозаси олдида одам гавжум. Бунча ҳам одам кўп бўлмаса. Агар бирор дақиқа оёқ остига қараб юрсангиз, пешонангиз кимнингдир пешонасига тегиб кетиши турган гап. Салим ўзи англаб етмаган ҳолда, тушкунликка тушиб, турли ҳаёллар гирдобига шўнғий бошлади. Бозор дарвозаси олдида бироз ўзига келиб, бир ҳаёли ичкарига кирсамми, Зеби келгандир, деб ўйлади. Сўнг бирдан “эй” деб қўл силтади. Бехиётёр “Болалар дўкони” олдида ўтиб, зинапоялардан эҳтиёткорлик билан тушиб, икки томонидаги гуллар қийғос очилиб турган ҳайкал олдидаги майдончага келиб қолди. Йўл ёқасидаги бетон тўсиқ устига ўтириб, атрофга тикилди.

– Демак, қизим турмушга чиқяпти. Мен каттик адашдим, – деди ўзига ўзи, – Эй Аллоҳ, мени кечир. Мен аҳмоқ икки боламни ташлаб, шу аёлнинг орқасидан келаманми? Ҳеч жойда ншламаган онаси қандай қилиб икки гўдакни едириб, ичириб катта қилди? Бир марта хабар олиш ҳаёлимга келмади-я мен номардни. Энди Зебидан воз кечиб уйга қайтишим керак. Э, нима деяпсан ўзи? Қандай уйга қайтасан? Ўн йилдан бери бир бурда нон бермаган болаларингга қандай отангман дейсан? Болаларинг ҳам, хотининг ҳам кечирмаслиги аниқ. Лекин улар менинг болам. Уларни яхши кўраман. Ахир

кизим тўй бўлаяпти. Уйдан чиқаётганда ота бўлиб, “Бахтли бўл кизим”, деб оқ фотиҳа бермасам қандай отаман. Ҳадемай кизимни куёвниқига олиб кетишади. Ҳозир бормасам кеч қолишим аниқ. Мени қабул қилмаса ҳам, кечиришмаса ҳам бораман, кизимга бахт тилаб қайтаман.

Эрталаб нонушта ҳам қилмаган, уй-хаёллар гирдобига Салимнинг боши лўқиллаб оғрий бошлади. “Эй, бор-ей”. деди ўзига ўзи ва шарт ўрнидан туриб бекат томонга юрди.

Қишлоққа борадиган “Дамас” бекатда тўхтаб турибди. Ҳали одам тўлмаган. Салим улар томон юргиси келмади. Қараса бир-иккита ўзидан сал катта ва кичик одамлар ўтирган экан “Дамас” ичида. Уларнинг олдига боришга юзи чидамади. Сал бериқоқда тўхтаб турган “Жигули” автомашинаси томон юрди. Олд томон эшигини очиб шофёрнинг ёнига ўтирди. Сўнг мақсадини айтди. Автоулов тезгина жойидан қўзғалди.

Кўчасига бурилса машиналар тирбанд. Уйи олдида болалар, катталар, хотин-халаж тўла. Келинни куёвниқига кузатишга ҳозирлик кўрилатган экан. Дарвоза олдида тўхтаган оқ “Нексия”нинг икки эшиги ҳам очиб қўйилган. Ичкаридан келинни чиқишига интизор.

Салимга ғойибдан қандайдир бир куч келди. Одамларни у-ёқ,-буйёққа суриб, олдинга қараб юриб эмас, югуриб интилди. Ҳовлидан чиқмасданок кизи олдига боришни, кечирим сўрашни, унга бахт тилашни истади. У отилиб дарвозадан ичкари кириши билан дарвозахонанинг бошида келин либосидаги кизи оёқ тирагандек тўхтаб қолди.

Салимга узокдан кўзи тушган қишлоқ кайвониси бор овозда ҳайқирди.

– Эй, одамлар. Отасига йўл беринг.

Ғала-говур бирдан тўхтаб қолди. Қизи томон келаётган Салимни кўриб ҳамма ҳазар қилгандек ўзини четга олди.

– Отажон, – кизи бирдан эгилиб йиғлаб юборди. Сўнг ўзини отасининг кучоғига олди.

– Мен аҳмокни кечир, қизгинам. Сенга бахт тилайман, – дея олди Салим аранг ўзини ушлаб.

У кизига қўшилиб беихтиёр йиғлаб юборди.

Эргаш ИБРОҲИМОВ

*Эргаш ИБРОҲИМОВ 1960 йил Мусобозор қишлоғида туғилган. Ўзбекистон Миллий Университетининг журналистика факултети-
тини битирган. Иш фаолиятини “Қишлоқ ҳақиқати” (ҳозирги
“Қишлоқ ҳаёти”) газетасида мухбирликдан бошлаб, катта мух-
бир, бўлим мудирини бўлган. Кейинчалик “Шарқ бизнес-хабарно-
маси”, “Шарқ-Пресс ТИЖ” газеталарини ташкил этиб, уларга
муҳаррирлик қилган.*

Ўзбекистон журналистлари ижодий уюшмаси аъзоси.

КУРАНТ ЁНИДАГИ УЧРАШУВ

Ҳикоя

Йигит ваъда бўйича белгиланган жойга етиб келганида курант
созти икки бўлишига ўн дақиқа борлигини кўрсатиб турарди. Ҳар
ҳолда эртароқ келгани яхши бўлди, аммо қиз нима учун чучвара
қиладиган шу нақшинкор кафе-ошхонани танлади экан?! Учрашув
учун шаҳарда чиройли хиёбону боғлар, ёшлар учун кафе-барлар
тўлиб ётибди-ку. Тўғри, бу жой ҳам марказ, гўзал хиёбонлардан бири:
ана, ёнгинада осмонўпар меҳмонхона, кейин ҳашаматли сарой, эги-
зак курантлар, соҳибқирон бобонинг от минган салобатли хайкали,
сал нарида куббали айлана музей... Қиз унинг курант созига қараб,
вақтни билиб туришини истаганмикан ё бошқа нияти борми?

Бу ерга тамадди қилгани катталар кўпроқ келишаркан. Қиз теле-
фонда кафе эшигига етмай, ўнг тарафда қўйилган учинчи столни
айтганди. Йигит ўша томонга қаради, у стол атрофидаги оқ пласт-

масс стуллардан бирида сочларини чиройли турмаклаб, бўйнига кичикрок гулли оқ ҳарир рўмол ташлаб олган; устида гуллари оқ, оч яшимтир кўйлак; чехрасидан ёшлигида гўзал бўлганлигининг шукси кетмаган олтмиш ёшлардаги истарали бир буви ўтирар, аёлларга хос каттарок чарм сумка ёнидаги стулда турарди.

Қиз йигитга айнан шу столни айтганди. Қизик бўлди-ку!?

У курантга қаради: соат икки бўлишига етти дақиқа бор. Шу пайт йигит тўсатдан хаёлига келган фикрдан хафа бўлиб кетди. Ахир биринчи учрашувга ҳам куруқ қўл билан келадими?! Эҳ, хомкалла! Энди бирон нарса қилса бўлармикан?! Етти дақиқа ичида нимага ҳам улгуради! Ўзига қолса, кизнинг пуштиранг лабларидек чиройли атиргул олган бўларди. Атиргулни, унинг хуш исини ниҳоятда яхши кўради. Кейин гул киз учун яхши совға. Лекин ҳозир уни қаердан топиб бўлади? Энг яқин гул дўкони ҳув театр ёнида, бориб келишга ярим соат кетади. Кафеда совғага арзигулик нарса бўлиши амри маҳол. Гулни, совғами бўлганда гап гапга тезрок қовушармиди...

Анави, столда ўтирган буви негадир унга тез-тез қараб қўяпти. Худди кузатаётганга ўхшайди. Ё унга шундай туюлаётганмикан? Барибир, унинг шу жойда ўтиргани, кузатишлари қандайдир қизик, шубҳали. Ахир қанча столлар турганда, келиб-келиб шу ерга ўтирадими?..

Соат икки бўлишига беш дақиқа қолди! Энди у кизга бирон совға топишдан умидини узган ҳам эдики, метро томондан келаётган қирқ ёшлардаги хушбичим жувонни ва унинг кўлида ўзи орзу қилган қизил атиргулни кўриб қолди! “Эй, бор Худо-ё, шу гул менгамикан, менга берармикан?!” Ҳамма нарсани унутиб, шартта аёлниинг йўлига чиқди.

– Опа, шу гулингизни менга сотинг, – деди дабдурустан жувонга. – Илтимос. Учрашувга чиққандим, ҳеч нарса олмабман. Жон опа, аҳволимни тушунинг, яхшилигингиз Худодан қайтсин. У киз ҳар лаҳзада келиб қолиши мумкин.

Жувон йигитнинг ялинганнамо гапларига қулимсиради:

– Гулни бажонидил сизга берардиму... Ўттиз метрча нарида, метро бекатида бир киши бундан ҳам чиройли атиргуллар сотаяпти. Борсангиз, хоҳлаганингизни танлаб оласиз.

Йигит аёлга “рахмат” деди-ю, ўша томонга ўқдек учиб кетди.

“Метро бекатига бориб, атиргуллар сотиб олганим ва яна қайтиб келганимга бир дақиқа кетмагандир”, деб ўйлади у. Курантга қаради: сўнгги дақиқа ўтиб борарди!

Стол ёнида ўтирган буви қайсидир журнални варақлар, халивери кетадиганга ўхшамасди. Бир-бирини илк бора кўрмоқчи бўлган йигит билан қизга тақдир йўл бермаётгандек эди, гўё. Йигитнинг қўлида гулдаста, мияси автоматдек тўхтовсиз ишлар, лекин тузукрок фикр келмасди. Бир хаёли, шартта бувининг олдига бориб, ҳамма гапни айтмоқчи бўлди, журъати етмади. Шу пайт метро томондан чап қўлида сумка, қора кўзойнак таққан, келишган қиз кўринди. Унинг елкасидан пастроқ тушган сочлари куёш нурида чўғдек товланар, ўнг қўлида, олдиндан келишганидек, калингина китоб бор эди. Фақат бу қиз телефонда ўзи айтган оч яшил гулли кўйлакда эмасди.

Йигитнинг юраги бирдан тез-тез уриб кетди. “Балки кўйлагини алмаштиришга улгурмагандир”, деб ўйлади у ва беихтиёр буви ўтирган стол ёнига борди.

– Кечирасиз, мана шу бўш жойга ўтирсам бўладими? – деб сўради шоша-лиша.

– Бемалол, ўғлим, – деди буви очик чеҳра билан. Унинг овози кексаларга хос босиқ, мулойим эди.

Йигит бўш стулга ўтириб, иккинчисига атиргулларни авайлаб қўйди. Лекин китоб ушлаган қиз бопқа бўлиб чиқди, уларга парво қилмай, ёнларидан ўтиб кетди. Худди шу пайт курант соати иккига бонг урди. Айтилган вақт бўлди. Йигит нима қилишини билмас, хайрон эди.

– Хафа бўлмасангиз, дилимдаги бир гапни айтай. Кўпдан бери сизни кузатаяпман, кимнидир кутаётганга ўхшайсиз, ўғлим, – деди буви очикқўпчиллик билан. – Севган қизингизними? Ўзи қизлар кечикиб келишни, куттиришни яхши кўришади. Ноумид бўлманг, ҳализамон келиб қолади ё кўнғироқ қилиб, нима гаплагини айтади. Келса, номинга “узр” сўрайди-ю, битта ёқимли кулиб, ё бир қизик воқеани сўзлаб, сиқилганларингизни эсдан чиқартириб юборади.

– Ҳа, учрашувга, биринчи учрашувга чиққандим, – деди йигит бувига дардининг бир учини чиқариб. – Қизни бирон марта ҳам кўрмаганман. Телефонда “келаман” деганди, келиб қолар. Келмаса,

сиз билан яхшилаб танишиб оламан. Жудаям ширинсўз, меҳрибон бувижон экансиз.

– Қиз бола келиб қолса, бўш столлар кўп, биронтасига ўтиб гаплашарсизлар. “Йўқ” демасангиз, ҳозир бирга овқатлансак, – буви ўз мақсадига қўчди. – Бу ерда жуда мазали чучвара қилинади. Баъзан кўнгил қурғур кўчанинг овқатини тусаб қолади. Чучвара менга ўхшаш кексаларга юмшоққина таом-да. Кўчанинг чучварасини соғинсам, шу жойга келиб тураман. Хўш, ўғлим, овқат еймизми ё...

– Еймиз, еймиз, бувижон. Мен ҳозир... – йигит ўрнидан турмоқчи эди, буви елкасидан ушлаб жойига ўтиргизди.

– Овқатни ўзлари олиб келишадн, хув қизлардан бирини чақириб, айтсак бўлди. Ҳай, қизим, икки кишига сувли чучвара, қаймоқ, нон, чой олиб келинг.

Ҳаял ўтмай официант қиз айтилганларни стол устига келтириб қўйди.

Йигит бир коса овқат билан пластмасс стакандаги қаймоқни бувининг олдига қўйиб, иккинчи коса билан стаканни, чойнак-пиёла-ларни ўзига яқинроқ сурди.

Буви овқатдан тортиниб ўтирмас экан, “қанн, овқатга қаранг”, деди-ю, бир бурда нон олиб, сувли чучварани қошиқда иштаҳа билан ейишга тушди.

– Исмнгиз нима, қаерликсиз, нима иш қиласиз, ўғлим? – деб сўради буви овқатдан тўхтаб. – Дарвоқе, келишиб олайлик. Бугун сиз меҳмонимсиз. Йигит кишига ярашмайди, деб рад этманг. Агар чучвара маъкул бўлса, бошқа яна келамиз. Ўшанда мени меҳмон қиласиз.

– Шу шарт билан бўлса, майли, розиман. Телефон рақамимни бераман, ўзингиз ўша кунни белгилайсиз, буви. Исмим Сухайл, бувим ойимларга болалигида “Меҳр ва Сухайл” дostonини кўп айтиб берарканлар, шу исм у кишига ёқиб қолган экан. Иқтисод университети битираяпман, тадбиркорми, бизнесменми бўлмоқчиман. Ўзим кишлоқдан, иложи бўлса, шаҳарда ишга қоламан.

– Илоҳим, ниятингизга етинг, ўғлим. Бўлажак келин бола ҳам кишлоқданми ё шаҳарликми? Ҳайронман, қандай қиз эканки, ваъда бериб, шу пайтгача келмаса-я. Телефон қилса бўларди...

Сухайл бувининг кейинги гапларига нима дейишни билмади.

Овқатни секин-секин чайнар экан, қишлоққа борганида онаси айтган гапларни эслади. "Ўғлим, ўқишни битираяпсан, энди ёшлигинг қолмади. Ҳамма нарса вақтида бўлгани маъқул. Даданг билан маслаҳатлашиб, қўшни қишлоқдан бир яхши қизнинг телефон рақамини топиб келдим. Ота-онаси асли шу қишлоқлик, қизи бешолти яшарлигида оиласи билан шаҳарга кўчиб кетишган. Қиз тиббиёт институтида ўқиркан. Билганлар "жуда яхши оила, қиз ҳам эслихушли, одобли, келишган", дейишди. Балки пешонангдаги қиз шудир, балки бизларни тенг кўришмас. Шундоқ бўлса ҳам шаҳарга борганда бир кўнғироқ қилиб кўргин", деб телефон рақамини берганди.

Йигит шаҳарга қайтгач, ўн кунча ўқиш-ёзувлари билан бўлиб, қизга кўнғироқ қилолмади. Бир куни ёндафтарчасида унинг рақамини кўриб қолиб, таваккалига терган эди, қизнинг "эшитаман..." деган майин овози эшитилди. Суҳайл шошиб қолиб, "яхши қиз, мен отангизга қўшни қишлоқданман", деса бўладими?! Унинг тушунарсиз гапларидан қиз шараклаб кулди. "Ахир отам шаҳарда яшасалар, қандай қилиб қўшнилари қишлоқлик бўлади, – деди у кулгидан ўзини тийгач. – Телефон рақамимни кимдан олдингиз? Менимча, адашиб тушдингиз. Уйга борганда адамдан сўраб кўрай-чи, қайси қишлоқдан эканлар?"

Орадан икки ё уч кун ўтиб, қизнинг ўзи кўнғироқ қилди. Ўша куни ростдан ҳеч нарсани тушунмаганини, уйга борганда адаси ҳаммасини гапириб берганини айтиб, йигитнинг гапларига билмасдан кулгани учун узр сўради. Сўнгра негадир исм сўрашни ёмон кўришини, лекин энди у ўзига тез-тез кўнғироқ қилиб туриши мумкинлигини кўшиб қўйди. Улар бир ойча телефонда гаплашиб юришди, бир куни қиз кутилмаганда мана шу жойда учрашишни таклиф қилиб қолди...

Буви билан йигит косадаги овқатга қаймоқ аралаштириб, нон билан охиригача паққос туширишгач, бир-бир пиёладан бостириб чой ичишди.

– Чучвара чиндан ҳам мазали экан, буви, – деди Суҳайл. – Айтсангиз, кейинги сафар, албатта, келаман.

– Ўғлим, бояги саволимга жавоб бермадингиз, – деди буви стулга ўрнашиб ўтираркан. – Қутганингиз, яъни бўлажак келин бола қишлоқданми ё шаҳарликми? Энди биргалашиб излаймиз уни.

– Илгари ота-онаси қўшни қишлоқда яшашган экан, кейин шаҳарга кўчиб келишибди. Қиз тиббиёт институтида ўқиркан, ота-онаси, бувиси, иккита укаси билан ҳовлида яшашаркан. На келмаганидан, на кўнғироқ қилмаганидан мени лақиллатган кўринади. Ойим ҳам айтгандилар: “Ўзларига тўқ оила, биз уларнинг тенги эмасмиз-ов”, деб.

– Суҳайлжон ўғлим, бўлмаса ўша кизни қидирамиз, – деди буви, сўнгра ёнидаги стулдан сумкасини олиб, ичидан ниманидир излашга тушди. – Ойингиз шуни келин қилмоқчи бўлибдими, албатта, орзусига етиши керак. Бошқаси бекор.

– Қизик экансиз, буви, ойимнинг айтганлари бўлаверадики? Шундоқ қатта шаҳарнинг қаеридан излаймиз? Яхшиси, энди уни эсламаймиз, келинликка бошқа бирор киз топилиб қолар.

Шу пайт йигитнинг қўл телефонига “SMS”-хат келиб тушди. Унда шундай сўзлар ёзилганди: “Бувимга хизмат қилиб чарчамадингизми?”

Йигит нималар бўлаётганини дабдурустдан тушунмади. Буви сумкасидан қўл телефонини олиб, кимгадир кўнғироқ қилди.

– Шаъбона, – деди нариги ёқдан овоз эшитилгач. – Кел энди. Овқатланиб бўлдик, уйга қайтамиз, қизим.

Курант томондан оч яшил гулли кўйлақ кийган, чиройли қоматли, юзининг аллақаерлари бувисиникига ўхшаб кетадиган, бир қўлида сумка, иккинчисида қалин китобни ушлаганча бир киз келди. Суҳайл унга маҳлиё бўлиб қолди: ой деса ойдан, кун деса кундан гўзал турарди олдида!

– Зерикмасдан ўтирдингларми? – деди у. – Бу киши азиз бувижоним бўладилар. Менинг исмим Шаъбона, сизники-чи?

– Суҳайл, – деди йигит. У ҳамон бўлган воқеа-ю, қизнинг чиройидан ҳайратда эди. – Бундай “томоша”нинг нима кераги бориydi?

– Бу мендан чиққан фикр, ўғлим. Хафа бўлдингизми? – деди буви. – Мен эса танишув қизикрок бўлар, деб ўйлабман. Сизнинг ота-онангизни мен ҳам, ўғлим билан келиним ҳам яхши эслашади. Қишлоқдаги қариндошларимиздан бири ўқишни битираётганингизни айтганди. Шунинг учун Шаъбонанинг гапларидан унга сиз кўнғироқ қилганингизни сездик. Кейин шу кафедра учрашув тайинлаб, мени олиб боришига кўндирдим. Сизни кўриб, синаб, қандай

йигитлигингизни билиб бераман, дедим. Сўнгра неварам билан шу хангомани ўйлаб топдик. Бу ғалати фикримизга ўғлим билан келиним ҳам қўшилишди. Назаримда йигит-қизлар учрашувидан кўра бошқачароқ, эсда коларли бўлди. Ё ҳалиям биздан хафамисиз?

– Буви, Сухайл ака синовдан қандай ўтдилар? Сизга маъқулмилар ё... – бироз кизариб, секин сўради Шайбона.

– Сухайлжонни неvara ўғлим, десам ҳам бўлади. Ҳатто шу кафега яна келиб, бирга овқатланишга ҳам келишдик. У имтиҳонни “аъло”га топширди.

Нима гаплигини тушуниб, ўзига келиб улгурган Сухайл “мен ҳозир” дея тез-тез юриб бориб, метро бекатидан оппоқ гуллар дастасини олиб келди, қизил атиргулларни Шайбонага, оқ гулларни бувисига тутқазди.

– Неварам шайбон ойда туғилган, унга Шайбона деб мен исм қўйганман, – деди буви йигитга.

Шайбона! Бу исми илгари Сухайл эшитмаган экан, лекин энди у умрининг охиригача тилидан тушмаслигига, дилидан ўчмаслигига ишончи комил эди!..

Турсунмурод ЭРМАТОВ

Турсунмурод ЭРМАТОВ Китоб туманида туғилган. Олий ўқув юртини тугатгач, кўп йиллар йўл қурилиш идораларида турли вазифаларда ишлаган. Ҳозирги кунда тумандаги Агросаноат касб-ҳунар коллежсида ишлайди. Ҳикоялари республиканинг турли нашрларида чоп этилган.

ПОДАЧИ

Ҳикоя

Эсимда, ҳаммаси эсимда. Сенинг ҳам эсингдами, Холмурод? Чидасанми, нимадир, қандайдир ногаҳоний бир куч мажбур этганини ўшанда. Отам тенги бўлмаса ҳам ўн ёшлар чамаси катта бир кизини... Ўзидан ўтдиёв. Дўкандор бўлса, пулдор бўлса ўзига! Нима ҳаққи бор? Магазин давлатники. Ҳамма кириши мумкин бўлган жой. Шунинг учун ҳам у кирди, Қаноат бобо. Кишлоғимизнинг подачиси. Эгнидаги чопони йиртиқ-ямоқ эди. Кирза этигини чанг қоплагани ҳам тўғри. У пештахтагача келиб улгурмади. Магазинчи Беккул аканинг кўзи қинидан чиққудек бўлди. Қўлини сермади:

– Чиқинг, ифлосингизни бу ерга олиб кирманг! Молга аралашиб мол бўлиб кетибди бу тоға!

Мен ўзимни тутиб туrolмадим. Оғзимдан бир ёмон сўз чиқиб кетди, шекилли. Кейин... Ўртага кимлардир тушди. Шунда ҳам ба-рибир унинг ковоғи кўкарди, менинг оғзи-бурним конга беланди.

Қаноатбобо, қишлоғимиз подачиси. Одамлар назаридан йироқ, аммо одамларга керак бир одам...

Эсингдами, Холмурод, кўнглимиз тарвуз емоқни тусаб, Қўрғонтовга туташ Уркачли қирга полизга кирганимиз. Эсингдами, ўша ғайритабиий томоша? Июлнинг жазирамаси. Иссиқдан лоҳас моллар ҳорғин кавш қайтаришади. Чакиб, дам ўтмай безовта қилаётган чивинларни ҳайдашга ҳам ҳоллари йўқдек кўзларини юмиб олишган. Биз яйдоқ тупрокни чангитиб борардик. Пода орасида ивирсиётган одамни кўрдигу, беихтиёр тўхтадик. Кейин шошиб эшакларимизнинг бошини ўша томонга бурдик. Ҳали етмасимиздан сен туйқус: “Ўлиб копти-я, бечора”, деб юбординг. Дарҳақиқат шунга ўхшарди. Ҳа, Анварларнинг тарғили туғибди. Туғибди-ю, бузоғи...

Шўрлик бузоқча. Эндигина туғилган оларанг бузоқ кўкимтир туёқчаларини бир ёнга ташлаб, узала тушганича ётарди. Сигирнинг кўзлари олайган, зўр-базур маъраб кўяр, тинимсиз бузоғини ялар эди. Ўша ивирсиб юрган одам Қаноатбобо эди. Унинг ажинли қўлларида қонталаш бир нарса қотиб қолган, кўзларида ташвиш, тахлика. Дам қўллари билан бузоқчанинг оғзини очишга тиришар, дам унинг қулоқларига худди дам солаётгандай пуфлар эди. Қаноатбобонинг ҳаракатлари чаккон, йигитларникига хос эди. Гарчи биз унинг шундоқ ёнгипасида бўлишимизга қарамай, у бизни пайкамас, ишни эҳтиёткорлик билан, чакқон бажарарди.

Бир маҳал бузоқча биланнар-биланмас қимирлагандай бўлди. Бирдан бобонинг ҳаракати тўхтади. “Кўзимга шундай кўриндими?”, дегандек синчковлик билан тикилди. Бузоқча қимирлаб қўйди. Буни энди биз аниқ пайқадик. Қичқириб юбораёздим очиги ўшанда. Кейин дармонсизгина қимирлаб ердан бошини кўтаришга уринди. Қаноатбобо чакқон ҳаракат билан бузоқчанинг бошини қафтларига олди ва авайлабгина сигирга томон яқинроқ суриб қўйди. Шундан сўнггина у ўрнидан турди. Кейин ёдига илкис бир нарса тушгандек биз томон юзланди. Унинг кўзлари энди бутунлай бошқача, самимий алфозда қулиб турарди.

Мартнинг бошлари бўлса керак, қирларда ола-чалпок қорлар ариб, бойчечак ниш урган пайтлар. Қун ора ёмғир ёғади. Бир қуни ёмғир туни билан эзиб ёғди. Эрталаб Ҳисор ортидан чарақлаб

куёш чикди. Одамларнинг бақир-чақирларини эшитиб молларни ҳайдаб чиқдим. Узоқда Қаноатбобога кўзим тушди. Бугун моллар яна Кўрғонтовга боришини, ўтлаб, емга тўйиб келишини ўйлаб хурсанд бўлдим.

Пешингача осмонда ғубор йўқ эди. Пешиндан кейин ҳаво айниди. Кунботар томондан куюк қора булут кўринди. Узоқда чақин чақиб, ер-у кўкни ларзага солганича момақалди роқ гумбирлади. Кўп ўтмай булут куёш юзини тўсиб, заминга ёқимсиз кўлка ташлади. Олдинга ёмғир томчилаб куйди, сўнг шириллаб ёға бошлади. Бир зумда кишдан бери қуриб ётган ариқларда лойка сув тошиб қолди. Жаминки жонзот ўзини панага урди.

Ҳар кунни бир нағма кўрсатувчи буқамиздан хавотирланиб, пода олдиға илгарироқ чиқиб турмоқчи бўлдим. Ёмғир шашти бир оз босилгач, тут тагида ёмғирдан паналаниб пода кута бошладим. Вақтида чиққан эканман, кўп ўтмай молларнинг қораси кўринди. Шу қадар тез, худди биров от билан қуваётгандай чопиб келарди пода. Бояқишлар худди дарёдан шўнғиб ўтгандек шалаббо. Ҳар кунни нағма кўрсатадиган буқамиз бор-у, боласи уйда қолган сигиримиз... Ҳеч хаёлга келмаган иш-а! Ўйдагилар ҳам таажжубда. Кечгача теварак-атрофни ахтардик. Ҳеч қасрда йўқ. Отам ўйлаб-ўйлаб менга деди:

– Эшакни тўқимла!

Отамнинг орқасига мингашиб олганман. Тоғ томонга кетаяпмиз “Ҳадемай қоп қораяди. Қоронғи зулматда нимани ҳам топа олардик?”, деб норозиланиб боряпман. Отам ҳам миқ этмайди. Лой, тойроқ йўлдан эшагимиз қийналиб қадам ташлар, гоҳ сирпаниб, гоҳ йиқилгудай мункиб кетарди. Мен отамнинг елкасига маҳкам ёпишиб олганман. Отам дам ўтмай атрофга аланглайди, синчков назар ташлайди.

Бир-икки қир ошиб кетдик ҳамки, сигирдан ном-нишон кўринмайди. Отамнинг хафсаласи пир бўлди, шекилли:

– Ишш! – деди. Тўхтадик. – Бу оқшом даштда қолган молнинг жони тирик қолмасов. Қара-я, шошилиб хаёлимизга ҳам келмабди. Подачи молларни қайси қирда бокдийкин. Шуни сўрамабмиз, – деди отам.

– Подачи моллар билан келмади, – дедим шошиб. — Қаноатбобо уйида ҳам йўқ!

– Балки подадан олдинроқ келгандир? – деди отам ташвишли овозда.

– Мен пода келишидан анча олдин чиққан эдим, келгани йўқ.

Отам бу гапимдан мени энди кўриб тургандек бир зум юзимга тикилиб турди-да, кескин ўгирилиб, эшакни тоққа томон кичаб ҳайдади. Энди отам атрофни аввалгидан ҳам синчиклаб кузатарди.

Баландликка бир амаллаб чиқиб олдик. Энди пастлаш керак. Тушиш чиқишдан ҳам қийин. Отам эшакни эҳтиётлик билан ҳайдай бошлади. Шу пайт дафъатан эшакнинг юриши сустлашди. Кулоқлари динг бўлди. Отам эшакни тўхтаганини ҳам унутиб қоронғиликка кўз тикди.

– Мамат, илгаяпсанми, анави ёқда бир нарса қорайиб кўрингандек?

Отам кўрсатган томонга синчиклаб қарадим. Ҳақиқатдан ҳам қандайдир шарпани илғагандай бўлдим. Шу дам отам:

– Қаноат ака! – деб хайкириб қолди. Бир зум сукутдан сўнг:

– Ҳов! – деган қисқа жавоб келди. Отам сабри чидамай эшакдан сакраб тушди ва ўша томонга чопиб кетди. Мен ҳам орқама-орқа етиб келдим.

– Ие, Давронқул, сизмисиз? Сигирларингни ахтариб юрибсизларми? – деди Қаноатбобо отам билан қўл бериб кўришгач. – Тойиб кетибди жонивор. Туролмаяпти.

– Оббо Қаноат ака-ей, шунга ўтирибсизми-я. Уст-бошингиз жикқа ҳўл-ку, ака! Қолса-қоларди шу. Бориб айтсангиз ҳам бўлардику. Ўзингизни ўйламадингизми, жонингиз кўринмадими?

– Менда, мана, курул бор! – Қаноатбобо киссасидаги гугуртни чақирлатганча жилмайиб кўйди. Отам ҳам кулиб кўйди.

– Хўп, бўлган иш бўлибди. Бу ёғига энди нима қилдик, Қаноат ака?!

– Бирорта мошин ё трактор топмаса бўлмас. Давронқул.

– Мошин бу ёқларга киролмасов, бирорта трактор топиш керак, – деди отам ўйлаб.

– Мен яна ўтира тураман, сизлар бориб трактор топиб келинглар.

– Бўлмасам бундай қиламиз, ака. Маматвой сиз билан қолади.

Бир кишидан кўра яхши-да. Мен бир амаллаб трактор топиб, бириккита одам билан келаман.

Қаноатбобо иккимиз қолдик. У дам-бадам сигирнинг оёғини ушлаб қўяр, оёғи оғирди чоғи, сигир вазмин кимириаб қўярди. Етти ёт бегона чол менга шу кез мяхрибон, ҳаммадан эъозлирок туюлиб кетди. Ўзимча унга дунёда энг яхши бир гапни топиб айтгим, у билан жуда-жуда гаплашгим келди. Бирок болалигимми, табиатан тортинчоқлигимми, бунга тўсиқ бўлди, иймандим. Бирок қачондир, албатта, айтажагимни дилимга тутиб қўйдим. Қаноат бобо мол бошқа бировники, ҳатто, ўша магазинчи Бекқулники бўлганда ҳам ўша кеча ёмғирда ивиб ўтирган бўларди. Менга нишон, Холмурод.

Эҳ-ҳе бунга қанча, бўлди! Қанча сувлар оқиб кетди. Ана, Холмурод, кўргандингми, ўшанда жаҳлим бежизга чиқмаган. Қаноатбобо боякиш қаердайкин? Бормикин ўзи бу ёруғ дунёда? Ёлғиз қизини Сурхондарёга турмушга берган эди. Кампири қазо қилгач, куёви олиб кетган. Шу кетгани...

Тунов кун ишдан келсам, уйнимизникиларнинг кайфияти суст. Товба, тасодифни қарангки, яна боласи уйда қолган сигиримиз подадан келмай қолибди. Эртаси азонлаб укамлар тоғ томонга қидиргани чиқиб кетишди. Кун пешиндан оққанда қайтиб келишди. Тарвузлари қўлтиқларидан тушиб. Олтинчида ўқиётганининг кўзлари йиғидан қизариб кетган. Ерга қараб тумшайиб ўтирибди. Худди айбдорлардек. Арча остидан топишибди. Бўри ёриб кетганимиш. Ҳайҳотдай Қўрғонтовда қолиб кетувди-я туни билан... Дилим каттик оғриди. Кейин бир нарсага имон келтирдим. Бун и сенга ҳам айтаман, Холмурод. Нима десанг дегип-у, Қаноатбобо бўлганида бундай бўлмасди.

Дилфуза ЗАРИПОВА

Дилфуза ЗАРИПОВА 1967 йилда Китоб туманида тугилди. Алишер Навоий номидаги умумтаълим мактабида, Ўзбекистон Миллий университети журналистика факултетида таҳсил олган. Сурхондарё вилоят телерадиокомпаниясида, "Сурхон тонги" газетасида ишлаган. Айни пайтда "Бекажон" газетаси муҳаррири. Ёзганлари "Халқ сўзи", "Туркистон", "Бекажон" газеталарида чоп этилган.

ЛАФЗ

Ҳикоя

Машина елдек учиб борарди. Рулда ўтирган Илҳом радиодан янграётган қўшиққа мос хиргойи қилар, аҳён-аҳёнда ёнида ўтирган отасига кўз қирини ташлаб қўярди. Ўтган йиллар отасининг юз-кўзи, коматига ўзининг бешафкат муҳрини босган. Хиёл букчайган гавдаси, ич-ичига ботган, бироз нур қочган кўзлари унинг ҳаёти фақат байрамлардан иборат бўлмаганидан дарак. Абдуҳамид ота кўзларини узоқ-узоқларга тикканча ўз хаёллари билан банд эди. Йўлга чиққанларига тўрт соатдан ошса ҳамки, ота-бола бегоналардек келишяпти. Доим хушчақчақ юрадиган, давраларда гурунгни авж олдириб, ҳаммани оғзига қаратиб ўтирадиган Абдуҳамид ота бугун негадир жим. Ўғлининг битта-яримта саволига "ҳа" ёки "йўқ"дан нарига ўтмаяпти. Илҳом отасининг феълини яхши билади. Кимдандир аразласа ёки тоби қочиб қолгандагина отаси ана шундай камгап бўлиб қолади. Уйда отасини хафа қиладиган ҳеч гап бўлгани

йўк. Унда нега бу қадар хомуш тортиб қолди экан? Кеча кечқурун бирданига “Тошкентга, акангникига бормоқчиман. Эртага йўлга чиқаман,” деб қолди. Кейинги пайтларда отасининг тез-тез тоби қочиб қолаётгани учун Илҳом ўз машинасида олиб бормоқчи бўлди. Ҳозир шуларни эсларкан, йўлдан кўз узмай келаётган отасини гапга тутди.

– Дада, нега бирданига Тошкентга бормоқчи бўлдингиз? Чақиртирсангиз, акам ўзлари келардилар-ку?

– Невараларимни соғиндим, – енгил хурсинди ота. – Уларни бир йилдан буён кўрганим йўк. Ўтган йили ёзда келганларида кўрганим.

– Йўлда узликиб қолманг, дейманда, – ўзини окламоқчидек деди Илҳом. – Жиянларни ҳам опкелардилар.

– Қариб, кучдан қоляпман, – Абдуҳамид отанинг овози узоқдан келаётгандек туюлди. – Қувватим борида Тошкентга бориб, невараларим билан тўйгунимча суҳбатлашай. Ёшлигим ўтган жойларни эърат қилай. Бундан кейин яна бориш насиб қиладими– йўқми...

Илҳом отаси нима демокчилигини англади. Ўтган йили онаси вафот этганидан буён отаси шундай гапларни гапирадиган бўлиб қолган. Бунинг сабаби ҳам бор. Абдуҳамид отанинг юраги тез-тез безовта қилади. Бир марта инфаркт ҳам ўтказган. Шунинг учун ҳам болалари уни аяшади.

Йўл узоқ. Бундай пайтда, айниқса, рулда ўтирган кишига қийин. Бутун диққат-эътиборини йўлга қаратган киши тез чарчаб қолади. Кўзлари толиққан Илҳом “дадам чарчаб қолмадилармикан”, деган ўйда отасига каради-ю, бирданига машинани йўл чеккасига олиб тўхтатди. Абдуҳамид отанинг ранги бўздек оқариб кетган, ҳансираганча нафас оларди.

– Дада, сизга нима бўлди?

Отаси жавоб бера олмади. Кўксини чангаллаганча кўзларини юмди. Кўзини очганида билагига резина ичак уланган, боши тепа-сида махсус мосламага ўрнатилган пиншадан томчилаётган суюқлик томирларига сингаётганди. Касалхонада ётганини тушунди. Каравоти ёнидаги стулда мудраб ўтирган ҳамшира унинг қимирлаганини сезиб, кўзини очди.

– Уйғондингизми? – сўради у хорғинлик билан. – Ҳозир врачни чакираман.

Абдуҳамид ота дераза оша ташқарига қаради. Қоронғи тушиб қолипти. Бу пайтда Тошкентда бўлишлари керак эди. Юраги санчиб, ҳолсизланиб қолмаганида ҳозир невараларини кучоғига олиб ўтирган бўларди.

– Меҳмонимиз уйғондиларми? – истараликкина, ўттиз беш–қирқ ёшлардаги врач қулганча эшикдан кириб келди.

– Қани, бир моторингизни текшириб кўрайликчи, – врач энгашганича фонендоскопни Абдуҳамид отанинг юраги устига қўйди.

– Ўғлим... У қаерда? – сўради бемор кўзлари билан Илҳомни кидиаркан.

– Ўғлингиз шу ерда, сизнинг кўз очишингизни кутиб ўтирипти, – деди врач. – Эҳ, ўғлингизга ҳавасим келади. Ўзингиз тўшакда ётипсизу, яна ўғлингизни ўйлайсиз–а?! – фонендоскопни оларкан, врач қўшиб қўйди: – Уч–тўрт кун даволанишингиз керак.

– Лекин мен... – Абдуҳамид ота гапини тугатолмади. Врач унинг гапини бўлиб қўйди.

– Кетиш ҳақида ўйлаб ҳам ўтирманг. Барибир жавоб бермайман, – кетаётиб яна деди: – Ҳа, айтганча, мен сизнинг даволовчи врачингиз Фаррух Собиров бўламан.

Врач чиқиши билан палатага Илҳом кирди. Унинг юзи ташвишли эди.

– Дада, тузукмисиз? – сўради овози қалтираб, гуё отасининг дарадига ўзи айбдордек.

– Тинчлан, ўғлим, – Абдуҳамид ота ўғлининг титраётган қўлидан ушлади.

– Акамга қўнғироқ қилдим, эрталаб йўлга чиқарканлар. Мазангиз қочганини эшитиб хафа бўлдилар.

– Акангни бекорга хавотирга туширипсан, ўғлим, – нимадир эсига тушгандек ўғлига қаради: – Ўзи қаерда, қайси шифохонадаман?

– Қашқадарёдамиз, дада. Китоб туманидаги касалхонада ётибсиз.

– Нима, Китоб дедингми? – отанинг кўзларида нур шуълалангандек бўлди, юзига билинар – билинмас қизиллик югурди.

– Бу ерда бирор танишингиз борми? – сўради ўғли отасидаги ўзгаришни сезиб.

– Йўқ, ҳеч қандай танишим йўқ, – Абдуҳамид ота кўзларини яширди. – Чарчадим, ухламоқчиман.

– Ҳа, албатта, сиз дам олишингиз керак, – Илҳом ўрнидан кўзғалди. – Мен яқин орадаги меҳмонхонада жойлашдим. Эрталаб келаман.

– Ўғлим, акангга кўнғироқ қилиб қўй, овора бўлиб йўлга чиқмасин, – ота шундай деганча кўзларини юмди. Хаёл уни узокларга олиб кетди. Кўзи қандай плинганини билмай қолди.

Эрталаб Илҳом шифокор билан кириб келди.

– Мен ўғлингизга ҳаммасини тушунтирдим, – деди Фаррух Собиров. – Сизни касалхонамизда бироз “меҳмон” киламиз. Илҳомжонга жавоб берамиз. Яхшилаб даволанганингиздан кейин ўзимиз сизни кузатиб қўямиз.

Врач сўзида турди. У Абдуҳамид отанинг тезроқ тузалиб оёққа туриши учун жон куйдирарди. Хушчақчақ, истараси иссиқ Фаррух Собиров Абдуҳамид отага кимнидир эслатарди. Кунга икки–уч мартадан кириб хабарлашадиган Фаррух бир куни кечки пайт қўлида тугун кўтариб кириб келди. Уни доим оқ халатда кўриб кўзи ўрганиб қолган Абдуҳамид ота эшик олдида жилмайиб турган, костюм–шим кийиб олган кишини дастлаб таний олмади. Кўзларига қарабгина унинг Фаррух эканини билди.

– И-и, Фаррухжон, сиз? Навбатчимидингиз бугун? – Абдуҳамид ота ўрнидан кўзғалди.

– Ётаверинг, тоға, – Фаррух шошилиб келиб унинг елкасидан тугди. Сўнг ўзи ҳам қаравот чеккасига ўтирди. Қўлидаги тугунни тумбочка устига қуяркан, Абдуҳамид отага қараб жилмайди:

– Келинингизга сиз ҳақингизда айтгандим, “мусофир эканлар, хабар оладиган ҳеч кимлари бўлмаса тузалиб кетмагунларича ҳар куни ўзингиз хабарлашиб турасиз,” деб мана бу қайноқкина шўрвани бериб юборди.

– Овора бўлипсиз, ўғлим, – хижолат чекди Абдуҳамид ота. – Келинни ҳам ташвишга қуйипмиз.

– Ҳеч ҳам хижолат бўлманг, – деди Фаррух. – Ахир, бир кўрган таниш, икки кўрган билиш деган гап бор.

Икковлари у ёқ–бу ёқдан гаплашиб ўтирдилар. Нарх–наводан тортиб об-ҳавогача ҳаммаси муҳокама қилинди. Сухбат орасида Фаррух ниманидир сўрамоқчи бўлар, аммо ботина олмаётгани сезилиб турарди. Ахири, барибир сўрашга жазм қилди, шекилли, ҳамсухбатининг

кўнглига озор беришдан чўчигандек секин сўз бошлади:

– Абдуҳамид ота, мана, шифохонамизга ётганингизга ҳам бир ҳафтадан ошиб қолди. Сизни биринчи кўрганимдан буён бир нарсани сўрамоқчи бўламану, “адашиб қолсам-чи”, деган ўйда сўрай олмапман.

– Бемалол сўрайверинг, ўғлим, – деди Абдуҳамид ота. – Мен сизнинг беморингизман, ҳамма саволингизга жавоб беришим керак.

– Тўғрику-я... – айбдордек илжайди Фаррух Собиров. – Лекин саволим шахсий масалада.

– Бемалол ўғлим...

– Сизни биринчи олиб келишган куніёқ кўзимга иссиқ кўрингандингиз. Исм–шарифингиз ҳам таниш. Ўсмирлик даврларимизда Абдуҳамид Холбоев деган қўшиқчининг қўшиқларини радиодан эшитар эдик. Аҳён–аҳёнда телевизорда ҳам кўриниб қоларди. Қайсидир бир фольклор ансамблини ҳам ташкил этганди. Номиям нима эдия... – Фаррух эслашга урилиб биров тараддудланиб қолди.

– “Шабада”, – деди Абдуҳамид ота.

– Ҳа, тўғри топдингиз, “Шабада” эди. Мен сизни ўша қўшиқчига ўхшатдим.

Абдуҳамид ота синиккина жилмайди. Уни эслайдиганлар ҳалиям бор экан. Қўшиқ айтмай қўйганига, радио-телевидениеда чиқмаганига анча йиллар бўлди. Лекин мана бу йигит танипти.

– Адашмадингиз, ўғлим. Ўша одам мен бўламан.

Фаррух Собировнинг юзи ёришиб кетди. Кўпдан буён кидираётган одамини топгандек хурсанд эди. Абдуҳамид отани кучоқлаб олди. Бундай бўлишини кутмаган Абдуҳамид ота довдираганча “и–и” дейишдан нарига ўтмасди.

– Абдуҳамид ота, мен сизни болалигимдан танийман, – деди Фаррух қувончини яширолмай. – Амманнинг уйларида катта портретингиз турарди. Уйга кирган одамнинг кўзи ўша портретга тушарди.

– Шунақами? – жилмайди ота. – Аммангиз мухлисим бўлган эканларда.

– Мухлис ҳам гапми, – қулди Фаррух қувлик билан, сўнг бирдан жиддий тортди. – Сиз ҳам амманни танийсиз. У кишининг исмлари Ясмин.

– Ясмин? – Абдуҳамид ота бир қалкиб кетди. Бу исм унга бир вақтлар азиз бўлган кишисига тегишли эди.

– Сиз Ясминнинг...

– Жиянлари бўламан, – деди Фаррух унинг гапини бўлиб. – Ам-мам суратингизга соатлаб караб ўтирардилар. Мени кучокларига олиб, “Фаррух, сен ҳам катта бўлганингда қўшиқчи бўлгин. Мана шу суратдаги кишига шогирд тушасан. Ўзим сени олдига олиб бо-раман,” дердилар. Лекин кўриб турганингиздек мен қўшиқчи эмас, врач бўлдим.

Абдуҳамид ота ҳамон ўзига келолмас, кўзларини Фаррухдан узолмасди. Фаррух Собиров яна нималарнидир гапирди. Аммо бу гапларнинг бирортаси унинг қулоғига кирмас, кирганда ҳам уларнинг маъносини илғашга ожиз эди шу дамда. Даволовчи врачни хайрлашиб кетганини элас–элас эслайди. Фаррух тилга олган Ясмин деган исм унинг хаёлларини алғов–далғов қилиб юборган, олис ўтмишига қайтарган эди.

* * *

Ясмин унинг ҳаётида қирқ беш йил олдин пайдо бўлган бир нур эди. Нурки, унинг шуъласи қалбини бир умр ёритишга етди. Нимаки қилмасин, “Ясмин кузатиб турипти”, деган ўй уни тарк этмас, қалбида бу исмни авайлаб-асрарди. Ҳатто тухмат билан қамалган пайтларида ҳам ўзининг бегуноҳлигини исботлай олмай дили вайрон бўлган кезларда тўкилаётган кўз ёшларини кафтлари билан тўсиб яширар. “Агар Ясмин мени шу аҳволда кўрса намунча йиғлоқисиз деб устимдан куларди”, деган ўй унинг хаёлидан “йилт” этиб ўтарди.

Улар Тошкентда танишган эдилар. Баланд бўйли, қош-кўзлари коп-қора, сочи чиройли таралган, келишган йигит – Абдуҳамид ўшанда эндигина армиядан қайтган, ўқишга кириш илинжида Тошкентга келган эди. Болалигиданоқ куй-қўшиққа айрича муҳаббат қўйган Абдуҳамид хонанда бўлишни орзу қилиб, Маданият институтига ҳужжат топширди. Ҳужжатларни топшириб, ўзини салкам студент санаган йигит атрофга хурсанд назар солар экан, чеккароқда йиғлаб турган қизга кўзи тушди. Қизнинг юз-кўзини ювиб тушаётган томчилар қўлидаги қоғозлар устига чакиллаб томар, чамаси бу қоғозлар ўқишга кириш учун топшириладиган ҳужжатлар эди. Йи-

гит кизнинг олдидан бепарво ўтиб кета олмади.

– Сизга нима бўлди, синглим, бирор киши хафа қилдими? – сўради у кизнинг ёнига бориб.

Боядан буён овоз чиқармай йиғлаётган қиз онасини кўриб қолиб, эркаланган гўдак сингари ўкраб юборди. Ўтиб-кайтаётганлар уларга ажабсиниб қарашарди. Бу қарашларда таъна, хайрат мужассам эди. Кимдир “кўринишидан туппа-тузук йигитга ўхшайди-ю, қиз болани йиғлатганини-чи”, деди. Абдуҳамид ноқулай аҳволда қолди.

– Қаранг, сизни деб емаган сомсага пул тўлаяпман, – деди зўрма-зўраки илжайиб. – Одамлар менга ёмон қарашяпти.

Қиз бармоқлари учи билан кўз ёшларини сидирди. Ўксик нигоҳини йигитга қадади:

– Хужжатларимни олишмаяпти.

– Нега олишмайди? Қайси факультетга топширмоқчи эдингиз?

Қиз факультет номини айтди. Бу ҳозиргина Абдуҳамид хужжат топширган факультет эди.

– Нега олишмайди, бирор камчилик бордирда хужжатларингизда?

– Йўқ, – бош чайқади қиз. – Ўқишга кирганинг билан барибир уч-тўрт ойдан кейин ташлаб кетасан, дейишди. Ундан кўра, ўқийдиганлар кирсин эмиш.

– Ким айтди сизга бу гапни? – негадир жаҳли чикди Абдуҳамиднинг.

– Хув анави киши, – қиз боши билан имо қилиб, хужжат қабул қилаётганлар орасида ўтирган қўнғизмуйлов олифтагина йигитни кўрсатди.

– Қани юринг-чи, – Абдуҳамид қизни эргаштириб хужжат олаётганлар томон юрди. Қиздан хужжат олмаган олифта йигит билан тортишди. Йигитча шу факультетда таҳсил оладиган талабалардан экан. Қабул комиссиясида ёрдамчи бўлиб ишлаётган экан.

– Нима қилади бировнинг ўрнини олиб, – деди у норози оҳангда. – Ўтган йили бизнинг курсда ўқийдиган қиз ҳам ўқишни ташлаб кетди. Биринчидан, ота-оналари норози. Кейин, эрга тегиб олишадия ўқишни ҳам унутиб қўйишади.

– Бу сизга хужжат олмаслик учун сабаб бўла олмайди, – деди Абдуҳамид. – Кейин, бу синглимиз охиригача ўқийдилар, шундайми? – у қизга юзланди. Боядан буён иккисининг тортишувига қараб

турган қиз шошганча жавоб берди:

– Ҳа, ўқийман, бу ерга ўқиш учун келганман.

Хужжатларни топшириб бўлгач олдинма кейин институт ҳовлисига чиқишди.

– Раҳмат сизга, – деди қиз миннатдор бўлиб. – Ўқишга киролмай қайтиб кетаманми, деб кўрққандим.

– Бу йил кирмасангиз келаси йил яна топширасиз, – деди Абдуҳамид

– Йўк, бу йил ўқишга киришим керак, албатта, – деди қиз кўзларини пирпиратиб. – Ўқишга киролмасам эрга бериб юборишади.

– Қуёв ҳам тайёр денг, – кулди Абдуҳамид. Шундай деди-ю кўнглида қизганишга ўхшаш бир туйғу “йил” этди. Қизнинг юзлари лоларанг бўлиб кетди.

– Майли, мен борақолай. Сизга яна бир бор раҳмат, – деганча тез-тез юриб кетди.

Абдуҳамид унинг ортидан оғиз жуфтлаганча қараб қолаверди. Қиз узоклашиб, кўзга кўринмай қолгандагина унинг исмини сўраб олмгани ёдига тушди. Бир неча кун қизнинг маъсум чехраси, беғубор нигоҳи кўз олдидан кетмади. Кейин имтиҳонларга тайёргарлик билан бўлиб, уни унутиб ҳам юборди.

Улар иккинчи марта ўқиш бошланганида кўришдилар. Яқиндагина бир–бирига рақиб деб қараган, энди бир аудиторияда ўқиши муқаррар бўлган биринчи курс талабалари бир–бирига бегона, ҳеч ким биринчи бўлиб сўз бошлапга ботинолмасди. Ётсираб кўз кирини ташлаб кузатаётган йигит–қизлар аудиторияга ўқитувчининг кириб келишини кутишаётганди. Шу пайт эшик очилди-ю, сочи йиғиб турмакланган, эндигина урф бўлган кофта кийган қиз кириб, эшик олдида турганча талабаларга назар ташлади. Унинг қарашлари жиддий эди.

– Домламиз шу эканми? – сўради кимдир пичирлаб.

– Ёшгина экан, – деди иккинчиси.

Қиз аудитория ўртасида бир муддат туриб қолди-да, охири партада ўтирган Абдуҳамидга кўзи тушиб жилмайди. Бир–бир қадам босиб келганча унинг ёнидаги бўш стулга келиб ўтирди.

– Салом, яхшимисиз? Ўқишга кириясизда, – деди Абдуҳамид кулиб. Қиз тасдиқ маъносидан бош ирғади.

– Бечора куёвга қийин бўлипти, – деди Абдуҳамид. Кулишдилар. Бир-бирига буткул бегона талабалар орасида фақат иккисигина бироз таниш эди. Қизлар “ҳалитдан бошланди”, дегандек қош учиринди, кимдир кулги қилиб ҳуштак чалиб юборди. “Турр” этиб кулги кўтарилли-ю, ўртадаги бегоналик йўқолгандай бўлди.

Улар ўқийдиган гуруҳда кизлар бор-йўғи уч киши эди. Уларнинг иккитаси тошкентлик, фақат Ясмингина вилоятдан келганди. Тошкентлик кизлар бирга юришар, негадир Ясминни ўзларига қўпигилари келмасди. Шу сабаб ҳам қизнинг яқин ҳамроҳи ўз-ўзидан Абдуҳамид бўлиб қолди. Улар бирга дарс тайёрлашар, бирга тушлик қилиб, дарсдан ҳам бирга қайтишарди. Қизнинг ўзига ҳам ҳамроҳи Абдуҳамид экани маъқул эди. Негаки, уларни бирга кўрган йигитлар Ясминга ортиқча гап айтишга ботинолмас, уни Абдуҳамидга тегишли қиз деб ўйлашарди. Бу йигитнинг ўзига ҳам ёқар, ёнида шундай чиройли қиз борлигидан пинҳона ғурурланарди. Аслида, уларнинг ўртасида дўстликдан бошқа туйғу йўқ эди. Ҳарҳолда, Абдуҳамид шундай деб ўйларди.

– Нега исмилингизни Ясмин қўйишган? – сўради у бир кунни киздан. – Ўзбек қизлари орасида бу исм жуда кам.

– Бувам раҳматли шу исмни яхши кўрган эканлар, – деди киз. – Айтишларича, бу арабча исм экан. Хушбўй бир дулнинг номини эмиш.

– Бобонгиз кўп китоб ўқийдиган киши бўлган эканларда?

– Йўқ, бобом эмас, онам қўйганлар бу исмни, – кулди Ясмин. – Бизнинг китобликлар онасини бува деб чақиришади. Фарғоналиклар буви, бухороликлар нана деб чақиргани сингари.

– Бува? Ўз тукқан онасини шундай деб чақиришадими? – масҳаралагандек хандон отди Абдуҳамид.

– Нега куласиз? – аразлаб, қошларини чимириб олди киз. – Сиз эна деб чақиришга уяласизми?

Абдуҳамид мулзам тортди. Бу томонини сира ўйламаган экан. Кимдир унинг устидан кулса ўзининг ҳам жажли чиққан бўларди.

Улар ўртасидаги ришталар борган сайин мустаҳкамланиб борарди. Чеккадан қараганлар уларни севишганлар деб ўйлашарди. Абдуҳамид бу гапларга кулиб қўяр, бу гаплар одамларнинг миш-миши деб ўйларди. Қиз ҳам шу фикрда эди, токи... Токи уларни ўн

кунга ажратган воқеа содир бўлмаганида, балки кейинчалик ҳам шундай ўйлашда давом этишарди.

Иккинчи курсда ўқиш авжига чиққан кезлар. Пахта мавсумидан кейин дарсга қайтган талабалар ўқишга муккасидан кетишган. Негаки, қишқи семестр яқин, талабаларнинг фикру ёди имтиҳонлардан ўтиб олишда. Шундай тигиз бир пайтда келган телеграмма Абдухамиднинг хаёлларини тўзғитиб юборди. Телеграмма отасидан келган, унда отасининг аҳволи оғир экани, тезда етиб бориш лозимлиги ёзилганди. Абдухамид телеграммани олган заҳоти вокзалга отланди. Кутубхонада китоб титкилаб ўтирган ҳамхонасига айтиб кетишга ҳам улгуролмади.

Поездда ўтган вақт унга узундан— узок туюлди. Хаёлида онаси у етиб боргунича бандаликни бажо келтирадигандай бўлаверар, охири марта онаизорини кўрмай қолишдан чўчирди. Қишлоққа кириб келганида ҳам шу ўйда эди. Уйлари ёнида бош эгиб турган уч— тўрт қариндошларини кўриб, дод солиб юборди. “Вой, энам” лаганча ўзини ҳовлига урди. Кимдир елкасидан ушлаб, “жим бўл, энанг уйғониб қолади”, дегандагина ўзига келди. Қаршисида отаси турарди.

— Нега ваҳима қиласан? — деди отаси.

— Ахир ўзингиз энамни...

— Ҳа, энангни аҳволи чиндан ҳам оғир, — деди отаси ҳомуш.

— Нима бўлди энамга?

— Сариғи ўтиб кетипти. Духтирлар уйга қайтариб юборишди, — отасининг кўзида ёш кўринди. — Тоғанг тоғда яшайдиган бир табибни олиб келди. Оғир аҳволдаги касалларни ўлим оғзидан олиб қайтган экан. Чикмаган жондан умид. Зора, худонинг раҳми келиб... — унинг бўғзига ёш қўйилиб, гапиролмай қолди.

Абдухамид уйга кирди. Онаси тўшакда ётар, юзи хурмо меваси сингари сарғайиб кетганди. Тепасида аёл қариндошлар ўтиришипти.

— Эна, мен келдим, — деди йигит йиғлаб юбормаслик учун лабини тишлаб.

Онаси кўзларини хиёл очди. Кўзининг оқи ҳам сап—сарик тусга кирган. Мажолсиз қўлини ўғли томон чўзди, рангсизланиб, қуруқшаган лаблари пичирлади:

— Овора бўлиб шунча йўл босиб келдингми, болам?

Табибнинг муолажалари қор қила бошлади. Тўрт—беш кун—

дан кейин онасининг ранги тиниқлаша бошлади. Тўшакдан бош кўтаролмаётган бемор энди суяниб ўтира оладиган бўлди. Қариндошлар ҳам кўнгиллари жойига тушиб, уй- уйларига тарқалишди. Отаси ишга, укалари мактабга катнай бошлади. Энди Абдуҳамид ўзи онасининг олдида уззукун ўтирарди. Онасининг меҳр тўла нигоҳи, дардчил овози унга кимнидир эслатарди. Муштипарининг қўлларини кафтлари орасида олиб ўтираркан, ўша “кимнидир” жуда соғинганини ҳис қилиб кетди. “Йўқ, бундай бўлиши мумкин эмас. Ахир у синглимдек...” ўйлади у. Ҳар қанча инкор қилишга уринмасин, қалбини забот этган янги ҳис-туйғу унинг шу-ури, вужудига ҳукмронлик қилмоқда эди. “Наҳотки Ясминни севиб қолган бўлсам? Ўртамиздаги соф туйғулар нима бўлади? Ўзи билиб қолса нима бўлади?”

Унинг фикрларини уккандек онаси сўради:

– Ёқтирган қизинг борми, болам?

– Нега бундай деяпсиз, она? – қизариб кетди йигит.

– Сени уйлантирсам, тўйингни кўрсам дейман, улим. Уйимизга келип келиб, мана бу уй-жойларга эғалик қилса, – у уй ичига, дераза ортига тўймаётгандай боқди. – Укаларингни бошини силайдиган бир меҳрибон бўлса, кейин мен ҳам омонатимни...

– Ёмон ният қилманг, эна, – йиғлаб юборди йигит. – Ҳали тузалиб кетасиз, ҳаммамизни тўйимизни ўзингиз ўтказасиз.

– Шундайми? – синиққина жилмайдн онаси. – Севган қизинг бўлса айт, совчи юборайлик.

Абдуҳамид “севганим бор”, дея олмади. Негаки, қалбида кечаётган ҳиссиётларга ўзи ҳам ишонмаётганди. Аммо ўтаётган вақт Ясмин деган исмни унинг юрагига ўчмас ҳарфлар билан муҳрлаётган эди.

Яна тўрт-беш кундан кейин онаси ўрнидан туриб, бир-икки қадам ташлайдиган бўлди. Ўлим тўшагида ётган одамни ҳаётга қайтарган табибдан миннатдор бўлган отаси суюнганидан ўзини қаерга қуйишни билмасди. Табибнинг елкасига тўн ёпиб, кўрадаги энг олди қўйини берди. Табибнинг “олмайман, мен бу ишни савоб учун қилдим”, деганига карамай, “болаларимнинг онасини бош-кўздан садака”, деб туриб олди.

– Энди сен ҳам Тошкентга қайт, улим, – деди отаси табибни куза-

тиб қайтишаркан. — Ўқишдан қолиб кетмагин.

Абдуҳамиднинг ўзи ҳам шуни истаётганди. Юраги Тошкентда қолган бир кишини деб урар, тезроқ уни кўришга ошиқаётганди. Поезддан тушибок Ясмин яшайдиган ётоқхона томон шошди. У кутганидек эпикни Ясмин эмас, у билан бирга яшайдиган, икки курс олдин ўқийдиган қиз очди.

— Сиз кетгандан буён Ясмин негадир йиғлоқи бўлиб қолган, — деди у Абдуҳамидга синовчан назар соларкан.

— Ўзи қаерда?

— Узуқун кутубхонада ўтиради. Аслида бу бир баҳона. Совуқ кутубхонада ҳеч ким бўлмагани учун ҳам боради. Китоб ўқиш қаёқда. Қайтиб келганида кўзлари йиғидан қизариб кетган бўлади.

Абдуҳамид раҳмат айтиб ортига бурилаётганда қиз унинг ортидан чақирди.

— Илтимос, Ясминни хафа қилманг. Назаримда, у севиб қолганга ўхшайди.

— Севиб қолган? Кимни? — йигит бу саволни берди-ю, қизнинг кўзларида “наҳотки шу оддий нарсани ҳам билмасанг?”, деган ифодани кўрди. Берган саволининг жавоби қандай бўлишини юраги сезиб турар, шундай бўлса-да буни ўз қулоклари билан эшитишни истарди:

— Ясмин сизни севиб қолган, — деди қиз.

Йигит ётоқхонанинг биринчи қаватида жойлашган кутубхона томон югуриб келдими ёки учиб келдими, ўзи ҳам билмайди. “Ясмин сизни севиб қолган”, деган сўз унинг қалбига ғалаён солган, бу сўзлар исботини қизнинг кўзларида кўришни истаб юраги “гуп—гуп” урарди. Кутубхона эшигини шахт билан очди. Нимқоронғи хонага ўрганолмаган кўзлари бесаранжомлик билан Ясминни кидирарди. Ниҳоят, совуқ хона бурчагидаги стол устига бош қўйганча ётган қиз ортига бурилиб қаради. Кўзлар тўқнашдилар. Бу кўзларди соғинч ва ҳижрон, муҳаббат ва араз мужассам эди. Ясмин ўрнидан туриб йигит томон югурди. Югурди-ю, бирдан хона ўртасида такка тўхтаб қолди. Ҳозиргина йигит томон қандай шошилган бўлса, худди шундай шитоб билан ортига бурилди.

— Кетинг, нега келдингиз? — деди алам билан.

Йигит бир-бир қадам босганча қиз томон юрди. Назарида қиз то-

мон боргунича асрлар ўтиб кетгандек бўлди. Қизнинг қўлларидан ушлади.

– Кетинг, – деди қиз ҳамон кўзини ойнадан олмай.

– Ҳеч қаерга кетмайман. Энди доим ёнингизда бўламан, – йигит шундай деганча қизнинг иягидан ушлаб, юзини ўзига қаратди. Ясминнинг кўзлар жикка ёшга тўлган, уларда араз ва ўкинч бор эди.

– Нега ҳеч нарса демай кетиб қолдингиз? Ахир, хавотирдан ўлиб қолай дедим... – шундай деганча қиз йиғлаб юборди, жажжи муштчалари билан йигитнинг кўксига ура бошлади. Абдуҳамид шахт билан қизни бағрига босди. Ясмин ҳиқиллаганча унинг қучоғига сингиб кетди. Йигит қизнинг сочларини силаркан, нуқул “Тентаккинам, наҳот шу пайтгача ҳеч нарсани англамадик. Онам касал бўлмаса шундай ўтиб кетаверармидик”, дерди...

* * *

Уларнинг севгиси ҳамманинг оғзида дoston бўлди. Севгисидан масрур қиз ва энг гўзал қизнинг кўнглини забт этган йигит. Ҳамма уларга ҳавас билан боқар, “иккиси узукка кўз қўйгандек бир-бирига мос”, дейишарди. Кимдир уларни Тоҳир-Зухрага ўхшатса, бошқа биров Лайли-Мажнунга киёсларди. Ясминга бундай ўхшатишлар сира ёқмасди. “Тоҳир-Зухра, Лайли-Мажнунлар бир-бирига етиша олмаган. Уларга ўхшашни истамайман. Мен сизсиз бирор кун ҳам яшай олмасам керак”, дерди. Шундай пайтда кўзларининг туб-тубида ғамга ўхшаш бир нима “йилт” этиб кетар, гўё севган кишисидан бир умрга айрилиб қоладигандек йигитнинг кўзларига тикиларди. Абдуҳамид қизнинг ғуссали нигоҳларига дош беролмас, ич-ичидан келаётган тўлқинни зўрға босиб турарди.

Ёзги таътилда кишлоғига келган Абдуҳамидни ота-онаси ўртага олишди.

– Болажоним, энди мен рўзғорга ярамай қолдим. Отанг иккимиз сени уйлантириб қўймоқчимиз. Рўзғорни келинга топширсам-у, бошқаларга ўхшаб мен ҳам келинимнинг қўлидан чой ичиб ўтирсам, – деди онаси.

– Энанг тўғри айтяпти, улим, – деди отаси иягини силаганча. – Энди уни асрашимиз керак. Тик оёқда юргани билан ишга ярамай қолган. Гаплашиб юрган бирор киминг бўлса айт.

Абдуҳамид қизариб кетди. “Ҳали ўқишим бор-ку”, деб ғудраниб қўйди.

– Ўқишинг ҳам бир гап бўлар, – деди отаси. – Ваъдалашганинг бўлса айт, совчиликка борайлик. Бўлмаса, ўзимизнинг қишлоқда ҳам яхши қизлар кўп. Аммангни қизи ҳам мактабни битирди. Ҳарҳолда, ўзимизники...

Абдуҳамид “севганим бор, ўшанга уйланаман”, деб айтолмади. Ота-онасидан уялди. Қолаверса, Ясминга ҳам тўй қилиш ҳақида бирор марта гапириб кўрмаган. Отаси унинг кўнглидагини уққандек:

– Шу кузда пахта тугаши билан тўй бошлаймиз, – деди.

Ўша тунда Абдуҳамид ухлай олмади. Тўй ҳақидаги гап унинг ҳаяжонларини қўзғаб қўйган эди. Ўзини қўсв. Ясминни келин либосида тасаввур қилар, бу тасаввурларидан ўзи завқланарди. Бошига оқ рўмол ташлаб олганча онасига уялибгина чой узатаётган Ясминни кўз олдига келтираркан, ширин орзулар оғушида ухлаб қолганини ҳам билмай қолди. Ғалати туш кўрди. Тушида оқ ҳарир либос кийган Ясминнинг бармоғига никоҳ узуги такаётганида тўсатдан узук қўлидан тушиб кетиб, йўқолганмиш. “Узукни нега йўқотдингиз, энди уни ҳеч қачон топа олмайсиз. Бармоғим узуксиз қолди”, деганча қиз ундан олислаб кетганмиш.

...Дарслар бошланиб кетган бўлса-да Ясмин кўринмасди. Бундан Абдуҳамид ташвишга тушди. Негаки, улар ўқиш бошланмасидан олдин учрашишга ваъдалашгандилар. Ҳазилкаш дўстларининг “Эй, ошиқ Тохир, Зухра қайдадир?” деган саволларига қулибгина қўяр, лекин ич-ичидан хавотири ошиб бораётганди.

Ясмин бир ҳафтадан сўнг келди. Унинг ранглари сўлгин, негадир ўзини Абдуҳамиддан олиб қочаётганга ўхшарди.

– Ясмин, сизга нима бўлди? – сўради йигит ёлғиз қолишганда.

– Мени узатишмоқчи, – йигламсиради қиз.

– Кимга? – йигитнинг рашки келди. Ҳали ўзи кимлигини билмайдиган рақибидан Ясминни қизғанаётганди.

– Амакимнинг ўғлига, – пиқиллади қиз.

– Сизчи, сиз рози бўлдингизми?

Қиз жавоб ўрнига “йўқ” дегандек бош чайқади.

– Севган йигитим бор, деб айтмадингизми? – йигит ҳамон жаҳлидан тушмаётганди.

– Қандай айтаман? – зорланди Ясмин. – Қиз бошим билан бу гапни дадамга айтишга тилим бормаиди. Онам вафот этганларидан кейин дадам бор меҳрлариши менга берганлар. Киприкларининг устида катта килдилар мени. Мен бўлсам... дадамни алдадим. Улар менинг артистликка ўқиётганимни билмайдилар. Дадамга дўхтирликка ўқияпман, деганман. Энди қандай қилиб “севганим бор”, дейман?

– Ўзингиз айтмасангиз опангиз ёки синглингиз орқали айттирсангиз бўлардику?

– Қанийди опа-синглим бўланида, – хўрсинди қиз. – Икки акам ўзларидан ортишмайди. Агар сиз ҳақингизда билишса, мени тириклайин кўмишади. Лекин аммамга секингина шипшитиб қўйдим. Улар дадамга айтиптилар.

– Хўш, нима бўлди? – кизикди йигит.

– Дадам “йигитни бир кўрай, кейин бир гап бўлар,” дебдилар.

– Дадангиз мени кўрмоқчиларми? – йигит хайратланиб сўради.

Қиз тасдиқ маъносида бош ирғади. Абдуҳамид танг ахволда қолганди. У бўлажак қайнотаси билан бўладиган учрашувни тасаввур қилиб кўрар, хаёлан қамчисидан қоп томадиган, қовоқларидан қор ёғадиган одамни тасаввур қилар, у билан қандай гаплашиш ҳақида минг бор ўйларди.

Бир неча кундан сўнг уч йигит ва Ясминнинг хонадоши у туғилиб ўсган кишлоққа жўнаб кетишди. Аслида, мақсадлари халқ кўшикларини йиғиш бўлса-да, Ясминнинг илтимоси билан унинг яқинларига “бир курсдошимизнинг тўйига келдик”, деб айтишлари керак эди. Ёши олтмишдан ошиб қолган, юзларидан нур ёғилиб турган қария қўй сўйиб уларни сийлади. Ясминнинг акалари ва янгаларини ҳисобга олмаса, уйда бошқа киши кўринмасди. Бояги қария сўрида китоб ўқиб ўтирар, ахён-ахёнда бошини хиёл кўтариб, чақчақлашиб ўтирган йигит- қизларга қараб қўярди.

– Дадангиз қасрдалар, кўринмайдилар? – сўради Абдуҳамид Ясминдан пайт топиб. – Мен билан қачон гаплашмоқчилар?

Қиз кулди. Сўридаги қария томон имо қилиб “дадам шу киши” деди. Абдуҳамид кўзларига ишонмади. Ясминнинг дадаси унинг тасаввуридаги киши эмасди. Унинг ўзини оғир-вазмин тутиши, салмоқланиб гапиришидан кишини алланечук сушт босарди. У кишини Эшон бобо деб чақиришаркан.

Талабалар Ясминларникида уч кун қолиб кетишди. Дадаси “Ўзбекчиликда меҳмондорчилик уч кун”, деб кетишга рухсат бермади. Талабалар шу кунлар давомида қишлоқни томоша қилишди, йигитлар кун салқин бўлишига қарамай дарёда маза қилиб чўмилишди.

Учинчи кун ҳовлида бир йигит пайдо бўлди. Уни кўриб Ясминнинг қовоқ-гумшуғи осилиб кетди. Йигит кўз остидан қизга қараб-қараб кўяр, нималарнидир сўраб уни гапга солмоқчи бўларди. Бунга жавобан қиздан қош чимиришу жаҳл қилишдан бошқа нарса ололмасди. Бу пайтда талабалар тоққа, дўлана теришга отланаётган эдилар. Дарвозадан чиқиб, бир неча кадам юрган эдилар ҳамки, ортиларидан бояги йигит етиб келди.

– Сизни амаким сўраптилар. Гаплари бор экан, – деди Абдуҳамидга.

Абдуҳамид “ялт” этиб Ясминга қаради. Унинг кўзларида кўркув ва илннж ифодасини кўрди. Индамай йигитга эргашди.

Ясминнинг дадаси сўрида, безатиглик дастурхон атрофида ўтирарди. Абдуҳамидни кўриб ўрнидан кўзгалди.

– Келинг, ўғлим. Узр, сизни безовта қилдим.

Абдуҳамид қария кўрсатган жойга – унинг ёнига ўтирди. Чой ичиб у ёқ-бу ёқдан гаплашиб ўтиришди. Аммо ҳар иккиси ҳам буларнинг бариси мажбурият юзасидан эканини билар, бўлажак суҳбат юки уларнинг елкаларидан босиб турарди.

– Ўғлим, сизни нима мақсадда чақиртирганимни билсангиз керак, – ниҳоят салмоқланиб гап бошлади Эшон бобо. Иккиси ҳам бир муддат жим қолишди. Ўртага ноқулай сукунат чўкди. Абдуҳамид юрак ҳовучлаб нима бўлишини кутарди.

– Ясмин менинг ягона қизим, – гапни давом эттирди Эшон бобо. – Худо раҳматли онасининг ўзгинаси. Кўриниши ҳам, феъл-атвори ҳам. Онаси бечорага қизининг катта бўлганини кўриш насиб қилмади, – деди у оғир хўрсиниб. – Онаси Ясмининг тўйини кўришни жудаям орзу қиларди. Лекин умри қисқа экан бечоранинг.

Яна жимлик.

– Ясминни ҳеч кимдан кам қилмай ўстирдим. Лекин она меҳрини ҳеч ким, ҳеч нарса беролмас экан. Онасига тўймаган қизимнинг кўзларига қарай олмасдим. Шунинг учун ҳам унинг ҳамма инжикликларига чидадим, истаган нарсасини мухайё қилдим. Ар-

тистлика ўқиётганини билсам ҳам ўзимни билмагандек тутдим.

Гап шу ерга келганда Абдуҳамид “ялт ” этиб қаради. Унинг нигоҳида “наҳотки билса?”, деган савол бор эди.

– Ҳа, ўғлим, Ясминнинг қўшиқчиликка ўқиётганини биламан. Унинг сизда кўнгли борлигидан ҳам хабардорман. Сизни уч кундан буён кузатаман. Тарбия кўрган йигит экансиз. Ҳар бир ота сиздек йигитни куёв қилишни истади. Сиз менга ёқдингиз. Лекин... – Эшон бобо бир муддат жим қолди. У ниманидир айтишга қийналаётганди. Ниҳоят, яна сўзида давом этди: – Ўртада бир нозик масала бўлмаганида... Ўғлим, сиз лафз деган гапни тушунасизми?

Боядан буён Эшон бобонинг гапларини индамай эшитиб турган йигит илкис бош кўтариб қаради. У бундай саволни кутмаганди.

– Лафз... айтган сўзида туриш, берилган ваъдани бажариш.

– Тўғри айтдингиз, – бош ирғади қария. – Мен ҳам лафз қилганман. Сиз анави йигитни кўрянсизми? – у ҳовлида қуймаланиб юрган йигитни кўрсатди. У Абдуҳамидни чақириб келган йигит эди.

– Бу йигит акамнинг ўғли. У ҳам Ясмин сингари ярим кўнгли билан ўсди. Акам ўлиmidан олдин менга “қизингни ўғлимга бер. Мен ўтиб кетганимдан кейин қариндошлик ришталари узилиб кетмасин”, деди. Оғир аҳволда ётган акамга “ўғлингиз бегона қўлда қолмайди, қизимни унга бераман”, деб лафз қилдим. Ўша лафз бўлмаганида... Агар яна бир қизим бўлганида сизни албатта куёв қилган бўлардим. Лекин лафзимни бузсам қандай одам бўламан?

Ўртага чўккан сукунат қанча давом этгани номатълум. Гапириш навбати энди Абдуҳамидники эди.

– Мен тушундим, – деди у ниҳоят. – Кўнглингиз тўқ бўлсин, мен лафзингиз бузилишига йўл қўймайман, – деди.

– Раҳмат, Абдуҳамиджон, – енгил тин олди Эшон бобо. У биринчи марта йигитни ўз исми билан атаётганди. Сиздан илтимос, бу гапларни Ясминга айтманг.

Курсдош йигит–қизлар тушдан кейин қайтишди. Ясминнинг кўзлари Абдуҳамиднинг кўзларини қидирав, йигит бунга сезмагандек нигоҳини ундан олиб қочарди. Бундан Ясминнинг сабри тугаёзди. Мавридини топиб йигитга яқинлашди.

– Дадам нима дедилар? – шивирлаб сўради у.

– Деярли ҳеч нарса, – ўзини бепарво тутди Абдуҳамид. – Бойсун-

да армияда бирга хизмат килган дўстлари бор экан. Ўшани таниш-танимаслигимни сўрадилар.

– Бошқа ҳеч нарса демадиларми? – ишонқирамай сўради киз.

– Йўқ. Нима ҳам дердилар...

Эртаси куни талабалар Тошкентга қайтишди. Хайрлашиш пайтида Эшон бобо Абдуҳамидни кучоғига босаркан, ўзларидан бошқа ҳеч ким эшитмайдиган қилиб “раҳмат сизга”, деди. Ён чўнтагидан занжирли соат чиқариб унга узатди:

– Бу сизга, ўғлим. Мени ёмон сўзлар билан эсламанг

Тошкентга қайтишлари билан Абдуҳамид уйига хат ёзди: “Энажон, аммамнинг қизига совчиликка бораверинглар...”

Абдуҳамиднинг уйланиши ҳақидаги гап ҳаммани лол қолдирди. Аслида, унинг бошқа қизга уйланаётгани ажабланарли эди. Бу гапни эшитган Ясмин гангиб қолди. Уззукун хонасидан чиқмайди. На гапирар, на кулар, на йиғлай олар, тош ҳайкалдек бир нуқтага тикилганча ўтирарди. Хонадош қизнинг “бу аҳволда касал бўлиб қоласан”, деган сўзлари ҳам қулоғига кирмас, кўзи бошқа ёқда-ю қоғозга тинмай нималарнидир ёзарди. Хонадоши қоғозга кўз ташлаб, фақат битта сўзни ўқиди: “Нега, нега, нега?”

Ясминга чин дилдан ачинган киз бу саволни Абдуҳамидга берди:

– Нега уни алдадингиз? Ахир, у сизга жуда ишонарди.

Абдуҳамид кўзини номаълум томонга тикди:

– Онамга меҳнаткаш, рўзғорим дейдиган келин керак. Ясминни келин қилиб эртадан кечгача қўшиқ эшитиб ўтирадиларми?

Қизнинг газаби келди. “Номард экансиз”, деди.

Отаси истаганидек кеч кузда Абдуҳамиднинг тўйи бўлди. Курсдошларидан ҳеч ким унинг тўйига бормади. Кимдир пулни йўқлигини баҳона қилди, бошқаси дарсларни ташлаб кетмаслигини айтди. Қолганлар ҳам турли важлар кўрсатишди. Аслида, бу Ясмин туфайли эканини у яхши биларди. Ясминнинг севгисини увол қилгани учун ҳамма ундан нафратланар, лекин ҳеч ким юрак ютиб бунни ўзига айтолмасди.

Тўйдан сўнг бир ҳафталик келинчакни гўшангада қолдириб, янги куёв Абдуҳамид Тошкентга, ўқишга қайтди. Курсдошларининг номингагина айтилган табрикларини эшитаркан, кўзлари ўғринча Ясминни қидиравди. Аммо қиз ҳеч қасрда кўринмасди. Дарс туга-

гунича зўрға чидаб ўтирди. Дарслар тугаши билан бир–бирига гап бермай кетаётган тошкентлик кизларга етиб олиб, улардан Ясминни сўради.

– Билмагандек сўрайсиз-а? – деди улардан бири кош кериб. – Киз бечоранинг жа-а юрагидан урган экансиз. Касал бўлиб қолди. Қишлоғига кетди. Ўша ерда даволаниб қайтаркан.

– Ўзи-ку, шу қизни кўпам хушламасдим,– гапга қўшилди иккинчиси. – Лекин севги дардида адо бўлганини кўриб, бечора кизга раҳмим келди. Севги дегани одамни шунчалар телба қилса, умуман ҳеч кимни севмаганим бўлсин.

Улар чуғурлаганча яна нималардир дейишди. Аммо у кизларнинг бирорта сўзини эшитмас, қулоқлари шанғиллаб, устига осмон кулаётгандек эди.

Ясмин ўқишга қайтмади. Институт маъмурияти бир неча марта унинг ортидан хат юборди, аммо бирортасига жавоб келмади. Абдуҳамид оркаворотдан “Ясмин қайсидир қариндошига эрга тегаетганмиш. Яқинда тўйи бўларкан. Энди ўқимасмиш”, деган гапни эшитди. Бу гапдан унинг кўнгли тинчлангандек бўлди. “Эрга тегиб, бола-чақали бўлса бор меҳрини эрига, фарзандларига беради. Мени унутади”, деган ўй унга таскин берарди. Аслида, бу виждонини тинчлантириш учун бир баҳона эди, холос.

Абдуҳамиднинг ўзи ҳам Ясминни унутмади. Унутолмади. Ясминдан бир умр ажралганига ақли етсада, юраги буига кўнмасди. Хотинининг юриш-туриши, гап-сўзларидан уни излар, бирор ўхшашлик топишга интиларди. Буларнинг ҳаммаси телбаларча ҳаракат эканини англаб турарди, аммо нима қилсин, юракка буйруқ бериб бўлмас экан. Кимдир ақл билан, ким эса юрак билан севади. Юракдаги муҳаббатни ўчириб бўлмас экан. Йиллар ўтсада унинг тафти юракни қуйдириб тураверар экан. Юзга ажин, сочга киров оралаганда ҳам кўнгили ёшариб туравераркан. Абдуҳамид Ясминни ана шундай севганди. Қизнинг кичкинагина фотосуратини паспортининг жилди остида сақлар, аҳён-аҳёнда ўғринча қарарди. Бир куни “шаҳарга тушиб келай, ишим бор эди”, деб кетган хотини кечга яқин кириб келди. Қун бўйи болаларнинг чуғур-чуғуридан чарчаган Абдуҳамид кеч қайтгани учун хотинини уришмоқчи бўлиб унинг ортидан кирди-ю, дераза тоқчасидаги катта суратни кўриб тахта бўлиб қолди. Бу ўша-у

паспортининг жилди остида саклайдиган сурат-Ясминнинг катта-лаштирилган портрети эди. Кийимларини алмаштириб чиқаётган хотини синиккина кулиб қаради:

– Энди бу расм шу ерда туради.

– Сен... сен билармидинг? – Абдуҳамид ўз-ўзидан уялиб кетди.

– Сиз доим уни севгансиз. Лекин тақдирларингиз қўшилмаган экан. Севиш айб эмас. Ахир, ҳаммаям ҳаётида бир марта севади-ку...

Аёли шундай деб унинг ёнидан сирғалиб ўтиб кетмоқчи бўлди. Абдуҳамид унинг қўлларидан тутиб, бағрига босди. Иккиси ҳам унсиз йиғларди. Айни дамда Абдуҳамид ўзини ич-ичидан янир, бор дардини йиллар давомида ичига ютиб яшаган хотини ҳам қачонлардир кимнидир севган бўлиши мумкинлигини ҳаёлига келтирмаганини ўйларди.

Йиллар ўтди. Фарзандлари улғайиб, ўйланишди. Армон бўлган севгисини юрагидан ўчиролмаган Абдуҳамид биринчи қиз неварасининг исмини Ясмин деб қўйди. Бу билан у гўё йиллар давомида қалбини куйдириб келган чўққа кул ташлаб, унинг тафтини пасайтиргандек эди.

Ҳозир шуларни эсларкан, Абдуҳамид ота яна ўтмишга, ёшлик йилларига қайтгандек бўлди. “Кўнгил қаримас экан”, деди пичирлаб.

* * *

Даволовчи врач Фаррух эрталабдан унинг хонасига кирди. Хурсанд кўринарди.

– Абдуҳамид ота, сизга айтадиган иккита яхши хабарим бор, – деди жилмайиб. – Эртага сизга жавоб берамиз. Анализларингиз яхши чиқди. Даволашимиз бекор кетмапти, тезда тузалдингиз.

– И-и, шундайми? – ўн кундан ортиқ касалхонада ётиб зерикиб кетган Абдуҳамид отанинг юзи ёришиб кетди. – Унда мен ўғилларимга қўнғирок қилиб кўяй, келиб опкетишсин.

– Йўқ, бундай қилмайсиз, – унинг гапини бўлди Фаррух. – Сиз ҳали иккинчи хабаримни эшитмадингизку? – у сирли кулимсиради. – Сиз меҳмонсиз. Бизда меҳмонни кўчадан кузатмайдилар. Иккинчи хабарим эса... Кеча олдингиздан чикиб тўғри аммамникига бордим. Сизнинг шу ерда эканингизни айтдим. Ишонасизми, аммам аяча вақтгача ўзларига келолмайдилар. Кўзлари ёшланиб, “Фаррухжон, ка-

салхонадан чикканларидан ксйин у кишини уйга олиб кел", дедилар.

Кечадан буён Ясминнинг дарагини эшитиб ҳаловати йўқолган Абдухамид ота ҳаяжонланиб кетди. Фаррух хонани тарк этди ҳамки, у ҳамон Ясмин билан бўлажак учрашувни тасаввур қилар, юраги "гуп-гуп" урарди. Бир неча кундан буён соқоли олинмагани эсига тушиб, ҳамширага устара ва яхши атир учун пул берди. Фаррош аёлнинг чўнтагига пул солиб, ҳали тахи бузилмаган костюм-шимига дазмол бостирди. Эртанги кунга тайёргарлик кўтаринки даражада эди.

Мана, ўша кун келди. Азонлаб туриб олган Абдухамид ота касалхонадан кетиш тадоригини кўра бошлади. Яна бироздан сўнг Фаррух келади, унгача тайёр бўлиб туриши керак. Ойнага қараб ҳафсала билан соқол қиртишлай бошлади. Юзи узра бориб келаётган устара бирдан тўхтади. Фаррухнинг "аммам сизнинг суратингизга тикилиб ўтирардилар", деган гапини эслади. Қошлари қоп-қора, кўзлари чақнаб турган, келишган йигит эди ўшанда. Ойнадан эса унга кўзлари ич-ичига ботиб кетган, қош-киприклари сийрак, юзқўлларига ажин тушган, қарилик зинапоясидан юкорилаб бораётган қария қараб турарди.

"Нима қиляпсан, Абдухамид? – деди ўзига ўзи. – Ўзингни нега ёш йигитлардек тутяпсан? Ясминга мана шу ҳолингда кўринмоқчимисан? Ахир у сени ёшлигингга севган, унинг тасаввурида ўша суратдаги йигит бўлиб қолиб кетгансан. Фикрингдан воз кеч, унинг олдига борма. Унинг хотирасида ўша ёш йигит бўлиб сақланиб қол."

Телефонини олиб, уйига қўнғироқ қилди: – Менга жавоб беришди, йўлга чиқяпман.

– Бироздан сўнг келган Фаррух нарсаларини жойлаштириб, кетишга тайёр бўлиб турган Абдухамид отани кўриб юзи ёришди:

– Тайёرمىсиз, кетдик бўлмаса. Ташқарида машина кутиб турипти.

– Фаррухжон, мен сиз билан боролмайдиган бўлиб қолдим. Неварамни тоби қочипти, тезда етиб боришим керак, – у ёлғони билиниб қолишидан чўчиб кўзларини олиб қочди.

– Мен аммамга сизни олиб боришни ваъда бергандим. Энди бу ёғи нима бўлади? – кайфияти тушиб кетди йигитнинг.

– Вазият шунақа бўлиб қолпти, деб айтинг. Кейин... – Абдухамид ота бир муддат жим қолди. – Аммангизга бир гапимни етказсангиз.

Энди бу гапни айтсам ҳам бўлади. Бобонгиз Ясминни амакисининг ўғлига беришга лафз қилган эканлар. Мендан “бу гапни ҳеч ким билмасин”, деб илтимос қилгандилар. Мен ҳам ҳеч кимга айтмайман, деб йигитчасига лафз қилгандим. Тақдиримиз кўшилмагани ана шу сабабдан, бошқа ҳеч нарса эмас. Мана бу бобонгиздан қолган эсдалик. Бу мендан кўра сизга керак, – у қўйнидан занжирли соат чиқариб, Фаррухга узатди. Бу ўша – Ясминнинг отаси берган соат эди. Соат ҳамон янгидек ишлаб турар, ўтаётган вақтни писанд қилмагандек бир маромда чиқилларди.

– Яна бир гапни аммангизга етказсангиз, – хижолатли кулимсиради Абдуҳамид ота. – Қиз неварамга у кишининг исмларини кўйганман.

– Шундайми? – оғир хўрсинди Фаррух. – Бахтли одам экансиз, фарзандларингиз, невараларингиз бор экан.

– Аммангиз ҳам бир уй неваралар билан зерикмасалар керак? – ўртадаги нокулай вазиятни кўтариш учун сўз котди Абдуҳамид ота.

– Йўк, бош чайкади Фаррух. – Аммам фарзанд кўрмаганлар.

Бу Абдуҳамид ота учун кутилмаган гап эди.

– Эрлари билан ораларида фарзанд бўлмадими? – ачиниб, энтикиб сўради у.

– Аммам турмушга чиқмадилар, – лаблари қимтилди Фаррухнинг. – Бир умр ёлғиз ўтдилар.

– Нега, канақасига? – титраб кетди Абдуҳамид ота. – Ахир амакисининг ўғли билан...

– Аммам у кишига турмушга чиқмадилар. “Мен бир кишини севганман. Севгимга хиёнат қилмайман”, деб лафз қилган эканлар.

Абдуҳамид ота бу гапдан беҳол ўтириб қолди.

Абдулла ЙЎЛДОШЕВ

Абдулла ЙЎЛДОШЕВ 1954 йил Китоб шаҳрида тугилган. Тошкент Давлат университети (ҳозирги ЎзМУ) нинг журналистика факултетида таҳсил кўрган. Шаҳрисабз туман “Кеш” газетасида меҳнат қилиб келмоқда. Унинг ижод намуналари “Ўзбекистон адабиёти ва санъати”, “Халқ сўзи” газеталарида, “Муштум”, “Гулистон” журналларида эълон қилинган.

ГУМРОҲЛИК

Ҳикоя

– Ота, Худо зўрми, ё Сталин зўрми?

“Хаҳ, нодон бола-я! Шу топда берасанми шу саволни?” У нима дейишини билмай, бирпас тараддудланиб қолди. Ўғлига билин-тирмай орқасига ўгирилиб, изма-из келаётган қора чарм шапкали одамни кидирди. У уч-тўрт қадам нарида турарди. Ўша! Ихлосбос-евнинг одами. Ихлосбоевга рўпара келишдан ўзи асрасин.

– Иккалари ҳам тенг, – деди у бир ютиниб олиб, – балки ўрток Сталин кучлироқдир.

Ҳалиги одам зшитдими, йўқми, буниси номаълум. Лекин шун-дан кейин кўздан йўқолди. Мулла Лутфулла оёқлари қалтираб узок турди ўша ерда. Бозорнинг энди татимаслиги аён. 10 ёшли Низомжон кўзига жуда ёмон кўринди шу топда. Ўғлига қайнатилган лавлаги олиб берди-ю, уйга қайтдилар.

Эрининг авзойини кўриб Нисо хола ҳам қўркиб кетди. “Бир гап бўлган, – ўйлади у. Кимдир чакдимикан-а, минг марта айтдим бу кишига, ўша қолган учта китобни ҳам кўмиб ташланг деб. Ҳеч

кўнмади. Қамокдан келганда-ку, болаларидан олдин китобларни суриштирди. Болаларимга мендан қоладигани шу китоблар. Агар уларни ҳам чиритсам, нобакор бўлмайманми?,” деб туриб олди-я.

Мулла Лутфулла ўша куни қовоғини очмади. Уйдагилар у ўрнатган тартибга ўрганиб қолишган. Дастурхон атрофида ҳеч ким бошланг ўтирмайди. Дастурхонда ҳатто бирорта нон ушоғи ҳам қолмаслиги шарт. Фотиҳа ўқилмасдан ҳеч ким ўрнидан турмайди. Яна бир ғалати нарса шуки, болалари шолғомни ёмон кўришса-да, оталарига бир қараб қўйиб, ноилоҳ ейишади. Фақат бир марта муғомбир Одилжон шолғомни емай, чўнтагига солиб олган, бу сир ошкор бўлгач, ота уни “ҳаҳ нодон”, деб уришди. Лекин биргина сўз ҳам шундай таъсир қилдики, Одил анча вақт йиғлаб ётди. Ҳа, оилада ота чинакам ҳоким эди. Лекин болаларини бирор марта урган эмас.

Мулла Лутфулланинг маҳаллада обрўси жуда баланд. Эскичасига ҳам, янгичасига ҳам бирдай билимли бу одамни танимайдиган киши йўқ шаҳарда. Мўйлови ўзига ярашган, кўзлари мулойим боқувчи бу кишини мулла Лутфулла деб аташса-да, лекин унинг бирор марта муллаглик қилганини ҳеч ким кўрмаган. Аммо кўпчилик агар у тиловат қилса, ҳар қандай мулладан ўтказишини эшитган...

Фотиҳа ўқилгандан кейин болалар жимгина чиқиб кетишди. Шундагина Нисо хола: “Айтинг, нима бўлди?” дегандай эрига қаради.

– Бугун умримда, қилмаган гуноҳни қилдим, хотин, – деди у ёлғиз қолишгач “уф” тортиб.

– Яратганга шак келтирдим. Йўлда кетаётиб, ўзимни ўзим роса лаънатладим: “Ахир бундан ҳам даҳшатли пайтларда эътиқодингдан қайтмаган эдинг-ку, нодон”, – дедим.

– Аллоҳнинг қарами кенг, отаси, астойдил тавба қилсангиз, кечиради. Мана, Зикрилло эшонни қаранг, яна ҳеч нарса бўлмагандай мурид “овлаб” юрибди.

Хотинининг бу гапи кўнглидаги ғашликни янада кучайтирди. 1938 йилда Зикрилло эшон билан уни бир кунда сўроққа олиб боришган. Зикрилло эшоннинг бир-иккита оқ тушган соқоли кўз ёшларидан ҳўл бўлиб кетган, негадир “тавба қилдим, тақсир, тавба қилдим”, – деб такрорлади. Ҳатто китобларини ҳам “Бировнинг омонати”, деб тан олмади. Кейинчалик эшитса, эшон ўз қўли билан гугурт чакиб, ўша китобларни ёндирган экан....

Уларни яккама-якка сўроқ қилишди. Имомбоевни (у кейинчалик фамилиясини ўзгартириб Ихлосбоевга айланди) у ўша ерда кўрди. Имомбоев оғзидан ароқ ва саримсоқ хиди анқиб турган

терговчининг таржимони экан. Мулла Лутфулла таржимонсиз ҳам саволларни англаса-да, негадир буни билдирмади.

– Ўртоқ Сергачев бу китобларнинг ҳаммаси ўзингникими? – деб сўраяптилар.

– Ҳа, ўзимники, баъзилари отамдан қолган, баъзиларини ўзим олганман.

Бу гапни эшитиб терговчининг юзлари тундлашди, энди унинг саволлари бутунлай бошқача тус олди.

– Демак, отангиз ҳам сиз каби халқнинг онгини заҳарлаган экан-да. Қайси мачитда имомлик қилган отангиз?

– Отам косиб эди. Умида муллалик қилмаган. Мени ҳам муллалик қилади, деб ким айтди сизга?

– Хўш, муллалик қилмасангиз, бунча арабча китоб нимага керак? Так, что гражданин Мухторов, тан олаверинг.

У жавобга сғиз жуфтлаганда терговчи яна нималардир деди:

– Мана ўртоқ Сергачёв айтяптилар, ҳатто буюк Энгельс ҳам араб тилидаги китоблар не-не халқларнинг онгини заҳарлаганини билган холда “Лаънати араб ёзуви” деб, уни ўрганишдан воз кечиб юборган эканлар.

– Йўт-э, Энгельс ҳамма миллатга бир кўз билан қараган. Инсонпарварликни шу кишидан ўрганиш керак, деб ҳатто ўртоқ Сталин ҳам айтганлар-ку.

– Ўртоқ Сталинни тилга олманг, – жеркиди терговчи, – Маркс, Энгельсни ўқиганингизда бунчалик жаҳолатга ботмаган бўлардингиз. Мана, ўша араб ёзувининг таъсири.

– Ахир менинг китобларим орасида динийлари уч-тўртта, холос. Қолганлари Навоий, Лутфий, Муқимий, Қодирий...

“Эҳ, суяксиз тил Қодирийни нега айтди-я”.

– Нима, халқ душмани Қодирийнинг китобини асраб юрган экансиз-да. Мана, кимлигингиз билинди-қўйди. Сизнинг ўрнингиз турмада.

Камерада у бир ажойиб киши билан танишди. Тўғриси, ҳадиксираб турганида ўша кичкина юзи қоп-қорайиб, кўзлари шишиб кетган кишининг ўзи гапириб қолди. У Бештол қишлоқ Советининг раиси бўлиб, Мулла Лутфулла ҳақида эшитган экан.

– Кабинетимда ғафлат босиб “Ўтган кунлар”ни қолдирган эканман. Ўринбосарим дарров етказибди. Мана энди ётибмиз” халқ душмани”нинг думи бўлиб. Маҳмадаминов асли фарғоналик бўлиб, колхозлаштириш даврида бу ерда ишга юборишибди. Хотини, болаларини яқинда Фарғонага жўнатган, ўзим ҳам бу алғов-

далғов кунларда қариндошларим ёнида бўлай, деб кетмокчи бўлиб турган эдим. Гап айланиб терговчининг саволларига тақалди.

– Вой, номард-сй, – деди у терговчининг Маркс хакида айтганларини эшитиб, – қаранг, Энгельс номини ҳам булғамокчи булар.

Энгельс ҳеч шундай бўлмаган. У араб алфавитининг зеру за-барларини тушунолмай қийналган. Қаранг-а бўҳтонни. Энгельс арабча китоблар халқлар онгини заҳарлаганини билиб шундай деганимишми? Вой номардлар-эй. Бизни эмас, мана буларни халқ душмани, мафкура душмани, деса бўлади. Майли, қамокдан бир иложини топиб ўртоқ Сталинга хат ёзаман. Сизнинг номингиз билан жиноат қилишяпти, марксизмни булғашяпти, дейман...

Маҳмадаминовни эртаси куни олиб кетишди. Уни эса яна ўша Сергачёв сўроқ қилди.

– Гап бундай Мухторов, – деди у Ихлосбоев орқали, – айбннгиз оғир. Лекин ўзингизни оқлаб олишга имкон берамиз. Индинга кўрғонда катта мажлис бўлади. Сиз кўпчиликнинг олдида китобларингизни ёқасиз. Кейин диндорликдан воз кечганлигингизни айтиб, ҳаммани шунга даъват этасиз, вассалом. Уйланганизга бир ой бўлган экан, ана шундан кейин бемалол уйга қайтиб, меодовой месияни (тилмоч буни таржима қила олмади) давом эттиравс-расиз. Так, что, ўйлаб кўринг. Эртага жавобини айтасиз. Такли-фимизга кўнаверинг. Номин улуг, сурпаси куруқ муаллимликни ташлайсиз.

Туни билан кўзига уйку келмади. Зор йиғлаб колган онасини, эндигина бу хонадонга ўрганаётган Нисоойни кўз олдига келтирди. Агар қамалиб кетса, улар ҳам нариги кўчадаги Боти-ровнинг хотини, болаларига ўхшаб якка мохов бўлиб қолишса-я! Аммс... Китобларига ўзи ўт қўйишини, кейин кўпчилик олди-да имонидан воз кечишини ҳатто тасаввур қилиб, титраб кет-ди. Сўнг Маҳмадаминовнинг “Ўртоқ Сталинга хат ёзсам, сизнинг ҳам ноҳақ қамалганингизни айтаман”, дегани эсига тушди. Майли, қамалса қамалар. Маҳмадаминовнинг хатни ҳали етиб борса кўп ётмайди. Ўртоқ Сталин оқни оққа, қорани қорага ажратади.

Маҳмадаминовнинг изсиз кетишини билмаганди ўшанда. Қамокда роса тўрт йил ётди. Озодликка чиқиб, бир ойгина уйда бўлди, холос. Сўнг фронтга жўнади. Энди ҳовлида факат тўрт ёшли ўғли-ю, хотини қолди. У онасини қабрига урушдан келибоқ сағана курдиришни дилига тугиб қўйди.

Ўпна азоблар-у уруш даҳшатларини энди унутай деганида бу кўргулик қаердан чиқди ўзи?!

Урушдан тўртта орден, саккизта медал билан қайтганида Китоб станциясида Мулла Лутфулланинг кўзи Ихлосбоевга тушди. У энди прокурор ёрдамчиси экан. Уруш пайтида бир жувонга кўз олайтиргани учун НКВ дан кетибди. Лекин ҳозир ҳам ошнғи олчи эмиш...

У хотиралар оғушидан бирорта таскин тополмай китобларни яшириб қўйган жойидан олди. Ҳазрат Навоийнинг “Ҳамса” си, “Меҳробдан чаён”, “Бобурнома” Нисоойга ошиқ бўлиб юрган йигитлик пайтларини эслатди. У ҳам мирзо Анварга ўхшаб севгилисига ғазал бағишлаган, аммо онаси ўқиб қолишидан уялиб, йиртиб ташлаган. Лекин кечаси алғов-далғов тушлар кўриб ётолмади. Хуллас, у тинчини йўқотди...

...Мартнинг ўша булутли кунда у ҳам бошқаларга қўшилиб тўйиб-тўйиб йиғлади. Кўлига кора латга боғлаган, ҳадеб рўмолчаси билан кўзини артаётган Ихлосбоев ҳам кўзига унчалик даҳшатли кўринмади. Ҳамма энди нима бўлишини билмай хайрон. Ўртоқ Сталиннинг ўрнини босадиган одам топилармикан?

1953 йилнинг охирига бориб “фалончинин олиб кетишибди”, деган гаплар эшитилмай қолди. Факат харидордан 2 тийин уриб қолган кўнниси Сафаров 8 йилга кесилиб кетди. Ихлосбоев ҳам уни негадир одам қўйиб кузатишни бас қилди. Энди у одамлар кўзига кам кўринарди. Мулло Лутфулла эса институтларни битириб келган муаллимлар қўпайгач, мактаб кутубхонасига ишга ўтди. Бу орада не-не сувлар оқиб ўтиб, не-не гаплар бўлмади, дейсиз. Ҳар йили 9 майда чақириб, бирорта кўйлакми, сочикми топиришларини айтмаганда, ҳеч ким безовта қилмади ҳисоб. Факат бир гал Зикрилла эшоннинг уйида асосан савдо ходимларининг болаларини тўплаб, мактаб очгани фош бўлганида уникига ҳам келишди. “Сиз тушунган одам экансиз, мапа подпольний мактаб очмабсиз, лекин бу ёғига ҳам хушёр бўлинг”, деб кетишди.

Ихлосбоевни ҳам деярли унутиб юборган экан. Лекин кутилмаганда яна дуч келиб қолди. Пенсияга чиқиб, болаларни ҳаммасини уйли-жойли қилиб, хотиржам юрган пайтлари эди. Бир мўтабар идорага чақириб қолишди. Ихлосбоевни ўша ерда кўрди. У мункиллаб қолганига қарамай, ҳамон ишлар, ўша ерда маданият масалалари билан шуғулланаркан. Ихлосбоев мулла Лутфулла билан куноқ сўрашиб, ичкарига бошлади. Кабинетда анча одам бор экан.

– Шахсга сифинишнинг азоб-у укубатларини тортганлардан бири шу киши бўладилар, – деб бундан хангу манг бўлиб қолган Лутфуллани раисга таништирди.

– Да-да, бунга мен ўзим гувоҳман, – деди Ихлосбоев ҳам, – ўша ёвуз Сергачёвга переводчилик қилганимда бу киши ўзларини молдцовский тутганлар. Айрим кескин гапларини юмшатиброк таржима қилсам-да, Сергачёвнинг ёвузлиги туфайли қамалиб кетганлар.

Мулла Лутфулланинг бу гаплардан ғазаби қайнади. “Хўш, унда нега урушдан кейин кетимдан одам қўярдинг, аблах?” деб очикчасига сўрамоқчи бўлди-ю, барибир тан олмайди бу номард, деб фикридан қайтди. Мулла Лутфулла нега бу ерга чақиринганини билолмай хайрон эди.

– Ўрток Мухторов, мана Ихлосбоев айтганларидек, шахсга сиғиниш даврида беайб азоб тортган экансиз. Шу якин орада ёшлар билан атеистик тадбир ўтказмоқчимиз, Сиз ҳам сўзга чиқасиз. Баъзилар, айниқса, уруш ветеранлари “Сталин наҳотки шунча ишни қилган бўлса”, деб ишонишмаяпти. “Қабристондаги эскича ёзувларни нега суваб ташладинглар?, дея гина қилишяпти. Мапа, халқ ишонади. Шартта-шартта айтасиз. Фош қилиб ташлайсиз, Сталинча тартибнинг давомчиларини, Ихлосбоев сизни тавсия қилганда, ҳаммамиз энг муносиб номзод, деб топдик.

Мулла Лутфулла Ихлосбоевга қаради. У кўзларини олиб қочди. Сўнг негадир галстугини бироз бўшатди. Мулла Лутфулланинг эсига яна ўша бозорда айтган гапи келди.

– Кўзимга тик қара, Ихлосбоев, – деди у товуши хиркираб, – мен сенга ўхшаб замон бироз ўзгариши билан эътиқодимни ўзгартирадиган номард эмасман. Менда битта эътикод бор. Сен туфайли бир марта гумроҳ бўлганим етар. Сталин ҳам мана сенга ўхшаш, ўша Сергачёвнингга ўхшаш эътиқодсизлар таъсирига тушмаганида, бугун бунчалик қораланмасди. Мард бўлсанг, ўзинг гапир ёшлар олдида. Барча қилмишларингни айт. Халқдан узр сўра!

Ихлосбоевнинг кўзлари олайиб кетди. Бошқалар ҳам қотиб қолишди. Мулла Лутфулла эшикни шартта ёпди-ю, чикиб кетди.

У энди роса гап кўпайишини яхши биларди. Майли, билганларини қилишсин. У бу гал қўрқмади, яна гумроҳлик қилмади. Шунинг ўзи кифоя.

Бахтиёр МУРОДОВ

Бахтиёр МУРОДОВ — 1979 йилда Қарши шаҳрида таваллуд топган. 2005 йилда Абдулла Қодирий номидаги Тошкент Давлат маданият институтини таломлаган. Шеърлари, бадиҳалари ва публицистик мақолалари туман ҳамда вилоят газеталарида чоп этилган.

НОТАНИШ СУРАТ

У бир четда, оёқ остида ётарди. Гоҳ у томонга, гоҳ бу томонга шошилиб ўтаётган йўловчилар ҳали тиниб улгурмаган ёмғир ҳосил қилган қўлмакни шалолатиб босиб ўтиб, унинг юзига лойка сувларни сачратиб ўтар эдилар. Бирор таниш бўлса керакми ёки шунчаки кизикибми билмадим, сурат томон яқинлашиб уни ердан кўтариб олдим. Шалобода ивиб қолган суратни кафтимга қўйиб синчковлик билан қардим. Кўҳликкина жувон экан. Мен таниган аллакимларга ўхшатгандай бўлдим. Йўқ. Танимадим. Сочлари майда ўрилган, кўзларига оро бериб турган сурмаси ярашган, майос кўзларида алланечук маъно бор эди. Эски суратмикан, деб худди изтопарлардек суратнинг орқасини ўгирдим. К... О... Н... ИКА... Демак, сурат эски эмас. Елкамдан ўтган ёмғир этимни жўнжиктириб, хаёлимни қамраб олган. Сурат исканжасидан чиқдим. Беихтиёр уни чўнтагимга солиб уйга томон юрдим.

— Нима бало, — деди хотиним енгилгина салом алиқдан сўнг.

— Ҳаво эрталабдан айниганини била туриб соябонсиз чиқиб кетибсиз. Ҳали шамоллашдан кутулганингизга кўп бўлмади. Доим шунақа, хотин шўрлик жавраб қолаверади, бу эркак зоти билганидан қолмас эканда.

Унинг жаврашнома гап оҳангидан билдимки, рўзгор ишлари толиктирган, кайфияти яхши эмас. Хонамга кириб намиққан уст бошларимни алмаштирдим. Негадир яна ўша жувон сурати хаёлимни банд этди. Суратини эски эмаслиги аниқ. Орқа фонидаги кўриниши ҳам Адҳам сураткашнинг “Камалак” фотостудиясидаги пейзажлардан. Майда сочли... Сурма кўзли... Эгнидаги атлас кўйлаги ҳам одмигина. Тавба... Ҳозир кўча-куйда бунақаларни учратиш... оиласи, бола-чақаси бўлса керак. Қайси бир бахтли инсоннинг оиласи экан...

Намиққан баданимга иссиқ ўтиб чопонга ўралганча пинакка кетибман. Туш кўрибман. Аёлим кўлида офтоба, елкасида сочик билан истиқболимда турарди. Жилмайиб турсада унга томон юришга ошикмасдим. Ҳовлимиз шекилли?! Нега ёмғир йўқ. Сочинг қани, қанақа эди ранги... Ҳалиги, сурма кўзнинг губорини олар эмиш. Шунини билдармидинг?. Унда нега...

– Ҳозир, шошилманг, – дейди аёлим қайсидир томонни кўрсатиб. У кўрсатган томонга қарайман. Тол хивичга чучмою гулини аралаштириб баргак тўқиётган майда ўрилган сочли жувонга кўзим тушади. Ие, топиб олдим. Ҳозир олиб чиқаман.

– Ҳай дадаси, туринг, овқат ичинг.

Ширин уйқумни бузган аёлимнинг товушидан сергакланиб кўзларимни очдим. Кечки овқатни ҳам негадир иштаҳасиз тановвул қилдим.

Эрталаб ҳар галгидай ишга шошилиб кийина бошладим. Илгакда ювилиб дазмолланган бошқа уст-бошларим илиниб турарди. Аёлимдан кечаги костюмимни сўраганимда уни ювиш учун чиқарганини айтди. Ишга кечикаётган бўлсамда негадир аёлимни кўзидан ҳолироқ пайтни пойлаб ювиш учун тўплаб қўйилган кийимлар орасидан костюмимни топиб чўнтагидан суратни олдим у кўчага отилдим. Бу хавотирли ҳаракатим боисини тушунмай чалкаш фикрлар оғушида иш курсимга ўтирдиму суратни энг пастки ғаладонда турган ҳужжатларимнинг орасига “беркитдим”.

Тавба, нега хаёлим паришон? Суратни топиб олмаганим яхши-миди...

АРИ БИЛАН СУХБАТ

Эрга баҳор. Келбатли тоғ тизмасига чирмашган қуёш чўққи оша заминга мўралайди. Ҳовлимиздаги олма дарахтининг оч бинафшаранги офтоб нурида ял-ял товланади. Табиат мўжиза касб этган олма гулини бенуқсон жозибаси кўзни қувонтиради. Мафтункорлиги бенисбат. Бемисл ҳайрат. Бу қандай хилқат, ҳатто қўл тегирмоққа етмайди журъат. Тимсоли уйғоқ муҳаббат. Шуурингга бергувчи роҳат. Поклик рамзи, рамзи фароғат. Бирдан қаердандир визиллаган овоз чиқариб кўримсиз, хира рангда бир ари олма гули узра айланиб сайдини таъкиб этган овчидек ажиб манзарага раҳна солади. Қайдан келди бу турки совуқ. Унсиз афғон, дилда уради тугён. У эса визиллаб беармон гул марказидан топади макон. Тўхта! Сеникимас бу аркон. Тўхта, шундай гўзалликни айлама пайҳон. Ахир сен на бол йиғтувчи, на чанглатувчисан. Ана, зарарқунандалар пастда гўжғон. Ҳатто улар ҳам гўзалликка яқин келмоққа топмайдилар куч. Бир, икки... уч. Кўпайдинглар-ку. Ана бор, терак томон уч. Унда ҳам эндиғина куртагини ёриб чиққан мирғайгина барглари ширага эниб турибди. Балки ҳеч нарса бўлмагандир. Бироқ, сен келдинггу гул рангидан тиниқлик, фусункорлик йўқолгандай бўлди. Латофатли нафисликни, гўзалликни ҳис қилувчи туйғулар балки сенга ётдир. Бироқ бу сенга беаёв жоҳиллик қилиш мумкин бўлгани эмас. Сен нафақат бу гўзалликни барбод этдинг, балки кеч кузгача нозиккина натиға осилиб турли машаққатини зиммасига олаётган бўлғуси меванинг бағрига қора доғини қолдириб кетяпсан. Шўрлик мева улуш давомидаги меҳнатига қуйгани етмагандек лаззатдан фориғ бир пўчокқа айланажак қисматга ҳукм этмоқдасан. Эй дийдаси қаттол, сендан кутулмоққа нечун имкон йўқ. Сени ўлдирсам гул ҳам ўлади. Ундан энг сўнгги нажотидан ҳам мосуво қилган бўламан. Унда сендан нима фарқим қолади. Эҳ... Тақдирга тан бермоқ дегани шу экан. Эссиз!

DISAMBIGUATION

Соли ПЎЛАТОВ

Соли ПЎЛАТОВ 1949 йил Сўфи қишлоғида тугилган. Тошкент театр ва рассомчилик санъати институтининг санъатшунослик факултетини тамомлаган.

Шаҳрисабз ва Китоб тумани газеталарида адабий ходим бўлган. Кўп йиллар вилоят ўлкани ўрганиши музейи директори вазифасида ишлаган. Асосан драматургия соҳасида қалам тебратган. Унинг “Оқсарой”, “Улуғбек васияти”, “Озод қул”, “Новқат ибодатхонаси сири” каби тарихий нъесалари, “Қариш – қадимий шаҳар”, “Обидалар халқ мулки”, “Қашиқадарё халқ ижодиёти сирлари” номли тарихий-илмий рисоалари чоп этилган.

НОВҚАТ ИБОДАТХОНАСИ СИРИ

Икки парда, олти кўринишли драмадан нарча

Иштирок этувчилар:

Александр Македонский – (Искандар Зулқарнайн) буюк фотиҳ,
20-33 ёшларда

Новқат шаҳри ҳокими – 50 ёшларда

Новқат шаҳри ибодатхонаси қўғини – 70 ёшларда

Даракчи – 40 ёшларда

Кавсар – Новқат шаҳри ҳокимининг ўғли, 30 ёшларда

Бош сардор – 60 ёшларда

Зарина – Сугд қабилаларидан бирининг бошлиғи. Спитаменнинг хотини, 40 ёшларда

Спитаменнинг ўғли – 18 ёшларда

Александр Македонскийнинг хизматкори – 40-50 ёшларда

Қўриқчилар, аъёнлар ва бошқалар

Воқеа милoddан аввалги 329 йилда Новқат худудида, 13 йил ўтиб Александрия шаҳрида содир бўлади.

І ПАРДА

1-КҰРИНИШ

Парда очилади. Тун. Саҳнанинг орқа томонида Новқат шаҳри тасвири. Кучли шамол эсмоқда, гоҳида чакмоқ чақади. Ёруғлик шуъласи Новқат ҳокими ва шаҳар ибодатхонаси коҳини қиёфасини ёритади.

Коҳин – Бунақа кучли шамол бўлганини эслолмайман. Самода юлдузлар ҳам кўринмаяпти. Эй ёруғлик ва адолат тангриси Ахурамазда, гуноҳи азимга юз тутган бандаларингни ўзинг кечиргайсан.

Ҳоким – Кўрнамаклик ридосига ўралган аслзодалар, тақдирнинг мусибат тоши бошингизга урилганини хис этмаётирсизлар. Сийму-зар бахт бўлолмаслигини ҳамон хаёлингиздан фаромуш қилмоқдасиз. Бу эса шаробингизга заҳар бўлиб куйилмоғи аниқдир.

Коҳин – Туш кўрдим, севимли отингиз чўлда эгасиз, танҳо кетаётир, бу яхшилик аломати эмас, ҳукмдорим. Фалокат юз бермасин, деб кўркаман.

(Ҳоким даракчиси киради)

Даракчи – Нохуш хабар келтирдим, ҳукмдорим.

Ҳоким – Сўзла.

Даракчи – Форслар шоҳи, улуғ Доро ўлдирилган. Салтанат Мақдониянинг марҳум подшоҳи Филиппнинг ўғли ёш фотиҳ Искандар қўлига ўтган. Қудратли форс салтанати хоки-туроб бўлган, олампаҳо!

Ҳоким – (ўйланиб қолади, чакмоқ чақади ва сушлашади). Наҳот ёш Искандар синалган улуғ Доро жангчиларини енгган бўлса, ақл бовар қилмайди. Мен ҳайрат уммониюга ғарқ бўлдим. Қойил қолмоқликдан бошқа иложим йўқдир.

Коҳин – Ҳукмдорим, бу зафариятга ёш Искандарнинг нима алоқаси бор?

Ҳоким – Очиқроқ сўзланг.

Коҳин – Доро улуғ ва тадбиркор подшо эди. Аммо сафдошлари унга хоинлик мақомида турдилар, ҳарбийлар ўртасида ҳам ҳамжиҳатлик, типоглик бўлмади, шу касофат туфайли форслар мағлубият шаробини ичдилар.

Даракчи – Олампаҳо, ҳозир Марга шаҳрида, кўрганларнинг айтишича, ўзи жуда ёш, чиройли, аммо қаҳри қаттиқ, иззат талаб

хукмдор. Тарбият килган эмиш комусий олим, юнонлик Аристотель.

Ҳоким – (ўйланганча) Улуғ одамнинг тарбиясини олган ёш хукмдор! Подшо Доро қандай ҳолатда шахид бўлган?

Даракчи – Хукмдорим, Доро ҳарбий қасамни бузмаган, жанг майдонида ҳалокат топмиш. Искандар уни ҳурмат билан дафн этиб, оиласи номусини сақлаб қолган. Уларга омонлик берган.

Коҳин – Бу тангилик ва олийжанобликнинг белгисидир, аммо жанг майдонида ўлганларнинг волидаю падарлари, қавми-қариндошлари оху-ноласи, изтиробларига таскин берувчи малҳам борми, дил ярасин даволаб бўлурмикан, хукмдорим?

Ҳоким – Бу не кўргулик, эй ёруғлик ва адолат тангриси Ахура-мазда! (Шамолнинг гувиллаши кучаяди, чақмоқ чақади). Наҳот муқаддас тупрок яна ўзгалар оёғи остида топталса, қонга бўялса?

Коҳин – Хукмдорим! (Ғамгин ҳолатда) Мен узоқ яшадим бу қуҳна, сирли ёлғончи дунёда. Кучлилар доим кучсизларга зуғум қилурлар, бу гуноҳи азимдур. Форслар киндик қонимиз тўкилган ерларни эгаллаб олдилар, йигитларимиз улар қўлида жангчи, покиза қизларимиз чўри, буни сўзламоқ нақадар оғир. Ёш жаҳонгир ҳам форсларни енгган бўлса, яна бир хукмдор еримиз эгаси бўлиш орзусида.

Даракчи – Наҳот Суғд ерида яна кўз ёш, ғам, алам тантана қилса? Аммо улуғ сардор, Суғд паҳлавони Спитамен уларнинг додини бергай. Ёш Искандарга зафарият шаробини ичиш осон бўлмайди, ҳа, осон бўлмайди.

Коҳин – Мен яратганга ишонаман. Ҳар бир гуноҳсиз азоб чеккан Суғд фуқароси учун Искандарга жавоб бордур.

Эй фалак, бунчалар ғам-алам билан юрагимни зардобга тўлдирмасанг, куч-қувватдан маҳрум қилмасанг, умрим шами тезда ўчиб, зимистонга айланаётгандек ҳис этаётирман ўзимни, аммо бардам бўлинг, гуноҳсиз Новқат элини золимлар зулмига ташламанг, Аллоҳ ҳимоячи бўлсин сизларга.

Даракчи – Новқат гулу-гулзорлар, кўли гул дехкон-хунарымандлар, обод бозорлар, пурвиқор иморатлар маскани эрур. Эй дариг, муқаддас ибодатхона, Донишмандлар уйи, олтин санам тақдири не бўлур?

Ҳоким – Бас, даракчи, бас! Сен ғамгин сўзларинг билан бу дунёга бўлган ишончдан марҳум қилаётирсан.

Даракчи – Тилига эрк берган ожиз қулингизни авф этгайсиз, хукмдорим. (Тиз чўқади).

Коҳин – Ўғлим (даракчига қарата), бор, халқни тинчлантир, ёш

жаҳонгир учун Новқатда жой йўқ. Шаҳарга, халққа зиён етмайди.

Ҳоким – Ҳукмимни кутинглар, ҳеч кимга бир сўз айтма, тилинг-ни тийиб юр.

Даракчи – Бош устига, олампадох. (Чиқиб кетади).

Коҳин – Вақти-соати келди. Танграм Ахурамазда томонидан юз берадиган мўъжиза сирийн ошкор қиламан, ҳукмдорим.

Ҳоким – Мўъжиза, қанақа мўъжиза ҳақида сўзлаяпсиз?

Коҳин – Ҳукмдорим, сизга мўъжиза аён бўлгач, умрингиз шами сўнади, яхшилаб ўйлаб кўринг.

Ҳоким – Танграм Ахурамазда номи билан қасам ичиб айтаманки, агарки мўъжиза халқим, шаҳримга хизмат қилса, жонимни қурбон қилишга тайёрман.

Коҳин – Мўъжиза Новқат ибодатхонасида содир бўлғай. Ёш Искандар шаҳарга даҳл қилинга журъат этолмайди, ҳа, этолмайди.

Ҳоким – Ҳурматли донишманд зот, мен нодон ёким ақлимни йўқотган эмасман. Наҳотки айёр тулки бир айланиб ювош туяга айланиб қолса, ўйлаб гапираяпсизми?

Коҳин – Олампадох, сўзим ҳақ. Мўъжиза танграм Ахурамазда томонидан содир бўлғай, буни ёш Искандар билан ибодатхонада кўргайсизлар, сўнг яшин уриб қулга айланурсиз, мен эса тўсатдан жон таслим қилурман. Бизларни улуг Ахурамазда ул дунёда ўз марҳаматига олгайдур.

Ҳоким – Тангрига қасамки, шаҳри азим Новқат, халқим омон қолса, ўлимни хурсандлик дақиқаси деб билурман.

Коҳин – Унда кутинг, ҳукмдорим, ҳозир қайтаман. (Шамол қучаяди, чакмоқ чақади, ҳоким ҳайратда, коҳин пайдо бўлади, кўлида терига туширилган ёзув, тўсатдан атроф ёришади, қолдузлар кўринади, чакмоқ чақиши тиниб, шамол тўхтади, ҳоким самога боқиб тиз чўқади).

Коҳин – (ҳокимга қарата) Туринг, ҳукмдорим. (Кўлидаги ёзувни беради). Яхшилаб ўқинг, шу сизга йўл кўрсатгай. Агар кўзим бу фоний дунёдан юмилса, сукунат минорасига ҳурматимни жойига қўйиб дафн қилгайсиз, боринг ўғлим, Аллоҳ мададкорингиз бўлсин. (Ҳоким коҳин кўлини ўпади, одат бўйича икковлари тиз чўқиб ерни тавоб этадилар, туриб ғамгин хайрлашадилар, ҳоким чиқиб кетади, шамол эсиши авжига олади, чакмоқ чақади).

Коҳин – (самога боқиб) Қудратли ва марҳаматли танграм Ахурамазда! Ижозатсиз илоҳий, сирли китоб тугунин Новқат ҳукмдорига ошкор қилдим.

Самодан садо – Бу сен томондан қилинган хайрли пешалик-

дур, менинг паноҳимдасиз. Эзгулик, яхшилик йўлида жон фидолик қилганларга доимо марҳаматимни дариғ тутмагаймен.

Коҳин – Улуғ тангрим, Суғд тупроғининг, элатларнинг кейинги тақдири не бўлур?

Самодан садо – Яқин кунларда бепоён Суғд заминида қопли урушлар содир бўлғусидир, Искандар Мароқандада Суғд пахлавони Спитамен зарбасига йўлиқгай, аммо гуноҳга ботган сафдошлари Спитамен ўлимига сабаб бўлур. Улуғ миноралар йиқилгай, “минг шаҳар” калхатлар маконига айланур, беваю-бечораларнинг оху-ноласи самони тутгайдур. Лекин у ҳеч қачон Суғд заминидаги Новқат шаҳрининг муқаддас ибодатхонасига зиён–заҳмат етказишга журъат қилолмайди.

Коҳин – Демак, Искандар буюклик шохсупасига чиқур, унга ҳеч қачон зиён–заҳмат етмайдур, шундайми, улуғ тангрим?

Самодан садо – Йўқ! У одил жазодан қутулиб қололмайди, айна кучга тўлганда, орзуси ушалган дақиқаларда бегуноҳ ўлдирилган, оху-ноласига тош ҳам бардош беролмаган волидаю-падарлар ҳаққи дунёдан эрта кўзи юмилгай. Бизнинг одил қароримиз шу. Аммо Новқат ибодатхонасида кўрган синоатни Искандар кўзи фоний дунёдан юмилгунча эсида сақлагайдур. (Овоз йўқолади).

Коҳин – Ёруғлик тангриси Ахурамазда улуг, адолатли, қудратлидир. Энди дунёдан кетсам армоним йўқ, Аллох марҳаматлидир.

(Шу пайт гумбурлаш овози эшитилади, чақмоқ чакади, коҳин ерга йиқилади, Новқат ҳокими икки киши билан киради ва коҳинни оҳиста кўтариб чиқиб кетадилар. Саҳна чироғи ўчади, парда тушади).

2- КҶРИНИШ

Парда очилади. Олтин тахтда Александр Македонский хаёлга чўмганича ўтирибди. Саҳнанинг орқа кўринишида кенг чўл тасвири. Ўртада юнонча кўринишдаги стол, стуллар, шоҳи дастурхон устида турли нозу-неъматлар куйилган. Гоҳида хизматкор кириб олтин қадахга май қўйиб чиқиб кетади.

Александр – (Ёзув тасмаси орқали) Кўпплаб юртлар менга тобе бўлди. Суғдни азим, шаҳри Марга ҳам измимда. Наҳот Новқат аҳли менинг зафариятимдан огоҳ эмасдур, дарвозалари ёпиқ, бунда не сирлар вожиб? (хаёлга толади).

Содик жангчиларим узок йўл босдилар, майли, дам олиб, ҳордиқ

чиқаришсин. Эрта тонг Новкат шахри мендан омонлик кўрмагай. (Хизматкор кириб Александр Македонский кулоғига нимадир дейди).

Александр – (тахтдан тушиб) Новкат ҳокими ёлғиз ташриф буюрган, аёнларсиз, қўриқчиларсиз, жуда кизик, жуда сирли.

Хизматкор – Ҳукмдорим, айни муддаони сўзладингиз.

Александр – Майли, олиб кир.

Хизматкор – Бош устига, ҳарбий сардорларингиз ҳам ташриф буюрсинми?

Александр – Йўқ. (Хизматкор чиқиб, Новкат ҳокимини бошлаб киради).

Ҳоким – (таъзим қилиб) Ҳукмдор, Новкат шахри ҳалқи саломини қабул эт, юртимизга хуш келибсан.

Александр – (жиддий) Марҳамат. (Жой кўрсатади, ҳоким бориб ўтиради). Олдин оқшом таомини еймиз, сўнг мақсадингни баён этурсан.

Ҳоким – Бош устига.

(Улар ўтириб таом ейдилар, гоҳида бир-бирларини синагандик кўз уриштирадилар, таом тановул қилинган, биринчи бўлиб Александр Македонский сўз бошлайди).

Александр – Қудратимни, омад доимо менга ёрлигини эшитмаганмисан? Биз енгилмас деб тан олинган форс салтанати қалқоқини синдирдик. Суғдларнинг гуллаган обод Марга шахри энди йўқ.

Ҳоким – Марга буюк шахар эди, матонатли Суғд ўғлонларининг кўпини ўша ерда кўзи юмилди, сен ғолибсан, аччиқ бўлсада тан олмасдан иложим йўқдур.

Александр – Аммо бу жангда менинг ҳам матонатли суворийларим шахид бўлди. Энди Суғд тупроғида шафқат, омонлик бўлмайди. Айтчи ҳоким, Суғдлар меҳмонавозликни жойига қўюр, одат бўйича меҳмонга тухфа берурлар, қуруқ қўл билан келмоқ, бунинг устига ҳокимлик либоси ўрнига оддий чўпон қиёфасида ташриф буюрмоқ... Улуғворлигинг, шижоатинг қани, эй, Новкат ҳукмдори?

Ҳоким – Сен ҳақсан ҳукмдор, бўш қўл билан ҳузурингга келдим. Лекин Новкат шахри, халқига омонлик берилса, буюк сир, мўъжизадан вофиқ бўлгайсан.

Александр – Қанақа сир, қанақа мўъжиза ҳақида сўзлаяпсан? Тонг сахар шахарнинг дарвозалари очилмоғи, биз ғолиблик нашъасини сурмоғимиз лозим.

Ҳоким – Сенда кучу-қудрат етарли, шахарни олишинг қийин эмас, аммо сирдан ғофил қолсанг умрбод пушаймон бўлиб ўтурсан, ўйлаб кўр, сўзим ростдур.

Александр – Сўзингга ишонмайман, шер айёр тулкига, тоғ эч-киси бургутга айланиб қолиши мумкинми?

Ҳоким – Тангрига қасамким, сен мўъжизани кўрурсан.

Александр – (ўйланади) Сен қайсар зот экансан, майли мен сенинг сўзингга ишондим. Улуғ мураббийим устоз Аристотель ҳам ҳар нарсани кўзинг билан кўр, сўнг ишон, деб уқтирганлар.

Ҳоким – Сен ҳақсан, жаҳонгир, улуғ Аристотель сўзи рост. Дунё тилсимотларга тўладур, энди шаҳарга йўл олурмиз, ҳамма уйкуда, ҳеч ким ҳалал бермайди.

Александр – Майли, йўл бошла.

(Александр Македонский икки қўриқчиси, хизматкори, Новқат ҳокими саҳнадан чиқиб кетдилар, саҳна чироқлари ўчади, чакмоқ чақиши, кучли шамолнинг шовуллаши эшитилиб туради, оҳиста саҳна ёришади, чиройли безатилган зал, гумбазсимон ибодатхона, ҳайратомуз тасвирлар. Гўзал қизлар енгил рақс тушмоқдалар, дил-тортар мусиқа оҳанглари янграмоқда, улар саҳнага кириб келади-лар. Ушбу мўъжизали ҳолат уларни ҳайратга солмоқда).

Александр – Муаттар гулларнинг хиди димоғимга урилмоқда, мўъжизалар қасрига кирганим ростга ўхшайди. Бу не синоат?

Хизматкор – Олампадох, мўъжиза бундан ортик бўлмас.

Ҳоким – Ҳукмдор, марҳамат қилинг.

(Уни ибодатхона эшиги ёнига бошлаб келади, тўсатдан эшик очилади ва тим қора сочлари латиф қоматини ёпиб турган бениҳоя гўзал қизга кўзи тушади).

Александр – (ҳайрат ва ҳаяжон билан) Тангримга имон келтираман, бу малаксиймо гўзаллик, поклик маъбудаси Афродитадан ҳам қуҳли экан.

(Шу дақиқада ногаҳон ул малакнинг нозик оёқлари остидан олов чақиб, бир зумда қизнинг борлигини эгаллайди, аммо олов латиф сиймони кўйдирмас, табассум ила боқиб турарди. Шу пайт малакнинг кўзидан нигоҳли олов учқуни чиқади ва Александр Македонский чакмоқ ургандай ерга йиқилади. Ибодатхона эшиги ёпилиб, жаҳонгир ўзига келиб қарахт ҳолатда ўрнидан туради.

Александр – Бу синоат одамизот қўлидан келмайди, сен ҳақ чикдинг, ҳоким. Тангрига қасамким, бу мўъжизадир.

Ҳоким – Мени авф эт, ҳукмдор. Бу мўъжиза тангри томонидин позил бўлди. Кимки бу шаҳарни, муқаддас ибодатхонани бузишга журъат қилса, гўзалликка путур етказса, оқибати яхши бўлмайди, улуғ тангрим Ахурамазда унинг жазосини бергай, ул малак нафақат

гўзаллик тимсоли, оналар меҳри-муҳаббатининг белгиси, ҳаётнинг абадийлигидир. Биз унга тоабод сажда қилиб ўтқумиздир.

Александр – Сен ҳақлисан, ҳоким. Сўз бераман ҳеч ким Новқатдай шаҳри азимга, мўъжиза ибодатхонага дахл қилмоққа журъат этолмайди. Қарорим қатъийдур.

(Шунда ҳоким олтиндан ясалиб, усти ақиқ тошлар билан безатилган типратикон, бақа, қиматбаҳо узук қўйилган патнисни келтириб қўяди)

Александр – Бу нима?

Ҳоким – Ушбунни яратганга Аллоҳ ўз марҳаматини дариғ тутма-гай. Бу Новқат аҳлининг туҳфасидир. Олтин ва ложуварддан ясалган ушбу типратикон, бақага назар солсанг кўзинг равшан, тортади рўҳинг тетиклашади, узукни панжангга таксанг умрбод, навқирон ёш йигит бўлиб қолаверасан. (Александр Македонский узукни қўлига такмоқчи бўлади, ҳоким уни тўхтатади).

Ҳоким – Аммо узук сенга бахт-саодат келтирмаслигини ҳам билишинг лозимдур, ҳукмдор.

Александр – Очик сўзла.

Ҳоким – (узукни қўлга олиб) Узукни панжангга таксанг, тўғри, умрбод навқирон, ср юзида ягона энг гўзал, ёш йигит бўлиб қолаверасан. Аммо йиллар ўтиб, кўз ўнгингда сеvimли ёринг, ўғилларинг, невараларинг, сени жондан севгувчи қавми-қариндошларинг қазо қиладилар, буюк салтанатинг емирилиб, поёнига етади. Сафдошларинг эса сенга ҳасад ва алам билан боқиб кўз юмадилар. Шунда абадий ғам-андуҳ сени тарк этмайди. Танла ҳукмдор, ҳаммаси сеники. Аммо аччиқ ҳақиқатни сўзлаганим учун айб қилма.

Хизматкор – Олампаноҳ, узукни олинг, наҳотки абадий ёшлик, навқиронлик, ҳаётнинг ҳузур-ҳаловатидан воз кечсангиз (тиз чўқади), олинг, салтанатингиз абадий давру-даврон сургай. Сиз уларнинг абадий ҳукмдори бўлиб қолурсиз, тақдирингиз, толе куёши умрбод порлашига ишонаман. Пешонада нелар ёзилганлиги ҳозирча тилсимотдур.

Александр – (хизматкорни турғизади, ҳокимга қараб) Ушбу туҳфанг учун Аллоҳ сени ёрлақасин. Айтчи, ҳоким, ушбу узукни бирон зот бармоғига тақишга журъат қилганми?

Ҳоким – Йўқ, ҳукмдор! Ҳалигача ҳеч ким журъат этолмагандур.

Александр – Новқатликлар ақлли, буюк зотлар экан. (Ўйланади). Сен аччиқ бўлса-да, ҳақиқатни сўзладинг. Менга абадий ёшликнинг нима кераги бор? Тақдиримда нелар ёзилган, қанча умр кўрмоқлигим

фақат Аллоҳга аёндур. Абадий ёшлиқдан воз кечаман, бебаҳо туҳфангни ҳам қабул қилолмайман.

Ҳоким – Сен буюксан, имон келтирмоқ жоиздур. (Ҳоким куллуқ қилиб туҳфани олиб кетади).

Хизматкор – Мен ҳайратдаман, ҳукмдорим. Наҳот Сугд юрти мўъжизалар маскани эрур. Кишига ҳузур берувчи боғлар, ой юзли гўзаллар чеҳрасидек тиник булоқлар, тотли нозу-неъматлар, буларнинг ҳаммаси мўъжиза эмасми?

Александр – Бу ерда кўп силсилотлар мавжуд. Сугдликлар ушбу гўзал масканни менга осонликча берур деб ҳаёл қилурсанми, йўқ! Қалқонлар ва қиличлар жаранги, отларнинг самони тутувчи дупури кўзингни типитгай, кураш ва ғалаба энди осонликча қўлга кирмагай, Аллоҳга қасамки, шундай бўлур.

Хизматкор – Олампаҳо! (Қулогига шивирлайди).

Александр – Йўқ! Энди кеч.

Хизматкор – Одамнинг бўйи баланд қуйма олтин санам, ақл бовар қилмайди. (Ҳоким киради).

Александр – (хизматкорига ва қўриқчиларга қараб) Бизни холи қолдириңлар. (Улар чиқиб кетади).

Александр –Эй ҳоким, айтчи, қудратли шаҳар Маргада, Нисода печун мўъжиза содир бўлмади, ахир ул шаҳарлар ҳам гўзалликда, ободликда шаҳринг Новқатдан ҳам зиёда эди-ку.

Ҳоким –Заковатли ҳукмдор, ҳар жойнинг ўз тошу-тарозиси бордур, Аллоҳнинг қарами кенг, кимга шафқату-илтифот қилмоқлик фақат унга аёндур!

Александр – Доно гап! Барибир бу дунёи хилқатнинг тубига етмоқ, тугунин ечмоққа инсонлар қодир эмас. Улуғ мураббийим Аристотель шаҳрингдаги мўъжизанинг шоҳиди бўлса эди қойил қолган бўларди. Устозим ҳам илм аҳлига қоронғи экан.

Ҳоким – Надоматлар бўлсинки, илм йўлида жафо чекканларнинг кўпи ул дунёга рихлат қилғонлар, уларнинг хикматли сўзлари ёзилган куллийётлари Донишмандлар уйида муқим сақланадур.

Александр– Донишмандлар уйи, мўъжиза ибодатхона (Ўйланиб қолди). Демак, ҳар жойда илм- урфонга ошuftалар яшайди, бу йўлда излангайлар. Энди шаҳрингни тарк этурман.

Ҳоким – Бош устига, ҳукмдор! (Чиқиб кетадилар, сахна чироғи оҳиста учади, парда тушади).

3-КЎРИНИШ

Биринчи сахна кўриниши Қоронғулик. Ибодатхона тўйнугидан ёруғлик шуъласи акс этган. Ёғду ибодатхона ёнидаги ҳоким қиёфасини ёритади, ҳорғин, тушқун кайфиятда ҳокимнинг ўғли Кавсар киради.

Кавсар – Падари бузруквор, зим-зиё тунда нечун бу ердасиз?

Ҳоким – Ўғлим. (бағрига босади) Одамзодни икки марта бу дунёга келмоғи мумкин эмас, умрим шами сўниб, фалак мендан юз ўгирса ўрнимга ўзинг қолиб элни бошқарурсан. Эсингдан чиқарма, юртбоши хушфасл, хуштаб, матонатли, тўғрисўз бўлмоғи керак. фукарога яхшилик қилишни ҳам қарз, ҳам фарз деб билгайсан, онангни кўнглига малҳам бўл, сингилларингни поклик пардасида сақла, оталиғ фарзини тўлик бажармаган бўлсам маъзур тутгайсан, ўғлим.

Кавсар – Нечун мусибатли сўзлар айтурсиз, қалъамиз мустаҳкам, имонимиз, бутун, ёғий билан ўлгунимизча жанг қилурмиз, улуг тангримиз Ахурамазда паноҳ бўлур, падари бузруквор.

Ҳоким – (аламли қулади, кўзи ёшланади). Қалъа, шаҳар. У қолиб эмас, биз уни енгдик. Улуг Тангрим, (самога боқиб) марҳаматингни дариғ тутмадинг, у сел эди тўхтатдик, чакмоқ эди сўндирдик, темир эди, эрита олдик. Олий насаб қоҳин, сизга абадий фароғат, шараф ул дунёда нозил бўлсин. (Осмон яна қоронғулашади, шамол эса бошлайди, момақалдирок гумбурлаши эшитилади. Кавсар бундан безовталади, кўнгли ниманидир сезгандек, тиз чўкиб самога нидо қилади).

Кавсар – Эй, рўйи-замин ҳукмдори, юзини нурга тўлдирувчи қуёш, тунда сарбонга йўл кўрсатувчи ой, айтинг, наҳот падари бузрукворимни мендан...

Ҳоким – Йўк, йўк, бундай мусибатли сўзини тилга олма, тангрига қасамки, мен сизлар билан биргаман, паноҳларингиз бўлиб абадий қолурман. (Чакмоқ чакиши кучаяди, шамолнинг эсиши зўраяди). Бор ўғлим, ҳамма ўз юмуши билан машғул бўлсин, дарвозалар очилсин, эрта тонг Александр бу ердан жўнаб кетади. Ёш ҳукмдор новқатликларни ўз ҳимоясига олади.

Кавсар – Падари бузруквор, наҳотки...

Ҳоким – Ҳа, шундай ўғлим, халқ билан бирга бўл, фаҳм-фаросатли зотлар, қоҳинларнинг доно маслаҳатидан чиқма. (Кавсар чиқиб кетади. Ҳоким чарчаган, уйқу босиб ёнбошлайди, кўзи юмилади баногоҳ қоронғуликдан ҳокимнинг марҳум падари бузруквори қиёфаси намоён бўлади).

Марҳум ота сўзи – (Ёзилган тасма орқали) Азиз фарзандим, сен

хатолиғ йўлиға кирдинг, наҳот жисмингни бир ҳовуч кулга мужда қилсанг? Ҳали ҳам кеч эмас, улуғ тангрига ёлворурмен, жонинг омон қолғай. Умр йўлдошинг сенга меҳр қўйган, кизинг, ўғлингни етимлик, забунлик дунёсига наҳот ташласанг. Мардлик қилиб ўзни ажал чоҳига отмоқлик не керакдур, фарзандим. (Ҳоким уйқусираб).

Ҳоким – Йўқ, падари бузруквор, эл-юрт, учун жондан кечмоққа қасам шаробин ичканман, Аллоҳга қасамки, онтимни бузмагайман.

Марҳум ота сўзи – Аллоҳ ёрлақасин сени, фарзандим, олий насаб ўғлонлигингга имон келтирдим. (Шу пайт югурганча Кавсар кириб, отасининг бошини кўтариб, тиззасига қўяди, ҳоким кўзини очиб ўрнидан туради).

Кавсар – Падари бузруквор, энди қасрга қайтсангиз, ибодатхона олдида зим-зиё тунда кўп турмоқликнинг хосияти йўқдур, бобомни тилга олдингиз, юринг кетайлик! Шу дақиқада ваҳимали момақалдиروق овози, эшитилади, яшин чақнайди, кучли шамол эса бошлайди).

Самодан садо – Новкат ҳукмдори, ўғлинг бу ерни тарк этиши лозимдур, Аллоҳ сени ўз марҳаматига оладиган дақиқалар келди.

Ҳоким – Азиз фарзандим! (бағрига босади). Бор энди, ёш эмасан, юрт таянчи бўлиб қолгин.

Кавсар – Сизчи, падари бузруквор?

Ҳоким – Мендан хавотир олмагин, қасрга қайт, ибодатхонада бу кеч қолурмен. (Яшин чақнайди, Кавсар хайрат ва кўркув остида кета бошлайди, баногоҳ гумбурлашдан орқасига қарайди, шу дақиқада ҳокимга яшин тегаети. Кавсар югуриб келаети, бир ҳовуч кулни қўлига олганча нидо қилаети).

Кавсар –Падари бузруквор, падари бузруквор, улуғ тангрим, бу не синоат? (Самога боққанча қолади, саҳна чироғи ўчиб, парда тушади).

(Саҳна чироғи ўчади. Парда тушади).

ПЛАДКИКОМ,
ПАРУХ,
ПЪБЛИЦИСТИКА

Маҳмуд САТТОРОВ

Маҳмуд САТТОРОВ 1948 йилда Октябр ойида қишлоғида таваллуд тоилган. Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ)нинг филология факултетида тахсил кўрган. Иш фаолиятини Алишер Навоий номида ўрта мактабда ўқитувчиликдан бошлаган.

Тошкентдаги “Ўқитувчи” нашриётида муҳаррир, катта муҳаррир, редакция мудири вазифаларида хизмат қилган. “Ўзбек болалар адабиётида тарихийлик ва замонавийлик” мавзусида номзодлик илмий ишини ҳимоя қилган.

Маҳмуд Сатторов 1986 йилдан буён А. Қодирий номидаги Тошкент Давлат Маданият институтининг ўзбек тили ва адабиёти кафедрасида катта ўқитувчи лавозимида ишламоқда. “Ватан осмони”, “Ўзбек удувлари”, “Ўзбекнинг гапи қизиқ” ва бошқа китоблар муаллифи.

ЎЗБЕКНИНГ ГАПИ ҚИЗИҚ

ОТАНГ – БОЗОР, ОНАНГ – БОЗОР

Бунинг маъноси бозор сени ўз ҳукмига етаклайди, баҳосини ўтказди, бозор қонунлариға риоя қилиш жоиз. Ота-онаға бўйсуниш шарт бўлганидек, бозорға, нарх-навоға бўйин эгишға мажбурсан. Ҳатто ота-онанг пешонангға битказолмаган мол-дунёни омон бўлсанг, омадинг юришса, қўлинг узунлашса, бозордан оласан. Қушни, ҳамкасб, қариндош-уруғингға, дўст-оғайнингға, шогирдларингға сарғайиб нима қилдинг?! Беминнат бозор бор. Турмуш, тирикчилик, ҳаётингни бозор белгилайди. Отанг– бозор, онанг–бозор. Муқобили: “Пул бўлса, чангалда шўрва”.

БОЗОР КҶҢГАН ЭЧКИ

Кўчма маънода: кўпни кўрган одам, чапдаст, уддабурон, тажрибали шахс. Эчки бозор кўрса, хўжайин, даллол, харидор танийди. Эчки-кўй, мол-ҳолнинг аҳволидан огоҳ бўлади. “Мусофир” бўлади. Бозор кўриш, турмуш сабоғини олиш дегани. Муқобили: “бозор кўрган йигит”, “бозор кўрган одам”.

БОЗОР ЯҚИН – БОЙИМАС

Бозори яқиннинг майда харажати кўп бўлади. Ҳа деганда, бозорга тушаверади. Харидни майда-майда, бот-бот қилиш, тежамкорликка зид, аслида бозорни дўржи: копи-қанори, араваси, тойи, суви билан қилинса, кўп бора арзон тушади. Шунинг учун ота-боболар бозор яқин бойимас, деган ҳикматомуз иборани бизга мерос қолдириб кетишган. Мақолнинг шахсини аниқлашни унутманг: агар “бозори яқин бойимас” десак, мантиқан бошқа гап қиламиз. Ишбилармон, уддабурро, хунарманд одамнинг бозори яқин бўлса, аксинча, у тезда бойиб кетади.

БОЗОРГА КЕЧ БОР, ЭРТА ҚАЙТ

Сабаби бозор эрта тонгда қиммат бўлади. Чошгоҳга бориб қизийди. Тобора арзонлашиб боради. Харидингиз унумли, тежамли бўлади. Эрта қайтишнинг муҳимлиги сабаби, ҳар хил киссавуру ҳангома талаб қаланғи-қасанғиларнинг ҳуружидан ҳоли бўласиз. Қоронғида келишингиз ўзингиз, жонингиз, молингиз учун хатарлидир. Шунинг учун ҳам бозорга кеч бор, эрта қайт, дейишган бобокалонларимиз.

БУ ҲАМ ЙЎҚ ЭДИ, ОТАМ БОЗОРДАН КЕЛТИРДИ.

Бу ибора жанубий вилоятларда фаол ишлатилади. Болалар бирор таом, кийим-бош, буюм, ўқув қуролидан норози бўлиб, хархаша қилиб, инжиқлик билдирганда, шундай дейилади.

Бориға, топилганиға шукур кил, шу ҳам аслида йўқ эди, даданг бозордан келтирди, дея мазкур буюмнинг нархи оширилади, баҳоси –қадри кўтарилади. Наҳ урма, ношукур бўлма. Нафсингни тий, қабилида ёшликдан қаноат одоби тарбияланиб борилади.

ҲИСОБИНИ БИЛМАГАН ҲАМЁНИДАН АЙРИЛАР

Ҳамма нарсада режа, ҳисоб-китоб, тежамкорлик керак. Ҳисоб-китоблилик, режалилик кичик ҳиссадан катта давлат, бисот, бойлик келтиради. Оғзи очик, ландовур киши қаби кўчма маънода ҳам ҳисобини билмаган ҳамёнидан жудо бўлиши тайин. Режасизлик, исрофгарчилик, тежамсизлик мулкнинг заволидир.

ЁТИБ ЕГАНГА ТОҒ ЧИДАМАЙДИ

Бу ибора юқоридагисининг мантикий давоми бўлиб, давлатнинг ҳар қанча мўл бўлмасин, уни сарф қиларкансан, албатта ўрнини тўлдириб бор. Магар шундай қилмас экансан, тоғ бўлса ҳам емирилиб, адо бўлади. Оқибат, оч-наҳор қоласан. Турмуш-тирикчилигинг мушқуллашади, дея огоҳлантиради аждодлар.

ЁМҒИРДА ОТ ТАНЛАМА, ҲАЙИТДА ҚИЗ

Бунинг маъноси шуки, ёмғир ёғиб турганда ҳар қандай қари, тўриқ от ҳам сийна-сарғиси товланиб, учкур аргумоқ бўлиб кўриниши мумкин. Бу пайтда отнинг зотини, тулпорнинг ёшини аниқлаб олиш қийин. Ҳайитда қиз танлаш ҳам кишини (айниқса, ёш йигитни) чалғитади.

Ҳайит (байрам) куни қизларнинг ҳаммаси ҳам ясаниб-тусанган, ула-элик суртган, ўсма-сурма қилган, хина қўйган, гўзал либосларга бурканган бўлади. Байрамдан ўзга кунларда барча одам зоти қаби қизлар ҳам табиий гўзаллик ила кўринадилар. Мана шу сабаб, алҳол, машойиҳлар ушбу мақолни қолдириб кетганлар.

ҲАФТАДА БИР БОЗОР, УНИ ҲАМ ЁМҒИР БУЗАР

Бу қофияли жумла бечора, камбағал дехқоннинг кўнгил изхори бўлиб ҳафтасига бир келадиган бозордан чамасидагидай наф кўролмаган одамнинг пушаймон-армониidir. Кўчма маъноси ҳам бўлиб, узоқ режалаштириб юрилган ишнинг фавқуллодда тўсиқлар билан амалга ошмай қолганидан ранжиш ҳолатидир. Муқобил: “Ойда-йилда бир бозор, уни ҳам ёмғир бузар”. “Мен ўғирликка тушдим у ой ойдин бўлди” ва ҳоказо.

БОР ЖОЙДА–БОЛ АРЗОН, ЙЎҚ ЖОЙДА – ТУЗ ҚИММАТ

Бол асаларининг узоқ захматли, оқилона меҳнати, асалчининг шижоати мевасидир. У қимматбаҳо маҳсулот, бол-асал қадимдан кадри-қиммати баланд таом саналган. Бироқ у бор, айникса кўп бўлган жойда, албатта, арзон юрган. Туз эса дарё, саҳро, тоғ тузи бўлишидан катъий назар, кўплиги табиий мавжуд неъматлиги, оз ишлатилиши жиҳатларидан арзон бўлган. Аммо йўқ жойда, шу оддий туз ҳам қимматлиги таъкидланиши билан бозор молдан ташқари жой, мавсум, маҳсулотга боғлиқлиги кўзда тутиляпти.

БОЗОРГА БОРЯПТИ, БОЗОРДАН ҚАЙТАПТИ

Хабар кўринишидаги бу содда ибораларнинг маъноси чуқур: одам бозорга боряпти. Олдинда бозор, харид, саргузаштлар омад, толе, интилиш, бахт ва ёинки бўларнинг акси... Одам бозордан қайтапти. Харид қилинди. Ютдингми ютқаздингми, тутдингми, тутқаздингми, толеинг ўнг келдими, терсми, нима бўлганда ҳам бугунги бозоринг ўтди. Сафардан қайтдинг.

Кўчма маъноси: бозорга бориш вақти, икболи, омади, демакки, истиқболи келажаги олдинда бўлган ёш йигит рамзий тимсоли кўзда тутиляпти. Бозордан қайтишда эса, энди мавсуми ўтган кексалик, ижтимоий-сиёсий мавқеи тугаган, фаол умри поёнига етаётган инсон образи гавдаланади. Тушкун руҳдагиси. Одам, мол бозорга боряпти. Умид сўнди илинж узилди...

ГАДОЙ НАРСА ТОПСА, ХАЛТА ТОПОЛМАС

Мири кам дунё. Бирини топсанг, бирини тополмайсан. Юкоридаги иборага мазмун жиҳатидан яқин. Гадои омади чопиб, қўлига садака тушиб, чангали ҳам тўлди. Бироқ уни қаерга жойлайди? Халта, тўрва, идиши бўлмаса.

Бу ўринда киноя ҳам, танкид ҳам, ачининг ҳам, ушбу ҳолатни табиий ҳодиса сифатида қабул қилиш ҳам бор. Одатда, қўли кискалик қилиб, чорасиз қолиб, ўксинганда инсон оиласига, бола-чақасига, ҳатто ўзига-ўзи ҳам бу қадимий иборани ишлатади.

ГАПНИ ГАПИР УҚҚАНГА

Гап бор. Кишини сергаклаштирувчи, диққатини тортувчи ибора. Жиддий фикр, маслаҳат, ўғит, сир-синоат ҳақида гап борганда бу бирикма қўлланилади. “Гап бор”, ибораси муҳим маълумот ҳақида сени огоҳ этмоқчиман, деган маънони беради.

Гап ташиди. Гап юк эмас, уни ташисанг. Бироқ, орамизда шундай одамлар борки, бировнинг гапини бировга етказди, “ташйиди”. Ибора асосан салбий оҳангга эга. Чақма-чақарлик, ўзидан қўшиб гапириш, игво, тухмат, ғаламислик, писмиқлик меваси. Одамлар орасида муносабатнинг бузилиши, кескинлашиши, йирик ихтилофга боришини таъминлайди.

Гап эшитди. Маълумот, ахборот олиш. Ўзидан катта ё тенгдошидан танбеҳ олиш, эшитиш. Кишидан ўзгаларнинг ранжиши. “Гап эшитди” ибораси танбеҳ олди, ҳижолат бўлди, уялиб қолди, изза бўлди, кайфияти бузилди, руҳи тушди маъноларини беради. Бу ўринда гап эшитиш адолатли, ўринли ё мутлақо адолатсиз, ўринсиз бўлиши мумкин. Ибора ҳолатни қайд этиш, бу ҳақда маълумот беришга қаратилган.

Гап ўтди. Гап таъсир қилди, худо инсофини берди маъноси бор. Бироқ асосий кўчма маъноси орадан гап ўтди, муносабатларга дарз кетди. Муомаласи бузилди маъноларида. Муқобили, “гапи қочди”, “ораларидан қора мушук ўтди”, “пўм чиқишди”, “бир-бирининг мушугини пишт дейишди” кабилар.

Гапида жон бор. Айтилган фикрни қўллаб-қувватлаш, уни эътироф этиш, тан олиш. “Гапида жон бор” деганда образли қилиб, бу фикр ҳаётгий, яшовчан, беиз кетмайдиган, амал қилса арзийдиган гап каби маънолар жамланган.

Гап кўп, кўмир оз. Маза-матрасиз, таъсирсиз, ҳеч қандай самарасиз гап бўлиб турганда мана шу ибора қўлланади. Афтидан, темирчи-қосиблар дастгоҳи ёнида яратилган ибора бўлса керак Кўмир йўқлиги, босқоннинг ишламаслиги, демакки, фойдали меҳнатнинг тўхтаб, темирчининг қўли бўш қолишига сабаб бўлади. Тагин бир маъноси: бу гапларда ўт, олов, тафт йўқ, кам деган мазмун ташийди. Фойдасиз гаплардан энса қотганда, ишончсизлик туғилганда одамлар одатда шундай дейишади. Муқобили: “кўп гап, эшакка юк”.

Гап тегди. Бир неча маъноси бор: гап навбати тегди, гап олинди, гапга киришилди. Асосий маъноси қўчмадир. Танбех эшитилди, шу гап орқали ёмон фикр билдирилди, мазмунида. Муқобили: “гап эшитди”.

Гап чиқди. Бирор шахс ҳақида кутилмаган фикр, хулоса, баҳонинг пайдо бўлиши. Шахсий ё ижтимоий ҳаётда, битим-шартномаларда бирор номукамалликнинг пайдо бўлиши. Гап чиқиш асосан салбий маънода ишлатилади. Шунинг учун ҳам халқимиз ҳар ишда ҳам ҳалол, пишиқ-пухталикини талаб қилиб, орқасидан гапи чиқмасин, дейди.

Гап отиш. Гап тош, кесак, ўк бўлмаса-да у ҳам отилади. Ибора салбий оҳангда қўлланилади. Йигитлар қизларга гап ташлашади, отишади. Қитмир, ҳазил, жиддий гап отилиши мумкин. Аксинча, қизлар йигитларга ҳам шундай муомалада бўлишлари, гап отишлари кузатилади. Гап отиш фақат ишқибозлик маъносида бўлмасдан, душманлик, дўстлик, қитмирлик, ифвогарлик, масалага аниқлик киритиш, лўқма маъноларида ҳам бўлиши мумкин. Муқобили: “гап ташлаш”, “гап олиш”, “гап қотиш”, “гап қўшиш”, “гап очиш”.

Гап сотиб олиш. Гап ҳам сотиладими? Одатда бир одам бошлиғи, ҳамкасби, оиласи олдида, кўча-кўйда йўқ ердан гап чиқариб, бир нарсани дафъатан эсга солади-ю, ўзи балого қолади. Унга хужум бошланади, танбех берилади, айблашади. Мана шундай ҳолатларда бундай одам ҳақида “хаҳ, ўзига ўзи гап сотиб олди-я, ўтирмайдими тилини тийиб, балого қолди энди”, - дейишади.

Гапни ичига ютди. Юқоридаги иборага қарама-қарши ўларок гап қўтармайдиганлар каби гапни “ичига ютадиганлар” ҳам бўлади.

Бундай одамлар оғир, вазмин, мулоҳазакорлиги, узоқни кўриши билан шундай қилишлари мумкин. Иккинчи тоифалари мутелиги, тобелиги, кўрқоқлиги ожизлиги, лаганбардор-у хушомадгўйлиги сабабидан шу ишни қилишлари мумкин.

Одатда гапни ичига ютадиган, индамас одамларни бирор кулфат, оғир хасталик, ўлимга йўликса, “ҳамма гапни ўзига олар, ичига ютаверар эди, ахир ўзининг бошига ўзи етди,” дея унга ачинишади. Инсонни кенг феъл, бағри кенг, далли-ғулли бўлишга ҳамма нарсани ўзига олавермасликка чақирилади.

Гап айланди. Бу бирикманинг маънолари: бирор масала бўйича гап бўлди, очилди, юритилди, қўзғалди дегани. Иккинчи асосий маъноси салбий мазмунда бўлиб, бирор иш, шахс, воқеа, масала ҳақида гапнинг айлангани, шубҳали, гумонли, ёқимсиз, кўнгилни ҳижил қилувчи сўз бўлганлигидан хабар берилади.

Гапнинг айлангани яхшиликка олиб келмаслиги огоҳлантирилади. Халқда “гапни айланторма” деган бирикма ҳам бор. Бу ўринда асосий масала қолиб, атайин иккинчи даражали гап атрофида айланаётган шахс тартибга чақирилади. Муқобили: “Гапни у ёк-бу ёкка бурма”.

Гапнинг тагига етди. Гап тагида гап бор, дейди халқ. Заковатли, донишманд одамлар ҳамиша гапни ўйлаб, етти ўлчаб, бир ксшиб гапиришади.

Гапнинг тагига етиш бир неча маънода қўлланилади. Пала-партиш, ўйламай нетмай гапирилганда киши кутмаган маънодаги сўзи, иборалар оғиздан чиқиб кетиши мумкин. Бундай пайтда туппа-тузук иноқ дўстларнинг оралари бузилиб қолади.

Гапни тагига етаман деб ҳатто судлашишгача боришади. Шунинг учун ҳам ўйнаб гапирсанг ҳам ўйлаб гапир, дейишади доноларимиз. ماشойхлар қолдирган сермазмун, кўп маъноли, ҳикматомуз гаплар ўз маъзини чақиш, тагига етишни талаб қилади. Бунинг учун инсонда илми мантиқ, фалсафа, тил саводи-ю маданияти, турмуш тажрибасидан чуқур хабардорлик, муайян илмий тайёргарлик талаб қилинади. “Гапни гапир уққанга, жонни жонга суққанга”, деган мақолни бежиз қолдирмаган донишмандлар. Гапнинг тагига етиш ҳар кимга ҳам насиб этавермайди.

Гапга тўн кийгизади. Одатда гапни лоф уриб гапирадиган, маҳмадона, сўзамол ошириб-тоширадиган кимсаларга нисбатан бу

ибора ишлатилади. “Гапга тун кийгизиш” образли қилиб айтганда, гапни жонлантириб, уни одамга айлантириб, ҳатто чопон ҳам кийгизишдир. Икки хил маънода ишлатилади: ижобий, салбий. Ижобийсида совчилик вакиллик, элчилик ишларида шундай гапга чечан, тун кийгизадиган одамлар танланиб, юборилади. Салбийси ўзингизга маълум.

Гапи калтакдай. Бу бирикма кўпинча ана кетди, мана кетди бўлиб ётган кекса, бемор эмин-эркин сўзлашиб ўтирганда ёки ёш бола катталарнинг гапини қилиб, салмоқ билан сўзлаганда ишлатилади. Яна бир маъноси андишасиз одамнинг гапи совуқлиги, одамга ботиши, калтакдайлиги кўзга тутилиб айтилади.

Калтакдай, деган сўзга салбий оҳанг кучли бўлиб, ўзига муносиб бўлмаган шахснинг гапи ўткирлигига киноя сифатида қўлланилади. Бу иборада танқидий майлдан ташқари ҳайрихоҳлик, мутойиба, истеҳзо, бегубор кулги маънолари ҳам мавжуддир.

Гап қочди. “Гап қочди”, “гапи қочди”, деганда икки киши ўртасида муносабатнинг бузилишига, ораларидан қора мушук ўтиб қолишига айтилади. Гап қочганда гап қовланаверса, қувилаверса у болалаб, урчиб, янада хавфли душманга айлана боради.

Гапи қочиб қолди, иборасида бу воқсадан афсусланиш, муносабатни имкон қадар тезроқ тиклаш истак-оҳанги мавжуд. Гап қочишни орани бузишгача олиб бормаслик керак. Бундай пайтда шайтонга ҳай бериш, халқ айтмоқчи “бир гапдан қолиш”, “тилни тийиш” қўл кслади.

Гап ўғирлаш. Гап пойлаш, гап ўғирлаш, гап сотиш, гапни олиб қочиш, гапни чувалаштириш, гапни кўпайтириш, қадимги хуфяликнинг асосий усуллариандир. Пошшолик хуфялари эл орасида: тўйларда, бозор-у чойхоналарда, гапу гаптакларда бўлишиб, гап пойлаш, ўғирлаш, тарқатиш, чувалатиш каби ғаламислик ишлари билан шуғулланишган. Кейин бу муҳим маълумотларни саройга, пошшоликка сотишган.

Шундан халқ: “Тилингга эрк берма, огоҳ бўл, деворнинг ҳам қулоғи бор”, дея бир-бирини огоҳлантирган, ҳушёрликка чақирган. “Ўғирланган” гап пошшолик сиёсатида, ҳоким синфга қарши қаратилган бўлса, нархи баланд турган. Гап ўғирлаш ҳамма замонларда, оддий турмушда ҳам кенг тарқалиб, қайнона-келин, қуда-

анда, кўни-кўшни ўрталарида гап ўғирлаш, гап ташиш, гап сотиш шаклларида ҳали-ҳамон мавжуд. Гап ўғирлаш ёмон хусусият бўлиб, одамлар, оилалар, ҳатто давлатлар ораларининг бузилиб кетишига олиб келади.

Гап топмоқ. Ибора кўчма маънода ишлатилади. “Гап (топиш) топмоқ” ибораси одатда, бирор ишни битказиш, ҳал қилишда турли баҳоналар топиб, отангга бор, онангга бор қилаверилса, айтилади. Кўпинча, таниш-билишларингиздан, ҳамма қоғозу ҳужжатларини тўғрилаб бердим-у, барибир гап топди, ишимни битказиб бсрмади, деган фикрни эшитиб қоласиз. Бу совет давридан қолган ижтимоий иллат бўлиб, таъмағирлик, порахўрлик, тўрачилик ақидалари меъасидир. Муқобили: “баҳона қилди”, “қўйнимни пуч ёнғокқа тўлдирди”, “қалавамнинг учини чувалатди”, “эрта келинг, индин келинг, қилди” ва бошқалар.

Юнус УЗОҚОВ

Юнус УЗОҚОВ 1954 йилда Олақуйлик қишлоғида туғилган. 1971 йилда ўрта мактабни олтин медал билан битирган. Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ) журналистика факултетида таҳсил кўрган. 15 йил “Қашқадарё” газетасида ишлаган. 1994 йилдан “Ўзбекистон овози” газетасининг Қашқадарё вилояти мухбири бўлиб ишлайди.

У Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист фахрий унвонига сазовор бўлган.

ГУЛ TUTГАН АЁЛ

ёхуд эрк ва нажот излаган инсонлар тақдири ҳақида

ТАНИШУВ

Дилбар Муродованинг бўш вақти кам бўлади. Хайрият, бу гал хонасида экан. “Бирпас кутасиз энди”, дея узр сўраганча, олдидаги қоғозга нималарнидир ёзишда давом этди. Хонага кўз югуртираман. Иш столининг бир чеккасида ҳужжатлар солинган жузгирлар, иккинчи чеккасида эса ўзбек ва рус тилидаги қонун тўпламлари. Хонанинг саришталигидан аёл кишининг диди сезилиб турибди.

Дилбар Муродова — Қашқадарёнинг энг малакали ҳуқуқшуносларидан бири. Кўп бўлди, маслаҳат сўраб бир неча бор мурожаат қилганман ҳам. Ўшандан бери анча ўзгарибди, сочларида оқ толалар кўпайибди. Опа кўп машаққатларни бошидан кечирди. Мактабни битиргач, ҳуқуқшунослик факултетида таҳсил олди. Воҳада аёллардан биринчи прокурор бўлди, Республикада хизмат

кўрсатган юрист унвони билан тақдирланди. Аммо фаолиятининг асосий йиллари суд тизими билан боғлиқ

Дилбар опа ишини тугатгач, илтимосимга кўра, суд тизимидаги ислохотлар, айниқса, бу йилдан қамолга олиш ҳуқуқини судларга ўтказилганининг тарихий аҳамияти ҳақида ўз мулоҳазаларини билдирди. Гап орасида:

– Бир нимагизни йўқотдингизни, укажон? – деб сўраб қолди ва кулиб юборди. – Э, ҳа, бармоқларимга қараб ҳайрон бўляпсизми? Бор, поччангиз тўй куни совға қилгани ҳам, ўзим ёктирадиган узуклар ҳам бор. Аёл борки, тақинчоқ юрагига чўғ ташлайди. Менга келсак, иш пайти тақмайман.

Шу гап баҳона бўлди. Охири сўрадим:

– Ишонасизми ҳаёлимдан ўтиб турувди. Ардоқли шоиримиз Абдулла аканинг хотираларини ўқидим, Юртбошимиз билан Қашқадарёда ишлаган кезларида учрашганини тилга олган экан. Ўшанда раҳбаримиз ҳузурига келган бир аёлнинг қаварган қўлларида узук изини кўрганлари, суриштириб билсалар, терговчилар тақинчоқларини тортиб олишгани, бу бедодликларга қарши курашмаса бўлмаслиги ҳақида гапирган эканлар. Ахир, сиз ҳам ўша йилларда бирга ишлагансиз-ку, лекин ҳеч хотираларингизни дoston қилмагансиз.

Бир зум оғир ўйга ботганча Дилбар опа сўз бошлайди:

– Бугунги суд-ҳуқуқ тизимидаги ислохотларнинг илдизи аслида ўша йилларга бориб тақалади, десам янглишмайман. Дарҳақиқат, ўша йиллари мен Қашқадарё вилоят адлия бошқармаси бошлиғи эдим, бироқ амалда ҳеч қандай ҳуқуқий ваколатга эга эмасдик. “Пахта иши”нинг режасини собиқ марказ пишиштиб берган, тизгин у ёқдан келган терговчилар қўлида, судлар ҳам улар истаган ҳукмларни чиқариб ётган ўта мураккаб давр эди. Воҳадан 3000 дан зиёд киши жиноий жавобгарликка тортилганди. Ислom Абдуғаниевич вилоятга раҳбар бўлган кунданоқ аҳвол бутунлай ўзгарди. Одамларда ишонч уйғонди. Энди одамлар у кишидан нажот кута бошлади. Арз қилиб келаётганларнинг кўпчилиги аёллар эди. Натижада у кишининг тавсияси билан мен вилоят хотин-қизлар қўмитаси раислигига ҳам сайландим. Рус тилида ўқиганим қўл келди, раҳбаримизнинг топшириқлари билан ноҳақ жабр чекаёт-

ганларни оқлаш учун Москва, Олий Совет ва юқори суд идоралари-га талабномалар тайёрлардим. Ҳукуқшунос сифатида бир нарсани айтишим керак: бунга ҳар кимнинг юраги дов беролмас, чунки бу беомон кураш аслида шўро ҳуқуқ тизимигагина эмас, балки давлат тузумига ҳам қарши эди. Бошқаларни билмадим-у, мен чўчирдим, албатта, бироқ раҳбаримизнинг жасоратидан руҳ олар эдик. Ана шу тарзда ноҳақ қамалган ўнлаб хўжалик раҳбарлари, деҳқонлар озодликка чиқиб, оилалари бағрига қайтди.

Букилган қадлар кўтарилди, одамларнинг қалбида ҳаётга, бўлаётган ишларга нисбатан умид-ишонч пайдо бўлди. Бу гапларим эртакка ўхшайди. Бугун мамлакатимизда инсон ҳуқуқи, манфаати ҳимояси бош вазифа даражасига кўтарилди. Одамларнинг ҳуқуқий маданияти ҳам юксалиб борапти. Сиз сўраган судлов-ҳуқуқ тизимидаги ислохотларнинг моҳияти ҳақидаги тарихий бир мисол менинг гапларим...

— Бугунги куннинг қадрига етиш учун ҳам ўтмишни, ҳалқимиз бошидан ўтган қатағонларни унутишга ҳаққимиз йўқ. Чунки истиқлол осмондан тушган эмас-да. Биласизми, кўпдан бери ўша мушкулкушод кунларда аёлларимиз, оналаримизнинг сабр-бардоши ҳақида ўйлаб юраман. Улар орасида фаол курашчилар бўлган.

Бир воқеа ҳалиям эсимда, яккабоғлик бир аёл бўларди. Қамалганларнинг хотинига бош бўлиб юрар, шаддод, гапга чечан эди. Ўша аёл раҳбаримиз билан шахсан учрашган, эри озодликка чиқмагунча тиним билмаганди. Бунча ирода ва матонатни қаердан олганига ҳозир ҳам лолман. Ҳатто иккаламиз тортишиб ҳам қолганмиз.

— Нега тортишгансизлар? — дея сўрайман қизиқиб.

У киши бўлса жилмайиб: “Айтолмайман, учрашсангиз, ўзидан сўрайсиз”, — дея у аёлнинг манзилини ҳам айтди.

Қизиқиб қолдим. Яккабоғ туманидаги собиқ “Шарк юлдузи” хўжалиги ҳозирги Дархон кишлоқ фуқаролар йиғини ҳудудида экан. Суриштирган эдим, одамлар Уват кишлоғи чеккасидаги каттакон тепани кўрсатиб қўйишди. Ҳайрон бўлсамда, машинани тўхтатмай, тепалик устига чиқиб бордим. Номи тепа-ю, аслида боғ экан, айниқса ёнғоқ кўп. Тепанинг қуйисида янги иморат солинаётган экан. Тўғри бориб, паҳса уйнинг олдидан чикдим. Бир ёнда кичик иссиқхона. Қиш пайти бўлса-да, плёнка ортидан мева туккан лимонлар, қип-қизил гуллар кўзга ташланарди. Шу пайт эшик очилиб, тўнга ўралган, оппоқ соқолли, жуда бўйчан бобо ва орти-

дан котма, кўзлари тийрак момо чикиб келишди. Улар излаганим—Холиқ бобо Равшанов ва умр йўлдоши Муктарам момо Каримова экан. “Бобонгизнинг кулоқлари оғирроқ, каттиқ-каттиқ гапиравринг”, деди момо.

— Почтаданмисиз, пенсияни олиб келдингизми? — сўраб қолди бобо.

— Газетадан келдим, деяпти, ўйлаб-ўйлаб сўйланг-да, — деди момо.

Мен ниятимни айтдим.

— Эй, гап буёқда денг, — дейди бобо, — у кунларини гапириш тугул, эслаш ҳам азоб...

Холиқ бобо ҳикояси: Уват кишлоғида туғилганман. Тўққиз-ўн ёшимдан кўрганам ер, тупроқ бўлган. Мактабда савод чиқарганмиз. Кейин Шаҳрисабздаги техникумда агрономликка сиртдан ўқидим. Аммо даладан айрилмадим. Кучим кўп, полвон йигит эдим, мен чопган кетмонни биров ишлатса, хансираб қоларди-ёв.

Мукаррам момо ҳикояси: Пешонамнинг ёришгани — бобонгиз билан тақдиримиз қўшилгани, худо берган ўғил-қизлар. Бобонгизни афанди феъли бор, уй курамыз, ер сўранг десам, шу тепани сўраб олибдилар. Ўшанда сув чиқмай уй битгунча бўларимиз бўлган.

Холиқ бобо: Уйни олтмишинчи йил қурибмидик? Ўша даврда пахта, бир қарич ер нима эканлигини билмасмидинг? Томорқа сўрасам, раис: “Шўр тепани олинг, чавандоз, улоқ чопишга боп-да”, деганди эрмак қилиб. Хап саними, дедим, бир кўрсатай дедим. Ёмон орим келди. Кетмонимни кўтариб тепалик устини чопа кетдим. Ҳаял ўтмай, анча жойни текислаб сув тортиб келдик. Чавандоз жўраларим ҳашарга келишди. Сал орада пахсадан тўрт хона уйни тиклаб, томини ёпдик. Кўчиб ҳам олдик, кўп ёнғоқ экдик. Ҳавас қиладиган жой, боғ бўлди. Мапа, ўша уй, мана, ўша боғ, насиба экан, болаларимиз шу жойда туғилди. Кўкариб ундик...

Эллик иккинчи йилда бригадирликка тайинлашди. То саксон биринчи йилгача ишладим. Бир кунни раҳбарлар чақириб: “Раис бўласиз”, дейди. “Эпполмайман, илмим кам”, деб унамадим. “Одамлар сизни талаб қилишяпти”, деб охири кўндиришди...

Кейин бошланди “ўйинлар”. План катта эди. Уни бажариш ўлим билан тенг замонлар эди. Одамлар тизза бўйи қор кечиб кўрак терарди. Халқ қийналиб кетди. Охири нима бўлди?.. Кейин эса... 1985 йили бошланди тўполон, қама-қама, биров бировли танимайди десангиз. Москвадан келган терговчиларнинг ёнида ўзимиздан чиққанлар бирлашиб бошимизга ёнғоқ чақа бошлади. Ўз ёғимизга

ўзимиз коврилиб қолавердик. Саксон олтинчи йилнинг ўн бешинчи майи куни қўлимга кишан солиб, қамоққа олди кетди.

Мард келдинг, мард кет, дейман ўзимга. 33 кун қийналиб ҳибсхонада ётдим. 10 кишилиқ камерада 30-40 маҳбус тоза ҳавога ҳам зормиз. Суд ҳам ўтди. Мени ўн йилга кесишди. Осмон узоқ, ер каттик эди. Дардимизни ҳеч ким эшитмас эди.

Муктарам момо: — Бу кишимни олиб кетишгач, ҳаммаёқ хувиллаб қолди. Уйимизга тинтувга келганлар бор ҳаётимизни кўриб бурунларини жийиришганини сездим. Ахир, 8 фарзанд, уларнинг уст-боши, ош-нони... Бу киши ҳеч вақт уйга бир нима ташиб келмаганлар. Эрим бошимда, уним супрамда, ноним тандирда эди. Энди чирқираган болаларим билан ёлғиз қолдим. Эл биздан юз ўгирмади. Шунда юрагим орқамга тортиб кетди. “Наҳотки болаларим бир умр отаси қамалгани учун ўксишиб юришса”, дея жонимга ўт тушди. Чидолмай қишлоғимиздаги ёши улуг бир кайвони момомиз бўларди, маслаҳат сўраб бордим. У киши: “Қизим, эр бошига иш тушса, хотинлар ҳам оёғига этик кияди, белингни бойла. Холиқ бегуноҳ, буни эл билади. Аммо эрингни озодликка чиқарса вилоятимизнинг янги раҳбари чиқаради. Эшитишимча, у киши гуноҳсизларни оқлайман, элни хўрлатиб қўймайман, дебди. Ҳузурига кир”, дедилар.

Қоним жўшди. Белимни ичимдан боғладим. Ёнимга ўқитувчи кизим Дилбарни олиб, яна бошқа қамалганларнинг хотинлариниям эргаштириб, Қаршига бордик. Ўша куни Ислон ака қабул қилдилар. Дадил туриб, дардимни айтдим. У киши қўлларидаги қоғозга қараб “Холиқ Равшанов ҳақида яхши гаплар айтиляпти, гуноҳи бўлмаса. оқланади, ёрдам қиламиз”, дедилар-да аризамни адлияни бошлиғи Дилбар Муродовага топширишни, бу иш билан шу аёл шуғулланишини айтдилар. Бир оғиз илиқ гапни эшитиб, кўзларимга ёш келди. “Бор экан-ку мениям эшитадиган инсон”, дея тўйиб йиғладим.

Ўша куни ишонасизми, ёмон туш кўриб чикдим. Тушимда, болаларимнинг отаси жарга тушиб кетаётган эмиш. Лекин кулармиш. Чўчиб уйғондим. Юрагим сизди аҳволлари чатоқ, руҳлари синган. Зудлик билан яна Қаршига отландим. Наҳот ўша жойда эди-да. Январнинг совуғини писанд қилмай, эрта тонгда обком биносига етиб борибман. Муқолишда кутиб турдим, машина кўриниб, раҳбаримиз тушдилар. Ёнларига чопиб бориб, бағримда яшириб келган бир даста

гулни тутқаздим. “Туғилган кунингиз кутлуғ бўлсин, укажон”, дедим, Гулни олиб жилмайдилар-да, менга қараб: “Туғилган кунимни қасрдан биласиз?”, дедилар. “Бутун эл билади-ку!” дебман. У киши яна кулдилар ва мени кузатиб қўйишга кўрсатма бердилар. Сал ўтмай юқори қаватга кўтарилиб, хоналарига кирдим. Раҳбаримиз мулойимлик билан соғлигим, онламни, кейин хўжайиним ҳақида сўрадилар. Йиғлаб юбордим. “Дилбар Муродова Тошкентга ўзининг иши билан бориб келаяпти. У кишининг ошқозонлари касал, қамокда ўлиб қоладилар. Етим ўсганман, ўн тўрт ёшимдан меҳнат қилдим. Агар у киши озодликка чиқсалар, болаларим билан чўлда меҳнат қиламиз”, дебман. Шундай гапни кўнглимга худо солдими ёки ўзимни дадил тутдимми, билмадим. Гапларимни эшитиб, жиддий оҳангда телефонда кимнидир сўрадилар. “Дилбар Муродова хужжатларни тўғри аэропортга олиб чиқсин”, дедилар. Менга тасалли бериб, кузатиб қўйдилар. Қанот пайдо бўлди. Дилбар Муродова билан учрашдик. “Сиз давлат иши билан Москвага учаётган раҳбаримизга мени ёмонлабсиз”, – деди у аччиқланиб, – мен ҳам ўйнаб юрганим йўқ. Мана, эрингизнинг иши қайта кўрилиши тўғрисидаги талабномага шахсан раҳбаримиз имзо қўйдилар. Олий Совет ва Олий судга олиб бораман. Ишонмасангиз қизингизни қўшинг”.

Қизим Муродова билан бирга шу куни Тошкентга учиб кетди. Мен Муродовани ноҳақ айблаганимдан хижолатда қолдим. “Эсли аёл, тушунар, кечирар”, деб ўйладим. Раҳбаримиз шунча давлат иши туриб эримни оқлаш ишига шахсан бош қўпганларини эшитиб, бошим кўкка етди. Уйга яна яхшилиқ, яхши кунлар қайтиб келишига ишондим...

Холиқ бобо: – Умид – тирикликнинг тиргаги, дейдилар. Уйдигилар хушхабарни етказгач, менга ҳам жон кириб қолди. Аммо раҳбаримизнинг савобли ишлари ҳақидаги гаплар турма деворларидан ўтиб, бизга ҳам етиб келган эди. Турма эшигги очилишига интиқ эдик. Бироқ ростини айтсам, ўзлари менинг ишимни қайта кўриш ҳақида талабнома юборадилар, аёлимни шахсан қабул қиладилар, деб хаёлимга ҳам келтирмаган эдим. Энди ўйласам, ўшанда халқни ўйлаган улуг зотлар ҳақида ҳеч нарса билмас эканман. Энди эшитинг, Наврўз – янги куннинг бошланиши. менинг янги куним 1988 йилнинг 22 марти эди.

Шу куни бутунлай оқланиб, турма дарвозасидан озодликка чиқдим. Аввалги ҳолим йўқ, озиб-тўзиб кетган эдим. Аммо букилган қаддим

тикланди, одамларнинг кўзига тик бокардим. Уйда ўтиролмадим, менга чексиз яхшилик қилган инсонни кўришга ошқидим. Момонгиз иккаламизни раҳбаримиз 30 апрел куни қабул қилдилар. Кучок очиб кўришдик. “Мана, Холик ака, энди бирга ишлаймиз”, дедилар у киши. Упкам тўлиб йиғлаб юбордим. Қамок, ноҳақ хўрликлар юрагимни қотириб юборган экан. Бу улуғ зотнинг меҳри эритди. “Мен иш сўраб келмадим, Ислоҳ ака. Сиз менга ҳаётимни қайтариб бердингиз, эл-юрт олдида қаддимни кўтардингиз. Ўла-ўлгунча миннатдорман, сизни дуо қиламан. Қарзларимни узолмасам, болаларимдан қайтсин. Сиздай улуғ инсон халқимизнинг бахти”, дедим.

Кўп гапларим дилимда қолди. Ҳолатимга разм солиб турган эканларми, телефон орқали соғлиқни сақлаш идорасининг каттасига телефон қилиб: “Холик Равшанов деган оксоқолни яхшилаб даволаб беринг”, дедилар. Шунда бу кишининг қалби дарё инсон эканлигига имон келтирдим. Юрагим сув бўлиб оқди, ҳа, сув бўлиб оқди...

Муктарам момо: – Кейин раҳбаримиз менга юзланиб: “Ана, опа, қайғуларингиз ариди. Сиз эса адолат борлигига ишонмаган эдингиз. Сиздай оналаримизни ўқситиб қўймаймиз”, дедилар...

Холик бобо: – Орадан сал ўтмай раҳбаримиз Яккабokka келиб, мени йўқладилар. Зудлик билан етиб бордим. Қандай иш билан шугулланишимни сўрадилар. Ўшанда хўжаликка участка агрономи бўлиб ишлаётган эдим. “Энди ёшлар, илми борлар раҳбарликка кўтарилсин, мен яна ер билан тиллашиб, армон қолмагунча ишлайин”, дедим. “Ниятингизга етинг”, дедилар. Ниятларим ушалди. Ўғил-қизларим ёнимга кирди, ишлаб, пенсияга чиқдим. Юртимизнинг истиқлолини ўз кўзларим билан кўрдим. Бу улуғ ишларнинг бошида юртбошимиз турибдилар.

Ҳа-я, Шаҳрисабз шаҳрининг 2700 йиллик тўйи куни яна учрашиб, кучок очиб кўришдик. Дарров танидилар, момонгизни болаларни сўрадилар. “Шукур”, дедим. Ҳа, яратганга шукур, икки ўғил, олти қизни улғайтириб, элга қўшдик.

Холик бобо сўзлайвериш анча ҳоригани сезилди. Чой хўплаб бир оз тин олди. Ростини, суҳбатимиз тугагунча у кишининг салобатли овози қулоғим остида жаранглаб турди.

Мен тепаликдаги бу оддий уйдан улкан бир хазина топдим. Бу вақтни, ёш-қарилликни писанд қилмайдиган, нурдай соф – икки дил достони эди...

Рашид БОЙТУЛЛАЕВ

Рашид БОЙТУЛЛАЕВ 1938 йилда туғилган. Беитерак қишлоғидаги 16-умумтаълим мактабида, Саратов шаҳридаги Ҳарбий ҳаво кучлари билим юртида, кейинчалик Самарқанд Давлат университети тарих факултетида, Ўзбекистон ФА қошидаги Тарих институти аспирантурасида таҳсил кўрган.

Нодира номи мактабда ўқитувчи, Республика ВМ ҳузуридаги Марказий Давлат тарих архивида катта илмий ходим, "Тошкент бинокори" газетасида бўлим мудир, Тошкент политехника техникумида ижтимоий фанлар бўлими боилиғи вазифаларида ишлаган.

У халқ таълими аълочиси, Ўзбекистон Журналистлар ижодий уюшмаси аъзоси. Республикамиз газета ва журналларида ўлкамиз тарихи ва маданий мероси ҳақидаги қатор мақолалари чоп этилган.

ДАВР ФАРЗАНДИ

Қадимий Шаҳрисабз ва Китоб воҳасидан юрт озодлиги, Ватан мустақиллиги учун кураш олиб борган мард ва жасур ўғлонлар, буюк сиймолар, фан ва маданият арбоблари, санъаткорлар етишиб чиққанлар. Ана шундай тарихий шахслардан бири Жўрабек Қаландар қори ўғлидир. У 1840 йили Китоб тумани яқинидаги Тарокли қишлоғининг кенасига уруғига мансуб оилада дунёга келди. Жисмонан бақувват, ҳар ишга уддабурон ёш Жўрабек дастлаб Жевачхон бойникида хизмат қилади. Кейинроқ Шаҳрисабз ҳокими Исқандар Дониёр Оталиқ ихтиёрида бўлди.

1852 йилда Амир Насрулло қўшинлари Шаҳрисабз ва Китоб бекликларига бостириб кириб, бойликларини талон-тарож қилиб, бой-

лик ва асирлари билан Бухорога қайтади. Асирлар орасида Жўрабек ҳам бўлади. У бир неча йил амир хизматида бўлиб, Тўқсабо унвони-га сазовор бўлади. Бир оз муддатдан сўнг Жўрабек Китоб беги Оллоёр девонбеги хизматиغا юборилади. Бу даврда Китоб ва Шахрисабз беклари Бухоро амирлигининг зўравонлигига қарши бир неча бор кураш олиб бордилар. Айниқса, 1860 йилда Амир Музаффар томонидан Зокирбекнинг Китоб беги қилиб тайинланганлигига қарши халқнинг норозилик ҳаракати кучайди. Натижада, халқ Зокирбекни ҳайдаб, ўрнига Жўрабекни сайлади. Жўрабек Китоб беги бўлгач, ўз юртини мустақил бошқаришга, унинг обод ва осойишта бўлишини таъминлашга эътиборини қаратди. У арик-каналлар қаздириб, чўлга сув чиқариб, боғ барпо эттирди, деҳқончиликни ривожлантирди.

Аҳолининг турмуш тарзини яхшилаш мақсадида оғир солиқлардан озод этди. Китоб қалъасини мустаҳкамлади: деворларни таъмирлади, масжид-мадрасалар қурдирди. Хунармандчиликни ривожлантириб, савдо-сотиқ ишларига катта эътибор берди, янги бозорлар ташкил этиб, дўконлар сонини кўпайтирди ва уларнинг устидан назоратни кучайтирди.

Айни бир вақтда Жўрабек амир Музаффар зўравонлигига қарши мустақиллик курашини давом эттирди. 1868 йил 1 майда чоризм кўшинлари Самарқандни ишғол қилганларида Шахрисабз беги Бобобек билан бирга Жўрабек Самарқанд шаҳри ичидаги қалъада жойлашиб олган рус гарнизонига ўз кўшинлари билан ҳужум қилиб, шаҳарни руслардан озод қилишда кўзғолончилар томонида турдилар. 1870 йилнинг 11-14 август кунлари генерал Абрамов бошлиқ кўзғолончилар Китоб ва Шахрисабз бекликларига қарши ҳарбий юриш қилади. Босқинчилар Китоб шаҳрини ўққа тутиб, халқнинг каттик қаршилик кўрсатишига қарамай, қалъага кириб боради ва уни вайрон қилади. Минглаб бегуноҳ кишиларнинг қони тўкилади. Шаҳар бутунлай эгалланиб, бойликлари талон-тарож қилинади. 1870 йилнинг 28 августида мустақил Китоб, Шахрисабз бекликларини генерал фон Кауфман амир Музаффар ихтиёрига топширади.

Китоб ва Шахрисабзнинг собиқ беклари Бобобек Ҳакимбеков ва Жўрабек Қаландар Қори ўғли Генерал Кауфманнинг қарори билан рус хизматиغا ўтказилади. Айниқса, Жўрабек бақувватлиги, мохир чавандоз ва мерганлиги, ҳар қандай мураккаб ишларни бажаришга

кодирлиги каби фазилатлари билан Туркистон генерал губернатори Генерал Кауфман назарига тушади. Жўрабекнинг мана шу муҳим томонларини ҳисобга олган Кауфман уни ўз хизматига олади. Жўрабек Кауфманнинг таржимони бўлиб узок вақт Генерал губернаторлик маҳкамасида бўлади. Генерал Жўрабекнинг хизматлари эвазига рус ҳукумати йилига 3500 рубл, Бухоро амири эса 2 800 сўм маош тўлаб турган.

Жўрабек ўқимишли, маданиятли ва истеъдодли лашкарбоши эди. Ўлкамиз тарихи ва қўлғемаларини мукамал билган Жўрабек 1876 йили Петербургда чакирилган шарқшуносларнинг конгрессида Туркистондан вакил бўлиб катнашади ва шарқ қўлғемалари бўйича маъруза қилиб, Шарафиддин Али Яздийнинг “Зафарнома”, Давлатшоҳнинг “Тазкирайи Муҳимхоний”, Мирхонднинг “Равзатус-сафо” каби асарларидан фойдаланиб, рус шарқшуносларига муҳим ва қизиқарли далиллар келтириб, уларни лол қолдиради. Рус олимлари шунда Жўрабекнинг шарқ қўлғемаларининг йирик билимдони эканлигига тан берадилар.

Жўрабек кенг дунёқарашли, илмга чанқоқ инсон эди, унинг Тошкентда Қорасув боғидаги ҳовлисида катта кутубхонаси бўлган. Ҳатто унинг кутубхонасидаги асарлар тўғрисидаги хабар Петербург ва Император академиясига бориб етган. Улар бу ноёб хазина билан қизиқиб, ундаги айрим қўлғемаларни қўлга киритишга ҳаракат қилганлар. Генерал Жўрабекнинг кутубхонасида Рашидиддиннинг “Жомий ат Таворих”, (“Солномалар мажмуаси”), Шамсиддин Муҳаммад Шаҳрузудиннинг “Тарихи ҳукамо”, (“Донишмандларнинг таржимаи холи”), XVII асрда яшаб ўтган Ўрта осиелик комусий олим Маҳмуд ибн Валийнинг «Баҳрул-асрор», (“Сирлар денгизи”) ва бошқа асарлари жамланган эди.

Академик В.В. Бартольд генерал Жўрабекнинг уйида 1902 йили бўлганида унинг шахсий кутубхонасидаги умумий тарихга оид “Жомеъ-ат таворих” (XV асрда қўчирилган) асарини “Ўрта асрларда на Осиедаги, на Европадаги бирор халқда учрамайдиган улкан тарих энциклопедияси”, деб баҳолаган эди.

Жўрабекнинг ўлиmidан кейин унинг тил, адабиёт, тарих, дин, география, ҳарбий санъатга доир ноёб қўлғемалари, китоблари ва бошқа ўтмиш тарихимизга тааллуқли ҳужжатлари профессор А.А.Семёнов

томонидан Туркистон Шарқ институтига, Тошкент давлат университетининг асосий кутубхонасига топширилган.

Генерал Жўрабек ўз даврининг моҳир чавандози, эпчил полвони, мергани, боғбони ҳам эди. Жўрабек Китоб вилоятининг беги эканлигида у билан учрашган инглиз сайёҳи Скайлер унинг мерганлик маҳоратига қойил қолганлигини айтган. Ю.Рассел эса 1878 йилда Петербургда босилиб чиққан “Ўрта Осиё маданияти ва бизнинг Шарқдаги сиёсатимиз” китобида шундай ёзади: “Ўрта Осиё халқлари яхши мерганлардир. Бирок, афсуски, уларнинг барча қуроллари эскича бўлиб, қадим замонлардан қолган. Милтикларнинг кўпчилиги пилта билан отилади.

Ўзи ниҳоятда оғир бўлган милтикларнинг стволи узун ва ингичка, уни жуда узоқ муддат ўт олдириш керак бўлади. Бекларнинг бири Жўрабек ана шу милтиқдан ажойиб равишда фойдалана билган. Бир сафар у худди пилта милтиқни олиб, устунга суянганича баланд дарахнинг энг учиде турган чумчукнинг бўйинини узиб ташлади. Жўрабек пуфлама милтиқдан ҳам аъло даражада ота билган. Скайлер бу қуролнинг Ўрта Осиё оқсуякларининг энг яхшиларидан, энг покизаларидан бўлмиш Жўрабек ҳукмронлик қилган Шаҳрисабздек кичик тоғли водийда бунчалар оддий буюм ҳисобланишини илк бор билиб, ҳайрон қолган.” Қаранг (“Вестник Европы” журнали, СПб 1878 й 6-7 сон).

Машҳур швед олими ва сайёҳи Свен-Гадин 1895 йилда Петербургда чоп этилган “Осиё юраги” номли II жилдли китобнинг бир неча саҳифасини генерал Жўрабек фаолиятига бағишлаб ёзган ва унда қизиқарли маълумотлар келтиради.

Жумладан, Жўрабек билан суҳбатда бўлган Свен-Гадин унинг билим доираси кенлиги, ҳар бир соҳага қизиқишлари беҳисоб, ҳар бир сўзи маъноли ва аниқ эканлигига қойил қолганлигини ёзади.

Жўрабекнинг замондошларидан бири — ўзбек демократ шоири Зокиржон Фуркат Тошкентда бўлган вақтларида Жўрабек билан кўп учрашган, унинг рус тилини мукаммал билишига, рус классик ёзувчилари асарлари ҳақида чуқур фикр юритишига тан берган эди. Бундан ташқари, довжураклиги, ҳамиша ҳақиқат юзига тик боқиши, подшо амалдорлари ҳақида танқидий, айна пайтда ҳаққоний фикрларини билдириши Фуркатда Жўрабекка нисбатан кучли меҳр-муҳаббат, ихлос уйғотган.

Ўтган асрнинг йирик маърифатпарвари, жадидлар отаси Исмоилбек Гаспирали Тошкентга келганида генерал Жўрабек билан учрашиб, дўстона суҳбатлашарди, унинг маърифатли, ҳарбий соҳани яхши ўзлаштиргани, муслмон динига содиқ эканлигини суҳбатларидан билиб олади.

Россия ҳарбий вазири Генерал Куропаткин ҳам Жўрабекнинг талантили ҳарбий саркарда, ақлли, довюрак, жасурлигини тан олиб, бу ҳақда рус императорига йўллаган докладида ҳам ёзган эди ва Жўрабекнинг шу жиҳатларини ҳисобга олиб, уни бир неча бор олий нишонлар билан тақдирлаган эди. Рус манбаларида ёзилишича, Жўрабек ҳар томонлама йирик шахс. Табiiй ақл, ҳаётни севувчи, кучли матонатли характерга эга, тўғри сўз, ўзини ҳар қандай шароитда қўлга ола билиши билан ажралиб, ана шу сифатлари туфайли ерли аҳоли орасида катта обрў-эътибор қозонган, яқинларига ғамхўр ва меҳрибон ҳамда ўз маслакдошларига доимо ёрдам қўлини чўзган инсон эди, — деб қайд этилган.

Жўрабекнинг муслмончилиқни устун қўйган ҳолда майда-чуйда урф-одатлар билан чекланиб қолмай, яхши ва фойдали томонларга эга бўлган бошқа халқлар маданиятини ҳам ҳурмат қиларди. У ҳеч қачон ўзининг динига, удумига хиёнат қилмаган. Жўрабек доимо ўз эътиқодига содиқ қолган.

Китоб беқлиги руслар томонидан истило қилинганига қадар (1870 йил 14 август) ўн бир йил шу вилоятни бошқарган. Доимо ўз халқининг манфаати учун жон қўйдирган. Уларнинг турмуш даражасини кўтаришга ҳаракат қилган, ўзи бевосита арзномаларни кўздан кечириб, ҳаққоний, тўғри қарорлар чиқарган. Жўрабек уйининг эшиги ҳар ким учун доимо очиқ бўлган ва иш билан келган ҳар қандай одамнинг илтимосини қондиришга ҳаракат қилиб, ёрдам берган. Унинг ана шу хислатлари учун халқи севган, ҳурматини ўрнига қўйган ва ҳадсиз ундан миннатдор бўлган.

Тошкентда яшаган (1870-1906) вақтида ҳам атрофида элликдан ортиқ камбағал уруғ-аймоқлари бўлиб, уларнинг ҳар бирига моддий ёрдам кўрсатган. Жўрабек ўзига тегишли бўлган Қўйлиқ ва Тўйтепадаги ерларида боғдорчилик ва деҳқончиликни ривожлантирган. 1974 йилнинг 14 июл куни Жўрабекнинг ҳовлисида хизматда бўлган Убайдулла ота Исмаилов (1882 йилда туғилган) билан

бўлган суҳбатимизда “Жўрабек боғдорчилик ва деҳқончиликни яхши билганлиги, боғларида турли нав мевалар мўл-кўллиги ва бу ишларга айнан унинг ўзи бош-кош бўлганлиги маълум бўлди”.

Жўрабек рус армиясининг генерал-майори бўлса-да, у чоризм ҳарбийларининг Туркистонда олиб бораётган мустамлакачилик сиёсатининг асл моҳияти ва мақсадини кейинчалик тушуниб етди ва рус босқинчиларига нисбатан қалбида норозилик уйғонди. Чоризм амалдорларининг ўлкани бошқаришдаги айрим сиёсати ва ишларига ўз норозилигини билдирди.

Жўрабек ўлка генерал-губернатори М.Г.Черняевни жорий йилда ихтиёридаги барча пулларни сарфлаб бўлганини, яна хазинадан пул олиш учун эса Амударёдан Каспий денгизигача сув йўли очиб каби амалга ошмайдиган режалар тузаётганини танқид қилган эди. Черняев Бухоро ҳудуди орқали телеграф симларини ўтказмоқчи бўлганида аламзада амирнинг “Агар сизга Бухоро керак бўлса олинг-у, эгалик қилинг, мен эса яшаш учун сизнинг ҳукмдорингиз олдига кетаман”, — деган гаплари унинг қарамликни ҳазм қилаолмаётганлигини, Черняевнинг ҳар бир ҳаракати унинг нафсониятига тегаётганлигини кўрсатади. Жўрабек ҳатто генерал Черняевга қаҳрамонлик нишонининг берилиши ҳам катта хато бўлган деб ҳисоблаган, деб ёзади тарихчи олим Нуриддин Мусаев.

Тошкент эрлар гимназиясининг директори миссионер Н.П. Остроумов 1903 йил 1 феврал куни Жўрабек билан навбатдаги учрашув таасуротларини куйидагича баён этади: У рус бошлиқлари хусусидаги ўз фикр-мулоҳазаларини тўпла-тўғри, ҳатто кескин қилиб айтади. Бирок шахсий ҳаётига онд тафсилотларни айтишдан ўзини тияди. Ишончим комилки, у қизиқарли ва ўз обрў-эътибори учун нафли деб ҳисоблаган нарсаларнинг ҳаммасини ён дафтарига қайд қилиб боради. Умуман Жўрабек ўткир шахс ва унинг ён дафтаридаги қайдлари Туркистоннинг келгусидаги тарихчиси учун аҳамият қасб этажак”. (Қаранг: Ўзбекистон марказий Архиви, фонд 1009 қайд № 1, дело 103).

Рус мустамлакачи маъмурларининг Туркистонда юргизаётган бебошлик оғир сиёсатидан Жўрабекнинг норозилиги асримизнинг бошларида, айниқса, 1905 йил 9 январ воқеаларидан кейин кучайди. Таникли манбашунос олим, ТошДУ профессори Шариф Юсуповнинг ёзишича, генерал Жўрабек бошчилигида Тошкентда 1905

йилнинг ноябр-декабр ойларида йўлчилар ўтказилиб, унда ўлкани чидаб бўлмас даражадаги оғир аҳволдан қутулиш чора-тадбирлари кун тартибига қўйилган. Жўрабек бошчилик қилган бу ишга Туркистон генерал-губернаторлиги амалдорлари кўркинч билан қараганликлари ўша кунларда Петербургга жўнатилган бир махфий ҳужжатда қуйидагича ифодаланган эди:

“Ерлилар орасида ўзларининг турмушини яхшилаш мақсадида ҳукуматга ариза бериш учун ҳаракатлар бўлиб турибди. Шу сабабли ерли халқ ўзининг мақсадига эришиш учун Россия ҳукуматининг ҳозирги қийин аҳволдан фойдаланмайди, деб бўлмайди”.

Жўрабекнинг мустақиллик, озодлик учун бошлаган дадил ҳаракатлари Бухоро амири Саид Олимхонни ҳам, мустамлакачи рус амалдорларини ҳам чўчитиб қўйган эди. Шу сабабли улар Жўрабекни қандай бўлмасин йўқотиш пайига тушдилар. Кўп ўтмай Жўрабекка нисбатан уюштирилган қотиллик амалга оширилди.

1906 йилнинг 24 январ кечаси генерал Жўрабек Қаландар Қори ўғли ўзининг Қорасувдаги боғ-ҳовлисида номаълум шахслар томонидан “сирли” равишда ваҳшёнга ўлдирилди. Демак, у кимгадир ёки кимларгадир тўғанок бўлиши мумкин бўлган. Чунки унинг бойлиги ва мол-мулки эмас, балки ўзи кимларнидир ҳовотирга солган. Генералнинг “сирли ўлими” тўғрисида “Туркестанские ведомости”, ҳамда “Туркистон вилоятининг газети”да турли фикрларни баён этидилар. Жумладан, “Туркистон вилоятининг газети”нинг 1906 йил 6 феврал сонидида қуйидаги маълумот босилган: “Марҳум генерал-майор Жўрабекни ўлдурган босмачилар ичида уч нафари топилиб, маҳбус бўлинибдур. Чунончи бир армани Нерсес Осипов иккинчиси Бухорога тобе Жўрабой Ортиқбой ўғли, учинчиси Самарқанд шахрининг фукароси Қодир Худойберди ўғлидир”. Генерал вафотидан кейин бу мудҳиш қотилликка доир маълумотлар газеталарда берилиб борилган бўлса-да, лекин улардан аниқ бир натижа чиқмади. Ҳатто марҳум Жўрабекнинг оила аъзолари томонидан ўлка генерал губернаторлигига, маъмурий органларга ёзилган кўплаб расмий аризалар жавобсиз қолди. Генерал Жўрабек вафоти ҳақидаги хабар уни билган ва таниган барча илғор кишиларни қайғуга солди.

“Туркестанские ведомости” газетасининг 1906 йил 29 январ сонидида “Генерал-майор Жўрабек” номли таъзияномада генерал

Жўрабекнинг маънавий сифатлари унинг жисмоний бақувват қадди қоматиға тўлиқ ҳамоҳанг эди. У ҳар томонлама етук шахс эди. Табиатан ақл эгаси, ҳаётини бой тажрибаға эга, иродаси қучли, адолатли ва ўз кадр-қимматиғи тўла сақлай оладиган инсон бўлиб, ҳаммининг, жумладан, ўрислар ҳурматиға ҳам сазовор бўлган эди. Маҳаллий халқ ўз юртдошлари билан фахрланар, кўпинча унинг маслаҳатлариған фойдаланар эдилар. Уни дин соҳасида ҳам тор доирадаги мутаассиб деб бўлмайди. Шарнат ихлосманди бўлишиға қарамай, у ҳеч қийинчиликларсиз рус урф-одатларини ўрганди, кўп нарсаларни ғарбона қабул қила олди. Сиёсат соҳасидаги ғанимларни борлиғиға қарамай, ҳеч қимға нисбатан шахсий душманлик қилишни талқин этмади, аксинча, умрининг охириғача ўз дини, халқиға содиқ қолди”.

Жўрабек вафотидан кейин унинг оила аъзолари қуйидаги кишилардан иборат бўлган: аёли, Иклимбиби Раҳим Девонбеғиева, ўғли Родмистр Оллоқулибек, қизи Зиннатбека (Йўлдош Мирохўрга турмушға чиққан), қизи Тўрачучук Ойбека (Қўқон хонининг ўғли Понсурулло Худоёрхоновға турмушға чиққан), асраб олган ўғли Тошпўлатбек Йўлдошмирохўров.

Ғарчи Жўрабекнинг ҳаёти фожеали яқунланган бўлса-да, аммо ёркин сиймоси унинг ишларини давом эттириш учун бел боғлаган жасур ўзбек эрксеварлариға, зўравонлик, ноҳақлик ва босқинчиликка қарши кураш сиймоси бўлиб, у бошлаб берган йўл Ватан ўғлонлариға эркинлик озодлик ва мустақиллик учун кураш рамзи бўлиб қолди.

Аҳад БЕРДИЕВ

Аҳад БЕРДИЕВ 1953 йилда Китоб туманида туғилган. Самарқанд Давлат Архитектура институтини tugатиб, турли вазифаларда ишлаган. Айни пайтда "Китоб сайёҳ" фирмаси ҳалда "Олтин мерос" халқаро жамғармаси туман бўлими бошлиғи вазифаларида ишлаб келмоқда.

«Китоб тумани», «Авлодлар кўприғи» «Ҳақиқатга садқа бош», "Мен англаган ҳадди ҳақиқат", "Осмон буржлари ва унинг ҳаётда туганган ўрни", «Мавлоно Абулбоқи Хожаги Илкназий» китоблари муаллифи.

ХУШМАТБОЙ ҚИССАСИ

Тонг отди. Атроф гузал бўлса-да, Хушматбойнинг кайфияти йўқ эди. Бомдод намозини ўқигач, пастни кузатиш учун Шаҳрисабз туманидаги Нондак қишлоғи устидаги горнинг оғзига келди. Ҳамроҳи Йўлдош оқсақол ҳам у билан изма-из юрди. Қарасалар пастдан тўрт киши қўлида тугун кўтариб кела бошлади.

Ҳар иккаласи ҳам кўксини горнинг оғзига қўйиб кузата бошладди. Хушматбой ҳар эҳтимолга қарши вазинадан ўкни бешотарнинг затвориға жойлаб, кўндоғини олдинга тўғрилаб одамларнинг яқин келишини кутиб турди.

Узокдан нотаниш бўлиб кўринган кишилар яқинлаша бошлагач, кўзларига танишдек кўринди. Ҳа, ростдан ҳам улар Хушматбойнинг чўпонлари эди. Олдинда келаётган нондаклик Бойкелди, яна бириси хос хизматкори Қўчқорбой, гавдалиси кизилтўрикли Мир-

зарайим эканлигини дарров таниди. Қўлларида дастурхон, афтидан, кўрмокчи бўлиб келишяпти.

Хушматбойнинг дили хира тортди: улар нега келишяпти? Менинг турган жойимни қандай билишди экан? Булар хиёнат йўлига ўтганга ўхшайди. У қандайдир кўнгилсизликни сизди. Мирзарайим бу ерда нима қилади? Ахир Нондак қаерда. Қизилтўриқ қаерда? Йўлбошловчи дўсти ғилонлик Абдуллабойга ваъда бериб, агар одамларимни эсон-омон довондан ўтқазиб қўйсанг мана шу олтин сеники, деб қолдирган тугунчани арча тагидан топишолмаган эди. Бу Бойкелдининг иши эканлигини энди тушуна бошлади.

Шунда Хушматбой, Йўлдош оксоқолга қараб: “Сен ҳам шундай йўл тутармидинг”, – деб сўради.

Йўлдош оксоқол: “Бой ота, нега унақа деяпсиз? Кўнглингизга бирор ёмон фикр келдими?», – деди.

Хушматбой: “Ҳа. Мана шу кишилар менинг дастурхонимдан туз еб, унга тупурмокчилар. Улар хиёнат йўлига киришибди”, – деди.

Йўлдош оксоқолнинг фаҳми буни тезликда илғамади. Ўйлашга ҳам вақт қолмаган эди. Чакирилмаган меҳмонлар ғорга яқин келиб қолнишганди.

Шунда Хушматбой даст туриб, милтигини чўпонларга тўғрилаб, “Тўхтанглар, сизларни бу ерга ким юборди? Жойингизда тўхтанг, йўкса отиб ташлайман”, – деди.

Чўпонлар бирданига сергак тортиб тўхташди. Уларнинг қўлида дастурхондан бўлак нарса йўк. Устиларида тўн. Белларини башанг қилиб боғлаб олган эдилар.

Шунда Бойкелди тилга кириб: “Бой ота, сизга нима бўлди? Ахир сизни кўргани келаяпмиз. Қизилтўриқли биродарингиз Мирзамаҳмат хавотир олиб укаси Мирзарайимни хабар олиш учун жўнатибди. Анчадан бўён кўрганимиз йўк. Сиз билан дардлашиб, пастдаги гапсўзлардан хабардор қилиб қўяйлик, деб келаяпмиз”, – деди.

Хушматбой: “Йўк, сизлар хиёнат йўлига кириб, беш юз танга учун мени ўлдиргани келяпсизлар”, – деди.

Йўлдош оксоқол боя Хушматбой айтган сўзнинг маъзини энди тушунди.

Шунда Бойкелди: “Ахир бой ота, кўзингизга бало кўриндими? Нега бунча асабийлашасиз? Биз сизнинг содик кишиларингиз

бўлганимиз учун ҳам онла аҳлингиздан хабар олиб келаямиз. Чучук опамларни ҳукумат олиб кетибди. Минжирлик хотинларингиз Норжон ва Ойимгул аямларнинг уйларини ҳам ҳукумат тинтув қилибди. Ўғлингиз Сафарали қочиб кутулибди”, – деб Хушматбой эшитмаган гапларни айта бошлади.

Шундан сўнг Хушматбойнинг қўллари шалвираб тушди. Милтик тепкисини ҳам туширди. Эҳ аттанг, бир фарзандимни отиб ташлашувди. Қолган фарзандларим омонмикан деб уларга: “Майли, келинглар”, – деди.

Чўпонларга шу керак эди. Уларга Хушматбойни маҳв этиш йўлларини, ким нима иш қилишини келишиб олишган эди.

Бойкелди: “Бой ота, кўрмаганимизга ҳам анча бўлди. Бир отамлашиб кўяйлик”, –деб қулочини ёзиб келаверди.

Бойкелди баланд бўйли, корачадан келган йигит эди.

Хушматбой ҳам истар-истамас, одоб юзасидан қулоқ ёзди. Ҳар икковлари бир-бирларига яқинлашгач, Бойкелди чаққонлик билан бойнинг қўллари устидан қўлларини ўтқазиб маҳкам кучоқлаб олди.

Хушматбой қутилмаганда Бойкелдининг кучоғига кириб гўё тушовлангандай икки қўлини қимирлатолмай қолди.

Шунда Бойкелди ҳамроҳларига. “Тез бўлинглар!”, деб бақирди.

Хушматбой воқеани энди тушуниб, бор кучи билан Бойкелдининг қўлтиғидан чиқишга ҳаракат қилади.

Хушматбой кўз қири билан дастурхонда пичоқ ва лаган устида арқон борлигини кўриб воқеани тушуниб етди. У бор кучини ишга солиб, чўпонларнинг қўлидан чиқишга уринди. Улар шерга ташланган қашкирдек Хушматбойга ташланар, Хушматбой эса уларни тепар, суриб юборар, қоятошларга олиб бориб қисар эди. Лекин икки қўли Бойкелдининг қўлтиқларига ёпишиб қолган, ундан ажралишнинг иложи йўқ эди.

Тўртовон бўлиб Хушматбойни йиқитолмагач, Бойкелди Кўчқорбойга ўшқириб: “Нондаклик, бормисан, бой тирик қолса баримизни хароб қиладику? Пичоқ урмайсанми?”, – деди. Кўчқорбой кўзини чирт юмиб бойнинг биқинига пичоқ санчди. Бой бир энтиқиб ҳаракати сусайди. Улар курашиб ғорнинг оғзига бориб қолишди. Мирзарайим эса ғорнинг бир бурчагида хайрон, бутун вужуди музлаб қолган Йўлдош оксоқолга ташланди. Йўлдош оксоқол бир

нарсани тушуниб етди. Агар ҳозир Хушматбойнинг оёк-қўлларини боғлаб ўлдиришса, сўнг гувоҳ сифатида мени ҳам ўлдиришади, деб ўйлади, ва бор кучи билан қўлдан чиқиб қочишга ҳаракат қилди. Йўлдош оксокол ёш, бақувват одам эди. Мирзарайим ҳам полвон йигит эди. Иккиси бир-бирини кучоқлаб гордин пастга юмалаб кетишди. Хушматбойнинг биқинига пичок тикиб олгандан сўнг улар бойни галалашиб йикитиб, оёк-қўлини боғлашди.

Хушматбой энди тақдирга тан берди. У энди ҳеч нарса қила олмас эди. Қашкирларга ўлжа бўлган эди. У ёлвориб омонлик ҳам сўрамади. Фақат оғзидан портлаб бир сўз чиқди. “Бойкелди, мен сенга нима ёмонлик қилган эдим, тузимни еб, тузлигимга тупурдинг. Худо бир, иншооллоҳ, баринг бузиласан”, – деди.

Бойкелди важоҳат билан Хушматбойнинг оёк-қўлини боғлатди, сўнг Қўчқорбойга, ишни бажар, деди. Қўчқорбой Хушматбойнинг устига энгашди. Ҳамроҳлари эса устига чиқиб босиб турди.

Хушматбой: “Ла илаҳа иллоҳу Муҳаммадун Расулуллоҳ...х...х” деб юборди. Унинг бўғзига қўйилган пичок бўйинни кесиб кетган эди. Бу вақтда Мирзарайим ҳам Йўлдош оксоколни ўлдириб етиб келганди.

Хушматбойнинг кесилган бўғзидан қон тиркираб оқар, гавдаси эса тебраниб турарди. Бир оз вақтдан кейин унинг оёк-қўлини ҳам ечиб қўйишди. У энди қимирламасди. Энди олам ҳаракатдан тўхтади, салобат билан турган тоғлар донг қотди. Осмонда учиб юрган бир жуфт қирғий ҳам кўксини шамолга тутиб қотиб турди. Қишлоқда савлат тўкиб турган тераклар ҳам бир томонга ёнбошлаб қолди. Атрофни безатиб турган ранго-ранг чечаклар, ям-яшил ўт-ўланлар чайқалиб кетди. Осмон ҳам бўзариб кетди. Узоқдан қорайиб булут ҳам мотам тутгандек эди. Хушматбойни ўз нафслари учун кўйдек сўйдилар. Шу билан бу мунофиқлар миллатни бўғизладилар, унинг келажагини булғадилар, тақдирини нимталадилар, тарихига ўт қўйдилар, ғурурини синдирдилар. Келгиндиларга таъзим қилиб, Хушматбойнинг қони билан ўз касрларини қурмоқчи бўлдилар.

Жўрабоши Бойкелди Хушматбойнинг бисотлари (олтинлари) солинган хўржунга қараб юрди. Хўржунни очиб кўриб, юзига ажаб-товур илжайиш югурди. Ҳа, у Хушматбойнинг бир умр йиққан хазиначини қўлга олган эди. Улар ҳозиргина одам ўлдирганини ҳам

унутдилар. Бойкелди хўржунга қўлини тикиб, тилло тангаларни гижимлаб совурган бўлиб ўйнади. Сўнг салдан кейин Қўчқорбойга ўгирилиб каради-да: “Сени ҳақкинг мана бу олтин баркаш”, деб кичикроқ бир баркашни Қўчқорбойга берди. Хўржундаги бойликдан қолган бошқа кишиларга ҳам бериб, қолганини ўзига олди. Чунки ҳали унинг қиладиган ишлари бор эди. Бошни кесиб ҳукуматга топшириши лозим эди.

Осмон ёрилгудек момақалди роқ гумбурлаб, ёмғир ёға бошлади. Шариллаб ёға бошлаган ёмғир Хушматбойнинг жасадини ҳўл қилди. Аллоҳнинг раҳмати унинг устига ёғилаётган эди. Бойкелди ўрнидан туриб, Хушматбойнинг бошини қўйникидек кесиб, танасидан жудо қилди, сўнг боя олиб келган баркаш устига қўйиб дастурхон билан ўраб қўйди.

* * *

Шаҳрисабзлик бойнинг қамокхонага айланган ҳовлисига эрталабданоқ ҳамма ҳаракат қилиб қолди. Узоқда Оксаройнинг қошиндор устунлари эрталабхи куёш нурида товланиб турибди. Унинг гўзаллиги бетакрор, сержило. Бўғиқ хонанинг шўъла тушаётган ойнасидан Чучук опа термулиб турибди. Қизик ташқарида ёруғлик, инсон қалбида эса гурбат-у зимистонлик. У бу гўзалликдан баҳраманд эмасдек, унинг қалбини, юрагини ҳафта бурун заҳарлаб ўлдирилган фарзанди – дилбандининг ғами эзмокда. Кўз ўнгидаги темир панжа-ра, ташқаридаги гўзаллик билан инсон ўртасида қора парда бўлиб, куёшни, қалбни, заррин нурларни ҳам тилка-пора қилмокда.

Бир вақт эшик очилиб, иккита соқчи кириб келди. Улар хотинларни бир-бир ташқарига олиб чиқиб, салдан кейин орқага қайтариб киргизиб қўйишарди. Қайтиб келган аёлларнинг рангида қони қолмаган, бемажол аҳволда эдилар. Улар гўёки тирик мурда-га ўхшашарди. Гапиришга ҳоллари ҳам йўқ эди. Кимдир қўли билан оғзини беркитиб йиғлаб юборди. Чучук опанинг ҳам навбати келганда ташқарига олиб чиқишди. Чучук опанинг юраги негадир эрталабданоқ қоп-қора. Тонг сахарда кўзи уйқуга кетиб туш қўрибди. Туши ниҳоятда қўрқинчли эди. Синглисининг эри Санакул қўлида дастурхонга ўралган бир идиш кўтариб келиб: “Чучук, эринг мана бу олтинларни бериб юборди, олиб қўй”, – деди. У истар-истамас

кўлини дастурхонга узатиб уни очди. Не кўз билан кўрсинки, баркашда эрининг боши турар эди. Санакул эса осмонга қараб кулар, башараси шу даражада бадбашара эдики, кўркиб, уйғониб кетди.

Чучук опа тушини эслаб, ҳовлининг ўртасига бориб қолганини ҳам билмай қолди.

Пешайвонда узун тахтадан ясалган ўтиргич. Ўтиргичнинг ҳар жой-ҳар жойида биттадан баркаш устига тарвуздек нарса қўйилиб усти латта билан ёпиб қўйилган эди. Стол олдида ҳамиша сўроқ олиб бораётган кенг яғринли, совуқ чехрали, малла соч ўрис оёқларини елка кентликда кериб, қўлларини кўксига қовуштириб олган. Ёнбошида бир қадам орқада таржимон қўл қовуштириб, топширик кутгандек турарди.

Чучук опанинг кўнгли бир ноҳушликни сезиб, бу нима сир экан, деб кўнглида кизикиш ҳам пайдо бўлди.

Ўрис олдидаги таржимонга имо қилгач, у олдинга юриб стол олдида келиб бирин-кетин рўмолчаларини кўтариб, “Бун танийсанми, бунисиничи?”, — деб кўтарилганининг устини ёпиб қўярди.

Чучук опанинг юраги оғзига тиқилиб қолган. Қорачиқлари кенгайиб, кўзлари даҳшатли равишда чақчайиб қолган эди. Унинг кўз ўнгида баркашлардаги конга беланиб кесилган бошлар турарди. Қатор турган баркашнинг еттинчисини очганда Чучук опанинг оёғида жон қолмади, чунки баркашдаги конга беланган Хушматбойнинг боши эди.

Терговчининг “Эрингиз мана шуми?” деганини эшитмади ҳам. Ҳовли чирпирак бўлиб айланди. Кўз ўнги қол-қора бўлиб қолди. Нафаси ичига тушиб кетди. Чучук опа қолганини эсламади. Ўзига келганида, панжарали хонанинг зах бурчагида чўзилиб ётарди. Атрофидаги хотинлар опани рўмолчалари билан елпиб: “Чучук-хон, ўзингизни тутинг”, дейишарди.

* * *

Хушматбойнинг ўлдирилгани ҳаммага маълум бўлди. Бу шум хабарни биринчилардан бўлиб фелонлик Абдулла ака эшитди. У ёнига тўрт-беш кишини олиб чиқиб, Хушматбойнинг жасадини ёрдан пастга олиб тушди. Унинг аҳволини кўриб жуда қайғурдилар. Нондакликлар ҳам, Хушматбойни таниган-билган ҳам даҳшатга тушди.

Хушматбой ва Оқсоколнинг жасадларини келтириб Нондак кабристонининг четгинасига, тарма остига дафн этишди. Хушматбой ўлдирилган ҳорда икки ой атрофида чирок ёниб турганини нондакликлар ҳалигача эслашади.

Хушматбой ўлдирилгач, эл осойиш топмади, қайтага бир ҳимоячисини йўқотди. Элнинг осойиши бузилган, рўзгорларини қон қақшатган қаҳрли кунлар ҳали олдинда эди.

Чучук опани ҳам ўн бир ой деганда қўйиб юборишди. У кишлоғига қайтиб келганда, фарзандлари қаровсиз қолиб, катта фарзанди Орзикул касалланган эди. Уни асраб қолишнинг иложи бўлмади, Орзикул навкирон ёшида оламдан ўтди.

Синглисининг қилган бемехрлиги Чучук опанинг юрагида бир умр доғ бўлиб қолди. Кўчаларда юрганида унинг бетига “Сен кулоқ, босмачининг хотинисан”, деб маломат қилдилар. Унинг учун фақат яшаб турган кулбаси тинч эди, ҳолос.

Орадан йиллар ўтди. Хушматбой ва унинг хотиралари билан боғлиқ гап-сўзлар аста-секин чўғ устини босган кулдек унутилди. У ҳақдаги фикрлар ўша даврда яшаган кишиларнинг қалбига дафн этилди.

Ҳа, Хушматбой музаффар кунларга етиб кела олмади. Унинг умри завоқ топди. Хушматбой орзу қилган, тушуниб ҳимоя қиладиган кунлар яна Хушматбойнинг умрига тенг йиллардан кейин келишини ҳали ҳеч ким билмас эди. Хушматбойни ғўла қилиб жамият ўчоғига ўтин ўрнида фойдаландилар, сўнгрок жамият ўчоғига ўтин тайёрлаб ёққанларни навбат билан ўзларини ҳам ғўлага айлантириб ўтин ўрнида ёқдилар.

Дунё ўзи қизиқ экан, элимизда, қайтар дунё, касос киёматга қолмайди, деган нақллар бор. Хушматбойнинг орзулари амалга ошди. Замон ўзгарди, халқдан қайтариб олинган мулк халққа қайтариб берилди. Масжидлар элга очиб қўйилди, исломга йўл берилди. Омборхоналарга айлантирилган масжидлар қайта тозаланиб, таъмирланиб одамларнинг ибодат манзилига айлантирилди.

Юсуф ҲАМДАМОВ

Юсуф ҲАМДАМОВ 1954 йилда Ҳўжаиспароз қишлоғида туғилган. Ломоносов номидаги Москва Давлат университети журналистика факультетида таҳсил қўрган. Ўзбекистон Миллий университети журналистика факультетида ишлайди. Филология фанлари номзоди, доцент. «Замон ва мезон» номли китоби ва бошқа кўплаб ўқув кўланмалари чоп этилган.

ҚАЛБИ ДАРЁ ЭДИ

Москва дорилфунунини битириб, Тошкент дорилфунунида ишлаётганимга 4 йилча бўлиб қолганди. Оиламиз билан дорилфунуннинг 9 қаватли ётоқхонасида истикомат қиламиз. Хонамиз битта бўлгани учун иккинчи фарзандимиз туғилиши арафасида яшаш анча қийинлашиб қолди. Бунинг устига ётоқхонадаги шароит ҳам ўзига яраша. Бетон уй эмасми, ёзда хонамиз кун бўйи иссиқни тортиб, кечаси таркатади, қишда эса бор совукни чақириб, ҳамма ёқни захлатиб юборади.

Ётоқхонамизда бир кун чирок учиб қолса, бир кун келмай қолади. Шу алфозда кунлар ўтаверди, уйдан эса дарак йўқ. Бир куни бирга ишлайдиган домлаларимиздан бири “Ректоримиз яхши одам, у кишига бир кириб аҳволни тушунтиринг, зора ёрдам берса”, деб қолди.

Ариза ёзиб, домланинг хузурига кирдим. Саъди Ҳасанович мен ўйлаганчалик салобатли, жиддий, расмий одам эмас, балки ўрта бўйли, юзларидан ўта фаросатли, билимли, оддийлиги билиниб турадиган, жуссаларидан серғайратлик жўш уриб турган ёқимтой киши экан.

Домла аризамни диққат билан ўқиб чиқдилар, баъзи сўзларнинг тагига чизиб қўйдилар. Сўнг қоғоздан бошларини кўтариб, маъноли кўзларини бир нуқтага тикканча шундай дедилар: “Ука, сиз жуда обрўли даргоҳни битириб, бизга ишга келибсиз. Биз сизга ўхшаган ёш мутахассисларни авайлаб, кадрлашимиз лозим. Кўнгилни тўқ

килиб, ишларни давом эттиравеинг. Мен депутат сифатида уй масаласини ҳал қилишга ҳаракат қиламан.

Домла мени қабулхоналарида қандай илик кутиб олган бўлсалар, яхши гаплар билан худди шундай кузатиб қўйдилар.

Бундай хушмуомалалик, юракка далда, таскин берувчи самимий гаплардан бошим кўкка етди. Домланинг ҳузурларидан кўнглим тоғдек кўтарилиб чиқди.

Ҳа, яхши гап қандай яхши. У кишига руҳ, қанот бағишлаб, уни унумли меҳнатга ва доимо бошқаларга ҳам яхшилик қилишга ундайди.

Уй масаласида ҳурматли ректоримизнинг ҳузурларига киришдан уч кун олдин факултетимизнинг ўша пайтдаги раҳбарларидан биринга шу масала бўйича ёрдам беришларини илтимос қилгандим. У бўлса қўполлик билан: “Мен сени ишга қабул қилганимда, уй ваъда бермаганман”, – деб қабулхонасидан кўнглимни вайрон қилиб чиқариб юборган эди.

Баъзан ўша кунларни эслаб, ўйлаб қоламан: киши ўзининг қонуний ҳуқуқини талаб қилиб, бош эгиб раҳбар олдига кирганда, қап-қатта одамнинг уялмасдан, ўгли тенги йигитга чираниб, бақириб бергани қаерда-ю, раҳматли домла Саъди Ҳасанович сингари юмшоқлик билан тушунтириб, тўрт оғиз яхши гап билан кўнгилларни тоғдек кўтариб, жўяли маслаҳатлар бергани қайда?!

ИЛМ ЖОНКУЯРИ

Домла илм аҳлининг кадрига етадиган жуда оқил киши эдилар. Кимки илмий иш юзасидан мурожаат қилса, у киши қўлидан келганча ёрдам берар, кимлигидан қатъий назар, оғирини енгил қилиб, қўллаб юборар эдилар.

Илмий ишларимни ниҳоясига етказиш мақсадида бир йиллик кундузги аспирантура олмоқчи бўлдим (шу йиллари ҳам ишлаб, ҳам сиртки аспирантурада ўқирдим). Проректорлар билан ҳадеганда иш битавермади. Дорилфунун билан олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ўртасида катнаб, анча вақт йўқотдим. Хуллас, ёрдам сўраб, домлага мурожат қилишга тўғри келди. Саъди Ҳасанович ректорлик номидан хат тайёрлаб, имзо қўйиб бердилар. Вазирликдаги баъзи кишиларни аспирантурага боришимга рўйхушлик бермаслигига қарамасдан, домла бу масалани кўздан қочирмай, назорат қилиб турдилар. Ишлар юришиб, бир йиллик аспирантура ҳам ҳал бўлди. Ана шу муддат илмий ишларимни ниҳоясига етказиб, номзодлик диссертациясини ҳимоя қилиб ҳам олдим. Ўзимда йўқ шод, айниқса

домлани менга ўхшаган оддий бир кишига кўрсатган беминнат ёрдамларига қандай миннатдорчилик билдиришни билмасдим.

Саъди Ҳасанович бу орада ректорликдан истеъфо бериб, республика фанлар академиясига ишга ўтиб кетдилар. У ерда домла кўп вақт ишлай олмадилар: бир муддат хасталикдан сўнг оламдан ўтдилар. Домланинг илм устида қаттиқ ишлашлари, дорилфунун, унинг кўп минг сонли жамоаси ҳуқуқини ҳимоя қилиб, номини тилга олишга ҳам арзимайдиган баъзи бюрократлар билан асабни қақшатиб юборадиган даражадаги тортишувлари ўз ишини қилган эди. Ўша кунни республика Фанлар академиясинининг зали Саъди Ҳасанович билан видолашиш учун келган одамлар билан тўлиб кетди. Бу ерда йирик олим, давлат арбоблари, домланинг шогирдлари, кейин ўзларига ўхшаган содда, самимий, оддий одамлар кўпи эди. Уларнинг юз-кўзларида чуқур изтироб, айрилиқнинг оғир лаҳзалари кўз ёшлари билан бирга қотиб қолган эди. Домланинг сўнгги йўлга кузатган, турли тоифадаги одамлар бўйинларини эгганча гуррос-гуррос бўлиб уйларига тарқалишди. Йўл-йўлакай улар паст, мунгли овозда эл ҳурматини қозонган ҳақиқий, пок инсон, забардаст олим, буюк алломанинг ажойиб хислатлари ҳақида гапириб беришарди.

ҲАЛОЛЛИК

Домла ҳалол одам эдилар. Шунинг учун қаерда камчилик бўлса, тап тортмасдан танқид қилиб, ўша камчиликни тузатишга ёрдам ҳам берардилар. Олий ўқув юртлари ҳаётида энг оғир, масъулияти давр одатда ёзги қабул пайтлари бўлади. Бизнинг дорилфунунда ҳам йилнинг июнь, август ойлари одам гавжум, ғала-ғовур бўлади. Айниқса, имтиҳон кунлари атрофни турли марқадаги машиналар босиб кетади, ота-оналар, таниш-билишлар у ёқдан бу ёққа юришгани-юришган. Имтиҳон қабул қиладиган ўқитувчилар тушлик қилиш учун чиқиб қолишса ҳам, таниш-билишларнинг кўзларига чалиниб қолмаслик учун шоша-пиша ўзларини четга тортишади. Хуллас, ортиқча хижолатбозлик.

1984-1985 йилги ёзги қабул дорилфунун учун ҳар йилгидан ўзгача бўлди. Биринчидан, дорилфунун атрофида бирорта енгил машина кўринмади. Кейин, одатда ёзги икки ойлик таътилга чиқса ҳам “мавсум” пайтлари дорилфунун атрофида танда қуриб оладиган баъзи ўқитувчиларнинг ҳам шу йиллари дорилфунун биносига яқинлашишга юраклари бетламади.

Қабул имтиҳонлари холис, ортиқча шов-шувсиз ўтди.

Бундай ажойиб ишларга бош-кош бўлган ҳам покдомон инсон-домла Саъди Сирожиiddинов эдилар.

Дорилфунунда ҳозиргача домланинг ўша йилги тартиблари, ҳақиқий жонкуярликларини тез-тез эслаб туришади. Ҳақиқатан ҳам бу қайта-қайта эсласа, ўрганиб, кундалик ҳаётга тадбиқ қилса арзийдиган ишлар эди. Ҳа, ҳалолликка нима етсин!

КҮНГИЛЛАР ЧАРОҒОН...

Эрта тонг... Ўрнингиздан илкис туриб, ювинасиз. Қўшни деразаларда ҳам чироқлар кетма-кет “лип-лип” ёниб, ҳамма ёк кундузгидек ёришиб кетади. Саҳарликдан сўнг эътиқод ила рўзага ният қиласиз. Рухингиз тетик, кўнгил равшан.

Одатдагидек вақтлироқ ишга отланасиз. Кун салкин ва киска. Очлик ва чанқоқликни сезмайсиз, ҳам. Бугун ишингиз ҳам унумлидек. Қаранг, ана-мана деб кеч ҳам кириб қолибди. Уйга кириб келганингизда азизроқ меҳмон кутилганидек, хонтахта устига яп-янги дастурхон ёзиғлик. Унда барча ноз-неъматлар қўйилган. Улар сиз рўзадорларга мунтазир. Ҳамма дастурхон атрофида жамулжам. Бир неча дақиқалардан сўнг, бирор сирли ҳодиса рўй берганидек, барчанинг нигоҳи девордаги осма соатга қадалган.

Шўх, ерга урса кўкка сапчийдиган ўғилчангиз ҳам одоб саклаб ўтирибди. У коп-қора кўзларини жовдиратиб, атрофдагиларга бир-бир назар ташлаб, ёнида ўтирган опасининг кулоғига оҳиста пичирлайди: “Ҳозий дадам йўзалайини очади”.

Эътиқод... қанчалик муқаддас, улуг нарсаси. Ёмонни яхши йўлга, нияти бузукни тўғри йўлга бошқаради. Шукроналар айтиш лозимки, мустақиллик туфайли муқаддас юртимизда иймон-эътиқод ҳам тикланыпти. Бир пайтлар минг йилликдан буён эътиқод қилиниб келинаётган ислом динини, унга эътиқод қилганларни таъқиб қилиш, рўзадорларни тергаб, уларга зўрлаб овқат едириш каби зўравонликлар ҳайриятки, биз учун энди ўтмиш бўлиб қолди, иншооллоҳ.

Эрта тонг... Бу тонг ўзгача шуқуҳли бир тонг. Ўрнингиздан енгил туриб ювинасиз. Қўшнилариңизнинг ҳовлилари ҳам ёруғ, чароғон.

Бу тонг табиат ҳам ўзгача, ҳаво мулойим, ёқимли.

Ҳа, шукрки, муборак рамазон ойининг ҳар бир тонги сеҳрли, фараҳбахш. Унинг ўзгача сеҳри бор: у табарруқ, муқаддас ва иншооллоҳ моҳирамазон ҳар бир хонадонга қут-барака, яхшилиқлар олиб келгусидир. Шу боисдан кўнгиллар ҳам чароғондир.

Қаршибой БЕРДИЕВ

Қаршибой БЕРДИЕВ 1942 йил Шаҳрисабз туманидаги Янги қишлоқ қишлоғида тугилган. Ўрта мактабни тугатгач, СамДУнинг филология факултетини тахсил қўрган. Китоб туман партия қўмитасида, «Қашқадарё», «Китоб тонги» ва Шаҳрисабз туман «Кеш» газеталарида ишлаган. Ўзбекистон Журналистлар ижодий уюшмаси аъзоси. Мақолалари республикадаги турли нашрларда чоп этилган.

ҲАМКАСБ ВА УСТОЗ

Китоб тумани ҳокимлиги нашри бўлмиш “Китоб тонги” (собиқ “Ғалаба”) газетасида қарийб чорак аср муҳаррирлик қилган Сухроб Рустамов газетани мазмунли ва сифатли чиқариш учун чинакамга жонбозлик қилган устоз журналистдир. Ҳафтасига уч марта 10 мингга яқин нусхада чоп этилган мазкур газета туман ижтимоий-сиёсий ҳаётининг чинакам ойнасига айланган эди. Қўлига эндигина қалам ушлаб, атак-чечак қилиб ижод майдонига қираётган ўнлаб ёш ижодкорлар учун “Ғалаба” чинакамга маҳорат мактабига айланди. Бу маҳорат мактаби тепасида Сухроб Рустамов билан бирга Юсуф Умиров, Иброҳим Азизов, Маматқийём Саломов, Хусан Раҳмоновдай тажрибали журналистлар бор эди. Бу мактаб Норқобил Жалил, Зебо Мирзо, Мусаллам Умирова, Инобат Нормуродова, Гулбаҳор Мусаева, Собир Маманов каби таниқли ижодкорлар учун бешик бўлди. Ҳар ойда ўтказиладиган жамоатчи мухбирлар ўқувлари газетанинг янада оммавий, халқчил бўлишига кўмаклашди Таҳририят пештоқида ёзиб қўйилган “Редакцияга келган ҳар бир киши мамнун бўлиб кетсин”, деган сўзлар мисоли шиорга айланди ва бу даргоҳга

келган киши ҳақиқатдан мамнун бўлиб кетадиган бўлди. Газетада ана шундай ижодий ва чиройли муҳитни яратишда Сухроб Рустамов бош-кош бўлди. Газетанинг обрў-эътибори ошди. Айрим муаллифларнинг мақолаларига газетачилар ибораси билан айтганда ўнлаб “откликлар” келди.

Бу, албатта, менга ҳам устоз, ҳам ҳамкасб бўлган Сухроб Рустамов фаолиятидан бир шингил, холос. Аслида у воҳадаги биринчи олий маълумотли журналистлардан биридир. Журналистикага бўлган ўта кизикиш уни Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ)га етаклади. Кўп ва хўп ўқиши, ўз устида ишлаши, ижодий изланиши мақолалар ёзишга “қўли келиб қолган”лиги, қолаверса, устозларидан олган сабоқларни Сухроб Рустамов учун қўл келди. Талабалик йиллари ҳафтанинг бир куни республиканинг турли нуфузли нашрлари таҳририятларида, республика радиосида амалиёт ўташи қаламини янада чархлади. Бўлажак журналист бўш пайтларида завод ва фабрикаларда бўлиб, вилоят ва республика газеталари ҳамда журналларга мақолалар ёзди.

Тўртинчи курсга ўтишгач, талабаларни турли вилоят газеталарига амалиётга жўнатишди. Сухроб Рустамов Сурхондарё вилояти газетасига келди. У бу ерда қисқа вақт ичида кўп нарсга ўрганди: бўлимлар, котибият иши билан яқиндан танишди. Меҳнат жабҳаларида бўлиб, қатор долзарб мақолалар эълон қилди.

— 1962 йилнинг май ойи эди, — деб эслайди Сухроб ака, — барча битирувчилар ректоратда йиғилганмиз. Ишга тақсимлаш бўлаяпти. Раҳматли ректоримиз Обид Содиков фамилиямизни ўқиб, яна ўзимиздан сўраб ишга йўлланма бераптилар. Шунда у киши Сурхондарёга ким боради, деб сўраб қолдилар. Ҳамма жим. Шунда, мен бораман, дедим. “Раҳмат, ўғлим, сенга омад тилайман”, — деб қарсак чалиб юбордилар. Узоқ Сурхондарёга бориб, ишга жойлашдим. Саноат бўлимида адабий ходим бўлдим. Ўша пайтлар шароит оғир, маош кам эди, лекин ҳаммасига чидадик. Ўн ойдан кейин масъул котиб қилиб тайинлашди. Қарийб икки йил бу вазифада ишлаб анча пишдим, тажриба орттирдим.

1964 йилда Қашқадарё Сурхондарёдан ажралиб, алоҳида вилоят бўлди. Ана шу йилнинг биринчи июлидан бошлаб “Қашқадарё ҳақиқати” вилоят газетаси чиқа бошлади. Мен ҳам университетни битириб, шу газетага ишга келдим ва дастлаб Сухроб Рустамов бошқараётган саноат, қурилиш, транспорт бўлимида, сўнг қишлоқ хўжалиги бўлимида адабий ходим бўлиб ишладим. Кўп ўтмай Сухроб ака масъул котиб бўлдилар. Сўнг у киши билан Шаҳрисабз, Китоб ту-

манлари газеталарида бирга ишладик. Бир суз билан айтганда, у киши устоз, биз тогирдмиз, биргаликда 30 йилдан ортик ижод қилдик.

“Қашқадарё ҳақиқати” газетаси ташкил этилган дастлабки йилларда Тошкентдан, Самарқанддан катта ижодий куч, иқтидорли ходимлар ишга келган эдилар. Нормурод Нарзуллаев, Исронл Мирзаев, Ашурали Аҳмедов, Мирқосим Тўлаганов, Ҳазрат Суннатов ва бошқаларни ҳали-ҳали ҳурмат билан эслаймиз. Ўша пайтлар ишлаш ва яшаш жуда оғир эди. Уй-жой йўқ, ҳаво иссиқ. Биз, ходимлар редакция бикинидаги кўримсизгина меҳмонхона ҳовлисида турардик. Газета чиқариш жараёни тонггача чўзилиб кетар лекин ҳеч нарсадан шикоят қилмай, кунни тунга улаб ишлардик.

Ана шу даврда Сухроб Рустамов вилоят ва республикамиз газеталарида ўзининг ўқимишли лавҳа, очерк, фелъетон ва публицистик мақолалари билан фаол иштирок этди. Касб тақозоси билан бутун Сурхондарё ва Қашқадарё воҳасини, Қарши чўлини, Амударё бўйлари, кишлоқ ва шаҳарларни кезиб чиқди. Ана шулар нәғижаси ўлароқ газетхонлар хотирасидан ўчмайдиган мақолалари юзага келди. Қарши ва Шаҳрисабздаги фабрикалар ишчилари ҳаётидан ёзилган “Ҳаётбахш ирмоқлар”, “Ип устида гул”, “Бешқўтон” массивини ўзлаштирувчилар ҳаётидан ёзилган “Кел, Бешқўтонга кел!”, Денов пахта тозалаш заводидан “Ақл садоси” ва “Чаманзорлар ора-лаб” каби кўплаб лавҳа ва очерклари вилоят ва республика газеталарида чоп этилди.

Олтмишинчи йилларда чўлларни ўзлаштириш ҳаракати кенг қулоқ ёйди. Биргина Қарши чўлини ўзлаштириш умумхалқ ҳашарига айланди. Ўшанда Сухроб Рустамов (1964-1966 йиллар) газетада Қарши чўлини ўзлаштириш ва капитал қурилиш бўлимининг му-дири эди. Кўп ўтмай газетада “Қарши чўли — Ватан гули” деган руқн пайдо бўлди. Шу руқн остида Сухроб ака Қарши Магистрал канали, Дўстлик, Таллимаржон посёлкалари қурилишларидан, Муборак энергетиклари, геологлари ҳаётидан кўплаб материаллар эъ-лон қилди. Ёзганлари ҳаётий чиқиши учун улар билан ҳафталаб бирга бўлди. Ўша пайтлар С. Рустамовнинг “Сафсатабозлик”, “Уйқудаги гўзал”, “Олимнинг тухмат халтаси” каби фелъетонлари ҳам ўқувчилар орасида машҳур бўлган эди.

1969 йилда Шаҳрисабзга қўшилган Китоб тумани қайта таш-кил этилди. 1 июндан туман “Ғалаба” газетаси чиқа бошлади. Ана шу кундан бошлаб Сухроб Рустамов газетада муҳаррир ва камина эса муҳаррир ўринбосари бўлиб ишлай бошладик. Газетани таш-кил этиш, кадрлар тайёрлаш анча кийин кечди. Сухроб ака бор қуч,

билим ва маҳоратини ишга солиб, ҳаммасининг улдасидан чикди. Эски, кўримсиз бинодан янги бинога кўчиб ўтилди. Ижодий жамоа, жамоатчи мухбирлар тайёрланди. Газета ўзининг ижтимоий, сиёсий, маданий масалаларни кенг ёритиш билан эл оғзига тушди, вилоят ва республикага танилди. Ҳар доим туманлар газеталари ўртасида биринчи, иккинчи ўринларни эгаллаб келди. Шу тарика у “Ғалаба” газетасига 23 йил муҳаррирлик қилди. 1992 йилдан “Шахрисабз тонги” газетасида муҳаррир бўлиб ишга ўтди ва қўшни туман газетасига ҳам 10 йилдан зиёд раҳбарлик қилди.

Мен ҳаминша Сухроб акани иш устида, ҳаётда қузатганман. У ўзига ҳам, ишига ҳам, ходимларга ҳам ниҳоятда талабчан, таъби нозик, тозалик, озодаликни хуш кўрадиган, маъсулиятни чуқур ҳис этадиган инсондир. Ҳар бир топшириқни ўз вақтида тўла-тўқис бажармагунча, мақолалардаги ҳар бир маълумотнинг тўғри ва ҳолислигига тўлиқ ишонч ҳосил қилмагунча кўнгли жойига тушмайди. Шу билан бирга одамларга, айниқса, ходимларга нисбатан ғамхўр ва меҳрибон, хушмуомала. Кўнглида кек сакламайди, қўлидан келганча ёрдам берсам, дейди.

Сухроб ака газетачиликни ишдан игнасиғача билади, десам муболага бўлмас. Корректур, адабий ходим, бўлим мудир, маъсул котибликкача бўлган лавозимларни босиб ўтди.

Меҳнат фаолияти давомида Сухроб Рустамов кўплаб малакали шогирдлар ҳам етиштирди. Улар бугунги кунда вилоятимиз ва республикамизнинг турли газета ва журналларида самарали меҳнат қилишмоқда.

Камтар, камсукум, билимдон, ишчан ва етук журналист Сухроб Рустамовнинг меҳнатлари муносиб тақдирланди. 1989 йилда унга “Республикада хизмат кўрсатган журналист” фахрий унвони берилди. Республика, вилоят, шаҳар ва туман миқёсида кўплаб фахрий ёрлиқлар олди. Депутат сифатида ҳам Китоб туманининг ижтимоий-сиёсий ҳаётида фаол иштирок этди.

Сухроб Рустамов тўрт фарзанднинг меҳрибон отаси. Турмуш ўртоғи Ҳосият Жабборова ўзбек тили ва адабиёти фани ўқитувчиси. У мактабларда турли вазифаларда ишлаш билан бирга туман хотин-кизлар кўмитаси раиси, туман халқ таълими бўлими услубчиси лавозимларида ҳам самарали фаолият кўрсатди.

Бугун дўстим, устозим ва ҳамкасбим Сухроб Рустамов кексалик гаштини сурмоқда. Шунинг мамнуният билан айтишим мумкинки, унинг ҳаётида эсласа, ибрат олса арзийдиган воқеалар жуда кўп бўлган. Мен ундан шингил лавҳалар келтирдим, холос.

Бекзод БОТИРОВ

Бекзод БОТИРОВ 1984 йилда туғилган. Ўзбекистон Миллий университети ижтимоий-сиёсий фанлар факультетини тугатган. Тумандаги Ижтимоий-иқтисодийёт коллежиди ишлайди. Табиат ва инсон ҳақидаги кўплаб мақолалари вилоят ва республика матбуотида чон этилган.

ҲАЙВОННИНГ БЕЗОРИ БЎЛМАЙДИ Ёхуд айиқполвоннинг ажабтовур киликлари

Жонзотлар ичида айиқ вазни катта, ўзи бесунакай бўлишига қарамай, негадир содда, беозор, асални ҳуш кўрувчи ҳайвон сифатида кўз олдимизда гавдаланади. Ҳатто бу жиҳатни қора жигарранг ва оқ тусдаги беғубор килиб тасвирланган, юмшоқ матолардан ишланган ёш болалар ўйинчоғи-айичаклар тимсолида ҳам кўриш мумкин. Ҳаётда инсон кўлига ўрганган кўча-кўйда айиқ боласини стаклаб, унга турли “вазифа”ларни бериб, бажаришни талаб қилган вазиятларда айиқполвон ҳам ҳар бир “толширик”ни аъло даражада уддалаган воқеаларга кўп гувоҳ бўлганимиз. Ташқи кўриниши бироз инсонни сескантирса-да, аммо у ўзининг ҳатти-ҳаракатлари билан кишини умуман чўчитмайди. Том маънода айиқ инсоннинг ишончига қирган, бироқ бу жониворнинг фанда маълум бўлган турлари борки, баъзилари биз юкорида келтираётган фикрлардан мустасно. Айиқларнинг айнан шундай турига Китоб тумани ва Тожикистон Республикасини ажратиб турувчи чегара ҳудудиди учрайдиган тоғ ола

айиғи киради. Ушбу айикнинг ташқи кўриниши одатдагилари билан бир хил, лекин рангидаги тафовут аниқ ажралади. Танасининг тим қора ранги ва оёқларидаги оқ ранг уни бошқаларидан фарқ қилади. Аксарият ҳолларда гўшт ейишга одатланган бу ола айик камдан кам ҳолларда ўсимликларни емак қилади. Қизиқ, бу хил айиклар инсонга ҳужум қиладими?

Қашқадарё вилоятининг географик жойлашувида Кинтоб тумани муҳим ўрин тутати. Туманнинг пурвиқор тоғлари, мангу қор турувчи чўкқилари табиат яратган мўъжизалар сирасига киради.

Мана шу ажойиб маконда яшаб, табиатнинг турли ажойиботларига кўп маротаба гувоҳ бўлган Раҳим бобо олис Шут кишлоғида истикомат қилади. Қишлоқ аҳолиси бу отахондан кўп соҳаларда маслаҳат олишади. Кўпни кўрган Раҳим бобо айна йигитлик чоғида айиклар билан бўлган бир қанча воқеаларни эслайди. Дарвоқе, Раҳим бобо маҳаллий овчилар орасида энг мергани ҳисобланади.

Айни ёзнинг тугал палласи. Ҳатто Ёрам Кўк ота чўққисидаги қорлар ҳам эриб, Ботирбой дарасидаги жилғаларга қўйилган. Раҳим бобо ўшанда қирқ ёшларда эди. У дўсти Абдуназар билан тушлик тамаддисини қилиб, бироз уйкуга кетишди. Уйғонганларида қўйлар суруви кўздан анча йироқлашиб кетганди. Раҳим бобо ётоқдан чиқаётиб, дўсти Абуназарга шифтда осиглик турган ов милтиғини олиб чиқишни буюрди. У милтикни елкасига осиб, сочма ўк тўла идишчани чап ён чўнтагига солганича Абдуназарга кетдик, деган маънода бош ирғаб, йўлга тушди.

Икковлон сойдан юқорига кўтарилиб, сурув кетган томонга тахминан юра бошлашди. Сой ичи юқорига нисбатан анча илиқ эди. Ўтепага кўтарилганлари сари киши танасини жунжиктирувчи қандайдир шовқин бор, шабада эсар эди. Улар йўлда давом эта туриб, катта харсанг тошнинг ён томонида ўлжа пойлаб ётган айикнинг бош кўтарганини пайкамай ҳам қолишди. Чамаси ўн метрлар узоқликда турган бўйнида оқ йўли бор қора айик қутилмаганда уларга ташланди. Довдираб қолган Раҳим ака милтиғини қўлига олиб айик томон тепкини босганидан сўнггина икковлон бироз сергак тортди. Ола айик беш-олти сония жойида тўхтаб, яна олдинга юра бошлади. Орқага бурилганича пала-партиш милтикни ўқлаб, қўлидаги ўқдонни ерга ташлаб юборганини ҳам сезмаган Раҳим ака айик томон яна ўқ узди. Ерга тушган ўқдонни ўша заҳотиёқ қўлига олган Абдуназар ака навбатдаги отишга ўқларни тайёрлаб улгурди.

Танасидаги безовталникдан айик ўкириб, бирозгина ўрнида тўхтаб олдингидан кўра тезроқ ҳаракатлана бошлади. Бир-икки қадам орқага жиблиб, мерган нишонга такрор ўт очди.

Аммо айик олдга интилишдан тўхтамасди. Бу ҳол кўп маротаба давом этди. Фақат овчи бироз орқага тисарилиб, унинг пешонасини нишонга олиб ўк узганидан кейингина айик олд оёқларини кўзлари томонга олиб борганича кучли овозда гингшиб ён тарафи билан йиқилди. Ҳансираб, барчаси тамом деган ҳаёлда бир-бирига тикилиб қолган икки дўст воқеанинг қандай давом этишини ҳаёлига келтирмас эди. Ерда типирчилаб ётган ола айик ағдарилиб, бир-икки интилиши билан ўридан туриб, қутилмаганда уларга ташланди. Айикнинг кўзидан қон оқиб, тумшуги остидан кўкрагига билинарилинмас сизиб борарди. Унинг бу сафарги ҳаракати анча суст, лекин аввалги важоҳатга нисбатан икки баробар ваҳший эди. Раҳим ака яқинлашиб қолган чап кўзидан яраланиб юзи қонга беланган айикнинг қок пешонасини мўлжалга олиб тепкини босди. Бу сафар айик худди олдингидек чап олд оёғ (кўли)ни пешонасига олиб бориб олд тарафига қараб қулади. Овчи ва айик орасидаги масофа тўрт метрлар қолганда милтиқдан отилган ўк айикнинг қўлтиғи остига теги. Шундан сўнг айикнинг ҳаракати тамомила тўхтади.

Бу пайтда Абдуназар ака қўлидаги ўқдон ичида санокли ўк қолган эди. Улар қўрқувларини босиб олиш учун бир муддат сукутда қолишди. Жонсиз ётган айик ҳақиқатда жуда катта эди. Унинг олд оёқларини юқорига қилиб, узунасига ётқизишди. Қаричлаб кўришганида чамаси 3 метр келадиган бу айик сочма ўқлар тегиб ўтолмаган терисининг ўзи 102 кг тош босди. Раҳим ака шу пайтгача жуда кўп айикларга дуч келган эди, бироқ бу сафарги айик умри давомида кўрганларининг энг каттаси, шу билан бирга у “айик инсонга ҳужум қиладими?” деган саволга тўлиқ жавоб топган эди.

Раҳим аканинг ҳаётида айиклар билан боғлиқ воқеалар кўп бўлган. Баҳорда қорлар эриб жилғалардан оқиб Қора Камар дарёсига қуйилади. Ўша йили қор кўп ёққани боис дарё суви анча кўп, ўзани ҳам кенгайган. Кўнғир айик дарё яқинидаги андиз остини ўтқир тирноқлари ёрдамида қовлаб ўзига емак изламоқда. Малласифат қалин кўнғир туклари ёмғирда ҳўл бўлиб хурпайиб қолган. Узун андизни қўллар (олд оёқлар)ига олиб катта харсанг тошга ўтирганича томиридан чайнай бошлади. Дам ўтмай унинг атрофида бўри пайдо бўлди, лекин айикка яқинлашмади. Айик ҳам бўрига қараб қўйдида

этиборсизларча кавшанишда давом этди. Бир пайт қарама-қарши томондан яна бир бўри улар томон кела бошлади. Икки бўри ҳам бирданига дарё томон юрди. Айиқ дарё бўйига етганда тўхтади ва қўлларига ўртача коса катталигидек келадиган тошларни олиб, ўзига яқинлашиб келган “кутилмаган меҳмон”ларга навбатма-навбат қарай бошлади. Бўрининг бири айикнинг тескари тарафига ўтиш учун ҳаракат қилди. Аммо қўнғир айиқ бўрини қўймади. Орада қизиқ ҳолат рўй берди. Айиқ қўлидаги тошларни бир маромда бирини-иккинчисига ура бошлади, аста-секинлик билан зарб кучи ҳам орта борди, натижада айиқ қулоғи остида қарс-қарс этган тош овози пайдо бўлди. Тошнинг бирини яқинроқ турган бўрига иргитди, тошга чап берган бўри айикқа ваҳшиёна тикилишни давом эттирди. Дарҳол айиқ отилган тош ўрнига ердан бошқасини олиб одатдаги тош “мусиқа”сини янграта бошлади. Айиқ ёш, шу боис бўриларга нисбатан анча кучсиз эди. Лекин кучсизлигини уларга билдиришни ва “душман”ларига таслим бўлишни хоҳламасди, ўзини қутқариб қолиш учун тошларни пала-партиш улоктириб, ўзини ҳимоя қилишга уринарди. Бўрилардан бири тошларга чап бериб, чаққонлик билан айикнинг ён томонига ўтиб олди. Пайтини топиб бир ҳамлада ўлжасининг қоқ бўйнидан олди. Айикнинг оғриқдан жонҳолатда инграши узоқдан воқеани кузатиб турган Раҳим акани сергак тортирди. Мерган елкасидаги қўшотар милтигини олиб, осмонга қарата ўк узди. Қулоқни қоматга келтирувчи ўк овозидан аввалига икки бўри, сўнгра жароҳатланган қўнғир айиқ дарё бўйини тарк этди.

Муталлага ёш бўлишига қарамасдан катта чорвани қора моллар подасини ишониб топширишган (воқеа бундан 9-10 йил илгари бўлиб ўтган). Тушдан сўнг у молларни йиғиш учун қўтондан чиқаётиб яқин атрофда тимискиланиб юрган айикқа кўзи тушди. Айиқ қора рангда бўлиб, бўйни ва баданининг баъзи жойлари оқ тукли эди. Ола айиқ у ёқ бу ёққа аланглаб келган изига қайта бошлади. Чўпон ҳам воқеанинг қай тарзда ривожланишига қизиқиб, унинг ортидан тушди. Айиқ йўлида давом этар, ортидан келаётган шарпага умуман этибор қилмасди. Айиқ анча йўл босди, ортдан келаётган Муталла чуқур нафас олиб, нафас чиқариш асносида атайлаб у томон ҳуштак чалди. Айиқ жойида тўхтаб, ортига қараганича бир дам чўпонга тикилиб қолди. Муталла ярим дақиқа ўтар-ўтмас яна ҳуштак чалди. Бир пайт жимгина туриб бепарволик билан ошно бўлган айиқ худди инсон сингари чўпон томон ҳуштак чалди. Ҳайратда қолган

Муталла айикнинг “санъат”ига ишонч ҳосил қилиш учун яна бир бор хуштак чалди. Ола айик томонидан навбатдаги уриниш ҳам аъло даражада уддаланди. Инсон ва ҳайвон хуштаги товушларида деярли тафовут йўқ эди. Чўпон ички бир ҳадиксираш билан ортига қайтди. Айик ҳам у билан кетма-кет юрди, аммо кадамларини тезлатмади. Ортга тез-тез назар ташлаб келаётган Муталла кўтонга қандай етиб келганини ҳам сезмай қолди. Кулбасига кириб, эҳтиёт шарт катта пичоғини олиб, дарчадан ташқарига қаради. Айик кулба яқинидаги ўтган йили кесилган дарахт тўнкасига ўтириб, мўрига тикилиб яна бир бор хуштак чалди. Чўпон ташқарига чиқмас, айик эса тўнкадан пастга тушишни хаёлига ҳам келтирмасди. Бу ҳолат қарийиб 5 соат давом этди. Муталла қоронғу тушганида амаллаб кўтондан чиқиб, ўз уйига – Шут қишлоғига югуриб кетди.

Эртаси куни у 4-5 қишлоқдоши билан айик ўтирган томонни мўлжаллаб келди. Айик аллақачон кетиб бўлганди. Қишлоқдошларидан бири яқин орадан бошидан токи ярим танасигача тошлар билан қўмилган қари сигирни топди. Улар сигирни тошлар остидан олиш мақсадида харсангларни четга сура бошлади. Тоғ арчасининг катта-кичик шохларини кетма-кет териб, устидан тошларни тартиб билан қалаб чиққан ола айик 100 метрлар узокликдаги улкан арча тагидан воқеани кузатиб турарди. Ниҳоят бутун бошли сигирни қалама тош остидан суғуриб олишди. Куни кеча ўтлаб юрган сигирнинг боши мажолланган эди. Олисда турган айик аламли ириллаганича дарахтлар орасига кириб кетди. Шунда Муталла бобосининг: “Айик зоти гўштни саситиб, димиқтириб ейишни жуда хуш кўради”, деган сўзларини ёдига олди.

Алқисса, биз ўзимиз ҳам болаликдан хўш кўриб ҳатто эркалаб, ардоқлаб келган “Маймоқбой”дан болажонларни чўчитиш ниятидан йироқмиз. Шунчаки ҳайвоннинг беозорли бўлмайдиган, демокчимиз, холос.

Аслида уларни қабиҳлик ва жирканч ишларни ақл билан режа асосида амалга ошираётган котил, одамфуруш, фирибгар инсонлардан йироқроқ бўлишга чақирсак айни муддаодир. Зеро, ҳар қандай йиртқич ҳайвон ҳам бизнинг назаримизда ваҳшийлик ва ғайриоддий кўринган ишларни аввало эҳтиёжга кўра ёки энг сўнгги ҳимоя вое-ситасида қўллайдиган. Ҳайвон ўз оти билан ҳайвон.

Ваҳший инсонлардан ўзи асрасин.

МУНДАРИЖА

“Адабиётга эътибор — маънавиятга эътибор”.	
У. Худойкулов.....	3

НАЗМ

Мулла Курбон Хиромий	6	Ҳикмат Самадов.....	73
Жўнайдулло Исломшайх		Ҳосият Жабборова.....	75
ўғли Ҳозиқ.....	9	Марям Ахмедова.....	77
Абдулла Шоир		Азамат Намозов.....	79
Нурали ўғли.....	11	Яшин Тўраев.....	81
Исмоилхон Фақирӣ.....	13	Ҳасан Курбонов.....	83
Нажмиддинхон		Баҳодир Ҳалимов.....	85
Ҳамидов.....	15	Матлуба Муқимова.....	87
Аббосхон Ҳамидов.....	17	Дилдора Шодиева.....	89
Мухаммад Раҳмон.....	19	Гулнора Йўлдошева.....	91
Пуллод Курбон.....	21	Нажмиддин Исомиддинов.....	93
Иброҳим Азизов.....	23	Чучук Умарова.....	95
Тоҳир Бобоев.....	25	Гулсара Самадова.....	97
Қаҳҳор Расулов.....	27	Замира Жавлиева.....	99
Акрам Аминов.....	29	Ҳасурбек Усмонов.....	101
Зебо Мирзаева.....	31	Наргиза Муродова.....	103
Норқобил Жалил.....	33	Аҳрорхон Ҳамидов.....	105
Рустам Мусурмон.....	35	Неъмат Баратов.....	107
Ғайрат Маҷид.....	37	Бердимурод Очилов.....	109
Имом Ғуломов.....	39	Хуршида Ҳамидова.....	111
Жамшид Ҳақберди.....	47	Ражаб Жабборов.....	113
Зебо Раҳимова.....	49	Нигора Маҳмудова.....	115
Мусаллам Умирова.....	51	Баҳодир Носиров.....	117
Инобат Нормуродова.....	53	Гулбахор Лукмонова.....	119
Бобокул Норқобил.....	55	Флора Илҳом кизи.....	121
Маматқиём Саломов.....	57	Бахтиёр Насриддинов.....	123
Маҳфират Халилова.....	59	Ўлмас Нурматов.....	125
Саъдулла Асрор.....	61	Ўғилой Неъматова.....	127
Азамат Суёнов.....	63	Зилола Жалолова.....	129
Муниса Ҳамидова.....	65	Олима Тошматова.....	131
Абдуқаҳҳор Ғаниев.....	67	Заҳро Сайфиева.....	133
Эркин Ниёзали.....	69	Турсуной Ваҳобова.....	135
Нормурод Алиқулов.....	71	Мафтуна Нурматова.....	137
		Собира Ҳумо.....	139
		Муштарӣ Пулатова.....	141
		Ақбар Қамолов.....	143
		Суннатилло Тошев.....	145
		Гулноза Қудратова.....	147

Мадина Нуруллаева.....	149
Сора Юсупова.....	151
Афрўза (Кулмуродова).....	153

НАСР

Мурод Хидир.....	156
Абдугафур Шукуров.....	162
Матрифат Алиева.....	168
Лола Ўрокова.....	181
Салоҳиддин Исомиддинов.....	207
Эргаш Иброҳимов.....	218
Турсунмурод Эрматов.....	225
Дилфуза Зарипова.....	230
Абдулла Йўлдошев.....	252
Бахтиёр Муродов.....	258

ДРАМАТУРГИЯ

Соли Пўлатов.....	262
-------------------	-----

ТАДҚИКОТ, ТАРИХ, ПУБЛИЦИСТИКА

Махмуд Сагторов.....	274
Юнус Узоков.....	283
Рашид Бойтуллаев.....	290
Аҳад Бердиев.....	298
Юсуф Ҳамдамов.....	305
Қаршибой Бердиев.....	309
Бекзод Ботиров.....	313

80000

Адабий-бадний нашр

КИФТИОБ ГУЛДАСТАСИ

Муҳаррир: Лукмон Бўрихон
Техник муҳаррир: Файзулло Азизов
Мусахҳиҳ: Нодира Эгамкулова
Компьютерда терувчи: Садоқат Усмонова

«Муҳаррир» нашриёти
Лицензия: АИ № 230. 2012 йил 16 ноябрь

Теришга 2013 йил 15 сентябрда берилди.
Босишга 2013 йил 18 октябрда рухсат этилди.
Бичими: 60x84 / «Virtec Times» гарнитурасида
офсет босма усулида офсет қоғозида босилди.
20 шарт. б.т. 14,5 ҳисоб нашр. таб.
Адади 450 нусха. 135-сон буюртма.

«Муҳаррир» нашриёти матбаа бўлимида чоп этилди.
100060, Тошкент шаҳри, Элбек кўчаси, 8-уй
E-mail: muharrir@list.ru